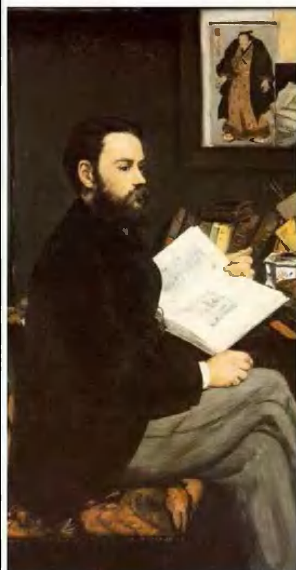
ÉMILE ZOLA

Haita

Editura Univers

clu

Clasicii

Literaturii Universale

Coperta colecţiei : *Vasile Socoliuc*

Pe copertă, reproduceri după Edouard Manet. *Portretul lui Émile Zola* şi Pissarro, *Bulevardul Montmartre.*

ÉMILE ZOLA, *La Curée*
Garnier-Flammarion

Émile Zola

HAITA

Traducere de ILEANA ȘOLDEA

București, 1985

Editura Univers

FAMILIA ROUGON-MACQUART
Istorie naturală şi socială a unei familii sub cel de-al Doilea Imperiu

HAITA

CAPITOLUL I

La înapoiere, în îmbulzeala de trăsuri care se întorceau pe malul lacului, caleaşca a fost nevoită să meargă la pas. La un moment dat, încurcătura a fost aşa de mare, încît a trebuit chiar să se oprească.

Soarele asfinţea pe cerul de octombrie, de-un cenuşiu deschis, brăzdat în zare de nişte norişori. Doar o ultimă rază, ce cădea de pe boschetele îndepărtate ale cascadei, mai străpungea şoseaua, scăldînd în lumina ei roşiatică şi palidă şirul lung de trăsuri ce încremeniseră. Se părea că licăririle de aur, pîlpîirile strălucitoare ale roţilor se fixaseră pe reliefurile de-un galben ca paiul ale caleştii, ale cărei mari tăblii albastre reflectau colţuri din peisajul înconjurător. Şi, mai sus, chiar în zarea roşiatică ce-i lumina din spate, făcînd să strălucească nasturii de alamă ai mantalelor cu glugă pe jumătate îndoite, ce spînzurau de pe capră, vizitiul şi valetul stăteau ţepeni în livrelele lor de un albastru închis, cu pantaloni de culoarea sacîzului şi jiletci în dungi negre cu galben, gravi şi răbdători, ca nişte lachei de casă mare pe care o încurcătură de trăsuri nu reuşea să-i supere. Pălăriile lor, împodobite cu cocardă neagră, aveau o mare demnitate. Numai superbii cai murgi fornăiau nerăbdători.

— Uite, spune Maxime, acolo, în cupeul acela, Laure d'Aurigny... Uită-te odată, Renée.

Renée s-a ridicat încet, clipind din ochi, cu mutra aceea delicioasă ce-o avea din pricina miopiei.

— O credeam departe, a spus... Nu-i aşa că şi-a schimbat culoarea părului ?

— Da, a continuat Maxime rîzînd, noul ei amant detestă roşul.

Aplecată în faţă, cu mîna sprijinită de portiera joasă a caleştii, Renée se uita, trezită din visu-i trist care o ţintuia tăcută de vreun ceas, lungită în fundul trăsurii ca pe un şezlong de convalescentă. Peste rochia de mătase mov, cu şorţ şi tunică, cu mari volane plisate, purta un paltonaş de stofă albă, cu revere de catifea mov, ce-o făcea să pară foarte îndrăzneaţă. Ciudatul ei păr bălai bătînd în roşu, culoare ce aducea cu aceea a untului fin, era prea puţin ascuns de pălăriuţa împodobită cu un buchețel de trandafiri de Bengal. Clipea întruna, cu mutra ei de băiat impertinent, cu fruntea netedă brăzdată de-un rid mare, cu gura a cărei buză de sus ieşea mai în afară, ca la copiii botoşi. Apoi, cum vedea prost, a luat binoclul, un binoclu de bărbat, cu garnitură de baga, şi, ţinîndu-l în mînă, fără să-l mai pună pe nas, a cercetat-o pe îndelete, cu un aer extrem de calm, pe grăsana de Laure d'Aurigny.

Trăsurile stăteau tot pe loc. În mijlocul acelor pete uniforme, de culoare închisă, pe care le făcea şirul lung de cupeuri, foarte numeroase în Bois de Boulogne în după-amiaza aceea de toamnă, străluceau colţul unei oglinzi, zăbala unui cal, mînerul argintat al unui felinar, galoanele unui lacheu cocoţat sus pe capră. Ici-colo, în cîte o caleaşcă deschisă, ţîşnea un capăt de stofă, o bucăţică din toaleta de mătase sau de catifea a vreunei femei. Încet-încet, peste gălăgia aceea potolită se lăsase o mare linişte, ce încremenise. Din fundul trăsurilor auzeai discuţia pietonilor. Era un schimb de priviri mute de la o portieră la alta ; şi nimeni nu mai vorbea, în aşteptarea întretăiată doar de trosnetele hamurilor şi lovitura potcoavei nerăbdătoare a vreunui cal. În depărtare, glasurile nedesluşite din Bois de Boulogne se stingeau.

În ciuda toamnei tîrzii, întreaga elită pariziană se afla acolo : ducesa de Sternich, într-o trăsură pe opt arcuri, doamna de Lauwerens, într-o mare trăsură descoperită foarte corect înhămată ; baroana de Meinhold, într-o trăsurică încîntătoare pe două roţi, cu cal murg ; contesa Vanska, cu poneii ei alb cu negru ; doamna Daste şi faimoşii ei stapperi negri ; doamna de Guende şi doamna Teissière, în cupeu ; micuţa Sylvia într-o caleaşcă mare

de culoare albastru deschis. Şi don Carlos, în doliu, cu livreaua lui antică şi solemnă ; paşa Selim, cu fes dar fără guvernatorul său ; ducesa de Rozan, în cupeu de o persoană, cu slujitorii purtînd peruci pudrate ; domnul conte de Chibray, în docar ; domnul Simpson, în trăsură cu patru cai foarte frumoşi ; întreaga colonie americană. În fine, doi academicieni, într-un fiacru.

Primele trăsuri s-au desprins şi, treptat, întregul şir s-a pornit curînd să meargă încetişor. A fost ca un fel de deşteptare. S-au aprins mii de lumini jucăuşe, pe roţi s-au încrucişat fulgere repezi, din hamurile scuturate de cai au ţîşnit scîntei. Se părea că mari reflexe de oglindă aleargă pe pămînt şi pe copaci. Scînteierile hamurilor şi roţilor, strălucirea panourilor lăcuite în care ardea jăratecul roşu al soarelui asfinţind, petele vii ale livrelelor strălucitoare cocoţate chiar pe cer şi toaletele scumpe ce scăpau prin portiere au fost tîrîte astfel într-un vuiet surd, necontenit, ritmat de tropotul echipajelor. Şi defilarea a .continuat, cu aceleaşi zgomote şi aceleaşi licăriri, neîncetat, şi dintr-o singură ţîşnire, ca şi cum cele dintîi trăsuri le-ar fi tras pe toate celelalte după ele.

Lăsîndu-se legănată de zgîlţîirile uşoare ale caleştii ce se urnise din loc, lăsînd să-i scape din mînă binoclul, Renée se tolănise iarăşi pe perne. Înfrigurată, a tras spre ea un colţ din blana de urs ce umplea trăsura pe dinăuntru ca o faţă de masă de nea mătăsoasă. Mîinile ei înmănuşate s-au rătăcit în moliciunea blănii lungi, cîrlionţate. Începuse să adie vîntul. Se părea că după-amiaza aceea călduţă de octombrie, ce semănase a primăvară în Bois de Boulogne, făcîndu-le pe marile mondele să iasă în trăsură deschisă, avea să se termine într-o seară deosebit de răcoroasă.

O clipă, tînăra femeie a rămas încotoşmănată, regăsind căldura colţului ei, lăsîndu-se în voia voluptoasei legănări a tuturor acelor roţi ce se-nvîrteau în faţa ei. Apoi, ridicînd capul spre Maxime, care, liniştit, le dezbrăca din ochi pe femeile din cupeurile şi caleştile vecine, a întrebat :

— Serios, chiar o găseşti drăguţă pe Laure d'Aurigny ? O lăudai mai dăunăzi, cînd s-a anunţat scoaterea la licitaţie a diamantelor ei !... Dar fiindcă a venit vorba, n-ai văzut colierul şi egreta de diamante pe care tatăl tău mi le-a cumpărat la licitaţia aceea ?

— Desigur că face lucrurile cum se cuvine, spune Maxime fără să răspundă, rîzînd răutăcios. Găsește mijlocul să plătească datoriile Laurei și să-i dăruiască diamante soției.

Tînăra femeie a dat ușor din umeri.

— Secătură ! a murmurat zîmbind.

Dar tînărul se plecase, urmărind cu ochii o doamnă a cărei rochie verde îl interesa. Renée își sprijinise din nou capul, cu ochii întredeschiși, uitîndu-se leneș în ambele părți ale aleii, fără să vadă. Pe partea dreaptă, crînguri, copăcei cu frunzele înroșite și crengi uscățive zburau încetișor ; uneori, pe aleea rezervată călăreților, treceau domni subțirateci, ai căror cai stîrneau în galopul lor nori de nisip fin. Pe partea stîngă, în josul peluzelor înguste ce coboară, întretăiate de straturi de flori și de boschete, dormea lacul, curat ca un cristal, fără nici un fel de spumă, de parc-ar fi fost cioplit direct în malurile sale de cazmaua grădinarilor ; și, de cealaltă parte a oglinzii clare, cele două insule, între care puntea ce le leagă făcea o bară cenușie, își înălțau falezele lor plăcute, înșiruind pe cerul palid liniile teatrale ale brazilor, ale copacilor cu frunzișul persistent cărora apa le reflecta verdele întunecat, asemenea unor franjuri de perdele drapate în chip savant pe marginea orizontului. Colțul acesta de natură, decorul ce părea proaspăt pictat, era scăldat de-o ușoară umbră, de-o boare albăstrie ce conferea în cele din urmă depărtărilor un farmec delicios, o atmosferă de-o adorabilă falsitate. Pe malul celălalt, Chalet des Iles, parcă lustruit în ajun, lucea ca o jucărie nouă ; și panglicile acelea de nisip galben, aleile înguste de grădină, ce șerpuiesc în peluze și se învîrtesc în jurul lacului, mărginite de crengi de fontă ce imitau lemnul grosolan, făceau un contrast și mai ciudat, la ora aceea tîrzie, cu verdele proaspăt al apei și al gazonului.

Obișnuită cu grațiile savante ale acestor locuri, Renée, din nou obosită, lăsase pleoapele în jos, uitîndu-se numai la degetele ei subțiri ce-nvălătuceau pe fusurile lor firul lung al blănii de urs. Dar, în trapul regulat al șirului de trăsuri, s-a produs o zgîlțîială. Și, ridicînd capul, a salutat două femei tinere culcate una lîngă alta, cu o lîncezeală afectuoasă, într-o trăsură pe opt arcuri, ce-a părăsit

cu mare zgomot malul lacului ca să se-ndepărteze pe o alee laterală. Doamna marchiză d'Espanet, al cărei soţ, pe-atunci aghiotant al împăratului, i se-alăturase de curînd, cu mare tămbălău, scandalizînd vechea nobilime îmbufnată, era una dintre cele mai ilustre mondene ale celui de-al doilea imperiu : cealaltă, doamna Haffner, se căsătorise cu un faimos industriaş din Colmar, multimilionar, din care imperiul a făcut un om politic. Renée, care le cunoscuse la pension pe cele două prietene nedespărţite, cum li se zicea cu subînţeles, le spunea pe numele lor mic, Adeline şi Suzanne. Şi cum, după ce le zîmbise, avea să se ghemuiască din nou, rîsul lui Maxime a făcut-o să se-ntoarcă.

— Nu, zău, sînt tristă, nu rîde, că-i serios, a spus, văzîndu-l pe tînăr care o contempla în glumă bătîndu-şi joc de atitudinea ei suferindă.

Maxime a spus cu o voce comică :

— Om fi avînd necazuri mari, om fi geloasă !

A părut foarte surprinsă.

— Eu ! a spus. De ce geloasă ?

A adăugat apoi, cu strîmbătura ei de dispreţ, ca şi cînd şi-ar fi adus aminte :

— Ah ! da, grăsana de Laure ! Nici nu mă gîndesc la asta. Dacă Aristide, cum toţi vreţi să mă faceţi să-nţeleg, a plătit datoriile acestei fete scutind-o astfel să mai facă o călătorie în străinătate, înseamnă că ţine mai puţin la bani decît credeam. Iar o să aibă trecere la doamne... scumpul de el, îi las deplină libertate.

Zîmbea cînd spunea „scumpul de el" pe-un ton de-o indiferenţă amicală. Şi, deodată, întristîndu-se foarte tare din nou şi uitîndu-se în jurul ei cu privirea aceea disperată a femeilor care nu ştiu cum să se mai distreze, a murmurat :

— Oh ! aş vrea... Dar nu, nu-s geloasă, nu-s geloasă deloc.

S-a oprit, ezitînd.

— Vezi tu, mă plictisesc, a spus în cele din urmă brusc.

Atunci a tăcut, dispreţuitoare. Şirul de trăsuri înainta tot de-a lungul lacului, în trap egal, cu zgomotul acela specific de cataractă îndepărtată. Acum, pe partea stîngă,

între apă şi şosea, erau pădurici de copaci verzi, cu trunchiuri subţiri şi drepte, formînd ciudate pîlcuri de colonete. Pe partea dreaptă, nu mai erau crîngurile, copăceii ; Bois de Boulogne se deschisese în peluze largi, nişte covoare uriaşe de iarbă pe care erau sădiţi ici-colo pîlcuri de copaci ; feţele de masă verzi se ţineau lanţ, unduindu-se uşor, pînă la Porte de là Muette, al cărei grilaj scund se zărea foarte departe, ca un capăt de dantelă neagră întins chiar pe pămînt ; şi, pe pante, pe unde terenul era mai accidentat, iarba era albastră de tot. Renée privea, cu ochii ficşi, ca şi cînd orizontul acela ce creştea, preriile acelea moi, udate de aerul serii, ar fi făcut-o să simtă şi mai intens golul din sufletul ei.

După oarecare tăcere, a repetat cu o mînie surdă :

— Oh ! mă plictisesc, mă plictisesc de moarte.

— Ştii că nu eşti prea veselă, a spus liniştit Maxime. Eşti nervoasă, desigur.

Tînăra femeie s-a aruncat din nou în fundul trăsurii.

— Da, sînt nervoasă, a răspuns sec.

Apoi a devenit maternă.

— Îmbătrînesc, dragul meu copil ; curînd voi împlini treizeci de ani. E groaznic. Nu-mi mai place nimic... La douăzeci de ani, nu poţi să ştii...

— M-ai luat oare cu tine ca să te spovedeşti ? a întrerupt-o tînărul. Ar fi al dracului de lung.

Obrăznicia asta a primit-o schiţînd un zîmbet, ca pe-o glumă de copil răzgîiat căruia i se permite totul.

— Te sfătuiesc să te plîngi, a continuat Maxime, cheltuieşti mai mult de-o sută de mii de franci pe an cu rochiile tale, locuieşti într-o splendidă casă boierească, ai cai superbi, capriciile tale sînt legi, şi ziarele pomenesc de fiecare rochie nouă de-a ta ca de-un eveniment de mare gravitate ; femeile sînt geloase pe tine, iar bărbaţii şi-ar da zece ani din viaţă ca să-ţi sărute vîrful degetelor... E-adevărat ?

A dat din cap afirmativ, fără să răspundă. Cu ochii plecaţi, începuse iarăşi să-nvălătucească firul blănii de urs.

— Hai, nu fi modestă, a continuat Maxime ; spune pe şleau că eşti unul din stîlpii celui de-al doilea imperiu.

Între noi, ne putem spune asemenea lucruri. Pretutindeni, la palatul Tuileries, la miniştri sau la simplii milionari, eşti suverană. Nu-i plăcere din care să nu te fi-nfruptat din plin, şi dac-aş îndrăzni, dacă respectul ce ţi-l datorez nu m-ar reţine, aş zice...

S-a oprit cîteva secunde, rîzînd ; apoi şi-a terminat fraza cavalereşte.

— Aş zice c-ai gustat din toate.

Ea nici nu s-a clintit.

— Şi te plictiseşti ? a continuat tînărul cu o vioiciune comică. Dar asta-i o crimă !... Ce vrei ? Oare ce visezi ?

A dat din umeri ca să spună că nu ştia. Deşi a plecat capul, Maxime a văzut-o atunci aşa de serioasă şi de posomorîtă, că a tăcut. S-a uitat la şirul de trăsuri care, ajungînd la capătul lacului, se lăţea, umplînd răspîntia. Mai puţin înghesuite, trăsurile se-ntorceau cu o graţie superbă ; trapul mai repezit al cailor suna semeţ pe pămîntul tare.

Făcînd ocolul cel mare ca să intre în rînd, caleaşca s-a clătinat în asemenea hal, încît Maxime a simţit o oarecare voluptate. Atunci, urmîndu-şi cheful de-a o copleşi pe Renée, a spus :

— Uite, ai merita să mergi cu fiacrul ! Aşa ţi-ar trebui !... Ei, priveşte lumea care se-ntoarce la Paris, lumea asta care-i la picioarele tale. Te salută ca pe-o regină, bunul tău prieten, domnul de Mussy, era cît pe ce să-ţi trimită sărutări.

Într-adevăr, un călăreţ o saluta pe Renée. Maxime vorbise pe un ton ipocrit batjocoritor. Dar Renée abia a catadicsit să se-ntoarcă, dînd din umeri. De data asta, tînărul a făcut un gest disperat.

— Serios, a spus, aici am ajuns ?... Dar, pentru Dumnezeu, ai totul, ce mai vrei ?

Renée a ridicat capul. În privirea ei era o văpaie, o nevoie arzătoare de curiozitate nesatisfăcută.

— Vreau altceva, a spus încet.

— Dar cum ai totul, a continuat Maxime rîzînd, altceva nu înseamnă nimic... Ce altceva ?

— Ce ? a repetat ea...

Şi n-a mai continuat. Se întorsese cu totul, contempla tabloul acela straniu ce dispărea în spatele ei. Era

aproape noapte ; amurgul se lăsa încet ca o cenuşă fină. Văzut din faţă, în lumina slabă ce mai stăruia încă pe apă, lacul se rotunjea ca o imensă placă de cositor ; pe cele două maluri, pădurile de copaci verzi, ale căror trunchiuri subţiri şi drepte parcă ieşeau din apa stătătoare, păreau, în clipa aceea, nişte colonade vineţii, schiţînd cu arhitectura lor regulată curbele studiate ale malurilor ; apoi, în fund, se înălţau boschetele, nişte mari frunzişuri confuze, mari pete negre închideau orizontul. Era acolo, în spatele petelor, o luminiţă de jăratec, asfinţitul unui soare pe jumătate stins ce nu mai învăpăia decît un capăt al imensităţii cenuşii. Peste lacul acesta imobil, peste pădurea scundă, peste peisajul de-o linişte atît de stranie, se-ntindea scobitura cerului, infinită, mai profundă şi mai lată. Bucata asta mare de cer pe colţul ăsta mic de natură fremăta, avea o vagă tristeţe ; şi, din înălţimile ce păleau, se lăsa o asemenea melancolie de toamnă, o noapte aşa de blîndă şi de mîhnită, încît acel Bois de Boulogne, învăluit încet-încet într-un linţoliu de umbră, îşi pierdea graţiile lui mondene, creştea, cuprins de marele farmec al pădurilor. Trapul echipajelor, cărora întunecimile le stingeau culorile vii, se ridica, asemenea unor glasuri îndepărtate de frunze şi de ape curgătoare. Totul mergea topindu-se. În dispariţia universală, în mijlocul lacului, pînza triunghiulară cu antene a bărcii celei mari de plimbare se contura limpede şi viguroasă, în licărirea jăratecului soarelui ce apunea. Şi nu se mai vedea decît pînza aceea, decît triunghiul de pînză galbenă, lăţită peste măsură.

În îmbuibarea ei, Renée a avut o ciudată senzaţie de dorinţi ce nu se puteau mărturisi, văzînd acest peisaj pe care nu-l recunoştea, natura atît de artistic mondenă, pe care noaptea înfiorată o preschimba într-o pădure sacră, unul din luminişurile ideale în fundul cărora vechii zei îşi ascundeau uriaşele lor iubiri, adulterele şi incestele divine. Şi, pe măsură ce caleaşca se depărta, i se părea că-n urma ei amurgul căra, în valurile lui tremurătoare, pămîntul de vis, alcovul ruşinos şi supraoman în care şi-ar fi potolit în fine inima ei bolnavă, carnea ei obosită.

Atunci cînd lacul şi păduricile, înghiţite de umbră, n-au mai fost, la orizont, decît o bară neagră, tînăra

femeie s-a întors brusc și, cu o voce în care se simțeau lacrimile de ciudă, a continuat fraza întreruptă :

— Ce ?... Altceva, zău ! Vreau altceva. Parcă știu ! Dac-aș ști... Dar, vezi tu, m-am săturat de baluri, de supeuri, de petreceri de-astea. Mereu una și aceeași. E plictisitor de moarte... bărbații sînt cumplit de plicticoși, oh ! da, cumplit de plicticoși...

Maxime a început să rîdă. Sub mutrele aristocratice ale marii mondene răzbăteau pasiuni. Nu mai clipea ; ridul de pe frunte se adîncea mai tare, buza de copil îmbufnat înainta, caldă, în căutarea acestor plăceri pe care le dorea fără a le putea numi. A observat rîsul însoțitorului ei, dar fremăta prea tare ca să se mai poată opri ; pe jumătate culcată, lăsîndu-se în voia legănării trăsurii, a continuat cu mici fraze seci :

— Firește că sînteți cumplit de plicticoși... N-o spun pentru tine, Maxime : ești prea tînăr... Dar dacă ți-aș povesti cît m-a agasat Aristide la început ! Dar ceilalți ! Cei care m-au iubit... Știi că sîntem prieteni buni, nu mă feresc de tine ; ei bine, serios, sînt zile cînd mă obosește așa de tare viața mea de femeie bogată, adorată, aclamată, c-aș vrea să fiu ca Laure d'Aurigny, una din femeile acelea ce trăiesc o viață liberă.

Și cum Maxime rîdea și mai tare, a insistat :

— Da, ca Laure d'Aurigny. Trebuie să fie mai puțin searbăd, nu tot mereu același lucru.

A tăcut cîteva clipe, parcă și-ar fi închipuit viața pe care ar duce-o dacă ar fi Laure. Apoi, a continuat cu vocea descurajată :

— La urma urmelor, probabil că femeile acelea au și ele necazuri. Hotărît lucru, nimic nu-i amuzant. Să mori, nu alta... Bine ziceam adineaori, ar trebui altceva ; înțelegi tu, nu ghicesc ce anume, dar altceva, ceva care să nu se mai fi-ntîmplat nimănui, ce nu se-ntîlnește în fiecare zi, ceva care să fie o plăcere rară, necunoscută.

Vorbea mai rar. Ultimele cuvinte le-a pronunțat căutîndu-le, ca-ntr-un vis. Caleașca urca aleea ce ducea spre ieșirea din Bois de Boulogne. Umbra creștea ; pe cele două maluri, crîngurile alergau ca niște ziduri cenușii ; scaunele de fontă, vopsite cu galben, unde, în serile fru-

moase, apare burghezia în straie de sărbătoare, zburau de-a lungul trotuarelor, goale de tot, cu sumbra melancolie a acelor mobile de grădină surprinse de iarnă ; şi uruitul surd şi ritmat al trăsurilor ce se-ntorceau trecea ca un vaiet trist pe aleea pustie.

Fără îndoială, Maxime simţise foarte bine că nu e elegant să găseşti că viaţa e amuzantă. Dacă era încă destul de tînăr ca să mai poată avea cîte un elan de fericită admiraţie, era prea egoist, avea o indiferenţă prea zeflemitoare, era într-adevăr prea obosit ca să nu se declare dezgustat, blazat, sfîrşit. De obicei, cînd o spunea, se fălea oarecum.

S-a întins la fel ca Renée şi a spus cu glasul jalnic :

— Ştii că ai dreptate, e cumplit de plicticos. Nici eu nu mă distrez mai mult ca tine ; adesea am visat şi eu altceva. Nu există prostie mai mare decît să călătoreşti. Decît să cîştig bani prefer să-i cheltuiesc, deşi nu-i totdeauna aşa de amuzant pe cît ţi-nchipui la început. Eşti sătul pînă-n gît să iubeşti, să fii iubit, nu-i aşa ?... Ei ! da, eşti sătul pînă-n gît !

Cum tînăra femeie n-a răspuns, ca s-o surprindă, a continuat cu o mare nelegiuire :

— Aş vrea să mă iubească o călugăriţă. Poate c-ar fi amuzant !... Tu n-ai visat oare niciodată să iubeşti un bărbat la care nu te-ai putea gîndi fără să comiţi o crimă ?

Dar a rămas posomorîtă, şi Maxime, văzînd că tăcea mereu, a crezut că nu-l mai asculta. Cu ceafa sprijinită de marginea capitonată a caleştii, părea că doarme cu ochii deschişi. Se gîndea, nemişcată, lăsîndu-se în voia visurilor ce-o copleşeau, şi, uneori, i se agitau buzele uşor din pricina unor mişcări nervoase. Umbra amurgului o cuprinsese molatic, o pătrundea tristeţea neprecizată a umbrei, şi voluptatea discretă, speranţa nemărturisită, scăldînd-o într-o boare de aer moleşit şi morbid. Fără îndoială că, în timp ce privea fix spatele rotund al valetului aşezat pe capră, se gîndea la bucuriile din ajun, la petrecerile acelea pe care le găsea aşa de searbede, de care se săturase ; se gîndea la viaţa ei trecută, la poftele potolite imediat, la scîrba de lux, la monotonia zdrobitoare a aceloraşi iubiri şi aceloraşi trădări. Apoi, ca o speranţă mijea în ea, cu fremătări de dorinţă, ideea acelui „altceva“

pe care mintea ei încordată nu-l putea găsi. Aici, visul i se rătăcea. Făcea un efort, dar cuvîntul căutat se sustrăgea mereu în noaptea care se lăsa, se pierdea în mersul necontenit al trăsurilor. Și legănarea mlădioasă a caleștii era tot o ezitare împiedicînd-o să-și formuleze pofta. Și o ispită imensă se înălța din nedeslușitul acela, din crîngurile pe care umbra le adormea de fiecare parte a aleii, din zgomotul roților și din legănarea molatică ce-o umplea de-o delicioasă toropeală. Mii de adieri îi mîngîiau carnea : visuri neterminate, voluptăți nenumite, dorințe nedeslușite, tot ceea ce o întoarcere din Bois de Boulogne poate zămisli mai delicios și mai monstruos în inima obosită a unei femei, în ceasul cînd cerul pălește. Își ținea mîinile ascunse în blana de urs, îi era tare cald în paltonul de postav alb și revere de catifea mov. Cum a întins un picior, ca să se destindă în tihna ei, a atins în treacăt piciorul lui Maxime, care nici n-a observat măcar. O smucitură a trezit-o din somnolență. A ridicat capul, privindu-l în mod straniu cu ochii ei cenușii pe tînărul lăfăindu-se cu mare eleganță.

Chiar atunci caleașca a ieșit din Bois de Boulogne, L'avenue de l'Impératrice se întindea dreaptă de tot în amurg, cu cele două linii verzi ale barierelor de lemn pictat ce aveau să se atingă în zare. Pe poteca lăturalnică rezervată călăreților, în depărtare, un cal alb făcea o pată deschisă găurind umbra cenușie. Pe șosea, de partea cealaltă, se mai aflau ici-colo niște întîrziați care se plimbau, grupuri de puncte negre ce se îndreptau încet spre Paris. Și, sus de tot, la capătul dîrei mișcătoare și nedeslușite a trăsurilor, Arcul de Triumf, așezat de-a curmezișul, se vedea, alb, pe o mare bucată de cer de culoarea funinginii.

Pe cînd caleașca se-ntorcea într-un ritm vioi, Maxime, fermecat de alura englezească a peisajului, privea, de ambele părți ale aleii, casele boierești, cu arhitectura lor capricioasă, ale căror peluze se întindeau pînă la aleile lăturalnice ; visînd, Renée se distra văzînd cum se aprindeau departe în zare unul cîte unul becurile cu gaz din Place de l'Etoile, și, pe măsură ce licăririle vioaie pătau cu flăcări galbene întunericul ce se lăsa, auzind parcă

chemări secrete, i se părea că Parisul sclipitor al nopților de iarnă se ilumina pentru ea, pregătindu-i plăcerea necunoscută pe care o visa spre a se potoli.

Caleașca a pornit pe Avenue de la Reine-Hortense și s-a oprit la capătul străzii Monceau, numai la cîțiva pași de bulevardul Malesherbes, în fața unei mari case boierești așezată între curte și grădină. Cele două grilaje pline de ornamente aurite, ce dădeau în curte, erau flancate fiecare de cîte o pereche de felinare, tot în formă de urne acoperite cu aurării, în care pîlpîiau flăcările mari ale gazului. Între cele două grilaje, locuia portarul într-o căsuță elegantă, semănînd oarecum cu un mic templu grecesc.

Cum trăsura urma să intre în curte, Maxime a sărit sprinten jos.

— Știi, i-a spus Renée, reținîndu-l de mînă, masa se va servi la ora șapte și jumătate. Ai la dispoziție mai mult de-o oră ca să te îmbraci. Să nu te lași așteptat.

Și a adăugat zîmbind :

— Vom avea la masă familia Mareuil... Tata dorește să fii foarte galant cu Louise.

Maxime a dat din umeri.

— Ce corvoadă ! a murmurat cu voce ursuză. Vreau să mă-nsor, dar să-i mai fac și curte, ce prostie ! Ah ! Renée, ai fi tare drăguță dacă m-ai scăpa de Louise în seara asta.

A făcut o mutră comică, imitînd strîmbătura și accentul lui Lassouche, pe care le folosea de fiecare dată cînd urma să debiteze vreuna din glumele lui obișnuite.

— Vrei, scumpă mamă vitregă ?

Renée i-a strîns mîna ca unui prieten. Și i-a spus repede, cu o îndrăzneală nervoasă, ironică :

— Ei ! dacă nu m-aș fi măritat cu tatăl tău, cred că mi-ai face curte.

Probabil că tînărului i s-a părut foarte comică ideea asta, căci rîdea încă după ce trecuse de colțul bulevardului Malesherbes.

Caleașca a intrat și s-a oprit în fața peronului.

Cu trepte late și joase, peronul era adăpostit de o marchiză de sticlă, mărginită de un lambrechin cu franjuri și ciucuri de aur. Cele două etaje ale casei boierești

se ridicau deasupra cămărilor, ale căror ferestruici pătrate cu geamuri mate le zăreai aproape pe pămînt. Sus, pe peron, se afla uşa vestibulului, flancată de niște coloane subţiri făcute chiar în perete, formînd astfel un avancorp străpuns la fiecare etaj de cîte un gol rotunjit, ce ajungea pînă la pod, unde se termina printr-un triunghi. De fiecare parte, cîte cinci ferestre la etaj se înşiruiau regulat pe faţadă, cu un simplu cadru de piatră. Acoperişul, mansardat, era în patru colţuri, avînd nişte pante mari, aproape drepte.

Dar faţada era mult mai somptuoasă spre grădină. Un peron regesc ducea spre o terasă îngustă ce înconjura tot parterul ; balustrada terasei, în stilul grilajului de la parcul Monceau, era și mai încărcată de aur decît marchiza şi felinarele din curte. Apoi se înălţa casa boierească cu două pavilioane în colţuri, un fel de turnuri încastrate pe jumătate în corpul clădirii, ce aveau înăuntru încăperi rotunde. În mijloc, alt turnuleţ, mai înfundat, se umfla uşor. Ferestrele, înalte şi subţiri la pavilioane, mai spaţiate şi aproape pătrate în părţile plate ale faţadei, aveau balustrade de piatră, la parter, și balustrade din fier forjat și aurit sus, la etaje. Era o paradă, o risipă, o bogăţie copleşitoare. Casa era ascunsă de sculpturi. La ferestre, de-a lungul cornişelor, nişte ghirlande de ramuri și flori ; balcoanele erau asemenea unor coşuri cu verdeaţă, susţinute de mari femei goale, cu şoldurile răsucite și sfîrcurile sînilor ţîşnind ; apoi, ici-colo, erau lipite nişte blazoane fanteziste, ciorchini, trandafiri, toate eflorescenţele posibile în piatră şi marmură. Pe măsură ce ochiul se îndrepta în sus, casa boierească înflorea și mai mult. În jurul acoperişului se întindea o balustradă pe care erau aşezate, din loc în loc, urne în care ardeau flăcări de piatră. Şi-acolo, între ferestruicile mansardei care se deschideau într-o nemaipomenită harababură de fructe și de frunze, se aflau piesele esenţiale ale acestui decor uimitor, frontoanele pavilioanelor printre care apăreau din nou marile femei goale, jucîndu-se cu nişte mere, pozînd printre mănunchiurile de stuf. Acoperişul, plin de ornamente, pe care se mai aflau şi galerii de plumb decupate, două paratrăsnete şi patru hornuri simetrice, sculp-

tate ca şi restul, părea a fi culmea acestui foc de artificii arhitectural.

La dreapta, o vastă seră, era lipită chiar de latura casei, comunicînd cu parterul prin uşa-fereastră a unui salon. Grădina, pe care un mic grilaj, ascuns de-un gard de verdeaţă, o despărţea de parcul Monceau, era destul de înclinată. Prea mică, pentru locuinţă, aşa de îngustă încît cîteva boschete şi o peluză o umpleau, era numai o movilă, ca un soclu de verdeaţă, pe care şedea trufaşă casa boierească în haina ei de gală. Dac-o vedeai din parc, deasupra gazonului curat şi a arbuştilor ale căror frunze lăcuite sclipeau, clădirea aceea mare, nouă încă şi spălăcită, avea faţa foarte palidă, importanţa bogată şi prostească a unei parvenite, cu pălăria ei greoaie de ardezie, cu balustradele ei aurite şi revărsarea ei de sculpturi. Era o copie la scară mai redusă a palatului Luvru cel nou, unul din cele mai caracteristice eşantioane ale stilului Napoleon al III-lea, bastardul plin de toate stilurile. În serile de vară, cînd soarele oblic aprindea aurăria balustradelor pe faţada albă, cei care se plimbau în parc se opreau ; se uitau la perdelele de mătase roşie drapate la ferestrele parterului ; şi, prin oglinzile atît de mari şi de limpezi încît păreau, ca şi oglinzile marilor magazine moderne, puse acolo special ca să reflecte afară fastul dinăuntru, familiile de mici burghezi zăreau bucăţi de mobile, bucăţi de stofe, bucăţi de tavane de-o strălucitoare bogăţie, înţepenind de admiraţie şi de invidie chiar în mijlocul aleilor cînd le vedeau.

Dar, în clipa asta, faţada dormea în umbra copacilor. De partea cealaltă, valetul, care o însoţise pe Renée, o ajutase respectuos să coboare din trăsură. Grajdurile, cu fîşii de cărămizi roşii, îşi deschideau, spre dreapta, porţile mari din stejar de culoare închisă, în fundul unui hangar cu ferestre. La stînga, ca un pandant, lipită de zidul casei vecine, se afla o nişă cu multe podoabe, în care apa curgea neîncetat dintr-o scoică ţinută de doi amoraşi cu braţele întinse. O clipă tînăra femeie a rămas înaintea peronului, aranjîndu-şi cu mîna fusta, ce nu voia să se lase în jos. Curtea, traversată de zgomotele trăsurii, a rămas din nou pustie, în liniştea ei aristocratică, străpunsă doar de eternul cîntec al apei ce curgea. Şi, în masa neagră a

casei boiereşti, în care cel dintîi din marile dineuri ale toamnei avea să aprindă curînd policandrele, ardeau numai ferestrele scunde, foarte scînteietoare, aruncînd pe pavajul curţii, tot atît de regulat şi de neted ca o tablă de şah, licăriri vioaie de incendiu.

Împingînd uşa vestibulului, Renée s-a aflat în faţa feciorului soţului ei, care se ducea spre oficiu cu un ceainic de argint în mînă. Era un bărbat superb, îmbrăcat tot în negru, înalt, puternic, cu faţa albă şi favoriţi de diplomat englez, grav şi demn ca un magistrat.

— Baptiste, a întrebat tînăra femeie, domnul s-a-ntors?

— Da, doamnă, se-mbracă, a răspuns feciorul cu o înclinare a capului pentru care l-ar fi invidiat şi un prinţ salutînd mulţimea.

Renée a urcat scara încetişor, scoţîndu-şi mănuşile.

Vestibulul era foarte luxos. Cînd intrai, aveai o uşoară senzaţie de sufocare. Covoarele groase, cu care era acoperită podeaua, se întindeau şi pe trepte, draperiile mari de catifea roşie ce căptuşeau pereţii şi ascundeau uşile creau o tăcere şi-un iz călduţ de capelă. Draperiile cădeau de sus, şi tavanul, foarte înalt, era împodobit cu rozace în relief, aşezate pe nişte zăbrele făcute din baghete de aur. Scara, a cărei dublă balustradă de marmură albă avea o rampă de catifea roşie, se desfăcea în două ramificaţii, uşor răsucite, între care, în fund, se afla uşa salonului cel mare. Pe primul palier, o imensă oglindă ocupa tot peretele. Jos, la poalele ramificaţiilor scării, pe socluri de marmură, două femei din bronz aurit, goale pînă la brîu, ţineau mari lampadare cu cîte cinci becuri, ale căror lumini strălucitoare erau atenuate de globuri cu sticlă mată. Şi, de ambele părţi, se înşiruiau admirabile ghivece de maiolică, în care înfloreau plante rare.

Urcînd, Renée creştea în oglindă la fiecare treaptă ; cu îndoiala celor mai aplaudate actriţe, se întreba dacă era într-adevăr delicioasă, aşa cum i se spunea.

Apoi, cînd a ajuns în apartamentul ei, ce se afla la etajul întîi, şi ale cărui ferestre dădeau în parcul Monceau, a sunat-o pe camerista ei, Céleste, ca s-o ajute să se îmbrace pentru dineu. Treaba a durat mai bine de cinci sferturi de ceas. După ce a fost pusă şi ultima broşă, cum era foarte cald în cameră, a deschis o fereastră, şi-a sprijinit

coatele, căzînd pe gînduri. Céleste se-nvîrtea în spatele ei, discret, aranjînd unul cîte unul obiectele de toaletă.

Jos, în parc. se rostogolea o umbră mare. Mormanele înalte ale frunzişurilor, de culoarea cernelii, se legănau scuturate de rafale bruşte asemenea unui flux şi reflux, cu zgomotul frunzelor uscate ce aducea cu cel al valurilor ce se scurg pe-o plajă cu pietricele. Vîrstînd uneori vîltoarea de tenebre, numai luminile galbene, ca doi ochi, ale vreunei trăsuri treceau şi dispăreau în boschete, de-a lungul aleii celei mari ce se-ntindea de la Avenue de la Reine-Hortense pînă la bulevardul Malesherbes. În faţa acestor melancolii ale toamnei, pe Renée a cuprins-o o mare tristeţe. S-a văzut copil în casa tatălui ei, în casa aceea boierească liniştită de pe Île Saint-Louis, unde de două secole familia Béraud Du Châtel îşi adăpostea gravitatea ei sumbră de magistraţi. Apoi s-a gîndit la lovitura de baghetă a căsătoriei sale, la văduvul care se vînduse ca s-o ia de nevastă, şi care-şi schimbase numele de Rougon cu cel de Saccard, cele două silabe aspre îi sunaseră în urechi, în primele zile, cu brutalitatea unor greble ce adunau aur ; a luat-o, a aruncat-o în viaţa asta de excese, în care bietul ei cap se smintea în fiecare zi tot mai mult. Atunci, a început să viseze, cu bucuria unui copil, la frumoasele jocuri cu mingea de odinioară cu sora ei mai mică, Christine. Şi-ntr-o bună dimineaţă, o să se trezească din visul ei de mare plăcere ce-l avea de zece ani, nebună, terfelită de vreuna din speculaţiile soţului ei, în care s-ar îneca el însuşi. A fost ca un fel de presimţire rapidă. Copacii se văitau ceva mai tare. Tulburată de gîndurile de ruşine şi de pedeapsă, Renée s-a supus instinctelor vechii şi cinstitei burghezii ce dormitau în fundul sufletului ei ; a promis nopţii c-o să se-ndrepte, că n-o să mai cheltuiască atîta cu gătelile, c-o să caute vreun joc nevinovat care s-o distreze, ca-n zilele fericite de la pension, cînd elevele cîntau : *N-o să mai mergem la pădure,* învîrtindu-se încetişor pe sub platani.

Chiar atunci a intrat din nou Céleste, care coborîse, şi a murmurat la urechea stăpînei sale :

— Domnul o roagă pe doamna să coboare. În salon se şi află mai multe persoane.

Renée a tresărit. Nu simţise aerul rece ce-i îngheţa umerii. Trecînd prin faţa oglinzii, s-a privit maşinal. A zîmbit fără voie, şi a coborît.

Într-adevăr, aproape toţi oaspeţii sosiseră. Se aflau jos sora ei Christine, o tînără de douăzeci de ani, îmbrăcată simplu de tot cu o rochie de muselină albă ; mătuşa ei Elisabeth, văduva notarului Aubertot, într-o rochie de satin negru, o bătrînică de şaizeci de ani, de-o amabilitate delicată ; sora soţului ei, Sidonie Rougon, o femeie slabă, prea amabilă, fără vîrstă, cu faţa ca de ceară moale, pe care rochia ei cam spălăcită o făcea şi mai ştearsă; apoi familia Mareuil, tatăl, domnul Mareuil, care terminase de curînd doliul după soţia lui, un frumos bărbat înalt, sec, serios, semănînd uimitor de mult cu feciorul Baptiste, şi fata, biata Louise, cum i se spunea, o copilă de şaptesprezece ani, plăpîndă, puţin cocoşată, purtînd cu o graţie cam bolnăvicioasă o rochie de mătase subţire albă cu picăţele roşii ; apoi un grup de bărbaţi gravi, plini de decoraţii, persoane oficiale foarte palide şi mute, şi, mai încolo, un alt grup, de tineri, cu aer vicios, cu jiletca deschisă de tot, ce înconjurau vreo cinci-şase doamne foarte elegante, pe care le dominau nedespărţitele, micuţa marchiză d'Espanet, îmbrăcată în galben, şi blonda doamnă Haffner, în violet. Domnul de Mussy, călăreţul căruia Renée nu-i răspunsese la salut, era şi el, cu faţa neliniştită a amantului care simte că va fi părăsit. Şi-n mijlocul trenelor lungi etalate pe covor, doi antreprenori, doi zidari îmbogăţiţi, Mignon şi Charrier cu care Saccard trebuia să termine o afacere a doua zi, îşi plimbau stîngaci cizmele grele, cu mîinile la spate, crăpînd în fracul lor negru.

În picioare, lîngă uşă, Aristide Saccard, deşi perora în faţa grupului de bărbaţi gravi, cu fornăitul şi verva lui de meridional, saluta şi persoanele care soseau. Le strîngea mîna, adresîndu-le cuvinte amabile. Mic, cu înfăţişare de viezure, se înclina ca o marionetă ; şi din făptura aceasta uscăţivă, de viezure, negricioasă, se vedea cel mai bine pata roşie a Legiunii de onoare pe care o purta foarte lată.

Cînd a intrat Renée, s-a auzit un murmur de admiraţie. Era într-adevăr divină. Peste prima fustă de tul, avînd o mulţime de volane la spate, purta o tunică de satin verde deschis, tivită cu o dantelă englezească lată, ridicată şi

prinsă cu mari buchete de violete ; în față, fusta avea doar un singur volan, pe care buchete de violete legate între ele de ghirlande de iederă fixau un drapaj ușor de muselină. Capul și bustul erau adorabil de grațioase deasupra fustelor de-o amploare regească și de-o bogăție cam încărcată. Decoltată pînă la sîni, cu brațele goale și buchete de violete pe umeri, tînăra femeie părea că iese goală de tot din ghena ei de tul și de satin, ca o nimfă al cărei bust se desprinde din stejarii sfinți ; și gîtul ei alb, trupul ei mlădios era atît de fericit de această semilibertate, încît privirea tot aștepta să vadă cum lunecă încet-încet bluza și fustele, precum veșmîntul unei femei ce se scaldă, îndrăgostită de carnația ei. Coafura înaltă, părul fin bălai strîns în formă de cască, în care era împletită o ramură de iederă, reținută de un nod de violete, îi sporea și mai mult goliciunea, descoperindu-i ceafa pe care niște fire de păr neastîmpărate, asemenea unor fire de aur, o făceau să pară de culoarea chihlimbarului. La gît avea un colier de diamante ce străluceau admirabil, și, pe frunte, o egretă din fire de argint pe care erau presărate diamante. Și a rămas așa în prag cîteva secunde, în picioare, în rochia ei minunată, cu umerii sclipind de strălucirile calde. Cum se grăbise să coboare, gîfîia puțin. Ochii, pe care întunericul din parcul Monceau îi umpluse de umbră, clipeau în fața acestui brusc val de lumină, cu șovăiala aceea a miopilor, care la ea era tot o grație.

Cînd a zărit-o, micuța marchiză s-a ridicat cu vioiciune, a alergat la ea, i-a luat mîinile ; și, tot cercetînd-o din cap pînă-n picioare, a murmurat cu vocea subțiratecă :

— Ah ! frumoasa mea dragă, frumoasa mea dragă...

Deodată, s-a iscat o mare-nvălmășeală, toți oaspeții au venit s-o salute pe frumoasa doamnă Saccard, cum i se spunea lui Renée în societate. Aproape tuturor bărbaților le-a atins mîna. Apoi, a sărutat-o pe Christine, întrebînd-o ce mai face tatăl ei, care nu venea niciodată în casa boierească din parcul Monceau. Și stătea în picioare, zîmbitoare, tot salutînd cu capul, cu brațele întinse molatec, în fața cercului de doamne care se uitau curioase la colierul de diamante și la egretă.

Blonda doamnă Haffner n-a putut rezista ispitei ; s-a apropiat, a privit îndelung bijuteriile şi a spus cu vocea plină de gelozie :

— Nu-i aşa că acestea sînt colierul şi egreta ?

Renée a făcut un semn afirmativ. Atunci toate femeile le-au admirat mult de tot ; bijuteriile erau încîntătoare, divine ; ajungînd apoi să vorbească, cu o admiraţie plină de invidie, despre licitaţia de la Laure d'Aurigny, de unde le cumpărase Saccard pentru soţia sa ; s-au plîns că fetele uşoare acaparau cele mai frumoase lucruri, curînd n-o să mai rămînă diamante pentru femeile cinstite. Şi, în tînguielile lor, străbătea dorinţa de-a simţi pe goliciunea pielii vreuna din bijuteriile acelea pe care elita pariziană le văzuse pe umerii unei ilustre desfrînate, ce le-ar şopti poate la ureche despre scandalurile din alcovurile unde zăboveau cu atîta îngăduinţă visurile lor de mari doamne. Cunoşteau preţurile ridicate, au vorbit despre un superb şal de caşmir, despre dantele minunate. Egreta costase cincisprezece mii de franci, colierul cincizeci de mii. Entuziasmată de asemenea cifre, doamna d'Espanet l-a strigat pe Saccard :

— Veniţi să vă felicităm ! Iată un soţ bun !

Aristide Saccard s-a apropiat, s-a înclinat, arătîndu-se modest. Dar faţa ce i se strîmba trăda marea lui satisfacţie. Şi se uita cu coada ochiului la cei doi antreprenori, cei doi zidari îmbogăţiţi, aflaţi ceva mai departe, ascultînd cifrele de cincisprezece şi de cincizeci de mii de franci cu un vizibil respect.

În clipa aceea, Maxime, care tocmai intrase, adorabil în frac, s-a sprijinit familiar de umărul tatălui său şi, vorbindu-i încet, ca un prieten, i-a arătat zidarii cu privirea. Saccard a zîmbit discret ca un actor aplaudat.

Au mai sosit cîţiva oaspeţi. În salon se aflau cel puţin treizeci de persoane. Discuţiile au început din nou ; cînd acestea se întrerupeau, se auzeau, de după pereţi, uşoare zgomote de farfurii şi de tacîmuri de argint. În fine, Baptiste a deschis o uşă cu două canaturi şi a rostit, maiestuos, fraza solemnă :

— Doamna e servită.

Atunci au început să defileze încet. Saccard i-a oferit braţul micuţei marchize ; Reneé l-a luat pe cel al unui

domn în vîrstă, un senator, baronul Gouraud, în fața căruia toată lumea se ploconea cu multă umilință ; iar Maxime a fost obligat să-i ofere brațul Louisei de Mareuil ; apoi veneau restul musafirilor, ca o procesiune și, la urmă de tot, cei doi antreprenori, legănîndu-și mîinile.

Sufrageria era o mare cameră pătrată, cu lambriuri din lemn de păr înnegrit și lăcuit ce aveau înălțimea unui om, împodobite cu firișoare subțiri de aur. Cele patru panouri mari fuseseră așa fel orînduite încît că cuprindă naturi moarte, dar rămăseseră goale, fără-ndoială că proprietarul casei boierești renunțase la o cheltuială pur artistică. Fuseseră acoperite doar cu o catifea verde, groasă. Mobila, draperiile ferestrelor și ușilor din același material făceau încăperea sobră și gravă, concepută astfel încît toate splendorile luminii să se concentreze asupra mesei.

Și, într-adevăr, în clipa aceea, în mijlocul covorului mare persan, de culoare închisă, ce înăbușea zgomotul pașilor, sub lumina crudă a policandrului, masa, înconjurată de scaunele ale căror spătare negre, cu firișoare de aur, o încadrau cu o linie întunecată, era ca un altar, ca un catafalc cu lumînări aprinse, unde, pe albeața strălucitoare a feței de masă, ardeau flăcările luminoase ale cristalurilor și tacîmurilor de argint. Peste spetezele sculptate, într-o umbră mișcătoare, abia se mai zăreau lambriurile pereților, un mare bufet scund, poalele catifelelor ce atîrnau. Siliți de împrejurări, ochii se-ntorceau spre masă, înmărmuriți de ceea ce vedeau. În mijlocul ei se afla un admirabil vas mare din argint mat cu fructe, cu cizeluri lucitoare ; era o ceată de fauni ce răpeau nimfe ; și, deasupra grupului, ieșind dintr-o pîlnie mare, un imens buchet de flori naturale cădeau ca niște ciorchini. La cele două capete, alte vase cu jerbe de flori ; două candelabre, asortate grupului din mijloc, compus fiecare dintr-un satir alergînd, ce ducea cu un braț o femeie leșinată iar cu celălalt ținea o făclie cu zece brațe, adăugau strălucirea lumînărilor la lumina policandrului central. Între piesele principale, reșourile, mari și mici, se înșirau simetric, ținînd cald primul fel de mîncare, avînd de ambele părți scoici cu gustări, despărțite de niște coșuri de porțelan, de vase de cristal, de farfurii întinse, de fructiere cu picior conținînd acea parte a desertului care se și afla pe masă. De-a lungul brîului de far-

furii, armata paharelor, carafele cu apă şi cu vin, solnițele mici — tot cristalul serviciului era subţire şi uşor ca o muselină, fără nici un model, şi atît de transparent, că nu făcea nici o umbră. Şi vasul cel mare cu fructe, piesele cele mari păreau nişte fîntîni de foc ; fulgerele alergau pe latura lustruită a reşourilor ; furculiţele, lingurile, cuţitele cu mînere de sidef făceau dungi de flăcări ; curcubeie aprindeau paharele ; şi, în mijlocul acestei ploi de scîntei, în masa incandescentă, carafele cu vin pătau cu roşu faţa de masă încălzită pînă la saturaţie.

Cînd au intrat, oaspeţii, care zîmbeau femeilor cărora le oferiseră braţul, au avut o expresie de beatitudine discretă. Florile răcoreau puţin aerul călduţ. Stăruiau nişte izuri uşoare, amestecate cu parfumul trandafirilor. Mirosul aspru al racilor şi cel acrişor al lămîilor dominau.

Apoi, după ce toată lumea şi-a găsit numele scris pe spatele meniului, s-a auzit un zgomot de scaune şi un fîşîit de fuste de mătase. Umerii goi, presăraţi cu diamante, încadraţi de fracuri negre ce le scoteau în relief paloarea, au adăugat şi ei albeaţa lor lăptoasă la strălucirea mesei. Şi au început să aducă bucatele la masă. Vecinii îşi zîmbeau în tăcerea tulburată doar de clinchetele discrete ale lingurilor. Baptiste îşi îndeplinea funcţia lui de şef al personalului ce servea cu atitudinea gravă a unui diplomat ; afară de doi lachei, dispunea şi de patru ajutoare pe care le recruta numai pentru marile dineuri. La fiecare fel de bucate pe care-l lua, ducîndu-se să-l împartă în bucăţi, în fundul încăperii, pe o măsuţă de servit, trei din servitori făceau înconjurul mesei încet, purtînd bucatele într-o mînă, oferind mîncarea şi numind-o, în şoaptă. Ceilalţi turnau vin, aveau grijă de pîine şi de carafe. Primul fel şi gustările au pornit şi s-au plimbat aşa încetişor, fără ca rîsul perlat al doamnelor să devină mai intens.

Oaspeţii erau prea numeroşi ca să se ajungă uşor la o discuţie generală. Totuşi, la cel de-al doilea fel, cînd fripturile şi legumele au înlocuit primul fel de bucate şi gustările şi cînd după vinurile însemnate de Burgundia, de primă calitate, vinul de Pommard, vinul de Chambertin, au urmat Léoville şi Château-Lafite, zgomotul vocilor s-a înteţit, hohotele de rîs făcînd să răsune cristalurile uşoare. Aşezată în mijlocul mesei, Renée avea, în dreapta ei, pe

baronul Gouraud, în stînga, pe domnul Toutin-Laroche, un fost fabricant de luminări, acum consilier municipal, directorul Creditului viticol, membru al consiliului de supraveghere al Societății generale din porturile marocane, un bărbat slab și considerabil, căruia Saccard, care ședea în fața lui, între doamna d'Espanet și doamna Haffner, îi spunea lingușitor cînd : „Scumpul meu coleg", cînd „Marele nostru administrator". Urmau apoi oamenii politici : domnul Hupel de la Noue, un prefect ce-și petrecea opt luni pe an la Paris ; trei deputați, printre care domnul Haffner își expunea fața lui mare de alsacian ; apoi domnul de Saffré, un tînăr fermecător, secretarul unui ministru ; domnul Michelin, șef de birou la serviciul drumurilor ; și alți funcționari superiori. Domnul de Mareuil, un etern candidat la deputăție, se instala comod în fața prefectului, uitîndu-se galeș la el. Cît privește domnul d'Espanet, el n-o însoțea niciodată pe soția lui în societate. Doamnele din familie erau așezate între cele mai marcante personaje. Totuși Saccard o reținuse pe sora lui Sidonie, pe care o plasase mai departe, între cei doi antreprenori, seniorul Charrier la dreapta, seniorul Mignon la stînga, ca într-un post de încredere unde trebuia să învingi. Doamna Michelin, soția șefului de birou, o brunetă drăguță, durdulie, se afla lîngă domnul de Saffré vorbindu-i în șoaptă cu vioiciune. Apoi, la cele două capete ale mesei, era tineretul, funcționari la Consiliul de stat, fii ai unor oameni puternici, mici viitori milionari, domnul de Mussy, aruncîndu-i lui Renée priviri disperate, Maxime avînd-o în dreapta lui pe Louise de Mareuil, ce părea că-l cucerește. Încet-încet, începuseră să rîdă foarte tare. De-acolo s-au iscat primele scîntei de veselie.

Totuși, domnul Hupel de la Noue a întrebat galant :

— Vom avea oare plăcerea s-o vedem pe Excelența-sa în seara asta ?

— Nu cred, a răspuns Saccard cu aerul important ce ascundea un necaz secret. Fratele meu este atît de ocupat !... Ni l-a trimis pe secretarul său, domnul de Saffré, ca să se scuze.

Tînărul secretar, pe care doamna Michelin îl acaparase definitiv, a ridicat capul auzind pronunțîndu-se numele său, și a strigat la-ntîmplare, crezînd că i se adresase lui :

— Da, da, la ora nouă trebuie să aibă loc o reuniune a miniştrilor la ministrul de justiţie.

Cu toate acestea, domnul Toutin-Laroche, care fusese întrerupt, a continuat grav, ca şi cînd ar fi perorat în liniştea atentă a Consiliului municipal :

— Rezultatele sînt superbe. Acest împrumut al Oraşului va rămîne una dintre cele mai frumoase operaţii financiare ale epocii. Ah ! domnilor...

Dar, atunci, vocea lui a fost din nou acoperită de rîsetele ce-au izbucnit la unul din capetele mesei. În mijlocul acelui zgomot vesel se auzea vocea lui Maxime, care termina de spus o glumă : „Aşteptaţi, că n-am termniat. Biata amazoană a fost ridicată de un cantonier. Se spune c-ar fi cerut să i se dea o educaţie strălucită ca să se căsătorească cu el mai tîrziu. Căci nu voia ca un alt bărbat decît soţul ei să se poată lăuda c-ar fi văzut un anume semn negru deasupra genunchiului ei..." Au rîs şi mai straşnic ; Louise rîdea categoric mai tare decît bărbaţii. Şi-n mijlocul rîsetelor, încetişor, ca un surd, în clipa aceea lacheul îşi vîra capul lui grav şi palid între fiecare comesean, oferind, pe şoptite, felii subţiri de raţă sălbatică.

Aristide Saccard a fost supărat de puţina atenţie ce se acorda domnului Toutin-Laroche. Ca să-i demonstreze că-l ascultase, a reluat :

— Împrumutul Oraşului...

Dar domnul Toutin-Laroche nu era omul care să piardă firul unei idei :

— Ah ! domnilor, a continuat cînd s-au mai domolit rîsetele, ziua de ieri a fost o mare consolare pentru noi, administraţia expusă la atîtea atacuri mîrşave. Consiliul e acuzat că duce Oraşul de rîpă, şi, după cum vedeţi, de îndată ce Oraşul face un împrumut, toată lumea ne aduce banii, chiar şi cei care ţipă.

— Aţi făcut minuni, spune Saccard. Parisul a ajuns capitala lumii.

— Da, e într-adevăr prodigios, a întrerupt domnul Hupel de la Noue. Închipuiţi-vă că eu, care-s un vechi parizian, nu mai recunosc Parisul meu. Ieri, m-am rătăcit mergînd de la Primărie la Luxembourg. E prodigios. prodigios !

A urmat o tăcere. Acum toţi bărbaţii gravi ascultau.

— Transformarea Parisului, a continuat domnul Toutin-Laroche, va fi gloria stăpînirii. Poporul e ingrat : ar trebui să-i sărute picioarele împăratului. Spuneam azi dimineață în Consiliu, unde se vorbea despre marele succes al împrumutului : „Domnilor, să nu ne pese de ceea ce zbiară cei din opoziție : a zdruncina Parisul înseamnă a-l fertiliza..."

Saccard a zîmbit închizînd ochii, ca să savureze mai bine finețea spiritului. S-a aplecat în spatele doamnei d'Espanet, și i-a spus domnului Hupel de la Noue, destul de tare ca să fie auzit :

— Are un spirit adorabil.

Între timp, de cînd se vorbea despre lucrările din Paris, seniorul Charrier întindea gîtul, ca și cînd ar fi vrut să ia parte la discuție. Asociatul său Mignon se ocupa numai de doamna Sidonie, ce-i dădea mult de furcă. Încă de la începutul dineului, Saccard îi supraveghea cu coada ochiului pe antreprenori.

— Administrația, a spus, a avut parte de mulți oameni devotați. Toată lumea a dorit să contribuie la opera cea mare. Fără societățile bogate care i-au sărit în ajutor, Orașul nu s-ar fi descurcat nici așa bine, nici așa de repede.

S-a întors, și cu un fel de brutalitate măgulitoare a urmat :

— Domnii Mignon și Charrier știu și ei cîte ceva. căci și-au dat obolul și vor avea partea lor de glorie.

Zidarii îmbogățiți au primit cu mare fericire fraza asta drept în piept. Mignon, căruia doamna Sidonie îi spunea sclifosindu-se : „Ah ! domnule, mă flatați ; nu, rozul ar fi prea tineresc pentru mine...", a lăsat-o în mijlocul frazei ca să-i răspundă lui Saccard :

— Sînteți prea bun ; ne-am făcut afacerile.

Dar Charrier era mai cioplit. Și-a terminat paharul cu vin de Pommard și a găsit modalitatea să închege o frază:

— Datorită lucrărilor din Paris, a spus, a putut trăi muncitorul.

— Puteți spune și că au dat un imbold măreț afacerilor financiare și industriale, a reluat domnul Toutin-Laroche.

— Şi nu uitaţi partea artistică ; căile cele noi sînt maiestuoase, a adăugat domnul Hupel de la Noue, care pretindea că are gust.

— Da, da, e o treabă bună, a adăugat domnul de Mareuil, ca să zică şi el ceva.

— Iar cheltuiala, a declarat grav deputatul Haffner care nu deschidea gura decît la ocazii mari, o s-o plătească copiii noştri, şi-o să fie foarte drept.

Şi cum, spunînd asta, se uita la domnul de Saffré căruia drăguţa doamnă Michelin părea să-i facă mutre de la o vreme, tînărul secretar, ca să pară la curent cu ceea ce se discuta, a repetat :

— Într-adevăr, o să fie foarte drept.

În grupul domnilor gravi din centrul mesei, toată lumea îşi spusese părerea. Domnul Michelin, şeful de birou, zîmbea, legănîndu-şi capul uşor ; de obicei, ăsta era modul lui de a participa la discuţie; zîmbea ca să salute sau să răspundă, ca să aprobe sau să mulţumească, ca să-şi ia rămas bun, avea o colecţie întreagă de zîmbete drăguţe ce-l scuteau aproape totdeauna să mai folosească vorba, ceea ce considera fără-ndoială mai politicos şi mai prielnic avansării sale.

Mai rămăsese mut încă un personaj, baronul Gouraud, care mesteca încet ca un bou, cu pleoape grele. Pînă atunci, a părut absorbit de ce se petrecea în farfuria lui. Renée, nemaiştiind cum să-l cocoloşească, n-a obţinut decît nişte mormăituri uşoare de satisfacţie. Aşa că au fost cu toţii surprinşi cînd l-au văzut ridicînd capul şi l-au auzit spunînd, pe cînd îşi ştergea buzele groase :

— Eu, care sînt proprietar, atunci cînd fac reparaţii sau decorez un apartament, îi măresc chiria locatarului meu.

Propoziţia domnului Haffner : „O să plătească copiii noştri“ reuşise să-l trezească pe senator. Toată lumea a bătut din palme discret, şi domnul de Saffré a strigat :

— Ah ! fermecător, fermecător, o să trimit mîine vorbele astea gazetelor.

— Aveţi într-adevăr dreptate, domnilor, trăim o epocă fericită, a spus seniorul Mignon, ca şi cînd ar fi tras concluzia, în zîmbetele şi admiraţiile stîrnite de vorba de duh a baronului. Cunosc mai mulţi care şi-au rotunjit frumuşel

averea. Vedeți dumneavoastră, toate-s frumoase cînd cîștigi bani.

Ultimele cuvinte i-au îngrozit pe domnii cei gravi. Discuția a încetat brusc, și fiecare părea că evită să se mai uite la vecinul său. Fraza zidarului îi atingea pe domnii aceia, aspră ca o gafă. Michelin, care tocmai îl contempla pe Saccard cu plăcere, n-a mai zîmbit, foarte speriat să nu fi avut o clipă aerul că punea cuvintele antreprenorului pe seama stăpînului casei. Acesta din urmă s-a uitat la doamna Sidonie, care l-a acaparat din nou pe Mignon, spunînd : „Așadar vă place rozul, domnule ?..." Apoi Saccard i-a făcut un lung compliment doamnei d'Espanet ; fața lui negricioasă, vicleană, atingea aproape umerii lăptoși ai tinerei femei, care s-a răsturnat pe spate rîzînd încet.

Erau la desert. Lacheii umblau mai sprinteni în jurul mesei. S-au oprit puțin, atîta timp cît masa s-a umplut de fructe și de prăjituri. La unul din capete, unde se afla Maxime, rîsetele erau mai deslușite ; se auzea vocea ascuțită a Louisei, spunînd : „Vă asigur că Sylvia în rolul de prostuță purta o rochie de satin albastru deschis" ; și o altă voce de copil a adăugat : „Da, dar rochia era împodobită cu dantele albe". Atmosfera se încălzea. Chipurile mai îmbujorate, păreau moleșite de-o fericire interioară. Doi lachei au făcut înconjurul mesei, turnînd în pahare vin dulce de Alicante și de Tokai.

De la începutul dineului, Renée părea distrată. Își făcea datoria de gazdă cu un zîmbet mașinal. De fiecare dată cînd veselia izbucnea în celălalt capăt al mesei, unde Maxime și Louise, unul lîngă altul, glumeau ca niște buni prieteni, se uita la ei cu ochii strălucitori. Se plictisea. Domnii cei gravi o plictiseau cumplit. Doamna d'Espanet și doamna Haffner se uitau la ea disperate.

— Cum se anunță viitoarele alegeri ? l-a întrebat brusc Saccard pe domnul Hupel de la Noue.

— Foarte bine, a răspuns acesta zîmbind ; numai că deocamdată n-au fost desemnați candidații pentru departamentul meu. Se pare că ministrul ezită.

Domnul de Mareuil, care-i mulțumise lui Saccard printr-o privire că a atacat acest subiect, părea că stă pe jeratic. S-a roșit puțin, salutînd încurcat, atunci cînd prefectul a continuat, adresîndu-i-se :

— Mi s-a vorbit mult despre dumneavoastră în regiune, domnule. Datorită marilor dumneavoastră proprietăți, aveți acolo numeroși prieteni, și se știe cît sînteți de devotat împăratului. Aveți toate șansele.

— Tată, nu-i așa că micuța Sylvia vindea țigări la Marsilia, în 1849 ? a strigat chiar în clipa aceea Maxime de la capătul mesei.

Și acum Aristide Saccard se făcea că nu aude, tînărul a repetat mai încet :

— Tata a cunoscut-o într-un mod deosebit.

S-au auzit cîteva rîsete înăbușite. Totuși, pe cînd domnul de Mareuil saluta mereu, domnul Haffner continuase cu voce sentențioasă :

— Devotamentul față de împărat este singura calitate, singurul patriotism, în aceste timpuri de democrație interesată. Cine-l iubește pe împărat, iubește Franța. Vom vedea cu sinceră bucurie cum domnul devine colegul nostru.

— Domnul va fi ales, a spus la rîndul său, domnul Toutin-Laroche. Marile averi trebuie să se adune în jurul tronului.

Renée n-a mai putut răbda. În fața ei, marchiza își înăbușea căscatul. Și cum Saccard urma să vorbească din nou :

— Iertare, dragul meu, fie-ți milă puțin și de noi, i-a spus nevastă-sa, zîmbindu-i frumos, mai terminați cu porcăria asta de politică.

Atunci, domnul Hupel de la Noue, galant ca un prefect, a protestat, zicînd că doamnele aveau dreptate. Și a început să depene o poveste scabroasă care se petrecuse în capitala ținutului său. Marchiza, doamna Haffner și celelalte doamne au rîs mult la unele amănunte. Prefectul povestea foarte nostim, cu subînțelesuri, cu rețineri, cu anumite intonații ce confereau un aer foarte ștrengăresc celor mai nevinovate vorbe. Apoi s-a vorbit despre prima marți a ducesei, despre o bufonerie ce se jucase în ajun, despre moartea unui poet și despre ultimele curse de toamnă. Domnul Toutin-Laroche, amabil cînd avea chef, a comparat femeile cu niște trandafiri, și domnul de Mareuil, tulburat de speranțele electorale, a găsit cuvinte

profunde cu privire la forma cea nouă a pălăriilor. Renée era tot distrată.

Totuşi, oaspeţii nu mai mîncau. Parcă asupra mesei suflase un vînt cald, ce întunecase paharele, făcuse firimituri, înnegrise cojile de fructe din farfurii, stricase frumoasa simetrie a serviciului. Florile se ofileau în pîlniile mari de argint cizelat. Şi oaspeţii lîncezeau puţin, în faţa resturilor desertului, moleşiţi, fără a avea curajul să se scoale. Cu braţul pe masă, aplecaţi pe jumătate, priveau în gol, copleşiţi oarecum de beţia măsurată şi decentă a oamenilor de lume ce se îmbată încet. Nu mai rîdeau, nici nu mai prea vorbeau. Mîncaseră şi băuseră mult, ceea ce determinase banda persoanelor cu decoraţii să fie şi mai gravă. În aerul greu al sufrageriei, doamnele simţeau cum li se umezeşte fruntea şi ceafa. Aşteptau să se treacă în salon, serioase, cam palide, ca şi cînd ar fi fost uşor ameţite. Doamna d'Espanet era trandafirie toată, în schimb umerii doamnei Haffner ajunseseră albi ca ceara. Pe cînd domnul Hupel de la Noue cerceta mînerul unui cuţit, domnul Toutin-Laroche îi mai zvîrlea domnului Haffner frînturi de frază, pe care acesta le primea dînd din cap ; domnul de Mareuil visa uitîndu-se la domnul Michelin, care-i zîmbea cu şiretenie. Iar drăguţa doamnă Michelin, nu mai vorbea demult ; roşie de tot, lăsase să-i cadă sub faţa de masă o mînă pe care probabil că domnul de Saffré o luase într-a lui, căci se sprijinea stîngaci de marginea mesei, cu sprîncenele încordate şi strîmbătura cuiva care rezolvă o problemă de algebră. Doamna Sidonie învinsese şi ea ; seniorii Mignon şi Charrier, amîndoi cu coatele pe masă, şi întorşi spre ea, păreau încîntaţi că-i află secretele ; mărturisea că adora lactatele şi că-i era frică de strigoi. Şi chiar Saccard, cu ochii închişi pe jumătate, cuprins de fericirea stăpînului casei care-şi dă seama că şi-a ameţit în mod cinstit oaspeţii, nu se gîndea deloc să se scoale de la masă ; îl contempla cu o afecţiune respectuoasă pe baronul Gouraud, îngreunat, digerînd, şi care-şi întindea pe faţa de masă albă mîna dreaptă, mînă de bătrîn senzual, scurtă, groasă, cu pete vinete şi acoperite cu păr roşu.

Renée a terminat de băut maşinal cele cîteva picături de vin de Tokai ce rămăseseră pe fundul paharului. Faţa i se înroşise ca focul ; părul scurt, bălai, scăpa de pe

frunte și de pe ceafă, rebel, muiat parcă de-o boare umedă. Buzele și nasul i se subțiaseră în chip nervos, avea fața mută a unui copil care a băut vin curat. Dacă în fața parcului Monceau avusese gînduri burgheze curate, în clipa asta ele se înecau în excitația bucatelor, a vinurilor, a luminilor, a acestui mediu tulburător în care creșteau veselia și buna dispoziție. Nu-i mai zîmbea surorii sale Christine și mătușii Elisabeth, modeste amîndouă, eclipsîndu-se și abia deschizînd gura. Privirea ei aspră îl făcuse pe bietul domn Mussy să-și plece ochii. În aparenta ei distracție, deși acum evita să se întoarcă, sprijinită de speteaza scaunului, unde satinul bluzei fîșîia încetișor, un mic frison îi scutura umerii la fiecare nou hohot de rîs ce-i ajungea din colțul în care Maxime și Louise glumeau mereu, tot atît de tare, în zgomotul discuțiilor ce se pierdeau.

Și în spatele ei, în marginea umbrei, dominînd cu înălțimea lui masa în dezordine și oaspeții palizi, Baptiste stătea în picioare, cu fața albă și gravă, cu atitudinea disprețuitoare a lacheului care și-a ghiftuit stăpînii. În atmosfera încărcată de beție, sub luminile crude ale policandrului ce se îngălbenea, numai el a rămas corect, păstrîndu-și demnitatea, cu lanțul de argint la gît, cu privirea rece în care umerii goi ai femeilor nu aprinseseră nici o văpaie, cu înfățișarea lui de eunuc slujindu-i pe parizienii decadenței.

În fine, Renée s-a ridicat, cu o mișcare nervoasă. Toată lumea a făcut același lucru. Au trecut în salon, unde se servise cafeaua.

Salonul cel mare al casei boierești era o vastă încăpere lungă, un fel de galerie, ce ocupa întreaga fațadă dinspre grădină, de la un pavilion la altul. O ușă-fereastră lată se deschidea spre peron. Galeria strălucea de aurărie. Pe tavanul ușor boltit în jurul marilor medalioane aurite ce luceau ca niște scuturi, erau niște spirale capricioase. Rozace, ghirlande strălucitoare mărgineau bolta, firișoare, asemenea unor țîșniri de metal în fuziune, curgeau pe pereți, încadrînd panourile cu mătase roșie ; împletituri de trandafiri, cu jerbe înflorite la vîrf, cădeau de-a lungul oglinzilor. Pe parchet, un covor de Aubusson își expunea florile sale purpurii. Mobilele acoperite cu damasc de

mătase roşie, draperiile de la uşi şi de la ferestre din acelaşi material, enorma pendulă *rocaille* de pe şemineu, vasele chinezeşti aşezate pe console, picioarele celor două mese lungi împodobite cu mozaicuri de Florenţa, pînă şi din jardinierele de pe pervazurile ferestrelor picura aur, din toate se scurgea aurul. În cele patru colţuri, se aflau patru lămpi mari pe nişte socluri de marmură roşie, de care erau prinse cu lanţuri de bronz aurit, spînzurînd cu graţii simetrice. Şi, din tavan, cădeau trei policandre cu podoabe de cristal, şiroind picături de lumină albastră şi roz, ale căror străluciri fierbinţi aprindeau tot aurul din salon.

Curînd bărbaţii s-au retras în fumoar. Domnul de Mussy a venit să ia familiar braţul lui Maxime, pe care-l cunoscuse la colegiu, deşi era cu şase ani mai mare decît el. L-a tîrît pe terasă, şi, după ce şi-au aprins cîte o havană, s-a plîns cu amărăciune de Renée.

— Ia spune, ce-o fi avînd oare ? Era adorabilă cînd am văzut-o ieri. Şi uite că azi se poartă cu mine de parcă totul s-ar fi terminat între noi. Ce crimă am comis oare ? Ai fi foarte amabil, dragă Maxime, dac-ai întreba-o, dacă i-ai spune cît sufăr din cauza ei.

— Ah ! asta nu ! a răspuns Maxime rîzînd. Renée are nervi, nu ţin să şi-i descarce pe mine. Descurcă-te, fă-ţi treburile singur.

Şi după ce a împrăştiat tacticos fumul havanei, a adăugat :

— Frumos rol vrei să mă pui să joc !

Dar domnul de Mussy i-a vorbit despre marea lui prietenie, declarîndu-i tînărului că nu aştepta decît o ocazie ca să-i dovedească cît îi era de devotat. Era tare nenorocit, o iubea aşa de mult pe Renée !

— Ei bine, ne-am înţeles, a rostit în cele din urmă Maxime, o să-i vorbesc ; dar să ştii că nu-ţi promit nimic ; cu siguranţă că o să-mi spună s-o lase în pace.

S-au întors în fumoar, s-au întins în marile fotolii-canapele.

Acolo, domnul de Mussy i-a povestit, o jumătate de oră, lui Maxime, necazurile sale ; i-a spus pentru a zecea oară cum se îndrăgostise de mama lui vitregă, cum binevoise ea să-l bage în seamă ; şi Maxime, terminînd de

fumat havana, îi dădea sfaturi, explicîndu-i cum era Renée, spunîndu-i cum să se poarte ca s-o stăpînească.

Cum Saccard venise să se aşeze la cîţiva paşi de cei doi tineri, domnul de Mussy a tăcut şi Maxime a tras concluzia :

— Dacă aş fi eu în locul dumitale, aş acţiona foarte cavalereşte. Căci aşa îi place ei.

Fumoarul se afla la capătul salonului cel mare, într-una din încăperile rotunde formată de foişoare. Era bogat ca stil, dar foarte sobru. Pereţii erau tapetaţi cu o imitaţie de piele de Córdoba, draperiile de la ferestre şi de la uşi erau din pînză algeriană şi avea drept covor o mochetă cu desene persane. Mobila, cu piele de şagrin de culoarea lemnului, se compunea din taburete rotunde, fotolii şi un divan circular ce ocupa o parte din rotunjimea încăperii. Micul policandru de pe tavan, ornamentele gheridonului, garnitura şemineului erau din bronz florentin de un verde deschis.

Nu mai rămăseseră cu doamnele decît cîţiva tineri şi nişte bătrîni cu feţele albe şi moi, care detestau tutunul. În fumoar, se rîdea, se glumea fără nici o jenă. Domnul Hupel de la Noue i-a înveselit foarte tare pe domni istorisindu-le din nou povestea pe care o spusese în timpul dineului, dar completînd-o cu nişte amănunte foarte grosolane. Asta era specialitatea lui ; totdeauna avea două versiuni ale anecdotei, una pentru doamne, cealaltă pentru bărbaţi. Apoi, cînd a intrat Aristide Saccard, l-au înconjurat şi i-au făcut complimente ; şi cum el părea a nu înţelege, domnul de Saffré i-a spus, cu o frază ce a fost foarte aplaudată, că patria îi era recunoscătoare c-o împiedicase pe frumoasa Laure d'Aurigny să treacă la englezi.

— Nu, serios, domnilor, vă-nşelaţi, bîlbîia Saccard cu o falsă modestie.

— Hai, nu te mai apăra ! i-a strigat glumeţ Maxime. La vîrsta ta, e foarte frumos.

Tînărul, care tocmai aruncase havana, s-a întors în salonul cel mare. Venise lume multă. Galeria era plină de fracuri, în picioare, vorbind pe şoptite, şi de fuste, expuse în toată splendoarea lor pe canapeluţe. Nişte lachei au

început să aducă tăvi de argint, pline cu îngheţate şi cu pahare cu punch.

Maxime, care voia să vorbească cu Renée, a traversat salonul cel mare, ştiind foarte bine unde o să găsească cenaclul doamnelor. La capătul celălalt al galeriei, pandantul fumoarului, era o încăpere rotundă din care făcuseră un salonaş adorabil. Acest salon, cu tapetele, draperiile uşilor şi ferestrelor din satin auriu, avea un farmec voluptuos, de-o savoare originală şi delicioasă. Luminile policandrului, foarte delicat cizelat, cîntau o simfonie în galben minor, în mijlocul tuturor stofelor ce-aveau culoarea soarelui. Era ca un fel de sclipire de raze potolite, amurgul unui astru ce adormise pe-un covor de grîu copt. Pe podea, lumina se stingea pe un covor de Aubusson presărat cu frunze uscate. Un pian de abanos cu marchetării de fildeş, două mobile mici prin geamurile cărora puteai zări o mulţime de bibelouri, o masă Ludovic al XVI-lea, o consolă jardinieră pe care se afla o imensă jerbă de flori alcătuiau mobila încăperii. Canapeluţele, fotoliile, taburetele rotunde erau tapiţate cu satin auriu avînd nişte benzi late de satin negru brodat cu lalele ţipătoare. Se mai aflau scăunele, balansoare, toate soiurile elegante şi bizare de taburete. Lemnul acestor mobile nu se vedea, fiind pe de-a-ntregul acoperit cu satin. Spetezele se răsturnau avînd rotunjimile moi ale sulurilor de căpătîi. Erau ca nişte paturi discrete în care puteai dormi şi iubi în puf, în mijlocul senzualei simfonii în galben minor.

Lui Renée îi plăcea salonaşul, unde una din uşile-ferestre dădea în minunata seră caldă lipită de latura casei. Ziua, trîndăvea acolo. Tapetul galben, în loc să-i decoloreze părul ei deschis, i-l aurea cu nişte văpăi ciudate ; capul ei se contura într-o licărire de auroră, roz de tot şi alb, precum cel al unei Diane blonde trezindu-se în lumina dimineţii ; şi fără-ndoială că din pricina asta îi plăcea încăperea care-i reliefa frumuseţea.

În clipa aceea, era acolo împreună cu prietenele ei intime. Sora şi mătuşa ei tocmai plecaseră. În cenaclu, nu se mai aflau decît capete zvăpăiate. Tolănită în fundul unei canapeluţe, Renée asculta confidenţele prietenei sale Adeline, care-i vorbea la ureche, alintîndu-se ca o pisică

şi rîzînd brusc. Suzanne Haffner era în mijlocul unui grup de tineri care nu-i dădeau pace şi pe care-i înfrunta fără să-şi fi pierdut langoarea de nemţoaică, insolenţa provocatoare, goală şi rece ca umerii ei. Într-un colţ, doamna Sidonie dădea lecţii pe şoptite unei tinere femei cu gene de fecioară. Mai încolo, Louise, în picioare, stătea de vorbă cu un tînăr înalt, timid, care se înroşise ; pe cînd baronul Gouraud moţăia în fotoliul său, în plină lumină, expunîndu-şi cărnurile moi, statura lui de elefant foarte palid, în mijlocul graţiilor plăpînde şi a delicateţii ca mătasea a doamnelor. Şi-n încăpere, peste fustele de satin cu pliuri rigide şi lucioase ca porţelanul, peste umerii de-o albeaţă lăptoasă presăraţi cu diamante, cădea o lumină feerică, asemenea unei ploi de aur. Răsuna o voce subţiratecă, un rîs ca un uguit duios cu limpezimea unui cristal. Era foarte cald. Evantaiele se mişcau încet, ca nişte aripi, răspîndind, la fiecare adiere, în aerul greoi, parfumul de mosc al bluzelor.

Cînd Maxime a apărut în pragul uşii, Renée, care-o asculta pe marchiză, s-a ridicat repede, prefăcîndu-se a-şi face îndatoririle de gazdă. A trecut în salonul cel mare, unde a urmat-o tînărul. Acolo, a făcut cîţiva paşi, zîmbitoare, strîngînd cîteva mîini ; apoi, trăgîndu-l pe Maxime deoparte :

— Ei, a zis încetişor, ironică, e plăcută corvoada, nu mai e chiar aşa de mare prostie să-i faci curte.

— Nu-nţeleg, a răspuns tînărul care urma să pledeze cauza domnului de Mussy.

— Dar mi se pare c-am făcut bine că nu te-am scăpat de Louise. Progresaţi, amîndoi.

Şi a adăugat, cu un fel de ciudă :

— Era indecent, la masă.

Maxime a început să rîdă.

— Ei ! da, ne-am spus poveşti. N-o cunoşteam pe fetiţă. E nostimă. Parc-ar fi băiat.

Şi cum Renée avea în continuare mutra iritată a unei mironosiţe, tînărul, care n-o cunoştea sub acest aspect, a urmat cu familiaritatea lui, zîmbind :

— Crezi oare, mamă vitregă, că am ciupit-o de genunchi pe sub masă ? Ce dracu, ştim cum să ne purtăm

cu o logodnică !... Am să-ți spun ceva mai grav. Ascultă... Nu-i așa că m-asculți ?

A vorbit și mai încet.

— Uite... domnul de Mussy mi-a spus acum că-i tare nenorocit. Înțelegi că nu eu ar trebui să vă-mpac dacă v-ați supărat. Dar știi că l-am cunoscut la colegiu și, cum părea într-adevăr disperat, i-am promis c-o să-ți vorbesc...

S-a oprit. Renée se uita la el tulburată.

— Nu răspunzi... a continuat. Puțin îmi pasă, mi-am îndeplinit misiunea. Descurcați-vă cum vreți. Dar, serios, mi se pare că ești crudă. Bietul băiat m-a mîhnit. În locul tău, i-aș trimite cel puțin o vorbă bună.

Atunci Renée, ce-l privise fix tot timpul, cu ochii aceia în care ardea o văpaie, a răspuns :

— Du-te și spune-i domnului de Mussy că mă plictisește.

Și a început iar să se plimbe încet în mijlocul grupurilor, zîmbind, salutînd, strîngînd mîini. Maxime a rămas pe loc, surprins ; apoi a rîs înfundat.

Neținînd prea mult să-i transmită domnului de Mussy ce i se spusese, a făcut înconjurul salonului cel mare. Serata era pe sfîrșite, minunată și banală ca toate seratele. Era aproape miezul nopții, încet-încet lumea pleca. Nevoind să se ducă la culcare cu impresia de plictiseală, a mers s-o caute pe Louise. Trecea pe lîngă ieșire, cînd a văzut-o, în vestibul, pe drăguța doamnă Michelin, pe care soțul o învăluia delicat cu o pelerină albastră și roz.

— A fost încîntător, încîntător, spunea tînăra femeie. Tot timpul dineului, am discutat despre tine. O să-i vorbească ministrului ; numai că toate astea nu-l privesc pe el...

Și cum, alături de ei, un lacheu îl înfășura pe baronul Gouraud cu o mare șubă căptușită :

— Burduhănosul ăsta ar termina repede treaba ! a adăugat la urechea soțului ei, pe cînd acesta îi lega funda capișonului sub bărbie. Face ce vrea la minister. Mîine, la familia Mareuil, va trebui să căutăm...

Domnul Michelin zîmbea. A luat-o pe soția lui atent, ca și cînd ar fi ținut la braț un obiect fragil și prețios. După ce se asigurase dintr-o privire că Louise nu era în

vestibul, Maxime s-a dus direct în salonaş. Într-adevăr, se afla încă acolo, aproape singură, aşteptîndu-l pe tatăl ei, care probabil că-şi petrecuse seara în fumoar, cu oamenii politici. Doamnele, marchiza, doamna Haffner plecaseră. Nu mai rămăsese decît doamna Sidonie care povestea cîtorva soţii de funcţionari cît de mult îi plăceau ei animalele.

— Ah, iată-l pe bărbăţelul meu, a strigat Louise. Stai aici şi spune-mi în care fotoliu a adormit tata. S-o fi şi crezînd la Cameră.

Maxime i-a răspuns pe acelaşi ton, şi tinerii au început să rîdă iar în hohote, ca la dineu. Aşezat pe-un taburet foarte jos, la picioarele ei, i-a luat în cele din urmă mîinile, jucîndu-se cu ea cum te joci cu un prieten. Şi, în rochia ei de mătase albă cu picăţele roşii, cu bluza închisă pînă la gît, fără piept, cu micul cap urît şi şmecher de puştan, semăna într-adevăr cu un băiat deghizat în fată. Dar, uneori, braţele ei subţiratice, mijlocul ei prea sus aveau nişte poziţii neglijente, iar ochii, copilăroşi încă, scăpărau văpăi, fără să roşească cîtuşi de puţin la jocurile lui Maxime. Şi, crezîndu-se singuri, s-au pornit să rîdă amîndoi, fără s-o zărească măcar pe Renée, care, în picioare în mijlocul serei, ascunsă pe jumătate, îi privea de departe.

Văzîndu-i pe Maxime şi pe Louise, pe cînd traversa o alee, tînăra femeie se oprise brusc o clipă în spatele unui arbust. În jurul ei, sera caldă, asemenea unei nave de biserică, ale cărei colonete subţiri de fier se înălţau dintr-o ţîşnire ca să susţină vitraliul boltit, îşi expunea vegetaţiile grase, suprafeţele de frunze puternice, jerbele înflorite de verdeaţă.

În mijloc, într-un havuz oval, chiar pe pămînt, întreaga floră acvatică a ţărilor însorite îşi ducea viaţa misterioasă şi verde-albăstrie a plantelor de apă. Cyclantuşi, înălţîndu-şi frunzişurile verzi, înconjurau, cu o centură monumentală, jetul de apă, ce semăna cu capitelul retezat al vreunei coloane ciclopice. Apoi, la cele două capete, mari tornelii ridicau mărăcinişurile lor ciudate deasupra havuzului, lemnele lor uscate, dezgolite, răsucite precum nişte şerpi bolnavi, lăsînd să spînzure rădăcinile aeriene, ca nişte plase de pescar întinse la aer. Aproape de margine,

înflorea jerba de frunze verzulii cu dungi albe, subţiri ca nişte săbii, spinoase şi dantelate ca nişte pumnale malaeze a unui pandanus de Java. Şi, la suprafaţă, în încropeala apei liniştite puţin încălzite, nuferi îşi deschideau stelele lor roz, în timp ce nişte euryales îşi întindeau frunzele rotunde, frunzele lor leproase, ce înotau pe burtă ca nişte monstruoase spinări de broaşte rîioase pline de bube cu puroi.

Drept gazon, un strat mare de selaginelle înconjura havuzul. Feriga asta pitică alcătuia un covor gros de muşchi, de un verde deschis. Şi, dincolo de marea alee circulară, patru boschete enorme ajungeau pînă la boltă în elanul lor viguros : palmierii, uşor aplecaţi în graţia lor, îşi deschideau evantaiele, arătîndu-şi capetele rotunjite, lăsîndu-şi palmetele să spînzure, ca nişte vîsle vlăguite de călătoria lor eternă în albastrul aerului ; bambuşii cei mari indieni se înălţau drepţi, plăpînzi şi duri, lăsînd să cadă de sus uşoara ploaie de frunze ; un ravenala, copacul călătorului, îşi ridica buchetul de imense paravane chinezeşti, şi, într-un colţ, un bananier, încărcat cu fructe, îşi întindea în toate părţile lungile frunze orizontale, unde doi amanţi s-ar putea culca în voie strîngîndu-se unul într-altul. Prin colţuri, laptele-cucului din Abisinia, lumînările acelea spinoase, pocite, pline de umflături ruşinoase, transpirînd otravă. Şi, sub copaci, ca să acopere pămîntul, ferigi scunde, adiantumele, pteridesele, îşi aşterneau horbotele lor delicate, marginile fine. Alsofilasele, o specie mai înaltă, îşi expuneau rîndurile de ramuri simetrice, sexangulare, atît de regulate, de credeai că-s nişte piese mari de faianţă avînd menirea să cuprindă fructele vreunui desert gigantic. Apoi, un chenar de begonii şi caladium înconjura boschetele ; begoniile cu frunzele răsucite, pătate în chip minunat cu roşu şi cu verde ; caladiumurile, ale căror frunze ca în vîrf de lance, albe cu nervuri verzi, seamănă cu nişte aripi mari de fluture ; plante bizare al căror frunziş trăieşte în chip ciudat, cu o strălucire întunecată sau pălind de flori vătămătoare.

În spatele boschetelor, a doua alee, mai îngustă, înconjura sera. Acolo, pe treptele ce ascundeau pe jumătate ţevile de încălzire, înfloreau marantasele, plăcute la pipăit

precum catifeaua, gloxiniile cu clopoţei violet, dracenasele, ce semănau cu nişte lamele de lac vechi lustruit.

Dar unul din farmecele acelei grădini de iarnă îl constituiau, în cele patru colţuri, peşterile de verdeaţă, leagănele adînci, pe care le acopereau perdele groase de liane. Bucăţi de pădure virgină îşi construiseră, în locurile acelea, zidurile lor de frunze, harababura de nedesluşit a tijelor, ţîşnire mlădioasă agăţîndu-se de crengi, străbătînd vidul printr-un zbor îndrăzneţ, căzînd din nou din boltă ca nişte ghirlande de draperii bogate. Un arbore de vanilie, ale cărui păstăi coapte răspîndeau nişte miresme pătrunzătoare, se întindea pe rotunjimea unui portic împodobit cu muşchi ; anemonele orientale tapetau colonetele cu frunzele lor rotunde ; bauhiniile, cu ciorchini roşii, chiscalusele, ale căror flori atîrnau ca nişte coliere de sticlă, se împleteau, se strecurau, se înnodau ca nişte năpîrci subţiri jucîndu-se şi întinzîndu-se la nesfîrşit în întunericul vegetaţiei.

Şi, sub arcuirile bolţii, între boschete, ici-colo, nişte lănţişoare de fier susţineau coşuri, în care se lăfăiau orhideele, ciudatele plante din largul cerului, împingîndu-şi în toate părţile mlădiţele lor scunde, noduroase şi strîmbe, ca nişte membre infirme. Era şi papucul Venerei, a cărui floare seamănă cu un papuc minunat, împodobit la călcîi cu aripi de libelulă ; eridesele, parfumate aşa de frumos, stanhopeasele, cu florile palide, tigrate, ce răspîndesc în depărtare, ca nişte gîtlejuri amare de convalescenţi, o duhoare acră şi tare.

Dar, ceea ce te izbea, din toate cotiturile aleilor, era un mare ibiscus chinezesc, a cărui întindere de verdeaţă şi de flori acoperea toată latura casei boiereşti, de care era lipită sera. Marile flori purpurii ale acestei nalbe uriaşe, ce înfloresc mereu, trăiesc cîteva ore. Păreau guri senzuale de femeie ce se deschideau, cu buzele roşii, moi şi umede, ale vreunei Mesaline uriaşe, ale cărei sărutări ucideau şi care renăşteau mereu cu zîmbetul lor nesăţios şi sîngerînd.

Lîngă havuz, Renée fremăta în mijlocul acelor înfloriri superbe. În spatele ei, un sfinx mare de marmură neagră, ghemuit pe un bloc de granit, cu capul întors spre acvariu, avea un zîmbet de pisică discretă şi crudă ; şi

parcă era Idolul negru, cu coapse lucioase, al acestui pămînt de foc. În clipa aceea, globuri de sticlă mată luminau frunzele cu o strălucire lăptoasă. Statui, capete de femei cu gîtul răsturnat, umflat de hohotele de rîs, pătau cu alb fundul boschetelor, cu pete de umbre ce se strîmbau din pricina rîsului lor nebun. În apa adîncă și liniștită a havuzului, se jucau niște raze ciudate, luminînd forme vagi, mase verzi-albăstrii, asemenea unor contururi de monștri. Pe frunzele netede ale ravenalei, pe evantaiele lăcuite ale latanierelor, curgea un val de licăriri albe ; pe cînd de pe horbotele ferigilor cădeau picături de lumină ca o ploaie fină. Sus, între capetele întunecate ale palmierilor înalţi, luceau reflexe de geam. Apoi, de jur împrejur, nu era decît întunericul ; leagănele, cu draperiile lor de liane, se înecau în noapte, ca nişte cuiburi de reptile aţipite.

Şi, sub lumina puternică, Renée visa, uitîndu-se de departe la Louise şi la Maxime. Nu mai era reveria șovăitoare, posomorîta ispită a amurgului, de pe aleile răcoroase din Bois de Boulogne. Gîndurile nu-i mai erau legănate şi adormite de trapul cailor, peste pajiștile mondene, ale crîngurilor, în care cinau familiile burgheze duminica. Acum o năpădea o dorinţă limpede, intensă.

O dragoste imensă, o nevoie de voluptate, plutea în nava asta închisă, unde clocotea seva fierbinte a tropicelor. Tînăra femeie era cuprinsă de puternicile desfrîuri ale pămîntului, stîrnite în jurul ei de vegetalele acelea întunecate, de tijele acelea colosale ; şi straturile înţepătoare ale acestei mări de foc şi înflorirea pădurii, mulţimea de vegetaţii, toate arzînd de măruntaiele ce le hrăneau, îi zvîrleau nişte emanaţii tulburătoare, încărcate de beţie. La picioarele ei, havuzul, masa de apă caldă, îngroșată de sucurile rădăcinilor plutitoare, fumega, aşternîndu-i pe umeri o mantilă de vapori greoi, o boare ce-i încălzea pielea, ca și cum ar fi atins-o o mînă umedă de voluptate. Pe cap, simţea jetul palmierilor, frunzişurile înalte scuturîndu-şi mireasma. Şi mai mult decît năbuşeala fierbinte a aerului, mai mult decît luminile puternice, mai mult decît florile mari, strălucitoare, asemenea unor chipuri rîzînd sau strîmbîndu-se între frunze, o chinuiau în special miresmele. Stăruia o mireasmă nelămurită, tare, excitantă,

făcută din mii de miresme : sudori omeneşti, parfumuri de femei, mirosuri de păr ; şi adierile plăcute şi fade pînă la leşin alternau cu adierile pestilenţiale, aspre, pline de otrăvuri. Dar în muzica asta stranie a miresmelor, fraza melodică ce revenea mereu, dominînd, înăbuşind duioşiile vaniliei şi acuitatea orhideei, era parfumul acela uman, pătrunzător, senzual, parfumul acela al dragostei ce scapă dimineaţa din iatacul închis a doi soţi tineri.

Renée se rezemase, încet, de soclul de granit. În rochia ei de satin verde, cu gîtul şi capul roşind, umezite de picăturile luminoase ale diamantelor, semăna cu o floare mare, roz şi verde, cu unul din nuferii havuzului, leşinat de căldură. În clipa asta de nălucire limpede, toate intenţiile ei bune dispăreau pe vecie, beţia dineului îi cuprinsese din nou capul, imperioasă, învingătoare, întărită de văpăile serei. Nu se mai gîndea la răcoarea nopţii ce-o calmase, la umbrele murmurînd din parc, ale căror glasuri o sfătuiseră să aleagă pacea fericită. I se trezeau simţurile de femeie pătimaşă, capriciile ei de femeie blazată. Şi, deasupra ei, sfinxul cel mare de marmură neagră hohotea cu rîsul lui misterios, ca şi cînd ar fi citit dorinţa formulată în fine ce însufleţea inima asta moartă, dorinţa ce multă vreme dispăruse repede, „acel altceva“ căutat în zadar de Renée în legănarea caleştii, în cenuşa fină a nopţii ce se lăsa, şi dezvăluit dintr-o dată sub lumina crudă, în mijlocul acestei grădini de foc, văzîndu-i pe Louise şi pe Maxime, rîzînd şi jucîndu-se mînă în mînă.

În clipa aceea, s-a auzit zgomotul unei voci în leagănul vecin, în care Aristide Saccard îi condusese pe seniorii Mignon şi Charrier.

— Nu, zău, domnule Saccard, spunea vocea groasă a acestuia, nu putem răscumpăra de la dumneavoastră asta cu mai mult de două sute de franci metrul.

Şi vocea acră a lui Saccard protesta :

— Dar, în partea mea, aţi socotit metrul de teren la două sute cincizeci de franci.

— Ei bine, ascultaţi, o să punem două sute douăzeci şi cinci de franci.

Şi vocile au continuat, brutale, sunînd ciudat sub ramurile de palmier ale boschetelor. Dar au străbătut ca un zgomot zadarnic visul lui Renée, în faţa căreia apărea, ca

o amețeală, o bucurie necunoscută, ca o faptă nelegiuită, mai aspră decît toate cele ce o istoviseră pînă atunci. ultima ce-i mai rămăsese de înfăptuit. Nu mai era obosită.

Arbustul în dosul căruia se ascundea pe jumătate era o plantă blestemată, un tanghin din Madagascar, cu frunzele late de merișor, cu tijele alburii, ale cărui nervuri infime picurau un lapte otrăvit. Și, la un moment dat, cum Louise și Maxime rîdeau mai tare, în reflexul galben, în asfințitul soarelui din salonaș, Renée, pierzîndu-și mințile, cu gura căscată și iritată, a luat între buzele ei o rămurică de tanghin, ce-i ajungea pînă la dinți, și a mușcat una din frunzele amare.

CAPITOLUL II

Aristide Rougon s-a năpustit asupra Parisului, imediat după 2 decembrie, cu flerul păsărilor de pradă care simt de departe cîmpurile de bătălie. Venea din Plassans, o subprefectură din sudul Franței, unde tatăl său pescuise în cele din urmă în apa tulbure a evenimentelor o sumă deosebită rîvnită de mult. El, tînăr încă, după ce se compromisese ca un prost, fără glorie sau profit, se considerase probabil fericit că scăpase teafăr și nevătămat din tărăboi. Venise în fuga mare, turbînd de furie că pornise pe-o cale greșită, blestemînd provincia, vorbind despre Paris cu o poftă de lup, jurînd „că n-o să mai fie așa de prost“ ; și zîmbetul cu care pronunța aceste cuvinte avea o semnificație îngrozitoare pe buzele lui subțiri.

A sosit în primele zile ale anului 1852. Aducînd-o și pe soția sa Angèle, o ființă blîndă și ștearsă, pe care a instalat-o într-o locuință modestă de pe rue Saint-Jacques, ca pe o mobilă stînjenitoare de care se grăbea să scape. Tînăra femeie nu voise să se despartă de fetița ei, micuța Clotilde, o copiliță de patru ani, pe care tatăl ar fi lăsat-o bucuros în grija familiei sale. Dar nu se resemnase să-i facă pe voie Angèlei decît cu condiția să-l uite la colegiul din Plassans pe fiul lor Maxime, un puștan de unsprezece ani, de care promisese să aibă grijă bunica. Aristide nu voia să aibă mîinile legate ; o femeie și un copil i se păreau a fi o povară copleșitoare pentru un bărbat hotărît să treacă peste toate obstacolele, chiar dacă și-ar frînge gîtul sau ar ajunge în mizerie.

Chiar în seara în care a sosit, pe cînd Angèle desfăcea cuferele, simțise imperioasa nevoie s-alerge prin Paris,

să umble haimana cu ghetele grosolane de provincial bătînd caldarîmul fierbinte din care spera să facă să țîșnească milioane. A fost o adevărată luare în stăpînire. A mers ca să umble, alergînd pe trotuare, ca într-o țară cucerită. Avea o imagine foarte limpede a bătăliei ce-o dăduse, și nu-i era silă să se compare cu un spărgător care, prin șiretenie sau prin violență, își va lua partea lui din bogăția comună ce i se refuzase în mod răutăcios pînă acum. Dacă ar fi avut nevoie de-o scuză, ar fi invocat dorințele lui înăbușite timp de zece ani, mizerabila viață din provincie, dar mai ales greșelile sale, de care era răspunzătoare întreaga societate. Dar în clipa asta, în emoția jucătorului care pune în sfîrșit mîinile lui fierbinți pe covorul verde, avea o mare bucurie, o bucurie numai a lui, în care satisfacțiile lui de invidios se amestecau cu speranțele de pungaș nepedepsit. Îl îmbăta aerul Parisului, părîndu-i-se că aude, în zgomotul trăsurilor, vocea lui Macbeth, care-i striga : „Ai să fii bogat !“ A umblat așa, stradă după stradă, aproape două ore, cu voluptatea omului ce se plimbă prin viciul său. Nu mai fusese la Paris din fericitul an pe care-l petrecuse ca student. Se însera : visul lui creștea în luminile jucăușe pe care cafenelele și magazinele le proiectau pe trotuare ; s-a rătăcit.

Cînd a ridicat ochii, se afla pe Faubourg Saint-Honoré cam pe la mijloc. Unul din frații săi, Eugène Rougon, locuia pe o stradă vecină, rue de Penthièvre. Venind la Paris, Aristide contase mai ales pe Eugène care, după ce fusese unul dintre cei mai activi agenți ai loviturii de stat, acum era o forță ocultă, un mic avocat în care se năștea un mare om politic. Dar, din superstiția jucătorului, n-a vrut să se ducă să bată la ușa fratelui său în seara aceea. S-a întors încet pe rue Saint-Jacques, gîndindu-se la Eugène cu o invidie surdă, privind îmbrăcămintea lui ponosită plină încă de praful călătoriei, căutînd să se consoleze, visînd din nou la bogăție. Chiar și visul acesta devenise amar. Iscat dintr-o nevoie de expansiune, ajuns o bucurie datorită activității magazinelor din Paris, s-a întors, iritat de fericirea ce i se părea că aleargă pe străzi, și mai sîngeros, închipuindu-și lupte crîncene, în care i-ar plăcea să bată și să păcălească mulțimea de

care se lovise pe stradă. Nu mai avusese niciodată pofte așa de mari, înflăcărări așa de imediate de plăcere.

A doua zi, dis-de-dimineață, era la fratele său. Eugène locuia în două mari încăperi reci, cu prea puține mobile, care l-au înghețat pe Aristide. Se aștepta să-l găsească pe fratele său lăfăindu-se în mare lux. Acesta lucra la o măsuță neagră. Cu vocea lui înceată s-a mulțumit doar să-i spună, zîmbind :

— Ah ! tu ești, te așteptam.

Aristide a fost cam acru. L-a acuzat pe Eugène că-l lăsase să trăiască în mizerie, nefăcîndu-și măcar pomana să-i dea un sfat bun, pe cînd se împotmolise în provincie. N-avea să-și ierte niciodată faptul că rămăsese republican pînă la 2 decembrie ; asta era rana lui în carne vie, rușinea lui eternă. Eugène își luase din nou pana liniștit. Cînd a terminat, i-a spus :

— Haida de ! Toate greșelile se repară. Viitorul îți surîde.

A pronunțat cuvintele cu o voce atît de limpede, cu o privire atît de pătrunzătoare, că Aristide a lăsat capul în jos, simțind că fratele lui pătrundea în străfundul ființei sale. Acesta a continuat cu o brutalitate prietenească :

— Nu-i așa c-ai venit să te plasez ? M-am și gîndit la tine, dar n-am găsit încă nimic. Înțelegi că nu te pot pune oriunde. Ai nevoie de-o slujbă unde să-ți faci afacerile fără vreun pericol pentru tine sau pentru mine... Nu protesta, că sîntem singuri, și ne putem spune unele lucruri...

Aristide a început să rîdă.

— Oh ! știu că ești deștept, a continuat Eugène, și n-ai mai comite vreo prostie neproductivă... Cum se ivește o ocazie bună, te voi numi. Dacă pînă atunci îți trebuie vreo douăzeci de franci, să vii să-mi ceri.

Au vorbit puțin despre insurecția din sud, unde tatăl lor cîștigase suma deosebită. Eugène se îmbrăca vorbind. Pe stradă, în clipa despărțirii, l-a mai reținut pe fratele său un moment, spunîndu-i mai încet :

— Îți voi fi foarte îndatorat dacă n-ai să umbli haimana, așteptînd liniștit acasă la tine slujba pe care ți-am promis-o... Ar fi neplăcut pentru mine să văd cum fratele meu face anticameră.

Aristide îl respecta pe Eugène, care i se părea un om superior. Nu i-a iertat bănuielile, nici sinceritatea lui cam aspră ; dar s-a dus cuminte să se zăvorască în casă, pe rue Saint-Jacques. Venise cu cinci sute de franci împrumutaţi de la socrul său. După ce plătise cheltuielile de călătorie, a chibzuit ca să-i ajungă o lună cei trei sute de franci ce-i mai rămăseseră. Angèle era o mare mîncăcioasă ; afară de asta, a considerat că trebuia să-şi mai împrospăteze rochia ei de gală cu o garnitură de panglici mov. Lui Aristide luna de aşteptare i s-a părut nesfîrşită. Ardea de nerăbdare. Cînd se aşeza la fereastră, şi simţea sub el munca gigantică din Paris, avea un chef nebun să se arunce dintr-un salt în cuptor, ca să plămădească acolo aurul ca pe o ceară moale, cu mîinile lui înfierbîntate. Aspira miresmele, vagi încă, ce se înălţau din marea cetate, miresmele imperiului ce se năştea, în care stăruiau deja izurile de alcovuri şi de tripouri financiare, căldura plăcerilor. Aromele uşoare ce ajungeau pînă la el îi confirmau că se afla pe calea cea bună, că vînatul alerga în faţa lui, că marea vînătoare imperială, vînătoarea de aventuri, de femei, de milioane, începuse în fine. Nările îi fremătau, instinctul lui de fiară flămîndă prindea de minune în treacăt cele mai infime indicii ale momentului fierbinte al împărţirii prăzii la cîini, căruia oraşul avea să-i servească drept cadru.

S-a dus de două ori la fratele său, ca să-i grăbească demersurile. Eugène l-a repezit, repetîndu-i că nu-l uitase, dar că trebuia să aştepte. În cele din urmă, a primit o scrisoare în care îl ruga să treacă pe la el acasă, în rue de Penthièvre. S-a dus, cu inima bătîndu-i tare, ca la o întîlnire de dragoste. L-a găsit pe Eugène în faţa eternei măsuţe negre, în marea încăpere îngheţată ce-i servea de birou. De cum l-a zărit, avocatul i-a întins o hîrtie, spunînd :

— Uite, am primit asta ieri. Eşti numit funcţionar adjunct însărcinat cu întreţinerea drumurilor la Primărie. O să ai un salariu de două mii patru sute de franci.

Aristide rămăsese în picioare. S-a îngălbenit şi n-a luat hîrtia, crezînd că fratele său îşi bătea joc de el. Sperase cel puţin un post de şase mii de franci. Ghicind ce se

petrecea cu el, Eugène şi-a întors scaunul, încrucişîndu-şi braţele :

— Eşti prost ? a întrebat cu oarecare mînie... Visezi ca fetele, nu-i aşa ? Ai vrea să stai într-o casă frumoasă, să ai slugi, să mănînci bine, să dormi în aşternut de mătase, să-ţi satisfaci dorinţele imediat în braţele primei venite, într-un budoar mobilat în două ore... Dacă nu ne-ar păsa ce faceţi, tu şi cei de-o seamă cu tine aţi goli cuferele mai înainte chiar de-a fi pline. Ei, Doamne, ai şi tu puţină răbdare ! Uite cum trăiesc eu, şi osteneşte-te măcar să te pleci ca să aduni o avere.

Vorbea cu un profund dispreţ faţă de nerăbdarea de şcolar a fratelui său. În vorba lui aspră, se simţeau ambiţii mai mari, dorinţa de putere pură ; probabil că pofta asta puerilă de bani i s-a părut burgheză şi copilăroasă. A continuat mai blînd, zîmbind cu fineţe :

— Desigur că aptitudinile tale sînt excelente şi n-am de gînd să le contrazic. Oamenii ca tine sînt preţioşi. Socotim să ne alegem prieteni buni printre cei mai flămînzi. Ei, fii liniştit, o să ţinem masa întinsă şi cei mai nesăţioşi vor fi potoliţi. Tot asta rămîne încă metoda cea mai comodă ca să domneşti... Dar, te rog, aşteaptă să se pună faţa de masă şi, dacă ai încredere în mine, dă-ţi osteneala să mergi singur să-ţi cauţi tacîmul la oficiu.

Aristide era tot posomorît. Comparaţiile amabile ale fratelui său nu-i descreţeau fruntea. Atunci acesta s-a înfuriat din nou :

— Uite ! a strigat, revin la părerea mea dintîi : eşti un prost... Ei, dar ce sperai, ce credeai c-o să fac cu ilustra ta persoană ? Nici măcar n-ai avut curajul să termini dreptul, te-ai înmormîntat zece ani într-un mizerabil post de funcţionar de subprefctură, îmi vii cu detestabila reputaţie de republican pe care numai lovitura de stat l-a putut converti... Cu asemenea note, crezi că se află în tine stofă de ministru... ? Oh ! ştiu că pledează pentru tine pofta asta sălbatică de-a reuşi prin toate mijloacele posibile. Sînt de acord că e o mare calitate, şi am ţinut cont de asta cînd te-am vîrît la Primărie.

Şi, ridicîndu-se, a pus numirea în mîinile lui Aristide :

— Ia, a continuat, ai să-mi mulţumeşti într-o zi. Eu ţi-am ales locul, ştiu ce poţi scoate de-acolo... Nu va trebui

decît să priveşti şi s-asculţi. Dacă eşti deştept, ai să-nţelegi şi-ai să acţionezi. Acum să-ţi intre bine în cap ce am să-ţi mai spun. O să vină în curînd timpul cînd vor fi posibile toate averile. Îţi dau voie să cîştigi mulţi bani ; numai fără prostii, fără scandal prea mare, că te suprim.

Ameninţarea a avut efectul pe care promisiunile nu-l putuseră determina. La gîndul averii despre care-i vorbea fratele său, întreaga surescitare a lui Aristide a apărut din nou. I s-a părut că-i dădeau în sfîrşit drumul să ia parte la încăierare, autorizîndu-l să gîtuie oamenii, dar în mod legal, fără să-i facă să ţipe prea tare. Eugène i-a dat două sute de franci ca să poată aştepta sfîrşitul lunii. Apoi a rămas gînditor.

— Socotesc să-mi schimb numele, a spus în cele din urmă, ar trebui să faci şi tu la fel... Ne-am stingheri mai puţin...

— Cum vei voi, a răspuns liniştit Aristide.

— N-o să trebuiască să faci nimic, mă ocup eu de formalităţi... Vrei să te numeşti Sicardot, după numele soţiei tale ?

Aristide s-a uitat în tavan, repetînd, ascultînd muzica silabelor :

— Sicardot... Aristide Sicardot... Pe legea mea, nu ; e nerod şi miroase a faliment.

— Atunci caută altceva, a spus Eugène.

— Mi-ar plăcea mai mult Sicard, pur şi simplu, a continuat celălalt după oarecare tăcere. Aristide Sicard... nu-i prea rău... nu-i aşa ? poate cam prea vesel...

A mai visat o clipă, şi, triumfător :

— Gata, am găsit, a strigat... Saccard, Aristide Saccard !... cu doi c... Ei ! Ce de bani sînt în numele ăsta ; s-ar zice că numeri monedele de cinci franci.

Eugène făcea glume crîncene. S-a despărţit de fratele său spunîndu-i zîmbind :

— Da, un nume să ajungi la ocnă sau să cîştigi milioane.

După cîteva zile, Aristide Saccard se afla la Primărie. A aflat că fratele său avusese mare trecere ca el să fie primit acolo fără examenele obişnuite.

Atunci familia a început să ducă viaţa monotonă a micilor funcţionari. Aristide şi soţia lui şi-au reluat

obiceiurile de la Plassans. Numai că visul de îmbogățire subită li se nimicise, și viața lor meschină li se părea mai apăsătoare, de cînd o considerau un timp de probă a cărei durată n-o puteau prevedea. A fi sărac la Paris înseamnă a fi de două ori sărac. Angèle accepta mizeria cu moliciunea ei de femeie clorotică ; își petrecea zilele în bucătărie, sau culcată pe podea, jucîndu-se cu fetița ei, jeluindu-se doar atunci cînd mai avea o monedă de un franc. Dar Aristide fremăta de furie în sărăcia asta, în existența strîmtorată, în care se-nvîrtea ca o fiară în cușcă. Pentru el a fost o vreme de suferințe de nespus ; rănit în orgoliu, înflăcărările nesatisfăcute îl biciuiau furios. Fratele său a reușit să fie trimis la Corpul legislativ de către arondismentul din Plassans, și el a suferit și mai mult. Simțea prea bine cît de superior era Eugène ca să fie gelos prostește ; dar îl acuza că nu face pentru el ceea ce ar fi putut să facă. Silit de nevoie, s-a dus de mai multe ori să bată la ușa lui ca să-i ceară împrumut niște bani. Eugène i-a împrumutat banii, dar i-a reproșat sever că nu avea curaj și era lipsit de voință. De atunci încolo, Aristide a devenit și mai țepos. S-a jurat să nu mai ceară nici un ban nimănui, și și-a ținut promisiunea. Ultimele opt zile din lună, Angèle mînca pîine uscată suspinînd. Ucenicia asta a desăvîrșit îngrozitoarea educație a lui Saccard. Buzele lui au ajuns și mai subțiri ; n-a mai făcut prostia să viseze milioanele cu glas tare ; plăpînda lui persoană a devenit mută, nemaiavînd decît o singură dorință, o idee fixă la care se gîndea tot timpul. Cînd alerga din rue Saint-Jacques la Primărie, tocurile lui scîlciate sunau strident pe trotuare ; închizînd nasturii redingotei lui ponosite, se izola ca într-un azil de ură și mutra lui de dihor adulmeca mirosul străzilor. Figură colțuroasă a mizeriei geloase pe care-o vezi hoinărind pe caldarîmul din Paris, plimbîndu-și planul de bogăție și visul lui de a-l satisface.

Către începutul anului 1853, Aristide Saccard a fost numit funcționar însărcinat cu întreținerea drumurilor. Avea salariu patru mii cinci sute de franci. Mărirea asta picase la țanc ; Angèle se prăpădea ; micuța Clotilde era tare palidă. A păstrat mizerabila locuință de două camere, sufrageria cu mobilă de nuc, și dormitorul de acaju,

ducînd în continuare aceeaşi viaţă aspră de tot, nefăcînd datorii, nedorind să-şi vîre mîinile în banii altora decît atunci cînd o să şi le poată vîrî pînă la coate. Şi-a amăgit astfel instinctele, dispreţuind cei cîţiva bani primiţi în plus, rămînînd la pîndă. Angèle s-a simţit foarte fericită. Şi-a cumpărat cîteva zdrenţe, a făcut friptură în fiecare zi. Nu mai înţelegea deloc mîniile mute ale soţului ei, nici mutrele posomorîte de om urmărind rezolvarea vreunei probleme îngrozitoare.

Aristide urma sfaturile lui Eugène : asculta şi privea. Cînd s-a dus să-i mulţumească pentru avansare, fratele său a înţeles că avusese loc în el o schimbare violentă ; l-a felicitat pentru ceea ce el numea frumoasa comportare. Funcţionarul, pe care-l rodea invidia în sinea lui, devenise docil şi insinuant. În cîteva luni, a ajuns un actor prodigios. I se trezise întreaga lui vervă de meridional, şi-şi desăvîrşise arta în aşa fel, încît colegii lui de la Primărie îl considerau un băiat bun pe care gradul apropiat de rudenie cu un deputat îl desemna de dinainte pentru vreun post mare. Datorită aceluiaşi grad de rudenie, şefii îi acordau bunăvoinţa lor. Avea astfel un soi de autoritate superioară funcţiei sale, ce-i permitea să deschidă anumite uşi şi să-şi vîre nasul în unele dosare, fără să pară indiscret. Doi ani, a tot fost văzut învîrtindu-se încoace şi încolo pe toate coridoarele, tîndălind prin toate sălile, sculîndu-se de douăzeci de ori pe zi ca să vorbească cu vreun coleg, să ducă un ordin, să facă o plimbare prin birouri, eternele plimbări ce-i făceau pe colegii săi să spună : „Afurisitul ăsta de provensal ! Nu poate sta locului : are argint viu în picioare." Prietenii intimi îl considerau un leneş, şi onorabilul bărbat rîdea, cînd îl acuzau că nu căuta decît să fure cîteva minute de la administraţie. N-a comis niciodată greşeala s-asculte pe la uşi ; dar avea un mod hotărît de-a deschide uşile, de-a traversa încăperile, cu vreo hîrtie în mînă, părînd preocupat, mergînd aşa de încet şi de regulat, încît nu pierdea nici un cuvînt din discuţie. Asta a fost o tactică genială ; în cele din urmă discuţiile nu s-au mai întrerupt atunci cînd trecea funcţionarul activ, care se strecura în umbra birourilor, părînd atît de preocupat de treaba lui. A mai avut şi o altă metodă ; era extrem de amabil, oferindu-se să-şi

ajute colegii de cum rămîneau în urmă cu lucrările și atunci studia registrele, documentele ce-i cădeau sub ochi, cu o calmă afecțiune. Dar unul din micile lui păcate era cel de-a se împrieteni cu servitorii de la birou. Ajunsese să le strîngă și mîna. Îi punea să vorbească ore întregi, între două uși, rîzînd înfundat, povestindu-le verzi și uscate, provocîndu-i să-i facă confidențe. Oamenii aceștia cumsecade îl adorau, spunînd despre el : „Uite și unul care nu-i mîndru !" De cum se-ntîmpla vreun tărăboi, era informat cel dintîi. Și astfel, după doi ani, aflase toate tainele Primăriei. Cunoștea tot personalul pînă la ultimul lampagiu, și toate hîrțoagele pînă la notele de plată ale spălătoreselor.

Pentru un om ca Aristide Saccard, Parisul oferea, în clipa aceea, spectacolul cel mai interesant. Imperiul se proclamase de curînd, după faimoasa călătorie în care prințul-președinte reușise să stîrnească entuziasmul cîtorva departamente bonapartiste. Tribuna și ziarele tăcuseră. Societatea, salvată încă o dată, se felicita, se odihnea, sculîndu-se tîrziu, acum cînd era ocrotită de-un guvern puternic, ce-o scutea pînă și de grija de-a mai gîndi și de a-și rîndui afacerile. Cea mai importantă preocupare a societății erau distracțiile cu care să-și treacă timpul. După fericita expresie a lui Eugène Rougon, Parisul se așeza la masă și visa orgii la desert. Politica înspăimînta, ca un drog periculos. Spiritele obosite reveneau la afaceri și plăceri. Cei care aveau bani îi dezgropau, iar cei ce nu-i aveau căutau comori uitate prin colțuri. In fundul gloatei zgomotoase, era un fîșîit surd, un zgomot de monede de cinci franci, de rîsete limpezi de femei, de țiuituri slabe încă de veselă și de sărutări. În liniștea cea mare a ordinei, în pacea umilită a stăpînirii celei noi, circulau tot felul de zvonuri plăcute, de promisiuni nemaipomenite și voluptuoase. Parc-ai fi trecut prin fața vreuneia din căsuțele unde perdelele trase cu grijă nu-ți permit să vezi decît niște umbre de femei, și unde auzi cum sună aurul pe marmura șemineurilor. Imperiul avea să facă din Paris casa de desfrîu a Europei. Cei cîțiva aventurieri care furaseră de curînd un tron aveau nevoie de-o domnie de aventuri, de afaceri veroase, de conștiințe vîndute, de femei cumpărate, de beții furioase și univer-

sale. Şi, în oraşul în care abia se spălase sîngele din decembrie, creştea, încă timidă, nebunia aceea de plăcere ce-avea să arunce patria în temniţa naţiunilor putrede şi dezonorate.

Încă din primele zile, Aristide Saccard simţea cum creşte valul speculaţiei, a cărui spumă avea să acopere tot Parisul. L-a urmărit cum progresează cu profundă atenţie. Se afla chiar în mijlocul acelei ploi fierbinţi de scuzi ce cădeau în cantitate mare pe acoperişurile cetăţii. În eternele sale curse prin Primărie, surprinsese proiectul vast de transformare al Parisului, planul demolărilor, al căilor noi şi al cartierelor improvizate, al acelui formidabil agio la vînzarea terenurilor şi imobilelor, ce stîrnea, în cele patru colţuri ale oraşului, bătălia intereselor şi strălucirea luxului excesiv. De atunci încolo, activitatea lui a avut un ţel. Atunci s-a făcut om de treabă. S-a şi îngrăşat puţin, nu mai umbla pe străzi ca un cotoi slab în căutarea vreunei prăzi. La birou, vorbea mai mult şi era mai amabil ca oricînd. Fratele său, căruia îi făcea vizite oarecum oficiale, l-a felicitat că-i folosise sfaturile în mod atît de fericit. Către începutul anului 1854, Saccard i-a mărturisit că avea în vedere mai multe afaceri, dar că i-ar trebui nişte avansuri destul de serioase.

— Cauţi, a spus Eugène.

— Ai dreptate, o să caut, a răspuns fără a se necăji cîtuşi de puţin, sau să pară a-şi da seama că fratele său refuza să-i acorde primele fonduri.

Acum îl chinuia gîndul acestor prime fonduri. Îşi făcuse un plan ; îl perfecţiona în fiecare zi. Dar primele mii de franci nu puteau fi găsite. Dorinţa de a le găsi s-a îndîrjit şi mai tare ; nu s-a mai uitat la oameni decît într-un fel nervos şi profund ca şi cînd ar fi căutat în primul trecător pe cel ce-i va da bani împrumut. Acasă, Angèle îşi ducea în continuare viaţa ei ştearsă şi fericită. El pîndea ocazia, şi rîsetele lui de om cumsecade au devenit mai stridente pe măsură ce ocazia întîrzia să apară.

Aristide avea o soră la Paris. Sidonie Rougon se măritase cu secretarul unui avocat din Plassans şi veniseră împreună să încerce a face negoţ cu fructe din sud, pe rue Saint-Honoré. Cînd a regăsit-o fratele ei, soţul dispă-

ruse, şi magazinul fusese mîncat de mult. Locuia pe rue du Faubourg-Poissonière, într-un mic apartament de trei camere, la mezanin. Închiriase şi prăvălia de jos, de sub apartamentul ei, o prăvălie îngustă şi misterioasă, în care pretindea că făcea negoţ cu dantele ; în vitrină erau, într-adevăr, bucăţi de dantele cu găurele şi dantele de Valenciennes, agăţate de vergele de fier aurite, dar, înăuntru, părea o anticameră, cu lambriuri lucioase, nici urmă de mărfuri. Uşa şi vitrina aveau perdele uşoare care, ferind prăvălia de privirile celor din stradă, îi dădeau înfăţişarea discretă şi voalată a unei săli de aşteptare, ce se deschidea spre vreun templu necunoscut. Rareori vedeai intrînd vreo clientă la doamna Sidonie ; de cele mai multe ori, clanţa era luată. În cartier, povestea că se ducea singură să-şi prezinte dantelele femeilor bogate. Spunea că numai din cauza modului cum era alcătuit apartamentul închiriase şi prăvălia ce comunica cu el printr-o scară ascunsă în zid. Într-adevăr, negustoreasa de dantele era tot timpul plecată ; de zece ori pe zi o vedeai plecînd şi întorcîndu-se grăbită. Nu se limita. de altfel, la negoţul cu dantele ; folosea şi apartamentul de la mezanin, umplîndu-l cu solduri adunate Dumnezeu ştie de unde. Acolo vînduse obiecte de cauciuc, paltoane, pantofi, bretele şi altele ; apoi au apărut sucesiv un nou ulei pentru creşterea părului, aparate ortopedice, un ibric de cafea automat, o invenţie brevetată, cu exploatarea căruia s-a chinuit tare mult. Cînd a venit s-o vadă fratele ei, plasa piane, apartamentul de la mezanin fiind plin de astfel de instrumente ; erau piane pînă şi în dormitor, o încăpere aranjată cochet, care contrasta cu harababura din celelalte încăperi. Avea o metodă perfectă de-a ţine cele două negoţuri ; clienţii care veneau pentru mărfurile de la mezanin intrau şi ieşeau pe poarta cea mare a casei de pe rue Papillon ; trebuia să afli taina scăriţei ca să cunoşti traficul în parte dublu al negustoresei de dantele. La mezanin, se numea doamna Touche, după numele soţului, aşa că în general i se spunea doamna Sidonie.

Doamna Sidonie avea treizeci şi cinci de ani ; dar se îmbrăca cu atîta nepăsare, era aşa de lipsită de feminitate în felul ei de-a se purta, c-ai fi considerat-o mai bătrînă. Ce-i drept, nu avea vîrstă. Purta mereu aceeaşi

rochie neagră, roasă pe la cute, boţită şi albită de-atîta purtare, semănînd cu robele de avocaţi uzate la bară. Cu o pălărie neagră îndesată pe frunte ce-i ascundea părul, încălţată cu pantofi grosolani, alerga pe străzi, cu un coşuleţ pe braţ, ale cărui mînere erau cîrpite cu sfoară. Coşul, pe care-l purta totdeauna cu ea, era ceva rar. Cînd îl deschidea puţin, ieşeau din el tot felul de eşantioane, agende, portofele, dar mai ales o grămadă de hîrtii timbrate, a căror scriere neciteaţă o descifra cu o deosebită dibăcie. Era şi curtier şi portărel. Trăia în lumea poliţelor expirate, a dărilor în judecată, a execuţiilor prin portărei ; după ce plasase vreo pomadă sau dantelă de zece franci, dobîndea încrederea clientei sale, ajungînd omul ei de afaceri, alergînd pentru ea pe la funcţionarii tribunalelor, pe la avocaţi şi judecători. Umbla aşa dintr-un loc într-altul săptămîni întregi cu dosare în fundul coşului, ostenindu-se grozav, alergînd de la un capăt al Parisului la celălalt, tropăind în mod egal, fără a lua vreodată trăsura. Ar fi fost greu de spus ce avantaje avea din asemenea meserie ; mai întîi o făcea din plăcerea instinctivă pentru afacerile veroase, plăcerea pentru şicane avocăţeşti ; apoi avea o mulţime de beneficii : dineuri mai peste tot, monede de un franc strînse de ici şi de colo. Dar cel mai important cîştig erau tot confidenţele ce i se făceau pretutindeni şi indicaţiile loviturilor bune şi chilipirurilor. Trăind pe la alţii, ocupîndu-se de afacerile altora, era un adevărat repertoriu viu de oferte şi cereri. Ştia unde era o fată de măritat, o familie care avea nevoie de trei mii de franci, un domn bătrîn care era dispus să împrumute cele trei mii de franci, dar pe garanţii solide şi cu dobînzi mari. Ştia şi lucruri mai delicate : cunoştea tristeţea unei doamne blonde pe care soţul n-o înţelegea, şi care spera s-o înţeleagă cineva ; dorinţa secretă a unei mame ce visa să-şi căpătuiască domnişoara în chip avantajos ; gusturile unui anumit baron pentru micile supeuri şi fetele foarte tinere. Şi colporta, zîmbind discret, cererile şi ofertele ; făcea multe leghe ca să mijlocească o întrevedere ; îl trimitea pe baron la mamă, îl hotăra pe domnul cel bătrîn să împrumute cele trei mii de franci familiei în suferinţă, găsea o consolare doamnei celei blonde şi un soţ nu prea scrupulos fetei de măritat. Dar

avea şi afaceri mari, afaceri pe care le putea spune sus şi tare, şi cu care le împuia urechile oamenilor pe care-i întîlnea : un proces lung pe care o nobilă familie ruinată o însărcinase să-l urmărească, şi o datorie a Angliei faţă de Franţa, de pe vremea Stuarţilor, a cărei cifră, împreună cu dobînzile, ajungea aproape la trei miliarde. Datoria asta de trei miliarde era ideea ei fixă ; explica cu mare lux de amănunte cazul, făcînd un întreg curs de istorie, şi obrajii ei de obicei fleşcăiţi şi galbeni ca ceara i se îmbujorau de entuziasm. Uneori, între un drum pe la vreun portărel şi vreo vizită la o prietenă, plasa un ibric, o manta de ploaie, vindea un cupon de dantelă, închiria un pian. N-avea altă grijă. Apoi alerga repede la prăvălie, unde avea întîlnire cu vreo clientă ca să vadă o dantelă de Chantilly. Clienta sosea, se strecura ca o umbră în prăvălia discretă cu perdelele trase. Şi nu rareori se-ntîmpla ca un domn, intrînd pe poarta cea mare de pe rue Papillon, să vină în acelaşi timp ca să vadă pianele doamnei Touche la mezanin.

Doamna Sidonie nu se-mbogăţea pentru că adesea lucra de dragul artei. Plăcîndu-i modul în care se judecau procesele, uitîndu-şi afacerile ei pentru cele ale altora, era devorată de portărei, ceea ce, de altfel, îi procura nişte bucurii pe care le au numai persoanele cărora le plac procesele. Feminitatea ei dispărea ; nu mai era decît un agent de afaceri, un plasator ce bătea trotuarele Parisului la orice oră, cu cele mai dubioase mărfuri în coşul ei legendar, vînzînd de toate, visînd miliarde, şi ducîndu-se să intenteze un proces la tribunal, în numele vreunei cliente favorite, pentru o contestaţie de zece franci. Mică, slabă, palidă, îmbrăcată cu rochia aceea neagră urîtă ce părea confecţionată din toga unui avocat, se zbîrcise, şi, văzînd-o cum aleargă pe lîngă case, părea un trepăduş deghizat în fată. Tenul ei avea jalnica paloare a hîrtiei timbrate. Buzele abia zîmbeau, pe cînd ochii păreau că înoată în harababura negoţurilor, a preocupărilor de tot felul cu care-şi împuiase creierul. Timidă şi discretă, de altfel, mirosind întrucîtva a confesional de spovedanie şi cabinet de moaşă, devenea blîndă şi maternă ca o călugăriţă căreia, după ce renunţase la afecţiunile acestei lumi, îi era milă de suferinţele din dragoste. Nu

vorbea niciodată de soțul ei, cum nu vorbea nici de copilărie, de familie sau de interesele ei. Un singur lucru nu-l vindea, pe sine ; nu pentru c-ar fi avut scrupule, ci pentru că nu-i venise ideea unui astfel de tîrg. Era seacă precum o factură, rece ca un protest, indiferentă și banală în fond ca ajutorul unui portărel.

Proaspăt descins din provincie, la început, Saccard n-a putut pătrunde în delicatele profunzimi ale numeroaselor meserii ale doamnei Sidonie. Cum făcuse un an de drept, i-a vorbit într-o zi despre cele trei miliarde, gravă, așa că el și-a făcut o proastă idee despre inteligența ei. A venit să scotocească prin colțurile apartamentului de pe rue Saint-Jacques, a cîntărit-o cu privirea pe Angèle, și n-a mai apărut decît atunci cînd treburile ei o aduceau în cartier, și simțea nevoia să vorbească din nou despre cele trei miliarde. Angèlei îi plăcuse povestea datoriei engleze. Negustoreasa revenea la ideea ei fixă, făcînd să curgă șiroaie de aur vreun ceas. Asta era țicneala acestei minți debile, dulcea nebunie cu care se-mbăta în viața ei pierdută în traficuri mizerabile, momeala magică cu care se-mbăta odată cu ea și pe cele mai încrezătoare din clientele ei. Foarte convinsă, de altfel, vorbea în cele din urmă de cele trei miliarde ca despre o avere personală, pe care judecătorii vor trebui să i-o restituie mai devreme sau mai tîrziu, ceea ce conferea o minunată aureolă bietei pălării negre, pe care se bălăbăneau cîteva violete decolorate pe niște tije de alamă ce se zăreau. Angèle căsca ochii mari de tot. De mai multe ori, i-a vorbit cu respect soțului despre cumnata ei, spunînd că doamna Sidonie o să-i îmbogățească poate într-o zi. Saccard dădea din umeri ; fusese în Faubourg Poissonnière să vadă prăvălia și apartamentul de la mezanin, și nu presimțise acolo decît un apropiat faliment. A vrut să afle părerea lui Eugène despre sora lor ; dar acesta, devenit grav, s-a mulțumit să răspundă că n-o vedea niciodată, că știa că-i foarte deșteaptă, puțin cam compromițătoare poate. Totuși, cînd Saccard s-a dus la fratele lui, după cîtva timp, în rue de Penthièvre, i s-a părut că vede rochia neagră a doamnei Sidonie ieșind de-acolo și alergînd repede pe lîngă case. A fugit, dar n-a mai putut găsi rochia neagră. Cu înfățișarea ei oarecare, negustoreasa se pierduse prin mulțime.

A rămas gînditor, şi din clipa aceea a studiat-o pe sora lui cu mai multă atenţie. Nu după multă vreme, a descoperit imensa muncă a acestei fiinţe palide şi obscure, a cărei figură întreagă părea a se uita cruciş şi a se volatiliza. A dobîndit respect pentru ea. În vinele ei curgea într-adevăr sîngele familiei Rougon. A recunoscut în ea pofta de bani, nevoia de-a băga intrigi caracteristice familiei ; numai că, la ea, datorită mediului în care îmbătrînise, în Parisul unde probabil că-şi căutase dimineaţa pîinea neagră pentru seara, temperamentul comun se modificase ca să producă straniul hermafrodism al femeii devenită fiinţă neutră, om de afaceri şi totodată codoaşă.

După ce-şi întocmise planul, cînd a început Saccard să caute primele fonduri, s-a gîndit fireşte la sora lui. Ea a dat din cap, a suspinat vorbind de cele trei miliarde. Dar funcţionarul nu tolera nebunia ei, zgîlţîind-o zdravăn de fiecare dată cînd revenea la datoria Stuarţilor ; i se părea că visul acesta făcea de ocară o inteligenţă atît de practică. Doamna Sidonie, care îndura cele mai amare ironii fără a-şi zdruncina convingerile, i-a explicat apoi extrem de lucidă că n-o să găsească nici un ban, deoarece nu putea da nici o garanţie. Discuţia avea loc în faţa Bursei, unde ea avea să-şi joace economiile. Puteai fi sigur c-o găseşti, pe la ora trei, sprijinită de grilaj, în stînga, unde era biroul poştei ; acolo asculta indivizi dubioşi şi obscuri ca şi ea. Cînd s-au despărţit, a murmurat cu vocea dezolată : „Ah ! dacă n-ai fi însurat !..." Ezitarea asta, al cărei sens complet şi exact n-a vrut să-l afle, l-a lăsat pe Saccard extrem de visător.

Lunile s-au scurs, nu de mult se declarase războiul din Crimeea. Parisul, pe care un război îndepărtat nu-l impresiona, s-a aruncat şi mai furios în speculaţii şi vicii. Rozîndu-şi unghiile, Saccard asista la furia crescîndă pe care-o prevăzuse. Ciocanele bătînd aurul pe nicovala uriaşelor cuptoare îl făceau să se zguduie de furie şi de nerăbdare. Inteligenţa şi voinţa lui erau într-o asemenea tensiune că trăia ca-n vis, ca un somnambul ce se plimba pe marginea acoperişurilor stimulat de-o idee fixă. Aşa că a fost surprins şi iritat cînd, într-o seară, a găsit-o pe Angèle bolnavă şi culcată. Viaţa familiei, regulată ca un ceasornic, se tulbura, ceea ce l-a exasperat ca o răutate

calculată a destinului. Biata Angèle se văicărea încetişor ; răcise, şi încă foarte tare. Cînd a venit doctorul, a părut foarte neliniştit ; pe palier, i-a spus soţului că avea pneumonie şi nu garanta pentru ea. De atunci încolo, funcţionarul a îngrijit bolnava fără mînie ; nu s-a mai dus la slujbă, a rămas lîngă ea, privind-o cu o expresie nelămurită, cînd dormea, roşie din cauza fierbinţelii, gîfîind. În ciuda treburilor ei zdrobitoare, doamna Sidonie a venit în fiecare seară să facă ceaiuri, pretinzînd că erau grozave. Pe lîngă toate meseriile ei, o făcea şi pe sora de caritate din vocaţie, complăcîndu-se în suferinţă, leacuri şi cele mai mîhnite discuţii de la paturile muribunzilor. Şi părea să aibă o caldă prietenie faţă de Angèle ; iubea femeile, linguşindu-le mult, fără-ndoială pentru plăcerea ce-o dăruiau bărbaţilor ; avînd pentru ele atenţiile delicate pe care negustoresele le au faţă de lucrurile preţioase din vitrină, numindu-le „puicuţa mea“, „preafrumoasa mea“, gîngurea, pălind în faţa lor ca un îndrăgostit în faţa iubitei. Deşi nu spera să tragă vreun folos de pe urma Angèlei, o mîngîia ca şi pe celelalte, din principiu. Cînd tînăra femeie a căzut la pat, efuziunile doamnei Sidonie au devenit lacrimogene, umplînd liniştita odaie cu prezenţa ei devotată. Fratele ei se uita la ea cum se-nvîrtea, cu buzele strînse, cuprins parcă de-o durere mută.

Boala s-a agravat. Într-o seară, doctorul le-a spus că bolnava nu va rezista pînă dimineaţă. Doamna Sidonie venise devreme, preocupată, uitîndu-se cînd la Aristide, cînd la Angèle cu ochii plini de lacrimi, scînteietori. După ce a plecat doctorul, a făcut lampa mai mică, şi s-a lăsat o mare tăcere. Moartea pătrundea încet în camera caldă şi umedă, unde răsuflarea neregulată a muribundei părea tic-tacul unei pendule al cărei mecanism se strică. Doamna Sidonie renunţase la leacuri, lăsînd boala să-şi urmeze cursul. Se aşezase în faţa şemineului, lîngă fratele ei, care risipea tăciunii cu mîna febrilă, privind fără voie spre pat. Apoi, enervat parcă de atmosfera grea, de jalnicul spectacol, s-a retras în încăperea alăturată. Acolo o închiseseră pe micuţa Clotilde, care se juca cu păpuşa, foarte cuminte, pe-o bucată de covor. Fetiţa îi zîmbea, cînd doamna Sidonie, strecurîndu-se în spatele lui, l-a

tras într-un colţ, vorbindu-i pe şoptite. Uşa rămăsese deschisă. Se auzea horcăitul uşor al Angèlei.

— Biata ta soţie... plîngea în hohote negustoreasa, cred că de-acum totul s-a terminat. Ai auzit ce-a spus doctorul ?

Saccard s-a mulţumit să plece capul lugubru.

— A fost o ființă bună, a continuat soră-sa, vorbind de parcă Angèle murise. O să găseşti femei mai bogate, mai deprinse cu lumea ; dar n-o să găseşti asemenea suflet.

Şi cum se oprise, ştergîndu-şi ochii, părînd a căuta o legătură :

— Ai să-mi spui ceva ? a întrebat Saccard direct.

— Da, m-am ocupat de tine, pentru ce ştii tu, şi cred c-am descoperit... Dar, în asemenea clipă... Vezi, mi s-a frînt inima.

Şi iar şi-a şters ochii. Saccard a lăsat-o în pace, fără să spună nici o vorbă. Atunci ea s-a hotărît :

— Este o tînără pe care vor s-o mărite imediat, a spus. Scumpa copilă a avut o nenorocire. O mătuşă ar face nişte sacrificii...

Se întrerupea, văicărindu-se mereu, vorbea hohotind, de parc-ar fi jelit-o mereu pe biata Angèle. Asta ca să-l întărîte pe fratele ei, împingîndu-l să-i pună întrebări ca să nu-şi asume întreaga răspundere privind oferta pe care voia să i-o facă. Într-adevăr, funcţionarul fusese cuprins de-o iritare surdă.

— Termină odată ! a strigat. De ce vor s-o mărite ?

— Ieşea de la pension, a continuat soră-sa cu voce plîngăcioasă, un bărbat a nenorocit-o, la ţară, la părinţii unei prietene. De curînd, tatăl a observat păcatul. A vrut s-o ucidă. Ca să salveze scumpa copilă, mătuşa s-a aliat cu ea, şi amîndouă i-au spus o poveste părintelui : i-au povestit că vinovatul e un băiat cinstit care nu doreşte decît să repare rătăcirea lui de-o clipă.

— Atunci, spuse Saccard surprins şi oarecum supărat, bărbatul de la ţară se va-nsura cu fata ?

— Nu, nu poate, că-i însurat.

A urmat o tăcere. Horcăitul Angèlei era şi mai dureros în atmosfera înfiorată. Micuţa Clotilde nu se mai juca ; se uita la doamna Sidonie şi la tatăl ei cu ochii mari,

de copil visător, ca şi cînd ar fi-nţeles vorbele lor. Saccard a început să pună scurte întrebări :

— Cîţi ani are fata ?

— Nouăsprezece.

— De cînd e însărcinată ?

— De trei luni. Bineînţeles c-o să avorteze.

— Familia e bogată şi onorabilă ?

— Veche burghezie. Tatăl a fost magistrat. Avere foarte mare.

— Ce fel de sacrificii va face mătuşa ?

— O sută de mii de franci.

A urmat o nouă tăcere ; doamna Sidonie nu se mai smiorcăia ; făcea o afacere, vocea ei dobîndise sunete metalice, ca aceea a unei vînzătoare care face un tîrg. Privind-o fără să ridice ochii, fratele ei a adăugat cu oarecare ezitare :

— Şi tu ce vrei ?

— O să vedem mai tîrziu, a răspuns. Ai să-mi faci şi tu un serviciu, la rîndul tău.

A aşteptat cîteva secunde ; şi cum el tăcea, l-a întrebat pe şleau :

— Ei bine, ce-ai hotărît ? Bietele femei sînt dezolate. Vor să-mpiedice scandalul. Au promis să divulge mîine tatălui numele vinovatului... Dacă accepţi, am să le trimit mîine o carte de vizită de-a ta printr-un comisionar.

Saccard a părut că se trezeşte dintr-un vis ; a tresărit, s-a întors cu teamă spre odaia alăturată, unde i se păruse c-ar fi auzit un zgomot uşor.

— Dar nu pot, a spus cu spaimă, ştii bine că nu pot...

Doamna Sidonie îl privea fix, îngheţată şi dispreţuitoare. Tot sîngele familiei Rougon, toate poftele mari îi năvăliseră în cap. A luat o carte de vizită din portofel şi i-a dat-o soră-si, care a pus-o în plic, după ce a şters cu grijă adresa. După aceea a coborît. Era abia ora nouă.

Rămas singur, Saccard s-a dus să-şi lipească fruntea de geamul îngheţat. Uitînd de toate, începuse să bată toba cu vîrful degetelor pe fereastră. Dar era o noapte aşa de întunecoasă, întunericul era atît de straniu afară, că i s-a făcut rău şi s-a întors maşinal în încăperea în care Angèle îşi dădea sufletul. O uitase ; cînd a regăsit-o pe jumătate ridicată pe perne, a fost profund tulburat ; avea ochii

deschişi mari, de parcă un flux de viaţă i-ar fi îmbujorat obrajii şi i-ar fi colorat buzele. Micuţa Clotilde, tot cu păpuşa în braţe, stătea pe marginea patului ; cum tatăl întorsese spatele, se strecurase repede în odaia aceea din care o scoseseră, şi în care o împinsese mai apoi curiozitatea ei veselă de copil. Saccard, avînd în minte povestea soră-si, şi-a văzut visul năruit. Probabil că în ochii lui a sticlit un gînd năprasnic. Înspăimîntată, Angèle a vrut să se arunce în fundul patului, la perete ; dar moartea venise, trezirea aceea în agonie era suprema ţîşnire a lămpii ce se stinge. Muribunda nu s-a mai putut mişca ; s-a prăbuşit, cu ochii mari aţintiţi tot asupra soţului ei, ca şi cînd i-ar fi supravegheat mişcările. Saccard, care bănuise că-i o înviere diabolică, ce o inventase destinul ca să-l ţintuiască în mizerie, s-a liniştit văzînd că nenorocita nu mai avea de trăit nici un ceas. N-a mai simţit decît o insuportabilă tortură morală. Ochii Angèlei i-au mărturisit că auzise discuţia dintre soţul ei şi doamna Sidonie şi că se temea să n-o strîngă de gît, dacă nu murea destul de repede. Şi mai era în ochi groaznica uimire a unei firi blînde şi inofensive ce-şi dădea seama, în ultima clipă, de mîrşăviile lumii, tremurînd la gîndul că petrecuse atîţia ani lîngă un bandit. Încet-încet, privirea ei s-a făcut mai blîndă ; nu se mai temea, probabil că-l iertase pe mizerabil, gîndind că se lupta de-atîta amar de vreme pentru avere. Saccard, urmărit de privirea muribundei, în care desluşise o dojană aşa de mare, se sprijinea de mobile, căutînd locurile umbrite ale încăperii. Apoi, sfîrşit, voind să alunge coşmarul ce-l înnebunea, a înaintat în lumina lămpii. Dar Angèle i-a făcut semn să nu vorbească. Se uita mereu la el cu neliniştea aceea înspăimîntată, în care acum apăruse şi o promisiune de iertare. Atunci s-a aplecat s-o ia în braţe pe Clotilde ca să-o ducă în cealaltă cameră. Dar printr-o mişcare a buzelor i-a interzis şi asta. A pretins să rămînă acolo. S-a stins încetişor, fără să-şi ia privirea de la el şi, pe măsură ce el se îngălbenea mai tare, privirea ei devenea mai blîndă. Odată cu ultimul suspin, îl iertă. A murit aşa cum trăise, domol, dîndu-se la o parte în moarte, cum se dăduse la o parte în viaţă. Saccard a rămas tremurînd în faţa ochilor moartei, tot deschişi, urmărindu-l pînă şi în imobilitatea lor.

Pe-un colţ de cearşaf, micuţa Clotilde îşi legăna păpuşa, încetişor, să nu-şi trezească mama.

Cînd s-a întors doamna Sidonie, totul se sfîrşise. A închis ochii Angèlei cu un deget, ca o femeie obişnuită cu asemenea lucru, ceea ce l-a uşurat foarte tare pe Saccard. Apoi, după ce a culcat fetiţa, a aranjat cît ai bate din palme camera mortuară. După ce a aprins două lumînări pe comodă, trăgînd cu grijă cearşaful moartei pînă sub bărbie, s-a uitat mulţumită în jurul ei şi s-a întins într-un fotoliu, unde a moţăit pînă dimineaţa. Saccard şi-a petrecut noaptea în camera de-alături, făcînd anunţurile de înmormîntare. Uneori se oprea şi, fără să-şi dea seama, înşira coloane de cifre pe bucăţele de hîrtie.

Seara, după înmormîntare, doamna Sidonie l-a luat pe Sacard la ea în apartamentul de la mezanin. Acolo s-au pus la cale lucruri mari. Funcţionarul a hotărît s-o trimită pe micuţa Clotilde la unul din fraţii săi, Pascal Rougon, care era medic la Plassans, şi trăia singur, pasionat de ştiinţă, şi care se oferise în mai multe rînduri s-o ia pe nepoata lui ca să-i mai înveselească liniştita casă de savant. După aceea, doamna Sidonie l-a făcut să-nţeleagă că de-acum încolo nu mai putea sta în locuinţa de pe rue Saint-Jacques. I-ar putea închiria pentru o lună un apartament mobilat elegant, în apropierea Primăriei ; va încerca să-l găsească într-o casă burgheză, ca să pară că mobilele sînt ale lui. Iar cele din locuinţa de pe rue Saint-Jacques ar putea fi vîndute, ca să se şteargă astfel şi ultimele urme ale trecutului. Cu banii aceia şi-ar putea cumpăra un trusou şi haine decente. Peste trei zile, Clotilde a fost dată în grija unei doamne bătrîne care tocmai pleca în sud. Şi Aristide Saccard, victorios, cu obrajii rumeni, şi parcă îngrăşat în trei zile de cele dintîi zîmbete ale averii, s-a instalat în cartierul Marais, pe strada Payenne, într-o casă austeră şi respectabilă, într-un apartament cochet de cinci camere, unde se plimba în papuci brodaţi. Era locuinţa unui tînăr abate, plecat pe neaşteptate în Italia, a cărui servitoare primise ordin să găsească un chiriaş. Servitoarea era prietenă cu doamna Sidonie, care avea o slăbiciune pentru preoţi ; îi iubea, aşa cum iubea femeile, din instinct, stabilind poate unele afinităţi nervoase între sutane şi fustele de mătase. De acum încolo,

Saccard era gata ; şi-a compus rolul cu o artă subtilă ; aşteptînd nepăsător greutăţile şi neajunsurile situaţiei pe care o acceptase.

În îngrozitoarea noapte de agonie a Angèlei, doamna Sidonie povestise cu exactitate în cîteva cuvinte cazul familiei Béraud Du Châtel. Capul familiei, domnul Béraud Du Châtel, un bătrîn înalt de şaizeci de ani, era ultimul vlăstar al unei vechi familii de burghezi ale căror titluri datau de mai multă vreme decît cele ale unor familii de nobili. Unul din strămoşii săi fusese prieten cu Etiénne Marcel. În 1793, tatăl lui a murit pe eşafod, după ce salutase Republica cu tot entuziasmul său de burghez parizian, în vinele căruia curgea sîngele revoluţionar al cetăţii. El însuşi era un republican spartan, visînd o cîrmuire în deplină dreptate şi înţeleaptă libertate. Îmbătrînit în magistratură, unde dobîndise o rigiditate şi o severitate de profesie, şi-a dat demisia din funcţia de preşedinte al camerei, în 1851, în timpul loviturii de stat, după ce refuzase să facă parte dintr-o comisie mixtă ce dezonora justiţia franceză. De-atunci, trăia singur şi retras în casa lui boierească de pe Île Saint-Louis, ce se afla la capătul insulei, aproape în faţa palatului Lambert. Soţia lui murise tînără. Probabil că o dramă secretă, a cărei rană sîngera încă, întunecase şi mai mult chipul magistratului. Avea o fetiţă de opt ani, Renée, cînd i s-a prăpădit soţia la naşterea altei fetiţe. Pe a doua, botezată Christine, a luat-o sora domnului Béraud Du Châtel, căsătorită cu notarul Aubertot. Renée a fost dată internă la maici. Doamna Aubertot, neavînd copii, a crescut-o pe Christine cu dragoste de mamă. După moartea soţului ei, a dus fetiţa înapoi la tată, rămînînd între bătrînul tăcut şi bălăioara zîmbitoare. Pe Renée au uitat-o la pension. Cînd venea în vacanţe, făcea aşa o gălăgie în casă, că mătuşa ofta foarte uşurată cînd o ducea înapoi la călugăriţele ordinului Vizitaţiei, unde era internă de opt ani. A ieşit de la mînăstire la vîrsta de nouăsprezece ani, ca să petreacă o vacanţă minunată la părinţii bunei sale prietene Adeline, care aveau, în provincia Nivernais, o proprietate foarte frumoasă. Cînd s-a întors în octombrie, mătuşa Elisabeth s-a mirat tare de tot cînd a văzut-o gravă şi aşa de tristă. Într-o seară, a surprins-o cum îşi ascundea hohotele de plîns în pernă,

ghemuită în pat din pricina unei dureri nebune. Cuprinsă de disperare, copila i-a spus o poveste foarte tristă : un bărbat de patruzeci de ani, bogat, însurat, şi a cărui soţie, tînără şi fermecătoare, era acolo, o violase la ţară, fără ca ea să fi-ndrăznit sau să fi ştiut cum să se apere. Mărturisirea asta a îngrozit-o pe mătuşa Elisabeth ; s-a socotit vinovată, ca şi cînd s-ar fi simţit complice ; era dezolată că o prefera pe Christine, gîndind că biata copilă n-ar fi sucombat dac-ar fi ţinut-o şi pe Renée lîngă ea. Începînd de atunci, ca să-şi mai domolească chinuitoarea remuşcare, a cărei suferinţă era exagerată de firea ei duioasă, a încurajat-o pe vinovată ; a potolit mînia părintelui, căruia i-au dezvăluit amîndouă groaznicul adevăr chiar prin precauţiile lor excesive ; în spaima grijii, a inventat acel ciudat proiect de căsătorie, ce i se părea c-ar aranja totul, l-ar linişti pe tată şi ar face-o pe Renée să intre din nou în rîndul femeilor cinstite, nevoind să vadă latura ruşinoasă nici consecinţele ei fatale.

Niciodată nu s-a ştiut cum a adulmecat doamna Sidonie această afacere bună. Onoarea familiei Béraud lîncezise în coşuleţul ei împreună cu judecăţile tuturor fetelor uşoare din Paris. După ce a aflat povestea, l-a impus aproape pe fratele ei, a cărui soţie era pe moarte. În cele din urmă, mătuşa Elisabeth a crezut că-i era îndatorată acestei femei aşa de blînde şi de umile, şi atît de devotată nenorocitei de Renée încît să-i aleagă un soţ chiar din familia ei. Prima întîlnire a mătuşii cu Saccard a avut loc în apartamentul de la mezanin de pe rue du Faubourg-Poissonière. Funcţionarul, care intrase pe poarta cea mare de pe rue Papillon, văzînd-o pe doamna Aubertot intrînd prin prăvălie şi pe scăriţă, a înţeles mecanismul ingenios al celor două intrări. A fost plin de tact şi de bună-cuviinţă. A tratat căsătoria ca pe o afacere, dar ca un om de lume care-şi va onora datoriile de la joc. Mătuşa Elisabeth tremura mult mai tare decît el ; se bîlbîia, nu îndrăznea să vorbească despre suta de mii de franci promisă. El a fost cel care a adus vorba mai întîi despre bani, cu aerul unui avocat care discută cazul unui client. După părerea lui, o sută de mii de franci era un fond ridicol pentru soţul domnişoarei Renée. A accentuat puţin cuvîntul „domnişoară". Domnul Béraud Du Châtel

ar dispreţui şi mai mult un ginere sărac ; acuzîndu-l că i-a sedus fiica pentru avere, poate că i-ar da chiar prin gînd să facă o anchetă secretă. Doamna Aubertot, înspăimîntată de vorba calmă şi politicoasă a lui Saccard, şi-a pierdut capul, consimţind să dubleze suma, după ce el declarase că n-ar îndrăzni niciodată să ceară mîna lui Renée cu mai puţin de două sute de mii de franci, nedorind a fi considerat un ticălos vînător de zestre. Doamna cea bună a plecat foarte tulburată, nemaiştiind ce să creadă despre un băiat pe care-l indignau asemenea lucruri şi care accepta un astfel de tîrg.

După prima întîlnire, a urmat o vizită oficială pe care mătuşa Elisabeth i-a făcut-o lui Saccard, în locuinţa de pe strada Payenne. De data asta, venea în numele domnului Béraud. Fostul magistrat refuzase să-l vadă pe „acest bărbat“, cum îl numea pe cel care-i sedusese fiica, pînă cînd nu va fi căsătorit cu Renée, căreia îi interzisese de altfel să se ducă să-l vadă. Doamna Aubertot era împuternicită să trateze. Cînd a văzut luxul funcţionarului, a părut fericită ; se temuse ca fratele acelei doamne Sidonie, cu rochiile ei boţite, să nu fie vreun ţopîrlan. A primit-o într-un halat de casă delicios. Era momentul cînd aventurierii loviturii de stat de la 2 decembrie, după ce-şi achitaseră datoriile, îşi aruncau la gunoi cizmele scîlciate, redingotele ponosite, tăindu-şi barba nerasă de opt zile, făcîndu-se oameni cumsecade. Saccard intra în fine în bandă, îşi curăţa unghiile şi nu se mai spăla decît cu săruri de baie şi parfumuri nepreţuite. A fost galant ; şi-a schimbat tactica, părînd extrem de dezinteresat. Cînd bătrîna doamnă a vorbit despre contract, a făcut un gest, ca şi cînd ar fi spus că-l interesa prea puţin. De opt zile frunzărea Codul civil, gîndindu-se la chestiunea aceea gravă, de care depindea în viitor libertatea lui de gheşeftar.

— Iertare, a spus, să terminăm odată cu chestiunea asta neplăcută a banilor... După părerea mea, domnişoara Renée trebuie să rămînă stăpînă pe averea ei şi eu stăpîn pe-a mea. De asta o să se-ocupe notarul.

Mătuşa Elisabeth a fost de acord cu acest mod de-a vedea lucrurile ; tremura de spaimă la gîndul că băiatul ăsta, a cărui mînă de fier o presimţea vag, ar dori să pună

stăpînire pe zestrea nepoatei sale. Apoi a vorbit despre zestre.

— Averea fratelui meu constă mai ales din domenii și imobile. Nu-i omul care să-și pedepsească fata tăind din partea ce i-o hărăzise. Îi dă un domeniu în Sologne estimat la trei sute de mii de franci, și o casă, la Paris, evaluată cam la două sute de mii de franci.

Saccard a fost uluit, nu se așteptase la o asemenea cifră ; s-a întors pe jumătate ca să nu se observe că s-a înroșit.

— Ceea ce face cinci sute de mii de franci, a continuat mătușa ; dar nu vrea să vă ascund că domeniul din Sologne nu aduce decît un cîștig de doi la sută.

A zîmbit, făcînd din nou gestul acela de dezinteres, vrînd să spună că asta nu-l impresiona, deoarece refuza să se amestece în averea soției sale. Părea de-o adorabilă nepăsare, în fotoliu, distrat, jucîndu-se cu papucul de casă, prefăcîndu-se că ascultă numai din politețe. Cu bunătatea ei obișnuită, doamna Aubertot vorbea cu greu, alegîndu-și cuvintele ca să nu-l jignească. A spus în continuare :

— Pe scurt, vreau să-i fac un dar lui Renée. N-am copii, într-o zi averea mea o să le rămînă nepoatelor și n-o să mă zgîrcesc pentru că una din ele e necăjită. Darurile de nuntă erau pregătite pentru amîndouă. Darul lui Renée constă din vaste terenuri situate spre Charonne, care valorează cred două sute de mii de franci. Numai că...

Auzind cuvîntul teren, Saccard tresărise ușor. Sub prefăcuta lui nepăsare, asculta cu profundă atenție. Mătușa Elisabeth s-a tulburat, negăsind cuvintele potrivite, și a continuat, roșind :

— Numai că doresc ca aceste terenuri să fie trecute pe numele primului copil ce-l va avea Renée. Veți înțelege ce intenție am, nu vreau ca acest copil să fie întreținut de dumneavoastră într-o zi. În cazul cînd ar muri, Renée va rămîne singura proprietară.

Nici nu s-a clintit, dar sprîncenele lui încordate trădau o mare tulburare interioară. Terenurile din Charonne trezeau în el o mulțime de idei. Doamna a crezut că-l jignise

vorbind despre copilul lui Renée, şi a rămas buimăcită, nemaiştiind cum să reia discuţia.

— Nu mi-aţi spus pe ce stradă se află imobilul de două sute de mii de franci ? a întrebat, recăpătîndu-şi tonul de bonomie zîmbitoare.

— Pe rue de la Pépinière, a răspuns, aproape în colţul cu rue d'Astorg.

Această simplă frază a avut asupra lui efectul hotărîtor. Nu şi-a mai putut stăpîni încîntarea ; şi-a apropiat fotoliul şi, cu volubilitatea lui de provensal, cu vocea lui linguşitoare, a spus :

— Scumpă doamnă, aţi terminat, cît o să mai vorbim de blestemaţii ăştia de bani ?... Uitaţi, vreau să mă spovedesc cu toată sinceritatea căci aş fi disperat dacă nu m-aţi stima. Am pierdut-o de curînd pe soţia mea, am doi copii pe cap, sînt practic şi rezonabil. Căsătorindu-mă cu nepoata dumneavoastră, fac o afacere bună pentru toată lumea. Dacă mai aveţi unele păreri preconcepute cu privire la mine, o să mă iertaţi mai tîrziu, cînd voi fi şters lacrimile fiecăruia, şi voi fi îmbogăţit pînă şi pe strănepoţii mei. Succesul e o flacără aurită ce purifică totul. Vreau ca însuşi domnul Béraud să-mi întindă mîna şi să-mi mulţumească...

Nu-şi mai dădea seama ce spune. Multă vreme a vorbit aşa, cu un cinism batjocoritor ce ţîşnea uneori sub înfăţişarea lui bonomă. L-a scos în evidenţă pe fratele său, deputatul, pe tatăl său, perceptor remarcabil din Plassans. În cele din urmă, a cucerit-o pe mătuşa Elisabeth care vedea cu bucurie involuntară cum drama din pricina căreia suferea de-o lună se va termina în mîna acestui om iscusit, într-o comedie aproape veselă. S-au înţeles să se ducă la notar a doua zi.

De cum a plecat doamna Aubertot, s-a dus la Primărie, petrecîndu-şi toată ziua ca să scotocească nişte documente pe care le cunoştea. La notar a obiectat ceva, spunînd că zestrea lui Renée compunîndu-se numai din imobile se temea să n-aibă multe necazuri, şi i se părea înţelept să vîndă cel puţin imobilul de pe rue de la Pépinière ca să-i constituie o rentă în registrul cel mare. Doamna Aubertot a dorit să-i vorbească despre asta domnului Béraud Du Châtel, tot zăvorît în apartamentul său. Saccard a alergat

pînă seara. S-a dus pe rue de la Pépinière, s-a plimbat prin Paris îngîndurat ca un general în ajunul bătăliei decisive. A doua zi, doamna Aubertot a spus că domnul Béraud Du Châtel o lăsase pe ea să hotărască. Contractul s-a alcătuit pe baza celor discutate. Saccard aducea două sute de mii de franci, Renée avea ca zestre domeniul din Sologne şi imobilul de pe rue de la Pépinière, pe care se angaja să-l vîndă ; afară de asta, în cazul morţii primului ei copil, rămînea singura proprietară a terenurilor din Charonne dăruite de mătuşa ei. Contractul s-a întocmit pe baza regimului separării de bunuri care lăsa soţilor întreaga administrare a averii lor. Mătuşa Elisabeth, care-l asculta atentă pe notar, a părut mulţumită de acest regim ale cărui dispoziţii păreau că-i asigură independenţă nepoatei sale, punînd averea ei la adăpostul oricărei ispite. Saccard zîmbea vag, văzînd cum doamna cea bună aproba fiecare clauză cu un semn al capului. Căsătoria s-a fixat extrem de repede.

Cînd totul s-a pus la punct, Saccard s-a dus ceremonios să anunţe fratelui său, Eugène, căsătoria cu domnişoara Renée Béraud Du Châtel. Lovitura asta de maestru l-a mirat pe deputat. Cum şi-a trădat surpriza :

— Mi-ai spus să caut, a zis funcţionarul, am căutat şi am găsit.

La început, derutat, Eugène a întrezărit atunci adevărul. Şi a spus cu vocea lui încîntătoare :

— Ei, eşti iscusit... desigur c-ai venit să mă rogi să-ţi fiu martor. Poţi conta pe mine... Dacă trebuie, o s-aduc la nunta ta toată aripa dreaptă din Corpul legislativ ; ceea ce o să-ţi dea prestanţă...

Apoi, cum deschisese uşa, vorbind ceva mai încet :

— Ia zi ! N-aş vrea să mă compromit prea tare acum, fiindcă trebuie să supunem la vot o lege foarte aspră... Cel puţin nu se vede prea tare că e însărcinată ?

Saccard l-a privit cu o asemenea asprime, că Eugène şi-a zis închizînd uşa : „Iată o glumă ce m-ar costa scump, dacă n-aş fi un Rougon".

S-au căsătorit la biserica Saint-Louis-en-l'Île. Saccard şi Renée nu s-au văzut decît în ajunul acelei zile mari. Întîlnirea a avut loc seara, cînd s-a întunecat, într-un salon scund din casa boierească a familiei Béraud. S-au

cercetat curios. De cînd se duceau tratative pentru căsătoria ei, Renée redevenise descreierată și zvăpăiată. Era o fată înaltă, de-o frumusețe încîntătoare și turbulentă, care crescuse în libertatea capriciilor de la internat. Saccard i s-a părut mic, urît, dar de-o urîțenie chinuită și deșteaptă ce nu i-a displăcut ; el a avut, de altfel, o comportare desăvîrșită. Cînd a văzut-o, s-a strîmbat puțin ; desigur că i s-a părut prea înaltă, mai înaltă ca el. Au vorbit puțin, fără nici o jenă. Dacă tatăl ei s-ar fi aflat acolo, ar fi putut crede, într-adevăr, că se cunoșteau de mult, că greșiseră împreună. Mătușa Elisabeth, care era de față, roșea în locul lor.

A doua zi după căsătorie, unde prezența lui Eugène Rougon, evidențiat de-un discurs recent, a constituit un eveniment în Île Saint-Louis, tinerii soți au fost primiți de domnul Béraud Du Châtel. Renée a plîns cînd l-a revăzut pe tatăl ei îmbătrînit, mai grav și mai posomorît. Saccard, pe care pînă atunci nimic nu-l făcuse să-și piardă cumpătul, a fost înghețat de răceala și semiîntunericul apartamentului, de trista severitate a acestui bătrîn înalt, ai cărui ochi pătrunzători i s-au părut că-i scormonesc conștiința pînă în străfunduri. Fostul magistrat a sărutat-o pe fiica lui pe frunte, ca și cînd i-ar fi spus c-o ierta și, întorcîndu-se spre ginerele său, i-a zis simplu :

— Domnule, am suferit mult. Sper c-o să ne faceți să vă uităm vinovăția.

I-a întins mîna. Dar Saccard a rămas tremurînd. Se gîndea că dacă pe domnul Béraud Du Châtel nu l-ar fi înduplecat durerea tragică a rușinii lui Renée, ar fi distrus dintr-o privire, cu un efort, manevrele doamnei Sidonie. Care, după ce-l pusese pe fratele ei în legătură cu mătușa Elisabeth, se eclipsase în chip prudent. Nu venise nici măcar la cununie. A fost foarte sincer cu bătrînul, după ce surprinsese în privirea lui surpriza de a-l găsi pe seducătorul fiicei sale mic, urît și de patruzeci de ani. Tinerii căsătoriți au fost nevoiți să-și petreacă primele nopți în casa boierească a familiei Béraud. De două luni, o trimiseseră de-acasă pe Christine, ca această copilă de paisprezece ani să nu bănuiască ceva din drama ce se petrecea în casa calmă și blîndă ca o mînăstire. Cînd s-a întors, a fost foarte buimăcită în fața soțului surorii sale, pe care

l-a găsit, şi ea, bătrîn şi urît. Numai Renée părea că nu-şi prea dă seama de vîrsta şi de mutra vicleană a soţului ei. Se purta cu el fără a-l dispreţui, dar şi fără a-i arăta vreo afecţiune, extrem de calmă, doar uneori ţîşnea oarecare ironie dispreţuitoare. Saccard se statornicea, instalîndu-se comod şi prin verva, prin firea lui sinceră, a dobîndit, într-adevăr, încet-încet, prietenia tuturor. Cînd s-au mutat într-un superb apartament, într-o casă nouă de pe rue de Rivoli, privirea domnului Béraud Du Châtel nu mai era mirată, şi micuţa Christine se juca cu cumnatul ei cum te joci cu un prieten. Pe atunci Renée era în luna a patra ; soţul avea de gînd s-a trimită la ţară, socotind ca mai tîrziu să nu divulge adevărata vîrstă a copilului, cînd, după previziunile doamnei Sidonie, a pierdut copilul. Se strînsese aşa de tare ca să nu vadă că era însărcinată, lucru care nici nu se observa de altfel, din fustele ei largi, c-a fost silită să stea în pat cîteva săptămîni. El a fost încîntat de această întîmplare neprevăzută ; în sfîrşit, norocul ţinea cu el ; făcuse o afacere extraordinară, o zestre splendidă, o femeie atît de frumoasă încît i-ar fi putut obţine o decoraţie în şase luni, şi nici un fel de încurcătură. Cumpăraseră numele lui cu două sute de mii de franci pentru un făt pe care mama nici n-a vrut să-l vadă măcar. De atunci încolo s-a gîndit cu plăcere la terenurile din Charonne. Dar, pentru moment, se ocupa cu grijă de-o speculaţie ce-avea să stea la baza averii sale.

Deşi familia soţiei sale avea o situaţie foarte bună, n-a demisionat imediat de la Primărie din postul lui de funcţionar însărcinat cu întreţinerea drumurilor. A pretextat că avea nişte lucrări de terminat, că voia să caute o ocupaţie. În realitate, voia să rămînă pînă la urmă pe cîmpul de bătălie unde juca cea dintîi lovitură la cărţi. Se simţea acasă şi putea să trişeze în voie.

Planul de-a face avere al funcţionarului însărcinat cu întreţinerea drumurilor era simplu şi practic. Acum, cînd avea mai mulţi bani decît visase vreodată pentru a-şi începe operaţiile, socotea să-şi pună în practică intenţiile sale în stil mare. Cunoştea la perfecţie Parisul ; ştia că ploaia de aur ce lovea pereţii o să cadă tot mai abundentă în fiecare zi. Cei iscusiţi n-aveau decît să-şi umple buzunarele. Se situase printre ei, ghicind viitorul în birourile

Primăriei. Datorită funcţiei sale, aflase cît se poate fura în cumpărarea şi vînzarea imobilelor şi a terenurilor. Era la curent cu toate escrocheriile clasice : ştia cum se poate vinde cu un milion ceea ce costase cinci sute de mii de franci ; cum se plăteşte dreptul de-a sparge visteriile statului, care zîmbeşte şi închide ochii ; cum, făcînd să treacă un bulevard prin mijlocul unui vechi cartier, jonglezi cu casele de şase etaje, în aplauzele tuturor celor înşelaţi. Dar ceea ce făcea din el un jucător straşnic, în momentul acesta încă tulbure, cînd flagelul speculaţiei nu se afla decît în perioada lui de incubaţie, era faptul că presimţea mult mai multe chiar decît şefii săi în privinţa viitorului pietrelor de construcţie, şi al ghipsului rezervate Parisului. Scormonise atîta, adunase atîtea indicii, c-ar fi putut prevesti cum vor arăta cartierele cele noi în 1870. Uneori, pe stradă, se uita ciudat la unele case, ca la nişte cunoştinţe a căror soartă, numai de el ştiută, îl emoţiona profund.

Cu două luni înainte de-a muri Angèle, o dusese, într-o duminică, pe Buttes Montmartre. Biata femeie adora să mănînce la restaurant ; era fericită, cînd o aşeza la masă în vreun cabaret de mahala, după o plimbare lungă. În ziua aceea, au luat cina pe vîrful acelor coline, într-un restaurant ale cărui ferestre dădeau spre Paris, spre oceanul de acoperişuri albăstrii, ce păreau nişte valuri înghesuite umplînd nesfîrşita zare. Masa lor se afla în faţa unei ferestre. Spectacolul acoperişurilor din Paris l-a înveselit pe Saccard. La desert, a comandat o sticlă de vin de Burgundia. Zîmbea nemărginirii, era neobişnuit de galant. Şi privirile lui se-ntorceau afectuoase spre marea aceea vie şi mişcătoare, de unde ţîşnea vocea profundă a mulţimilor. Era toamnă ; sub marele cer decolorat, lîncezea oraşul, de-un cenuşiu cald şi proaspăt, ici-colo pătat de vegetaţia întunecată, ce părea nişte frunze mari de nufăr înotînd pe lac ; soarele asfinţea într-un nor roşu şi, în timp ce fondurile se umpleau de-o pîclă uşoară, o ploaie de aur, o boare de aur cădea peste malul drept al oraşului, spre catedrala Madeleine şi spre palatul Tuileries. Parc-ar fi fost colţul fermecat al unei cetăţi din *O mie şi una de nopţi,* cu copaci de smarald, acoperişuri de safir şi sfîrleze de rubin. La un moment dat, raza

ce luneca între doi nori a strălucit aşa de tare, încît casele păreau că se aprind şi se topesc ca un lingou de aur într-un creuzet.

— Oh ! uite, a spus Saccard, rîzînd ca un copil, în Paris plouă cu monede de douăzeci de franci !

Angèle a început să rîdă şi ea, învinuind monedele că că nu se lăsau culese uşor. Dar soţul ei se ridicase şi, sprijinindu-şi coatele de pervazul ferestrei, a zis :

— Nu-i aşa că cea care străluceşte acolo e Coloana Vendôme ? Uite, mai spre dreapta, catedrala Madeleine... Un cartier frumos, unde-s multe de făcut.. Ah ! de data asta, o să ardă tot ! Vezi ?... Parc-ar fierbe cartierul în alambicul unui chimist.

Vocea lui devenise gravă şi emoţionată. Comparaţia găsită părea să-l fi impresionat tare mult. Băuse vin de Burgundia şi, căzînd pe gînduri, a continuat întinzînd braţele să-i arate Parisul Angèlei care-şi sprijinise coatele alături de el :

— Da, da, am spus adevărul, nu numai un cartier se va topi, şi-n mîinile celor care vor încălzi şi vor căra hîrdăul o să rămînă aur. Nătîngul ăsta mare de Paris ! Ia te uită ce mare-i şi cum doarme în pace. Ce proaste-s marile oraşe ! Habar n-au de-armata de cazmale ce-o să le-atace într-o bună dimineaţă, şi unele case boiereşti de pe rue d'Anjou n-ar mai luci aşa de tare în soarele ce asfinţeşte, dac-ar şti că nu mai au de trăit decît vreo trei-patru ani.

Angèle credea că soţul ei glumeşte. Îi plăcea uneori să facă bancuri colosale ce te puneau pe gînduri. Rîdea, dar cu oarecare spaimă, cînd vedea omul acesta mic ridicîndu-se deasupra uriaşului culcat la picioarele lui şi arătîndu-i pumnii, dispreţuitor şi ironic.

— Au şi-nceput, a spus în continuare. Dar nu-i decît un fleac. Uite, colo, spre Hale, au tăiat Parisul în patru...

Şi cu mîna lui întinsă, deschisă şi tăioasă ca un satîr, a despicat oraşul în patru părţi.

— Vorbeşti despre rue de Rivoli şi despre bulevardul cel nou pe care-l fac ? a întrebat soţia lui.

— Da, marea răspîntie a Parisului, cum spun ei. Degajează Luvrul şi Primăria. Astea-s jocuri de copii ! Bune să aţîţe pofta publicului. Dansul cel mare o să-nceapă atunci

cînd se va termina prima rețea. A doua va străpunge orașul în toate părțile, ca să lege mahalalele îndepărtate de prima rețea. Bucățile tăiate vor pieri în dărîmături. Uite, urmărește-mi puțin mîna. De la Boulevard du Temple pînă la Barrière du Trône, o tăietură ; apoi, de partea asta, altă tăietură, de la catedrala Madeleine la cîmpia Monceau ; și-a treia tăietură în acest sens, alta în celălalt, o tăietură ici, o tăietură colo, pretutindeni tăieturi, Parisul ciopîrțit de loviturile paloșului, cu vinele deschise, hrănind o sută de mii de muncitori la terasamente și de zidari, străbătut de admirabile căi strategice, ce vor așeza forturi de apărare în mijlocul cartierelor vechi.

Se înserase. Mîna lui uscată și nervoasă tăia mereu în gol. Angèle tremura ușor în fața acestui cuțit viu, a acestor degete de fier care ciopîrțeau fără milă nemărginita grămadă a acoperișurilor întunecate. De-o clipă, se lăsau ușor din înălțimi pîclele zării și-n închipuirea ei auzea, sub tenebrele ce se adunau în adîncuri, niște pîrîituri îndepărtate, ca și cînd mîna soțului ei ar fi făcut într-adevăr tăieturile despre care vorbea, străpungînd Parisul de la un capăt la altul, sfărîmînd grinzile, strivind pietrele de construcție, lăsînd în urma ei răni lungi și groaznice de ziduri ce se prăvăleau. Micimea acestei mîini, înverșunîndu-se asupra uriașei prăzi, te neliniștea în cele din urmă ; și, pe cînd sfîșia fără efort măruntaiele orașului, părea că dobîndise un straniu reflex de oțel, în amurgul albăstrui.

— O să fie și-o a treia rețea, a continuat Saccard, după oarecare tăcere, parcă vorbindu-și lui însuși ; care-i prea departe, o văd mai puțin. Am găsit puține indicii... Dar va fi curată nebunie, galopul infernal al milioanelor, Parisul îmbătat și distrus !

Iar a tăcut, cu ochii aprinși ațintiți asupra orașului, unde umbrele se rostogoleau tot mai dense. Probabil că-ncerca să pătrundă viitorul acela prea îndepărtat care-i scăpa. Apoi, s-a lăsat noaptea, orașul nu se mai deslușea, îi auzeau răsuflarea, ca o mare căreia nu-i mai zărești decît creasta palidă a valurilor. Ici-colo, mai apăreau cîteva ziduri albe ; și, una după alta, flăcările galbene ale felinarelor au pătat întunecimile, asemenea unor stele ce se-aprind pe cerul furtunos.

Angèle şi-a revenit din stînjeneala ce-o cuprinsese şi a continuat gluma soţului ei de la desert.

— Ah ! adevărat, a spus zîmbind, ce multe monede de douăzeci de franci au căzut ! Uite cum le numără parizienii. Priveşte ce grămezi frumoase se-nşiră la picioarele noastre !

Arăta străzile ce coborau în faţa colinelor Montmartre şi ale căror felinare păreau să-ngrămădească pe două rînduri petele lor de aur.

— Şi-acolo, a strigat, arătînd cu degetul o mişunare de astre, cu siguranţă că-i Casieria generală.

Cuvîntul ăsta l-a făcut pe Saccard să rîdă. Au mai rămas cîteva clipe la fereastră, încîntaţi de şiroirea „monedelor de douăzeci de franci", care pînă la urmă a aprins tot Parisul. Coborînd de pe colina Montmartre, fără-ndoială că funcţionarul însărcinat cu întreţinerea drumurilor s-a căit că vorbise atîta. A pus-o pe seama vinului de Burgundia şi a rugat-o pe soţia lui să nu repete „prostiile" debitate ; spunea că vrea să se facă om serios.

Saccard studiase de multă vreme cele trei reţele de străzi şi de bulevarde, pe care le dezvăluise, fără să-şi dea seama, destul de exact, Angèlei. După moartea ei, n-a fost supărat că dusese cu ea în groapă sporovăielile de pe colina Montmartre. Acolo era averea lui, în faimoasele tăieturi făcute cu mîna în inima Parisului, şi nu voia să-mpărtăşească nimănui ideea, ştiind că-n ziua prăzii se vor roti destui corbi deasupra oraşului spintecat. Primul său plan era cel de-a cumpăra vreun imobil ieftin, ştiind de dinainte că va fi sortit apropiatei exproprieri, şi să realizeze un beneficiu mare, obţinînd o frumoasă despăgubire. S-ar fi hotărît poate să-ncerce aventura fără nici un ban, să cumpere imobilul pe credit ca să capete apoi doar o diferenţă, ca la bursă, cînd s-a recăsătorit, în schimbul acelei prime de două sute de mii de franci ce i-a fixat şi mărit planul. Acum, îşi făcuse socotelile : cumpăra de la soţia lui, printr-un intermediar, fără s-apară în vreun fel, casa de pe rue de la Pépinière, triplîndu-şi miza, datorită cunoştinţelor dobîndite pe coridoarele Primăriei şi bunelor sale raporturi cu anumite personaje influente. Cînd mătuşa Elisabeth îi spusese locul casei, tresărise fiindcă era situată chiar în mijlocul traseului unei căi despre care nu se vor-

bea încă decît în cabinetul prefectului Senei. Calea aceea cuprinsă pe de-a-ntregul de bulevardul Malesherbes. Era un vechi proiect al lui Napoleon I pe care se gîndeau să-l execute, „pentru a da, spuneau persoanele grave, o ieşire normală unor cartiere pierdute în spatele unui labirint de străzi înguste pe povîrnişurile colnicelor ce mărgineau Parisul". Fireşte că fraza oficială nu dezvăluia interesul imperiului pentru dansul scuzilor, pentru acele formidabile debleuri şi rambleuri ce-i ţineau în şah pe muncitori. Într-o zi, Saccard îşi permisese să consulte, în cabinetul prefectului, faimosul plan al Parisului pe care „o mînă augustă" trasase cu cerneală roşie căile principale ale celei de-a doua reţele. Trăsăturile de pană însîngerate crestau Parisul şi mai adînc decît mîna funcţionarului însărcinat cu întreţinerea drumurilor. Bulevardul Malesherbes, ce dobora superbe case boiereşti, pe rue d'Anjou şi pe rue de la Ville-l'Evêque, şi care avea nevoie de lucrări considerabile de terasament, trebuia să fie străpuns printre primele. Cînd Saccard s-a dus să vadă imobilul de pe rue de la Pépinière, s-a gîndit la seara aceea de toamnă cînd a luat cina împreună cu Angèle pe colina Montmartre, în timpul căreia căzuse, la asfinţitul soarelui, o ploaie atît de mare de ludovici de aur peste cartierul catedralei Madeleine. A zîmbit, gîndindu-se că norul strălucitor se scuturase în curtea lui şi avea să adune monedele de douăzeci de franci.

Pe cînd Renée, luxos instalată în apartamentul de pe rue de Rivoli, în mijlocul acelui Paris nou unde avea să fie una dintre regine, se gîndea la rochiile ei viitoare, obişnuindu-se cu viaţa de mare mondenă, soţul ei se-ngrijea cu evlavie de prima lui afacere mare. Mai întîi a cumpărat de la ea casa de pe rue de la Pépinière, prin intermediul unui oarecare Larsonneau, pe care-l întîlnise scotocind, ca şi el, prin birourile de la Primărie, dar care fusese surprins din prostie, într-o zi pe cînd cotrobăia prin sertarele prefectului. Larsonneau devenise agent de afaceri, cu biroul în fundul unei curţi negre şi umede în josul străzii Saint-Jacques. Acolo orgoliul şi poftele lui au suferit cumplit. Se afla în aceeaşi situaţie ca Saccard mai înainte de-a se căsători ; spunea şi el că inventase „o maşină de făcut monede de cinci franci" ; numai că-i

lipseau avansurile ca să-şi folosească invenţia. S-a înţeles dintr-un cuvînt cu fostul său coleg, şi acesta a lucrat aşa de bine, încît a dobîndit casa cu o sută cincizeci de mii de franci. După cîteva luni, Renée era în mare pană de bani. Soţul n-a intervenit decît ca să-i permită soţiei sale să vîndă. După ce s-a făcut tîrgul, l-a rugat să plaseze pe numele lui o sută de mii de franci, pe care i-a dat cu toată încrederea, ca să-l impresioneze desigur şi să-l facă să închidă ochii asupra celor cincizeci de mii de franci pe care-i păstra în buzunar. A zîmbit viclean ; intra în socotelile lui şi faptul c-o s-arunce banii pe fereastră ; cei cincizeci de mii de franci, ce-aveau să dispară în dantele şi bijuterii, trebuiau să-i aducă lui un venit de sută la sută. Era aşa de încîntat de prima lui afacere, c-a avut cinstea să plaseze într-adevăr cei o sută de mii de franci ai lui Renée şi să-i dea titlurile rentelor. Soţia lui neputîndu-le înstrăina, era sigur că o să le găsească în cuib, dac-ar fi avut vreodată nevoie.

— Draga mea, o să fie pentru zorzoanele dumitale, a spus galant.

După ce casa a fost a lui, a avut dibăcia s-o vîndă din nou de două ori, într-o lună, pe alte nume, mărind preţul de vînzare de fiecare dată. Ultimul cumpărător a plătit nu mai puţin de trei sute de mii de franci. În vremea asta, Larsonneau, care era singurul reprezentant al proprietarilor succesivi, se ocupa de chiriaşi. Refuza neînduplecat să prelungească contractele de închiriere, cu excepţia cazului cînd aceştia erau de acord cu formidabilele măriri ale chiriei. Chiriaşii, care aflaseră despre apropiata expropriere, erau disperaţi ; în cele din urmă acceptau mărirea, mai ales cînd Larsonneau adăuga, împăciuitor, că va fi fictivă în primii cinci ani. Iar chiriaşii care s-au înfuriat au fost schimbaţi cu nişte creaturi cărora li s-a dat locuinţa pe degeaba şi care au semnat tot ceea li s-a cerut ; şi beneficiul a fost dublu : s-a mărit chiria şi despăgubirea cuvenită chiriaşului pentru contract i-a revenit lui Saccard. Doamna Sidonie a vrut să-şi ajute fratele, instalînd într-una din prăvăliile de la parter un depozit de piane. Cu ocazia asta, Saccard şi Larsonneau, în înfrigurarea lor, au mers puţin cam departe, inventînd registre, falsificînd scrisuri, ca vînzarea de piane să ajungă la o cifră enormă.

Mai multe nopţi de-a rîndul, au zmîngălit împreună. După atîta tevatură, valoarea casei s-a triplat. Datorită ultimului act de vînzare, datorită măririi chiriilor, a falşilor chiriaşi şi a negoţului doamnei Sidonie, a putut fi evaluată la cinci sute de mii de franci la comisia de despăgubiri.

Maşinaţiile exproprierii, ale acelui aparat puternic care, timp de cincisprezece ani, a zdruncinat Parisul, aducînd averea sau ruina, sînt dintre cele mai simple. De îndată ce se decretează o cale nouă, funcţionarii însărcinaţi cu întreţinerea drumurilor întocmesc planurile parcelelor şi evaluează proprietăţile. De obicei, la imobile, după anchetă, se adună chiriile, putînd astfel să stabilească o cifră aproximativă. Comisia despăgubirilor, compusă din membri ai consiliului municipal, oferă totdeauna o sumă mai mică, ştiind că cei interesaţi vor cere mai mult, şi că se vor face concesii mutuale. Dacă nu se pot înţelege, treaba ajunge la un juriu care are depline puteri privind oferta oraşului şi cererea proprietarului sau a chiriaşului expropriat.

Rămas la Primărie, pentru momentul hotărîtor, Saccard a avut o clipă imprudenţa de-a dori să fie desemnat să-şi evalueze casa el singur atunci cînd au început lucrările la bulevardul Malesherbes. Dar s-a temut să nu paralizeze printr-asta influenţa lui asupra membrilor comisiei de despăgubiri. A manevrat să fie ales un coleg de-al său, un tînăr blînd şi zîmbitor, pe nume Michelin, a cărui soţie, de-o frumuseţe fermecătoare, venea uneori să-şi scuze soţul la şefii lui, cînd lipsea fiind bolnav. Se îmbolnăvea foarte des. Saccard observase că drăguţa doamnă Michelin, care se strecura aşa de umil pe uşile întredeschise, era atotputernică ; de fiecare dată cînd era bolnav, Michelin era avansat, făcea carieră, aşezîndu-se în pat. Odată cînd lipsea, cum îşi trimitea nevasta aproape în fiecare dimineaţă să spună cum se mai simte, Saccard l-a întîlnit de două ori pe bulevardele exterioare, fumînd o havană, tot atît de duios şi de încîntat ca de obicei. Acest lucru i-a inspirat simpatie pentru acel tînăr bun, pentru fericitul menaj aşa de ingenios şi de practic. Admira toate „maşinile de făcut bani“ exploatate cu dibăcie. După ce a aranjat să fie numit Michelin, s-a dus s-o vadă pe fermecătoarea lui soţie, a vrut să i-o prezinte lui Renée, i-a

vorbit despre fratele său deputatul, ilustrul orator. Doamna Michelin a înţeles. Din ziua aceea, soţul i-a rezervat colegului Saccard cele mai mieroase zîmbete. Cum acesta nu voia să-i facă confidenţe onorabilului băiat, s-a mulţumit să se afle acolo, ca din întîmplare, în ziua în care a lucrat la evaluarea imobilului de pe rue de la Pépinière. L-a ajutat. Michelin, fiind de-o neînchipuită prostie, s-a conformat instrucţiunilor soţiei sale, care-l sfătuise să-l mulţumească întru totul pe domnul Saccard. N-a bănuit nimic, de altfel ; a crezut că funcţionarul însărcinat cu întreţinerea drumurilor se grăbise să-l facă să rasolească treaba ca să-l ia la cafenea. Contractele de închiriere, chitanţele de chirie, faimoasele registre ale doamnei Sidonie i-au trecut pe sub ochi în mîinile colegului său, fără să fi avut măcar timpul să verifice cifrele, pe care acesta le spunea cu glas tare. Se afla de faţă şi Larsonneau, care se purta cu complicele său de parc-ar fi fost un străin.

— Hai, puneţi cinci sute de mii de franci, a spus în cele din urmă Saccard. Casa valorează mai mult... Să ne grăbim, cred că se vor face schimbări de personal la Primărie şi vreau să vorbim despre asta ca s-o preveniţi pe soţia dumneavoastră.

Aşa că treaba s-a făcut repede. Dar îi era încă frică. Se temea să nu i se pară comisiei de despăgubiri cam mare suma de cinci sute de mii de franci, pentru o casă ce nu valora în mod vădit decît două sute de mii. Încă nu avusese loc formidabila creştere a preţurilor la imobile. Dacă s-ar fi făcut o anchetă, risca să aibă serioase neplăceri. Îşi aducea aminte de fraza fratelui său : „Fără scandal prea mare, că te suprim“ ; şi-l ştia pe Eugène în stare să-şi pună în practică ameninţarea. Trebuia să-i orbească şi să cîştige bunăvoinţa domnilor din comisie. A pus ochii pe doi bărbaţi influenţi cu care se împrietenise prin modul lui de a-i saluta pe coridoare, cînd îi întîlnea. Cei treizeci şi şase de membri ai consiliului municipal erau aleşi cu grijă chiar de împărat, la recomandarea prefectului, dintre senatorii, deputaţii, avocaţii, medicii, marii industriaşi care-şi plecau genunchii în chipul cel mai smerit în faţa puterii ; dar, dintre toţi, baronul Gouraud şi domnul Toutin-Laroche erau vrednici de bunăvoinţa celor de la palatul Tuileries datorită rîvnei lor.

Baronul Gouraud poate fi caracterizat pe de-a-ntregul de această scurtă biografie : făcut baron de Napoleon I, drept răsplată pentru că a furnizat pesmeţi stricaţi Marii armate, fusese pe rînd pair sub Ludovic al XVIII-lea, sub Carol al X-lea, sub Ludovic Filip, şi era senator sub Napoleon al III-lea. Era un adorator al tronului, al celor patru scînduri acoperite cu catifea ; puţin îi păsa lui cine şedea pe el. Cu burta aceea enormă, cu faţa bovină şi înfăţişarea lui de elefant, era de-o fermecătoare ticăloşie ; se vindea cu măreţie şi comitea cele mai mari mîrşăvii în numele datoriei şi al conştinţei. Dar viciile lui te uluiau şi mai tare. Se spuneau despre el nişte lucruri ce nu se puteau povesti decît la ureche. La cei şaptezeci şi opt de ani ai săi prospera în plină orgie monstruoasă. De două ori, au fost nevoiţi să înăbuşe nişte aventuri scabroase, ca să n-ajungă a-şi tîrî veşmîntul lui brodat de senator pe băncile curţii cu juri.

Domnul Toutin-Laroche, înalt şi slab, care a inventat un amestec de seu şi de stearină pentru fabricarea lumînărilor, dorea cu patimă să ajungă în senat. Devenise prietenul nedespărţit al baronului Gouraud ; era tot timpul împreună cu el, avînd vaga idee că o să-i poarte noroc. Era practic, în fond, şi dac-ar fi găsit de vînzare un loc de senator, s-ar fi tîrguit aprig la preţ. Imperiul avea să evidenţieze această nulitate hrăpăreaţă, acest creier mărginit posedînd geniul potlogăriilor industriale. A fost primul care şi-a vîndut numele unei companii veroase, uneia din societăţile ce-au crescut precum ciupercile otrăvitoare pe bălegarul speculaţiilor imperiale. Se putea vedea, pe atunci, lipit pe perete un afiş pe care erau scrise aceste cuvinte cu litere mari negre : *Societate generală a porturilor marocane,* pe care numele domnului Toutin-Laroche figura, cu titlul de consilier municipal, în capul listei membrilor consiliului de supraveghere, unul mai necunoscut decît altul. Procedeul acesta, care mai apoi a fost extrem de folosit, a făcut minuni ; acţionarii au alergat, deşi povestea porturilor marocane nu prea era limpede, şi oamenii aceia cumsecade care-şi aduceau banii nu puteau explica nici ei la ce-aveau să-i folosească. Afişul anunţa cu fală statornicirea unor staţii comerciale pe coasta Mediteranei. De doi ani, unele ziare celebrau gran-

dioasa operaţie, pe care o declarau mai prosperă la fiecare trei luni. La consiliul municipal, domnul Toutin-Laroche era considerat un administrator de prim rang ; era una din minţile capabile ale instituţiei, şi tirania lui morocănoasă asupra colegilor era egală numai cu platitudinea smerită în faţa prefectului. Lucra de pe acum la crearea unei mari companii financiare, Creditul viticol, o bancă de împrumut pentru podgoreni, despre care vorbea cu unele reţineri şi o atitudine gravă ce stîrneau în jurul lui lăcomia imbecililor.

Saccard a dobîndit protecţia acestor două personaje, făcîndu-le servicii, a căror importanţă se prefăcea abil că n-o cunoaşte. A pus-o pe sora lui în legătură cu baronul, pe atunci compromis de-o poveste dintre cele mai murdare. A dus-o la el, sub pretextul de a-i cere sprijinul pentru scumpa femeie, care făcuse de multă vreme o jalbă, ca să obţină furnizarea de perdele pentru palatul Tuileris. După ce funcţionarul însărcinat cu întreţinerea drumurilor i-a lăsat singuri, s-a întîmplat ca doamna Sidonie să-i promită baronului să trateze cu anumite persoane, destul de stîngace ca să nu se simtă onorate de prietenia pe care un senator binevoise s-o arate copilei lor. La domnul Toutin-Laroche, Saccard acţionase singur ; şi-a aranjat o întîlnire cu el pe-un coridor şi-a adus vorba despre faimosul Credit viticol. După vreo cinci minute, marele administrator înspăimîntat, încremenit, auzind nişte lucruri uluitoare, l-a luat de braţ pe funcţionar cu mare intimitate, reţinîndu-l o oră pe coridor. Saccard i-a suflat unele maşinaţii financiare extrem de ingenioase. Cînd s-au despărţit, domnul Toutin-Laroche i-a strîns mîna cu înţeles, clipind din ochi.

— O să faceţi parte din ea, a murmurat, trebuie să faceţi parte.

În toată afacerea asta s-a întrecut pe sine. Cu o extremă prudenţă a aranjat ca baronul Gouraud să nu fie complicele domnului Toutin-Laroche. I-a vizitat pe rînd, şoptindu-le o vorbă la ureche pentru un prieten de-al său care urma să fie expropriat, pe rue de la Pépinière ; avînd mare grijă să spună celor doi complici că n-ar vorbi despre afacerea asta nici unui alt membru al comisiei, că era un lucru în vînt, dar că el conta pe toată bunăvoinţa lui.

Funcţionarul însărcinat cu întreţinerea drumurilor se temuse pe bună dreptate, şi-şi luase unele precauţii. Cînd dosarul privind imobilul său a ajuns la comisia despăgubirilor, s-a întîmplat ca unul din membri să locuiască chiar pe rue d'Astorg şi cunoştea casa. Acel membru a ţipat auzind suma de cinci sute de mii de franci care, după părerea lui, trebuia redusă la mai mult de jumătate. Aristide făcuse imprudenţa să pună să se ceară şapte sute de mii de franci. Domnul Toutin-Laroche, de obicei extrem de dezagreabil faţă de colegii săi, era, în ziua aceea, într-o dispoziţie şi mai proastă ca alte dăţi. S-a supărat, luînd apărarea proprietarilor.

— Domnilor, sîntem cu toţii proprietari, striga... Împăratul vrea să facă lucruri măreţe, să nu ne calicim la nişte fleacuri... Probabil că această casă valorează cele cinci sute de mii de franci ; unul din oamenii noştri, un funcţionar al Primăriei, a fixat suma... Serios, parc-am trăi în codru ; să vedeţi c-o s-ajungem să ne bănuim între noi.

Baronul Gouraud, şezînd greoi pe scaunul său, îl privea surprins, cu coada ochiului, pe domnul Toutin-Laroche perorînd c-o falcă în cer şi alta-n pămînt în favoarea proprietarului casei de pe rue de la Pépinière. A avut o bănuială. Dar, la urma urmei, cum ieşirea asta violentă îl scutea de-a mai lua cuvîntul, a început să dea din cap, în semn de absolută aprobare. Acel membru al comisiei care locuia pe rue d'Astorg se opunea, revoltat, nevoind să cedeze în faţa celor doi tirani ai comisiei, într-o chestiune în care era mai competent decît domnii aceia. După ce observase că baronul îl aprobă, domnul Toutin-Laroche a luat repede dosarul, spunînd aspru :

— Ei bine, o să vă lămurim îndoielile... Dacă-mi permiteţi, o să mă ocup eu de chestiunea asta, şi baronul Gouraud va face ancheta împreună cu mine.

— Da, da, a zis grav baronul, nimic dubios nu trebuie să-ntineze hotărîrile noastre.

Dosarul şi dispăruse în vastele buzunare ale domnului Toutin-Laroche. Comisia a trebuit să se supună. De cum au ieşit, pe peron, cei doi complici s-au privit fără să rîdă. Se simţeau complici, ceea ce i-a făcut şi mai îndrăzneţi.

Doi oameni obişnuiţi ar fi provocat o explicaţie ; ei au pledat mai departe cauza proprietarilor, ca şi cînd i-ar mai fi auzit cineva, regretînd neîncrederea ce se manifesta pretutindeni. Cînd au fost pe punctul de-a se despărţi, baronul a spus zîmbind :

— Ah, uitam dragul meu coleg, plec chiar acum la ţară. Aţi fi foarte amabil dac-aţi face singur ancheta asta neînsemnată... Şi mai ales să nu mă trădaţi, căci domnii se plîng că plec prea des în vacanţă.

— Fiţi liniştit, a răspuns domnul Toutin-Laroche, mă duc chiar acum pe rue de la Pépinière.

S-a întors liniştit acasă, cu oarecare admiraţie pentru baron, care descurca aşa de bine lucrurile delicate. A păstrat dosarul în buzunar şi, la şedinţa următoare, a declarat pe un ton ce nu admitea replică, în numele baronului şi-al său, că între oferta de cinci sute de mii de franci şi cererea de şapte sute de mii de franci, trebuie adoptată calea de mijloc şi să se acorde şase sute de mii de franci. N-a existat nici un fel de opoziţie. Membrul comisiei care locuia pe rue d'Astorg chibzuise fără-ndoială şi a spus cu o mare naivitate că se înşelase : crezuse că era vorba de casa vecină.

Aşa a repurtat Aristide Saccard prima lui victorie mare. A cîştigat de patru ori miza şi doi complici. Doar un singur lucru l-a neliniştit ; cînd a vrut să distrugă faimoasele registre ale doamnei Sidonie, nu le-a mai găsit. A dat fuga la Larsonneau, care i-a spus ritos că se aflau, într-adevăr, la el, şi că le păstra. Saccard nu s-a supărat ; părea să spună că nu se neliniştise decît pentru acest prieten drag, mult mai compromis decît dînsul prin registrele acelea scrise aproape în întregime de mîna lui, dar că se liniştise, din moment ce erau la el. În realitate, l-ar fi sugrumat bucuros pe „dragul prieten" ; şi-a adus aminte de-o piesă foarte compromiţătoare, de-un inventar fals, pe care avusese prostia să-l facă, şi care rămăsese, probabil, într-un registru. Larsonneau, foarte bine plătit, şi-a instalat un cabinet de afaceri pe rue de Rivoli, unde şi-a mobilat birourile tot atît de luxos ca apartamentul unei prostituate. După ce a plecat de la Primărie, dispunînd de nişte fonduri de rulment considerabile, Saccard s-a lansat într-o speculaţie excesivă, în timp ce Renée, pier-

zîndu-şi capul, umplea Parisul cu gălăgia echipajelor, cu strălucirea diamantelor şi cu nebunia vieţii ei fermecătoare şi zgomotoase.

Uneori, soţul şi soţia, cele două fiinţe febrile, ale banilor şi ale plăcerii, se duceau în negurile îngheţate de pe Île Saint-Louis. Atunci li se părea că intră într-un oraş mort.

Casa boierească a familiei Béraud, construită pe la începutul secolului al XVII-lea, era o construcţie pătrată, neagră şi gravă, cu ferestre înguste, înalte, foarte numeroase în cartierul Marais, care se închiriază unor pensioane, unor fabricanţi de sifon sau unor antrepozite de vinuri şi de alcooluri. Numai că asta se păstrase admirabil. Situată pe rue Saint-Louis-en-l'Île, nu avea decît trei etaje, fiecare de o înălţime cam între cincisprezece şi douăzeci de picioare. Parterul, mai turtit, era străpuns de ferestre cu zăbrele de fier, ce se-nfigeau lugubru în grosimea întunecată a zidurilor, şi de-o uşă rotunjită, aproape tot atît de înaltă pe cît de lată, cu ciocan de fontă, vopsită într-un verde intens şi împodobită cu nişte cuie enorme ce voiau să reprezinte stele şi romburi pe ambele canaturi. Poarta era tipică, cu bornele ce-o flancau, pe jumătate răsturnate şi încercuite cu fier. Probabil că odinioară locul se păstrase pentru albia vreunui rîuleţ, în mijlocul porţii între pantele pavate cu pietriş ale porticului ; dar domnul Béraud se hotărîse să astupe rîuleţul punînd să se bitumineze intrarea ; aceasta a fost de altfel singura concesie făcută arhitecţilor moderni. Ferestrele etajelor aveau nişte balustrade subţiri de fier forjat, ce permiteau să li se vadă ogivele colosale cu cercevele solide şi cu mici geamuri verzulii. Sus, în faţa mansardelor, acoperişul se întrerupea, nu mai era decît jgheabul streşinii ca să ducă ploaia la burlanele ce coborau. Austera faţadă părea şi mai goală, neexistînd nici jaluzele nici obloane, soarele neabătîndu-se în nici un anotimp pe aceste pietre şterse şi melancolice. Faţada, cu venerabila ei înfăţişare şi austeritatea sa burgheză, dormea solemn în meditaţia cartierului şi în liniştea străzii pe care trăsurile n-o tulburau defel.

Casa boierească avea o curte interioară, pătrată, cu arcade de jur împrejur, ca un fel de Place Royale, la scară

mai redusă, pavată cu lespezi enorme, ceea ce accentua și mai tare atmosfera de mînăstire a casei lipsită de viață. În fața porticului, o fîntînă, un cap de leu pe jumătate tocit, din care nu se mai zărea decît gura întredeschisă, arunca, printr-o țeavă de fier, o apă greoaie și monotonă, într-un jgheab verde din cauza mușchiului și lustruit pe margini de uzat ce era. Apa era rece ca gheața. Iarba creștea între lespezi. Vara, un firicel subțire dintr-o rază de soare pătrundea în curte, și vizita asta rară albise un colț al fațadei spre sud, pe cînd celelalte trei laturi, posomorîte și negricioase, erau împestrițate de mucegai. Acolo, în fundul curții răcoroase și mute ca un puț, în lumina albă a unei zile de iarnă, puteai crede că te afli la mii de leghe de Parisul cel nou unde ardeau vîlvătăile tuturor plăcerilor înfiorate, în vacarmul milioanelor.

În apartamentele casei boierești domneau o tristețe calmă și o solemnitate rece ca în curte. Ajungeai la ele pe-o scară lată cu balustradă de fier, pe care pașii și tusea musafirilor răsunau ca sub bolta unei biserici. Se înșirau încăperi vaste și înalte, în care se pierdeau mobilele vechi, din lemn masiv de culoare închisă ; și în semiîntunericul lor nu se mai aflau decît personajele tapiseriilor, ale căror trupuri palide se deslușeau vag. Se afla acolo întregul lux al vechii burghezii pariziene, un lux care nu se strică, lipsit de moliciune, scaune de stejar prea puțin capitonate, paturi cu stofe țepene, comode pentru lenjuri din scînduri aspre ce ar distruge în special șubredele rochii moderne. Domnul Béraud Du Châtel își alesese apartamentul în cea mai întunecoasă parte a casei boierești, între stradă și curte, la etajul întîi. Acolo se simțea într-un minunat cadru de reculegere, de liniște și de umbră. Cînd împingea ușile, traversînd încăperile solemne, cu pasul lui încet și grav, ai fi zis că-i unul din membrii vechilor parlamente, ale căror portrete erau agățate pe pereți, care se întorcea acasă foarte gînditor, după ce discutase și refuzase să semneze vreun edict al regelui.

Dar în casa aceea lipsită de viață, în mînăstirea aceea, exista un cuib cald și vibrant, un loc de soare și de veselie, un colț de copilărie fermecătoare, de aer curat, de lumină revărsată. Trebuia să urci o mulțime de scărițe,

să alergi pe vreo zece sau douăsprezece coridoare, iar să cobori, şi iar să urci, să faci o adevărată călătorie, şi ajungeai, în sfîrşit, într-o cameră mare, un fel de foişor construit pe acoperiş, în spatele casei, deasupra cheiului Béthune. Era chiar spre sud. Fereastra se deschidea aşa de mare încît cerul părea că intră acolo cu toate razele, cu tot aerul şi cu toată culoarea lui albastră. Cocoţată ca o hulubărie, în încăpere erau lădiţe lungi cu flori, o colivie imensă, dar nici o mobilă. Numai o rogojină era aşternută pe lespedea de piatră. Era „camera copiilor". Aşa o cunoştea toată lumea, aşa i se spunea. Casa era atît de rece, curtea atît de umedă, că mătuşa Elisabeth se temuse pentru Christine şi Renée de răcoarea zidurilor ; de multe ori certase puştoaicele care alergau pe sub arcade şi cărora le plăcea să-şi moaie braţele micuţe în apa îngheţată a fîntînii. Atunci i-a venit ideea să poruncească să se aranjeze pentru ele podul acesta pierdut, unicul colţ unde soarele intra şi se bucura, singur, de aproape două secole, în mijlocul pînzelor de păianjen. Le-a dăruit o rogojină, păsări, flori. Puştoaicele au fost încîntate. În vacanţe, Renée stătea acolo, în baia galbenă a soarelui bun, ce părea fericit de cămăruţa ce i se aranjase ca să se retragă şi de cele două capete blonde ce i se trimiteau. Camera a devenit un rai, răsunînd de cîntecul păsărilor şi de flecăreala micuţelor. Ajunsese proprietatea lor. Spuneau „camera noastră" ; acolo erau acasă ; ajunseseră să se încuie înăuntru ca să arate că sînt singurele stăpîne. Ce colţ de fericire ! Pe rogojină se auzea horcăitul jucăriilor stricate, în soarele luminos.

Dar cea mai mare bucurie din camera copiilor era tot nesfîrşita zare. De la celelalte ferestre ale casei boiereşti, nu vedeai, în faţa ta, decît zidurile negre, la o distanţă de cîteva picioare. Dar, dintr-asta, se zărea o bună parte din Sena şi Parisul ce se întindea de la Cité pînă la Pont de Bercy, neted şi imens, părînd o originală cetate din Olanda. Jos, pe Quai de Béthune, erau barăci din lemn pe jumătate prăbuşite, grămezi de grinzi şi de acoperişuri stricate, printre care copiii se distrau adesea să privească cum aleargă şobolani uriaşi, temîndu-se puţin ca nu cumva să-i vadă căţărîndu-se pe zidurile înalte. Dar, din-

colo de-astea, începea vraja. Zăgazul etajîndu-şi bîrnele, contraforţii de catedrală gotică, şi acel Pont de Constantine, uşor, legănîndu-se, ca o dantelă sub picioarele trecătorilor, făceau un unghi drept, părînd să astupe şi să reţină masa enormă a rîului. În faţă, copacii Halei cu vinuri şi mai încolo boschetele din Jardin des plantes, înverzeau, întinzîndu-se pînă departe în zare : pe cînd, de partea cealaltă a apei, pe Quai Henri-IV şi pe Quai de la Rapée se aliniau construcţiile scunde şi inegale care, văzute de sus, semănau cu căsuţele de lemn şi de carton pe care puştoaicele le aveau în cutii. În fund, la dreapta, acoperişul de culoarea ardeziei al ospiciului Salpêtrière se învineţea deasupra copacilor. Apoi, în mijloc, ajungînd pînă la Sena, malurile largi pavate alcătuiau două lungi străzi cenuşii, ici-colo împestriţate de vreun şir de butoaie ca marmura, vreun car cu cai, de încărcătura de lemne sau cărbuni a vreunui vas descărcat pe pămînt. Dar sufletul acestor locuri, sufletul piesajului era Sena, rîul viu ; venea de departe, din marginea nesigură şi şovăitoare a orizontului, ieşea de-acolo, din vis, ca să curgă drept spre copii, în liniştita ei măreţie, în puternica ei unduire, ce se desăvîrşea, lăţindu-se într-o vastă întindere de apă la picioarele lor, în vîrful insulei. Cele două poduri ce-o tăiau, Pont de Bercy şi Pont d'Austerlitz, păreau nişte întreruperi necesare, avînd misiunea s-o ţină în frîu, s-o împiedice să urce pînă în cameră. Fetiţele iubeau uriaşa aceea, umplîndu-şi ochii cu scurgerea ei colosală, cu eternul val zgomotos ce se-ndrepta spre ele, ca să le-atingă parcă, simţindu-l cum se sparge, dispărînd în dreapta şi în stînga, spre necunoscut, cu blîndeţea unui titan biruit. În zilele frumoase, în dimineţile cu cer albastru, le încîntau frumoasele rochii ale Senei, rochii schimbătoare ce treceau de la albastru la verde, cu mii de nuanţe de-o infinită delicateţe ; părea o mătase cu picăţele de flăcări albe, cu ruje de satin ; şi vapoarele ce acostau pe cele două maluri o mărgineau ca o panglică de catifea neagră. În depărtare, mai ales, ţesătura devenea admirabilă şi preţioasă, ca voalul fermecat al tunicii vreunei zîne ; după fîşia de satin verde intens, a cărei umbră făcută de punţi strîngea Sena, erau plastroane de aur, bucăţi de ţesătură plisată în culoarea soarelui. Pe apa aceea, pe

şirurile de case scunde, pe vegetaţia celor două parcuri, imensul cer se adîncea tot mai mult.

Uneori Renée, plictisită de orizontul acela nesfîrşit, fiind mare şi întorcîndu-se de la pension cu nişte curiozităţi trupeşti, se uita la şcoala de înot de la ştrandul Petit, al cărui vapor era legat de otgon în vîrful insulei. Printre rufele ce fîlfîiau agăţate de nişte sfori în chip de paravan, încerca să vadă bărbaţii în chiloţi de baie cărora li se zăreau burţile goale.

CAPITOLUL III

Maxime a rămas la colegiul din Plassans pînă la vacanța anului 1854. Avea treisprezece ani și cîteva luni, și tocmai terminase clasa a cincea. Atunci tatăl său s-a hotărît să-l aducă la Paris. Se gîndea că un fiu de vîrsta lui îl va impune, stabilindu-l definitiv în rolul lui de văduv recăsătorit, bogat și serios. Cînd i-a vorbit despre intenția sa lui Renée, cu care se purta extrem de galant, aceasta i-a răspuns nepăsătoare :

— Asta-i, adu-l pe puști... O să ne mai distreze puțin. Dimineața, ne plictisim de moarte.

După opt zile, a sosit puștiul. Era un ștrengar înalt, subțirel, cu mutră de fată și înfățișare delicată și nerușinată de blond foarte blînd. Doamne, dar cum era îmbrăcat ! Tuns pînă la urechi, așa de scurt, încît craniul lui alb era abia acoperit de-o ușoară umbră, avea pantaloni prea scurți, ghete de căruțaș, o tunică îngrozitor de jerpelită, prea largă, în care părea aproape ghebos. Cu îmbrăcămintea asta caraghioasă, surprins de lucrurile cele noi pe care le vedea, se uita în jurul lui, fără timiditate de altfel, cu aerul sălbatic și șiret al unui copil precoce, ezitînd a se da de gol din primul moment.

Un servitor tocmai îl adusese de la gară, și se afla în salonul cel mare, fermecat de aurăria mobilierului și a tavanului, foarte fericit de luxul acesta în care avea să trăiască, cînd Renée, care se întorcea de la croitor, a intrat ca o vijelie. A aruncat pălăria și paltonul alb cu glugă ce-l pusese pe umeri să se ferească de frigul destul de aspru. I-a apărut lui Maxime, încremenit de admirație, în toată splendoarea costumului ei minunat.

Copilul a crezut că se travestise. Purta o fustă delicioasă din fai albastru, cu volane mari, peste care era aruncată un fel de tunică de soldat din garda franceză de mătase gri deschis. Pulpanele tunicii, căptuşită cu satin albastru mai închis decît faiul fustei, erau ridicate în sus în chip elegant şi reţinute de nişte noduri de panglică ; ornamentele mînecilor plate, reverele mari ale bluzei se lăţeau, căptuşite cu acelaşi satin. Şi, ca ultimă podoabă, ca o originalitate îndrăzneaţă, nasturi mari ce imitau safirul, în nişte rozete albastre, se înşirau la două rînduri pe întreaga tunică. Era urît şi adorabil.

Cînd l-a zărit pe Maxime, Renée a întrebat servitorul :

— Nu-i aşa că ăsta-i micuţul ? surprinsă să-l găsească tot atît de înalt ca ea.

Copilul o sorbea din ochi. Doamna asta cu pielea aşa de albă, căreia i se zărea pieptul prin bluza plisată şi întredeschisă, apariţia bruscă şi fermecătoare, cu coafura ei înaltă, cu mîinile fine înmănuşate, cu cizmuliţele de bărbat ale căror tocuri ascuţite se înfundau în covor, îl încînta, părîndu-i zîna cea bună a apartamentului călduţ şi aurit. A început să zîmbească, şi a fost exact atît de stîngaci cît să-şi păstreze graţia lui de puştan.

— Ia te uită, ce nostim e ! a exclamat Renée... Dar ce oroare ! Cum l-au tuns !... Ascultă, puişorule, tata n-o să se-ntoarcă fără îndoială decît la cină, aşa c-o să fiu nevoită să te instalez... Sînt mama dumitale vitregă, domnule. Vrei să mă săruţi ?

— Sigur că vreau, a răspuns ritos Maxime.

Şi a sărutat-o pe tînăra femeie pe amîndoi obrajii, cuprinzînd-o de umeri, ceea ce i-a cam boţit tunica de soldat din garda franceză. S-a desprins, rîzînd şi spunînd :

— Doamne ! ce nostim e micuţul tuns !...

S-a întors spre el, mai serioasă :

— Nu-i aşa c-o să fim prieteni ? Vreau să fiu o mamă pentru dumneata. Aşteptînd croitorul, care era într-o şedinţă, mă gîndeam la asta, şi-mi ziceam că trebuie să fiu tare bună şi să te cresc cît se poate de bine... O să fie plăcut !

Maxime se uita mereu la ea, cu ochii lui albaştri de fată îndrăzneaţă, şi deodată a întrebat :

— Cîţi ani aveţi ?

— Dar asta nu se-ntreabă niciodată ! a exclamat ea împreunîndu-şi mîinile... Nu ştie, sărmanul de el ! Va trebui să-l învăţ totul... Din fericire, mai pot spune cîţi ani am. Douăzeci şi unu.

— Eu o să-mplinesc curînd paisprezece... Aţi putea fi sora mea.

N-a mai continuat, dar se vedea în privirea lui că s-aştepta s-o găsească mult mai bătrînă pe cea de-a doua soţie a tatălui său. Era foarte aproape de ea, se uita aşa de atent la gîtul ei alb că, în cele din urmă, ea aproape roşi. De altfel, capul ei aiurit ameţea, neputîndu-se opri multă vreme la acelaşi subiect ; şi a început să umble, să vorbească despre croitor, uitînd că se adresa unui copil.

— Aş fi vrut să fiu acasă ca să te primesc. Dar închipuieşte-ţi dumneata că Worms mi-a adus costumul ăsta dimineaţă... L-am încercat şi mi s-a părut destul de reuşit. Nu-i aşa că-i foarte şic ?

Se aşezase în faţa unei oglinzi. Maxime se plimba în spatele ei, ca s-o vadă din toate părţile.

— Numai că, a spus în continuare, cînd am pus tunica, am observat că făcea o cută mare, aici, pe umărul stîng, vezi dumneata... Tare-i urîtă cuta asta ; parc-aş avea un umăr mai sus decît celălalt.

Copilul se apropiase, punînd degetul pe cută, parcă s-o netezească, şi mîna lui de şcolar vicios părea uitată pe locul acela cu o anume plăcere.

— Zău că n-am mai rezistat, a continuat. Am poruncit să înhame caii la trăsură şi m-am dus să-i spun lui Worms ce gîndesc despre nechibzuinţa lui de neconceput... Mi-a promis c-o s-o repare.

Apoi a rămas în faţa oglinzii, tot contemplîndu-se, pierdută într-o reverie subită. În cele din urmă a dus un deget la buze, cu aerul unei gînditoare nerăbdări. Şi, încet de tot, ca şi cînd şi-ar fi vorbit sieşi :

— Lipseşte ceva... bineînţeles că-i lipseşte ceva...

Atunci, s-a întors, cu o mişcare bruscă, proţăpindu-se în faţa lui Maxime, pe care l-a întrebat :

— Oare-i cu adevărat frumos ? Dumneata nu găseşti că-i lipseşte ceva, un fleac, vreun nod pe undeva ?...

Liniştit de prietenia tinerei femei, elevul îşi recăpătase îndrăzneala firii sale neruşinate. S-a depărtat, s-a apropiat, a clipit din ochi, murmurînd :

— Nu, nu, nu-i lipseşte nimic, e foarte drăguţ, foarte drăguţ... Mai degrabă mi se pare că-i prea încărcat.

S-a înroşit puţin, în ciuda îndrăznelii sale, a mai înaintat şi, trasînd cu vîrful degetului un unghi ascuţit pe pieptul lui Renée :

— Vedeţi, a spus în continuare, aş răscroi dantela asta aşa, şi-aş pune un colier cu o cruce mare.

A bătut din palme, strălucitoare.

— Aşa-i, aşa-i, a strigat... Aveam crucea în vîrful limbii.

A desfăcut bluza, a dispărut vreo două minute, şi s-a întors cu colierul şi crucea. Şi, aşezîndu-se iarăşi în faţa oglinzii, a murmurat :

— Oh ! desăvîrşit, cu totul desăvîrşit... Dar nu-i prost deloc micuţul tuns ! Aşadar, acolo, în provincie, îmbrăcai femeile ?... Cu siguranţă c-o să fim prieteni buni. Dar va trebui să m-asculţi. Mai întîi, o să laşi dumneata să-ţi crească părul, şi n-o să mai porţi tunica asta îngrozitoare. Apoi o să urmezi dumneata întocmai lecţiile mele de bună purtare. Vreau să fii un tînăr drăguţ.

— Desigur, a spus copilul cu naivitate ; deoarece tata e bogat acum şi dumneavoastră sînteţi soţia lui.

Ea a zîmbit, şi cu vioiciunea ei obişnuită :

— Atunci să-ncepem prin a ne tutui. Spun tu, spun dumneata. Ce prostie... O să mă iubeşti mult ?

— O să te iubesc din toată inima mea, a răspuns cu efuziunea unui pici norocos.

Asta a fost prima întîlnire dintre Maxime şi Renée. Copilul nu s-a dus la colegiu decît peste o lună. În primele zile, mama lui vitregă s-a jucat cu el cum te joci cu o păpuşă ; l-a dezbărat de năravurile lui provinciale, şi trebuie să spunem că băiatul a avut o extremă bunăvoinţă. Cînd a apărut îmbrăcat din cap pînă-n picioare în haine noi, făcute de croitorul tatălui său, a scos un ţipăt de surpriză plăcută : era tare drăguţ, aşa a spus ea. Numai părul îi creştea cu o încetineală exasperantă. De obicei, tînăra femeie spunea că părul e cel care dă expresie unui chip. Pe-al ei şi-l îngrijea cu evlavie. Multă vreme o dezolase culoarea

părului, culoarea aceea deosebită, ce aducea cu a untului fin. Dar cînd a venit moda părului blond, a fost încîntată şi, ca să nu pară că se lua prosteşte după modă, s-a jurat că-l vopsea în fiecare lună.

La treisprezece ani, Maxime era extraordinar de savant. Era una din firile acelea plăpînde şi grăbite, la care simţurile se trezesc devreme. Viciul a apărut la el mai înainte de-a i se trezi dorinţele. De două ori era să fie dat afară din colegiu. Renée, obişnuită cu graţiile celor din provincie, şi-o fi dat seama că, aşa caraghios îmbrăcat cum era, micuţul tuns, cum îi zicea ea, zîmbea, întorcea gîtul, întindea braţele în modul acela drăguţ, cu alura aceea feminină a domnişoarelor de la colegiu. Avea mare grijă de mîinile lui subţiri cu degete lungi ; dacă părul era tot scurt din ordinul directorului, un fost colonel de geniu, avea o oglinjoară pe care o scotea din buzunar, în timpul lecţiilor, punînd-o între paginile cărţii, şi în care se privea ore întregi, examinîndu-şi ochii, gingiile, strîmbîndu-se, maimuţărindu-se. Colegii se agăţau de uniforma lui largă, ca de-o fustă, şi el se strîngea aşa de tare, că avea un mijloc subţire, şi-şi legăna şoldurile ca o femeie matură. Ce-i drept, primea tot atîtea lovituri cîte mîngîieri. Colegiul din Plassans, un bîrlog de mici bandiţi ca majoritatea colegiilor din provincie, a fost astfel un mediu de mîrşăvie, în care s-a dezvoltat în special temperamentul ăsta neutru, copilăria asta la care răul se trăgea din nu se ştie ce strămoş necunoscut. Din fericire, avea să se îndrepte pe măsură ce creştea. Dar amprenta acelor delăsări de copil, efeminarea întregii fiinţe, clipa în care se crezuse fată, avea să-şi pună pecetea marcîndu-i pe vecie bărbăţia.

Renée îi spunea „domnişoară", fără să ştie că, în urmă cu şase luni, ar fi spus adevărul. I se părea foarte ascultător, foarte iubitor, adesea chiar o stînjeneau mîngîierile lui. Avea un mod de-a săruta că te înfierbîntai. Dar cel mai mult o încînta zburdălnicia lui ; era tare nostim, îndrăzneţ, vorbind de pe acum despre femei cu un anume zîmbet, înfruntîndu-le pe prietenele lui Renée, scumpa de Adeline care se căsătorise de curînd cu domnul d'Espanet, şi grăsana de Suzanne, recent măritată cu marele industriaş Haffner. La paisprezece ani, a făcut o pasiune pentru

Suzanne. Îi făcea confidenţe mamei lui vitrege, care se distra grozav.

— Aş fi preferat-o pe Adeline, spunea ea ; e mai drăguţă.

— Poate, răspundea puştiul, dar Suzanne e mai grasă... Îmi plac femeile frumoase... Dac-ai fi drăguţă, i-ai vorbi de mine.

Renée rîdea. Păpuşa ei, puştiul cu mutră de fată, i se părea grozavă. La un moment dat, doamna Haffner a trebuit să se apere serios. De altfel, doamnele îl încurajau pe Maxime prin rîsetele lor înăbuşite, prin cuvintele cu subînţelesuri, prin cochetăria lor în faţa acestui copil precoce. Era în atitudinea lor şi oarecare dezmăţ foarte aristocratic. În viaţa lor agitată, de femei pătimaşe, toate trei zăboveau la fermecătoarea depravare a puştiului ca la o savoare originală şi fără pericol ce le stîrnea pofta. Il lăsau să le-atingă rochia, să le-atingă umărul în treacăt cu degetele, cînd se ducea după ele în vestibul ca să le pună capa de bal ; şi-l treceau una alteia, rîzînd ca nişte nebune, cînd le săruta palma la încheietura mîinii, acolo unde-s vinele şi pielea e atît de fină ; apoi deveneau materne, învăţîndu-l cu pricepere arta de-a fi bărbat frumos şi de-a plăcea doamnelor. Era jucăria lor, un bărbăţel cu un mecanism ingenios, care săruta, făcea curte, şi avea cele mai plăcute vicii din lume, dar care rămînea o jucărie, un bărbăţel de carton, de care nu te temeai prea mult, destul totuşi ca să simţi, sub mîna copilărească, un fior foarte plăcut.

Cînd a început şcoala, Maxime a mers la liceul Bonaparte. Saccard avea să aleagă pentru fiul său liceul lumii bune. Aşa molatic şi superficial cum era, copilul avea o inteligenţă foarte vioaie ; dar s-a ocupat de cu totul altceva decît de studiile clasice. A fost totuşi un elev corect, care n-a ajuns niciodată în tagma şcolarilor leneşi şi a rămas printre micuţii domni cuviincioşi şi bine îmbrăcaţi despre care nu poţi spune nimic. Din copilăria sa n-a păstrat decît un adevărat cult pentru îmbrăcăminte. Parisul i-a deschis ochii, făcînd din el un tînăr frumos, subţire, în hainele lui după ultima modă. Era un Brummel al clasei sale. Venea la şcoală ca într-un salon, cu încălţări fine, cu mănuşile cuvenite, cu cravate uluitoare şi pălării de nede-

scris. Erau, de altfel, în şcoală, vreo douăzeci de elevi, care formau o aristocraţie, oferindu-şi la plecare havane în porttigarete cu închizătoare de aur, ghiozdanul ducîndu-l un servitor îmbrăcat în livrea. Maxime îl determinase pe tatăl său să-i cumpere o cabrioletă şi un căluţ negru pe care le admirau colegii. Mîna calul singur, avînd pe scaunul din spate un valet cu mîinile încrucişate, care ţinea pe genunchi ghiozdanul elevului, o adevărată servietă de ministru din piele de şagrin cafenie. Să-l fi văzut cu ce uşurinţă, cu ce pricepere, cu ce ţinută impecabilă ajungea în zece minute de pe rue de Rivoli în rue du Havre, oprind deodată calul în faţa porţii liceului, aruncînd hamul valetului şi spunînd : „Jacques, ne vedem la ora patru şi jumătate, nu-i aşa ?“ Negustorii vecini erau încîntaţi de farmecul acestui blonduţ pe care-l vedeau regulat de două ori pe zi venind şi plecînd în trăsura lui. La întoarcere, ducea uneori acasă vreun prieten, pe care-l lăsa în faţa porţii. Cei doi copii fumau, se uitau după femei, împroşcau trecătorii, ca şi cînd s-ar fi întors de la curse. Copii uluitori, o liotă de aroganţi şi de imbecili, pe care-i poţi vedea în fiecare zi pe rue du Havre, îmbrăcaţi corect, cu vestoanele lor de filfizoni, făcînd pe bărbaţii bogaţi şi blazaţi, în timp ce boema liceului, adevăraţii şcolari, vin ţipînd şi îmbrîncindu-se, bătînd caldarîmul cu ghetele lor mari, cu cărţile agăţate pe spate de-o curea.

Renée, care voia să-şi ia în serios rolul de mamă şi de institutoare, era încîntată de elevul ei. E adevărat că nu omitea nimic ca să-i desăvîrşească educaţia. Pe atunci avea un mare necaz şi era supărată ; o părăsise amantul, cu mare scandal, în faţa întregii elite pariziene, pentru ducesa de Sternich. A sperat că Maxime va fi o consolare, s-a făcut mai bătrînă, străduindu-se să fie maternă, şi a devenit cel mai original mentor care se poate închipui. Adesea, cabrioleta lui Maxime rămînea acasă ; Renée venea să-l ia cu caleaşca cea mare. Ascundeau servieta cafenie sub banchetă, se duceau în Bois de Boulogne, pe-atunci nou-nouţ. Acolo, îi ţinea un curs de mare eleganţă. Îi spunea numele persoanelor care făceau parte din elita pariziană imperială, grase, fericite, aflate încă sub extazul acelei lovituri de baghetă ce preschimbase muritorii de foame şi ţopîrlanii din ajun în mari seniori,

în milionari gîfîind și nemaiputînd de bine sub povara casei de bani. Dar copilul o întreba mai ales de femei, și, cum se purta foarte liber cu el, îi dădea amănunte precise ; doamna de Guende era proastă, dar foarte bine făcută ; contesa Vanska, foarte bogată, cîntase prin curți, înainte de-a se fi căsătorit cu un polonez, care se zicea c-o bate ; iar marchiza d'Espanet și Suzanne Haffner erau nedespărțite și, deși erau prietenele ei intime, Renée adăuga, țuguindu-și buzele a dispreț, parcă să nu mai spună altceva, că se povesteau niște lucruri foarte urîte pe socoteala lor; frumoasa doamnă de Lauwerens era și ea îngrozitor de compromițătoare, dar avea ochi așa de frumoși, și toată lumea știa, în fond, că era fără cusur, deși vîrîtă puțin cam prea mult în intrigile bietelor femei care-o frecventau, doamna Daste, doamna Teissière, baroana de Meinhold. Maxime a dorit să aibă portretul acelor doamne ; le-a așezat într-un album ce a rămas pe masa din salon. Ca s-o pună în încurcătură pe mama lui vitregă, cu viclenia aceea vicioasă care era trăsătura dominantă a caracterului său, îi cerea amănunte despre tîrfe, prefăcîndu-se a le considera femei din lumea bună. Renée, morală și serioasă, spunea că erau niște creaturi oribile și că trebuia să le evite cu grijă ; apoi, nedîndu-și seama, vorbea despre ele ca de niște persoane pe care le cunoscuse în intimitate. Una din marile desfătări ale copilului era s-o facă să vorbească despre doamna de Sternich. De fiecare dată cînd, în Bois de Boulogne, trăsura ei trecea pe lîngă a lor, nu scăpa ocazia să spună numele ducesei, cu o răutăcioasă ipocrizie, uitîndu-se în jos, dovedind că era la curent cu ultima aventură a lui Renée. Aceasta își sfîșia rivala cu vocea tăioasă ; cum îmbătrînise ! biata femeie ! se farda, avea amanți ascunși în fundul tuturor dulapurilor, se dăruise unui șambelan ca să ajungă în patul imperial. Și nu mai contenea, în timp ce Maxime, ca s-o exaspereze, o găsea pe doamna de Sternich fermecătoare. Asemenea lecții dezvoltau în mod deosebit inteligența școlarului, cu atît mai mult cu cît tînăra institutoare i le repeta pretutindeni, în Bois de Boulogne, la teatru, prin saloane. Elevul a devenit foarte bun.

Maxime adora să trăiască printre fuste, printre zorzoane, în pudra de orez a femeilor. Rămăsese în el ceva

de fată, cu mîinile lui subţiri cu degete lungi, cu faţa spînă, cu gîtul alb şi durduliu. Renée îi cerea părerea în mod serios asupra rochiilor. Cunoştea marile case de modă din Paris, caracterizîndu-i pe cei care se ocupau de ele în cîteva cuvinte, vorbind despre originalitatea pălăriilor unuia ca şi despre priceperea altuia de-a face rochii. La şaptesprezece ani, nu mai rămăsese nici o modistă pe care să n-o fi cercetat serios, nici un cizmar pe care să nu-l fi studiat şi căruia să nu-i fi ghicit intenţiile. Stîrpitura asta bizară, care, în timpul lecţiilor de engleză, citea prospectele pe care i le trimitea în fiecare vineri furnizorul lui de parfumuri, ar fi putut susţine o teză strălucită asupra elitei pariziene mondene, clienţi şi furnizori, la vîrsta la care puştii din provincie nu îndrăznesc nici măcar să le privească în faţă pe slujnicele lor. Adesea, cînd se întorcea de la liceu, aducea în cabrioletă vreo pălărie, o cutie de săpunuri, o bijuterie, comandate în ajun de mama lui vitregă. Totdeauna prin buzunarele lui era cîte o bucată de dantelă mirosind a mosc.

Dar marea lui distracţie era s-o însoţească pe Renée la ilustrul Worms, croitorul genial, în faţa căruia îngenuncheau reginele celui de-al doilea imperiu. Salonul acestui om mare era vast, pătrat, plin cu divane mari. Intra înăuntru cu evlavie. Toaletele au fireşte un miros specific; miresmele uşoare ale mătăsii, satinului, catifelei, dantelelor se amestecaseră cu cele ale coafurilor şi umerilor chihlimbarii ; şi în atmosfera salonului stăruia încropeala aceea parfumată, izul acela ca de tămîie al cărnii şi luxului ce prefăcea încăperea într-o capelă consacrată unei tainice divinităţi. Adesea Renée şi Maxime erau nevoiţi să aştepte multe ore ; se aflau acolo vreo douăzeci de persoane, aşteptîndu-şi rîndul, ce-şi muiau biscuiţii în paharele cu vin de Madera, luînd gustarea pe masa cea mare din mijloc, plină de sticle şi de farfurii cu fursecuri. Doamnele se simţeau acasă, vorbeau nestingherite, şi, atunci cînd se adunau în jurul încăperii, păreau un stol alb de lesbiene ce s-ar fi abătut pe divanele unui salon parizian. Maxime, pe care-l tolerau şi-l iubeau pentru că părea fată, era singurul bărbat admis în cenaclu. Pentru el era o bucurie divină ; se strecura de-a lungul divanelor ca o

năpîrcă sprintenă ; îl găseai sub vreo fustă, în spatele unei bluze, între două rochii, făcîndu-se mic de tot, stînd foarte liniştit, adulmecînd căldura parfumată a vecinelor cu mutra unui copil din cor ce-l soarbe pe Dumnezeu.

„Micuţul ăsta se vîră peste tot“, spunea baroana de Meinhold, mîngîindu-l pe obraji.

Era aşa de subţirel că doamnele nu-i dădeau mai mult de paisprezece ani. S-au distrat să-l îmbete cu vinul de Madera al ilustrului Worms. El le-a spus lucruri uimitoare, făcîndu-le să rîdă cu lacrimi. Totuşi, marchiza d'Espanet a fost aceea care a găsit cuvîntul potrivit. Cum l-au descoperit într-o zi pe Maxime într-un colţ al divanelor, în spatele ei :

— Iată un băiat care ar fi trebuit să se nască fată, a murmurat, văzîndu-l aşa de roz, şi roşind, simţindu-se atît de bine lîngă ea.

Apoi, cînd marele Worms o primea în sfîrşit pe Renée, Maxime intra şi el în cabinet. De vreo două sau trei ori îşi permisese să vorbească, în timp ce maestrul era absorbit în contemplarea clientei sale, aşa cum iubitorii de frumos considerau că făcuse Leonardo da Vinci în faţa Giocondei. Maestrul a binevoit să zîmbească la justeţea observaţiilor sale. O aşeza pe Renée în picioare în faţa unei oglinzi ce ajungea pînă în tavan, medita, încruntîndu-şi sprîncenele, în timp ce tînăra femeie îşi ţinea răsuflarea ca să nu se mişte. Şi, după cîteva clipe, maestrul, ca şi cînd ar fi fost cuprins şi zgîlţîit de inspiraţie, picta cu trăsături bruşte capodopera pe care tocmai o concepuse, exclamînd în fraze scurte şi reci :

— Rochie Montespan din fai cenuşiu... trena schiţînd o pulpană rotunjită în faţă... noduri mari de satin gri ridicînd-o pe şolduri, în sfîrşit, şorţ cu creţuri de tul gri deschis, creţurile despărţite de benzi de satin gri.

Medita din nou, părînd a atinge străfundul geniului său, şi, cu strîmbătura aceea de ghicitoare pe trepiedul ei, termina :

— Vom pune, pe părul acestui cap zîmbitor, fluturele visător al lui Psyche cu aripile de-un albastru schimbător.

Dar, alteori, inspiraţia nu ţîşnea. Ilustrul Worms o implora în zadar, concentrîndu-şi facultăţile fără nici un rezultat. Îşi chinuia sprîncenele, devenind livid, luîndu-şi

bietul său cap în mîini, şi, clătinîndu-l disperat, murmura cu vocea jalnică, aruncîndu-se într-un fotoliu :

— Nu, nu, nu azi... nu se poate... Doamnele sînt indiscrete. Izvorul a secat.

Şi-o dădea afară pe Renée tot repetînd :

— Nu se poate, nu se poate, scumpă doamnă, veţi trece într-altă zi... în dimineaţa asta nu vă simt.

Frumoasa educaţie ce-o căpăta Maxime a avut un prim rezultat. La şaptesprezece ani, puştiul a sedus camerista mamei sale vitrege. Şi, culmea, a lăsat-o şi însărcinată. Au fost nevoiţi s-o trimită la ţară cu plodul şi să-i facă o mică rentă. Renée a fost îngrozitor de jignită din cauza acestei aventuri. Saccard s-a ocupat numai de reglementarea părţii financiare a chestiunii ; dar tînăra femeie şi-a dojenit aspru elevul. Tocmai el, din care dorea să facă un bărbat distins, să se compromită cu asemenea fată ! Ce debut ridicol şi ruşinos, ce ştrengărie de nemărturisit ! Dacă ar fi făcut-o măcar cu vreuna din doamne !

— Bineînţeles ! a răspuns liniştit, dacă buna ta prietenă Suzanne ar fi vrut, ea s-ar fi dus acum la ţară.

— Oh ! ştrengarul ! a murmurat, dezarmată, înveselită de ideea de-a o vedea pe Suzanne refugiindu-se la ţară cu o rentă de o mie două sute de franci.

Apoi a avut o idee şi mai nostimă, şi uitîndu-şi rolul de mamă iritată, rîzînd cu mîna la gură, a bîlbîit, privindu-l cu coada ochiului :

— Ia ascultă, atunci s-ar fi supărat pe tine Adeline, şi i-ar fi făcut nişte scene...

N-a mai continuat. Maxime rîdea împreună cu ea. Aşa s-a prăbuşit morala lui Renée în aventura asta.

Cu toate acestea, Aristide Saccard nu se sinchisea deloc de cei doi copii, cum le spunea fiului şi celei de-a doua soţii. Le lăsa deplină libertate, fericit de a-i vedea prieteni buni, ceea ce umplea apartamentul de-o bucurie zgomotoasă. Ce apartament ciudat era cel de la etajul întîi de pe rue de Rivoli ! Uşile se trînteau toată ziua ; servitorii vorbeau acolo tare : luxul cel nou şi strălucitor era străbătut tot timpul de cursele de fuste enorme şi zburătoare, de procesiunile furnizorilor, de harababura prietenelor lui Renée, de colegii lui Maxime şi de vizitatorii lui Saccard.

Acesta primea, de la ora nouă la unsprezece, cea mai ciudată lume care există : senatori și ajutoare de portărei, ducese și negustorese de haine vechi, toată drojdia pe care furtunile din Paris o aruncau dimineața la ușa lui, rochii de mătase, fuste murdare, șorțuri, fracuri, pe care-i primea cu aceeași voce grăbită, cu aceleași gesturi nerăbdătoare și nervoase. Rasolea treaba în cîteva cuvinte, rezolva mai multe lucruri deodată și dădea soluțiile alergînd. Parcă bărbatul acela fără astîmpăr, cu voce foarte puternică, se bătea în cabinetul său cu oamenii, cu mobilele, se dădea de-a dura, izbindu-se cu capul de tavan, ca să țîșnească ideile, și cădea totdeauna în picioare victorios. Apoi, la ora unsprezece, pleca ; nu-l mai vedeai toată ziua; mînca în oraș la prînz, adesea și seara. Atunci casa era a lui Renée și a lui Maxime. Îi ocupau cabinetul ; acolo desfăceau pachetele furnizorilor, și rochiile se împrăștiau peste dosare. Uneori persoane grave așteptau cîte un ceas la ușa cabinetului, în timp ce elevul și tînăra femeie discutau despre vreun nod de panglică, așezați la cele două capete ale biroului lui Saccard. Renée poruncea să se înhame caii la trăsură de zeci de ori pe zi. Rareori mîncau împreună ; din trei, doi alergau, fără să-și dea seama, întorcîndu-se doar la miezul nopții. Apartament de scandal, de afaceri și de plăceri, unde viața modernă, cu zgomotul aurului sunător, a toaletelor boțite se înfunda în prăpastie ca o vijelie.

Aristide Saccard își găsise în sfîrșit mediul ce i se potrivea. Se vădise un mare speculant, învîrtind afaceri de milioane. După lovitura de maestru de pe rue de la Pépinière, s-a lansat cu îndrăzneală în lupta ce începuse să presare Parisul cu epave rușinoase și triumfuri fulgerătoare. Mai întîi, a jucat mergînd la sigur, repetînd primul său succes, cumpărînd imobile pe care le știa sortite cazmalei și folosindu-și prietenii ca să obțină despăgubiri mari. La un moment dat, avea cinci sau șase case, acele case la care se uita atît de ciudat odinioară, ca la niște cunoștințe, cînd nu era decît un biet funcționar însărcinat cu întreținerea drumurilor. Dar asta era în copilăria artei; după expirarea contractelor de închiriere, după ce complotase cu chiriașii, după ce furase de la Stat și de la particulari, n-avea nevoie de prea mare rafinament ca să

gîndească că era mai mare daraua decît ocaua. Aşa că şi-a folosit curînd geniul în treburi mai complicate.

Mai întîi Saccard a inventat păcăleala cumpărărilor de imobile pe ascuns în contul Oraşului. Un decret al Consiliului de Stat îi crease Oraşului o situaţie dificilă. Cumpărase prin bună înţelegere un număr de case, sperînd să expire contractele de închiriere şi să dea afară chiria fără despăgubiri. Dar achiziţiile au fost considerate nişı adevărate exproprieri, şi Oraşul a trebuit să plătească. Atunci Saccard s-a oferit să reprezinte Oraşul ; cumpăra, aştepta să expire contractele şi, în schimbul unei mite, dădea imobilul la termenul fixat. În cele din urmă a făcut chiar un joc dublu ; cumpăra pentru Oraş şi pentru prefect. Cînd afacerea era prea ispititoare, obţinea casa prin şiretlicuri. Statul plătea. Amabilităţile i-au fost răsplătite, cedîndu-i-se bucăţi de străzi, răspîntii proiectate, pe care le dădea înapoi chiar mai înainte de-a se începe calea cea nouă. Era un joc fioros ; se speculau cartierele ce trebuiau construite aşa cum se speculează un titlu de rentă. La asta luau parte şi anumite dame, tîrfe drăguţe, prietene intime ale funcţionarilor superiori ; una din ele, ai cărei dinţi albi erau celebri, a tocat, în mai multe rînduri, străzi întregi. Saccard era din ce în ce mai flămînd, simţind cum îi cresc dorinţele, cînd vedea şiroirea aceea de aur ce i se scurgea printre degete. I se părea că o mare de monede de douăzeci de franci se lăţea în jurul lui, prefăcîndu-se din lac în ocean, umplînd nesfîrşita zare cu un zgomot ciudat de valuri, o muzică metalică ce-i măgulea sufletul ; şi se aventura, ca un înotător tot mai îndrăzneţ în fiecare zi, aruncîndu-se în apă, ieşind, cînd pe spate, cînd pe burtă, străbătînd imensitatea aceea pe cer senin şi pe furtună, bazîndu-se pe puterile şi pe dibăcia lui ca să nu se scufunde niciodată.

Parisul se prăbuşea într-un nor de ipsos. Sosise vremea, prezisă de Saccard, pe colinele Montmartres. Cetatea era sfîrtecată cu lovituri de paloş, şi el lua parte la toate tăieturile, la toate rănile. Avea dărîmături care îi aparţineau în toate părţile oraşului. Pe rue de Rome, a fost amestecat în uluitoarea poveste a acelei gropi săpată de-o societate, ca să transporte cinci sau şase mii de metri cubi de pămînt dînd astfel impresia unor lucrări uriaşe, pe care

au trebuit s-o astupe la loc, aducînd pămînt din Saint-Ouen, cînd societatea a dat faliment. El a scăpat cu conștiința curată și cu buzunarele pline, datorită fratelui său Eugène, care a binevoit să intervină. La Chaillot, a ajutat la despicarea colinei, la aruncarea ei într-o vîlcea, ca să treacă bulevardul ce se întinde de la Arcul de Triumf pînă la Pont de l'Alma. Pe strada Passy, lui i-a venit ideea să se aducă debleurile de la Trocadero pe platou, așa că pămîntul cel bun se află astăzi dedesubt la o adîncime de doi metri, și nici iarba nu crește măcar pe molozurile acelea. Îl găseai în douăzeci de locuri deodată, în toate părțile unde era vreun obstacol de neînlăturat, un debleu cu care nu știau ce să facă, un rambleu ce nu se putea executa, o grămadă de pămînt și de moloz ce punea la încercare graba febrilă a inginerilor, pe care el o scormonea cu unghiile, găsind totdeauna în cele din urmă vreo mită sau o afacere în genul lui. În aceeași zi, alerga de la lucrările Arcului de Triumf la cele de pe bulevardul Saint-Michel, de la debleurile bulevardului Malesherbes la rambleurile de la Chaillot, cărînd în urma lui o armată de muncitori, de portărei, de acționari, de victime și de pungași.

Dar cea mai inocentă glorie a lui era Creditul viticol, pe care-l înființase împreună cu Toutin-Laroche, directorul oficial ; el apărînd numai ca membru al consiliului de administrație. Și, cu această ocazie, Eugène îl ajutase serios pe fratele său. Datorită lui, guvernul a permis înființarea societății și a supravegheat-o cu o mare bunăvoință. Într-o împrejurare delicată, cînd un ziar rău intenționat și-a permis să critice o operație a acelei societăți, „Le Moniteur“ a mers pînă acolo încît a publicat o notă prin care se interzicea orice discuție asupra unei case atît de onorabile, și pe care Statul binevoia s-o patroneze. Creditul viticol se baza pe un sistem financiar excelent : împrumuta cultivatorilor jumătate din suma la care era evaluată averea lor, garanta împrumutul printr-o ipotecă, și lua de la cei care împrumutau dobînzi, sporite de un acont de amortisment. Niciodată nu existase un sistem mai demn și mai înțelept. Eugène îi declarase fratelui său, zîmbind șiret, că la palatul Tuileries se dorea ca lumea să fie cinstită. Domnul Toutin-Laroche a interpretat dorința aceea lăsînd să funcționeze în liniște sistemul împrumuturilor către cultiva-

tori și înființînd alături o bancă ce atrăgea capitalurile și juca înfierbîntată, lansîndu-se în toate aventurile. Datorită formidabilului impuls dat de director, Creditul viticol s-a bucurat curînd de-o reputație de soliditate și de prosperitate de nestrămutat. La început, ca să lanseze dintr-odată, la Bursă, un mare număr de acțiuni proaspăt rupte de la matcă, și să le facă să pară că au circulat mult, Saccard a avut dibăcia să-i pună pe funcționarii ce încasau efectele de comerț să le calce în picioare și să le bată, o noapte întreagă, cu mături de mesteacăn. Parcă era o sucursală a Băncii. Casa boierească, în care se aflau birourile, avînd curtea plină de echipaje, grilaje austere, peronul lat și scara monumentală, șirurile de cabinete luxoase cu armata de funcționari și de lachei în livrea, părea a fi templul grav și demn al banilor ; și nimic nu insufla publicului o emoție mai evlavioasă ca sanctuarul, Casa de bani, la care se ajungea pe-un coridor de-o sfîntă goliciune, și unde se zărea casa de bani, divinitatea, ghemuită, încastrată în zid, bondoacă, și dormind, cu cele trei broaște, cu laturile greoaie și înfățișarea ei de brută divină.

Saccard a mijlocit pe cale necinstită o mare afacere cu Orașul. Care, înglodat în datorii, copleșit de datorii, tîrît în dansul milioanelor pe care-l urnise, ca să placă împăratului și să umple anumite buzunare, fusese nevoit să recurgă la împrumuturi ascunse, nevoind să-și dezvăluie surescitările, nebunia cazmalei și a molozului. Tocmai înființase acele bonuri de delegație, niște adevărate polițe pe termen lung, ca să plătească antreprenorii, chiar în ziua semnării contractelor, permițîndu-le astfel să găsească fondurile prin negocierea bonurilor. Creditul viticol a primit cu amabilitate hîrtia aceea de la antreprenori. În ziua în care Orașul a fost lipsit de bani, Saccard s-a dus să-l ispitească. I-a avansat o sumă de bani considerabilă, punîndu-se în circulație bonuri de delegație, pe care domnul Toutin-Laroche a jurat că le are de la societăți concesionare, și pe care le-a tîrît pe toate căile speculației. De acum încolo Creditul viticol nu mai putea fi atacat ; ținea Parisul în ghearele sale. Directorul nu mai vorbea decît zîmbind într-un anumit fel despre Societatea generală a porturilor marocane ; cu toate acestea mai exista încă, și

ziarele celebrau în continuare, în mod regulat, marile stații comerciale. Într-o zi, cînd domnul Toutin-Laroche îl îndemna pe Saccard să cumpere acțiuni ale acelei societăți, acesta i-a rîs în nas, întrebîndu-l dacă-l considera destul de prost ca să-și plaseze banii în „Societatea generală a celor *O mie și una de nopți*".

Pînă atunci, Saccard jucase, din fericire, infailibil, trișînd, vînzîndu-se, dobîndind beneficii la tîrguri, scoțînd un oarecare cîștig din fiecare operație. Curînd, specula asta cu efectele publice nu l-a mai satisfăcut, nu mai catadixea să spicuiască, să adune aurul pe care cei de teapa lui Toutin-Laroche și a baronului Gouraud îl lăsau să cadă în urma lor. Și-a vîrît mîna în sac pînă la umăr. S-a asociat cu persoane ca Mignon, Charrier și compania, faimoșii antreprenori pe atunci aflați la începuturile carierei lor, care aveau să facă niște averi colosale. Orașul se și hotărîse să nu mai execute el însuși lucrările, să cedeze bulevardele la buna înțelegere. Societățile concesionare se angajau să livreze o cale gata făcută, cu copacii sădiți, cu bănci și cu felinare, în schimbul unor sume convenite ; uneori chiar dădeau calea pe degeaba : fiind răsplătiți din plin de terenurile de pe margine, pe care le rețineau supunîndu-le unei plusvalori considerabile. Din perioada aceea datează febra speculației terenurilor, furioasa creștere a prețurilor la imobile. Prin legăturile sale, Saccard a obținut concesiunea a trei tronsoane de bulevard. El a fost sufletul înflăcărat și puțin zăpăcit al asociației. Seniorii Mignon și Charrier, oamenii lui la început, erau niște complici mari și șireți, meșteri zidari care cunoșteau valoarea banilor. Rîdeau pe ascuns de echipajele lui Saccard ; adesea își păstrau halatele, nu se sfiau să dea o mînă de ajutor unui muncitor, se întorceau acasă plini de ipsos. Erau amîndoi din Langres. Veniseră, în Parisul acesta fierbinte și nepotolit, cu prudența lor de locuitori din provincia Champagne, cu mintea limpede, nu prea pătrunzătoare, nu prea inteligentă, dar foarte capabilă să profite de ocazii ca să-și umple buzunarele, chiar dacă aveau să se bucure abia mai tîrziu. Dacă Saccard a fost cel care a pornit afacerea, însuflețind-o cu văpaia lui, cu poftele lui furioase, seniorii Mignon și Charrier, prin banalitatea lor, prin administrarea lor tipicară și îngustă, au împiedicat-o de

nenumărate ori să se prăbușească în fantasmagoriile uluitoare ale asociatului lor. Niciodată n-au consimțit să aibă birouri superbe, să construiască acea casă boierească cu care el voia să uluiască Parisul. Au refuzat și speculațiile mai puțin importante ce-i treceau în fiecare dimineață prin cap : construirea unor săli de concerte, unor vaste băi publice, pe terenurile de la margine ; căi ferate, urmînd noile bulevarde ; galerii de sticlă, ce-ar înzeci chiria prăvăliilor, permițîndu-ți totodată să umbli prin Paris fără să te uzi. Ca să pună capăt acestor proiecte ce-i înspăimîntau, antreprenorii au hotărît ca terenurile de la margine să fie împărțite între cei trei asociați, și fiecare să facă cu ele ce-o să vrea. Ei au continuat să-și vîndă loturile în mod înțelept. El a făcut construcții. Îi clocotea creierul. Ar fi propus foarte serios ca Parisul să fie plasat sub un imens clopot, ca să-l preschimbe într-o seră caldă, și să cultive apoi acolo ananas și trestie de zahăr.

Curînd, putred de bogat, a avut opt case pe bulevardele cele noi. Patru complet terminate, două pe strada Marignan și două pe bulevardul Haussmann ; celelalte patru, situate pe bulevardul Malesherbes, erau în construcție, la una din ele chiar, o îngrădire vastă de scînduri unde urma să se construiască o minunată casă boierească, nu se ajunsese decît pînă la planșeul primului etaj. Pe atunci, afacerile lui s-au complicat în asemenea hal, avea pe fiecare deget atîtea ițe, atîtea interese de urmărit și atîtea marionete de tras pe sfori, încît ajunsese să doarmă numai trei ore pe noapte și să-și citească corespondența în trăsură. Miraculos era faptul că sacul lui de bani părea fără fund. Era acționar la toate societățile, construia cu un fel de furie, făcea toate negoțurile, amenințînd să inunde Parisul ca fluxul unei mări, fără ca cineva să-l fi văzut vreodată realizînd un beneficiu curat, vîrînd în buzunar o mare sumă de bani la lumina zilei. Fluviul acesta de aur, fără vreun izvor cunoscut și care părea să se reverse năvalnic din biroul lui îi uluia pe gură-cască, a făcut din el, la un moment dat, omul important pe seama căruia ziarele puneau toate poantele Bursei.

Cu asemenea soț, Renée nu prea era măritată. Treceau săptămîni întregi aproape fără să-l vadă. De altminteri, era perfect : își deschidea băierile pungii pe de-a-ntregul. În

fond, ţinea la el ca la un bancher amabil. Cînd se ducea în casa boierească a familiei Béraud, îl lăuda tare tatălui ei, pe care averea ginerelui său nu-l impresiona deloc. Nu-l mai dispreţuia ; bărbatul acesta părea aşa de convins că viaţa nu-i decît o afacere, şi era aşa de vădit că-i născut ca să scoată bani din tot ce-i cădea în mînă, femei, copii, pavaje, saci cu ghips, conştiinţe, că nu-i putea reproşa tîrgul căsătoriei lor. De atunci, el o considera într-un fel ca pe una din casele frumoase care-l onorau şi de la care spera să tragă mari foloase. Dorea să fie bine îmbrăcată, gălăgioasă, să zăpăcească capul întregii elite pariziene. Ceea ce-l impunea, dublîndu-i cifra probabilă a averii. Era frumos, tînăr, îndrăgostit, descreierat, prin soţia sa. Era o asociată, complice fără să ştie. O trăsură nouă, o toaletă de două mii de scuzi, o slăbiciune faţă de vreun amant i-au uşurat, adesea chiar au hotărît cele mai norocoase afaceri ale sale. Deseori, pretinzînd că e copleşit, o trimitea la vreun ministru, la vreun funcţionar oarecare, să solicite o autorizaţie sau să capete un răspuns. Îi spunea : „Şi să fii cuminte !" pe un ton ce-l caracteriza, batjocoritor şi totodată calin. Şi cînd se întorcea, după ce reuşise, îşi freca mîinile repetînd faimoasa frază : „Şi-ai fost cuminte !" Renée rîdea. Era prea activ ca să dorească vreo doamnă Michelin. Numai că-i plăceau glumele deşănţate, ipotezele scabroase. De altfel, dacă Renée „nu fusese cuminte", n-ar fi simţit decît ciuda de-a fi plătit cu adevărat amabilitatea ministrului sau funcţionarului. Să păcălească oamenii, dîndu-le mai puţin decît s-ar fi cuvenit pentru banii lor, era pentru el o deosebită plăcere. Adesea spunea : „Dac-aş fi femeie, poate că m-aş vinde, dar n-aş livra niciodată marfa ; e prea stupid".

Nebuna de Renée, care apăruse într-o noapte pe cerul parizian ca zînă excentrică a voluptăţilor mondene, era femeia cel mai greu de analizat. Dac-ar fi fost crescută acasă, şi-ar fi potolit desigur în religie sau într-o altă satisfacţie a spiritului dorinţele ale căror imbolduri o nebuneau uneori. Raţiona ca o burgheză ; era extrem de cinstită, avea o pasiune pentru logică şi spaima de cer şi de iad, fiind plină de prejudecăţi ; semăna cu tatăl ei, făcea parte din rasa calmă şi prudentă în care se dezvoltau vir-

tuţile căminului. Şi în firea asta ţîşneau, luînd proporţii, prodigioasele fantezii, curiozităţile nepotolite şi dorinţele de nemărturisit. La călugăriţele din oraşul Vizitaţiei, liberă, cu mintea hoinărind prin voluptăţile mistice ale capelei şi în prieteniile senzuale ale micilor prietene, dobîndise o educaţie bizară, devenind vicioasă, cu sinceritatea firii sale, tulburîndu-şi mintea tînără, în asemenea hal încît să-l pună îndeosebi într-o mare încurcătură pe duhovnicul ei, cînd i-a mărturisit că, într-o zi, în timpul slujbei, avusese un chef nebun să se scoale ca să-l sărute. Apoi se bătea cu pumnii în piept, îngălbenindu-se cînd îşi aducea aminte de diavol şi de cazanele lui. Greşeala care a dus la căsătoria ei cu Saccard, brutalul viol ce-l suportase cu un fel de aşteptare înspăimîntată, a făcut-o apoi să se dispreţuiască, contribuind mult la delăsarea ce-a copleşit-o toată viaţa S-a gîndit că nu mai trebuia să lupte împotriva răului, că se afla în ea, că logica îi permitea să meargă pînă la capătul răutăţii. Curiozitatea era mai mare decît pofta. Zvîrlită în lumea celui de-al doilea imperiu, lăsată în voia închipuirilor, întreţinută cu bani, încurajată în cele mai scandaloase excentricităţi, a cedat, i-a părut rău, reuşind apoi să-şi înăbuşe ultimele zvîcniri ale cinstei, mereu biciuită, mereu împinsă înainte de nesăţioasa nevoie de-a şti şi de-a simţi.

Nu făcea, de altfel, excepţie de la regulă. Discuta cu plăcere, încet, rîzînd, despre cazuri extraordinare, precum calda afecţiune dintre Suzanne Haffner şi Adeline d'Espanet, delicata meserie a doamnei de Lauwerens, sărutările cu tarif fix ale contesei Vanska ; dar privind încă toate aceste lucruri de departe, cu vaga idee de-a se înfrupta poate din ele, şi dorinţa aceea nedesluşită ce-o simţea, în ceasurile grele, mai sporea încă neliniştea turbulentă, căutarea aceea înspăimîntată a unei bucurii unice, subtile, din care să se înfrupte numai ea. Primii amanţi n-o prea răsfăţaseră ; de trei ori avusese impresia că-i o mare pasiune ; iubirea ţîşnea în capul ei ca o bombă, ale cărei schije nu ajungeau pînă la inimă. Era nebună o lună, arătîndu-se cu alesul ei în tot Parisul ; apoi, într-o bună dimineaţă, în toiul larmei afecţiunii sale, simţea o linişte copleşitoare, un gol imens. Primul, tînărul duce de Rozan, n-a fost decît o rază de soare ; lui Renée, care-l remarcase

pentru blîndețea și ținuta lui excelentă, între patru ochi i s-a părut o nulitate desăvîrșită, șters și plicticos la culme. Domnul Simpson, atașat la Ambasada americană, care a urmat după el, era cît pe ce s-o bată, și datorită acestui fapt au rămas împreună mai mult de-un an. Apoi, l-a acceptat pe contele de Chibray, un aghiotant al împăratului, bărbat frumos și vanitos, care începuse a-i fi extrem de nesuferit, cînd ducesa de Sternich s-a hotărît să se îndrăgostească de el și să i-l fure ; atunci a plîns după el, dîndu-le de înțeles prietenelor că i s-a frînt inima și că n-o să mai iubească niciodată. Și-așa a ajuns la domnul de Mussy, cea mai insignifiantă ființă din lume, un tînăr care făcea carieră în diplomație conducînd cotilionul deosebit de grațios ; n-a știut niciodată prea bine cum de i s-a dăruit, păstrîndu-l multă vreme, din comoditate, dezgustată de-un necunoscut descoperit într-o oră, așteptînd, ca să merite osteneala unei schimbări, să dea peste o aventură extraordinară. La douăzeci și opt de ani era deja îngrozitor de obosită. Plictiseala i se părea cu atît mai insuportabilă cu cît virtuțile ei burgheze, profitînd de ceasurile de plictis, o necăjeau și o nelinișteau. Încuia ușa camerei, avea niște migrene îngrozitoare. Apoi, cînd ușa se deschidea din nou, scăpa de-acolo cu mare zgomot un val de mătase și de dantele, o creatură de lux și de plăcere, fără nici o grijă și nici urmă de vreo roșață pe frunte.

În viața ei banală și mondenă, existase totuși un roman. Într-o zi, la asfințitul soarelui, ducîndu-se pe jos să-și vadă tatăl, căruia nu-i plăcea s-audă zgomot de trăsuri la ușa lui, și-a dat seama, la întoarcere, pe Quai Saint-Paul, că o urmărea un tînăr. Era cald, ziua se sfîrșea într-o blîndă moliciune. Cum pe ea n-o urmăreau decît călăreții, pe aleile din Bois de Boulogne, aventura i s-a părut savuroasă, fiind măgulită ca de-un nou omagiu, puțin cam brutal, dar care o flata chiar prin grosolănia lui. În loc să se întoarcă acasă, a pornit-o pe rue du Temple, plimbîndu-și amorezul pe bulevarde. Între timp, bărbatul a prins curaj, devenind atît de insistent, că Renée, puțin surprinsă, pierzîndu-și capul, a luat-o pe rue du Faubourg-Poissonière și s-a refugiat în prăvălia cumnatei sale. Bărbatul a intrat după ea. Doamna Sidonie a zîmbit, părînd că înțelege, și i-a lăsat singuri. Și cum Renée a vrut să iasă după

ea, necunoscutul a reţinut-o, vorbindu-i cu o politeţe emoţionată, şi a fost iertat. Era funcţionar şi se numea Georges, şi niciodată nu l-a întrebat care era numele lui de familie. A venit să-l vadă de două ori ; intra în prăvălie, el sosea pe strada Papillon. Iubirea asta întîmplătoare, găsită şi acceptată pe stradă, a fost una din cele mai mari plăceri ale ei. Totdeauna s-a gîndit la ea, cu oarecare ruşine, dar şi cu un anume zîmbet plin de părere de rău. Cu ocazia acestei aventuri, doamna Sidonie a ajuns în sfîrşit complicea celei de-a doua soţii a fratelui ei, jucînd un rol pe care-l dorea încă din ziua căsătoriei.

Biata doamnă Sidonie avusese o dezamăgire. Mijlocind pe căi necinstite căsătoria, sperase s-o adopte, şi ea, puţin pe Renée, să-i devină clientă şi să tragă de pe urma ei o mulţime de foloase. Preţuia femeile dintr-o privire, aşa cum cunoscătorii preţuiesc caii. De aceea, a fost foarte consternată, atunci cînd, după ce le lăsase tinerilor căsătoriţi o lună ca să se instaleze, şi-a dat seama că sosise prea tîrziu, cînd a zărit-o pe doamna de Lauwerens dîndu-şi ifose în mijlocul salonului. Această femeie frumoasă de douăzeci şi şase de ani se ocupa de lansarea nou venitelor. Dintr-o familie foarte veche, era căsătorită cu un mare financiar, care avea cusurul că refuza să plătească notele de plată ale modistelor şi ale croitorului. Doamna, o persoană foarte deşteaptă, făcea bani, întreţinîndu-se singură. Zicea că are oroare de bărbaţi, dar le făcea rost tuturor prietenelor sale ; apartamentul ei de pe rue de Provence, situat deasupra birourilor soţului, era înţesat. Acolo se luau mici gustări, oamenii se întîlneau pe nepregătite, într-un mod fermecător. Nu se întîmpla nimic dacă o tînără se ducea s-o vadă pe scumpa doamnă de Lauwerens, şi cu atît mai rău dacă din întîmplare veneau şi bărbaţi, foarte respectuoşi de altfel, şi din cea mai bună societate. Stăpîna casei era fermecătoare în capoatele ei mari de dantelă. Adesea vreun vizitator ar fi preferat-o pe ea în locul colecţiei de blonde şi de brunete. Dar gura lumii afirma că era extrem de cuminte. Asta era secretul afacerii. Îşi păstra rangul ei mare în societate, fiind prietenă cu toţi bărbaţii, fără a-şi întina vanitatea ei de femeie cinstită, şi avea o bucurie secretă făcîndu-le să cadă în păcat pe celelalte, profitînd de pe urma prăbuşirii lor. Cînd doamna Sidonie

a descoperit mecanismul invenţiei noi, a fost tare mîhnită. Ea făcea parte din şcoala clasică, femeia într-o rochie neagră veche ducînd bileţelele de dragoste în fundul coşului, faţă în faţă cu şcoala modernă, a marii doamne care-şi vinde prietenele în budoarul ei bînd o ceaşcă de ceai. Şcoala modernă a învins. Doamna de Lauwerens s-a uitat urît la rochia boţită a doamnei Sidonie, în care a ghicit o rivală. Şi cea dintîi plictiseală a lui Renée i-a venit de la ea, tînărul duce de Rozan, pe care frumoasa financiară îl plasa foarte greu. Şcoala clasică n-a biruit decît mai tîrziu, cînd doamna Sidonie a pus la dispoziţia capriciului cumnatei sale apartamentul de la mezanin pentru necunoscutul de pe Quai Saint-Paul. Şi a rămas confidenţa ei.

Dar unul din credincioşii doamnei Sidonie a fost Maxime. Încă de la cincisprezece ani, s-a dus să-i dea tîrcoale mătuşii, mirosind mănuşile găsite pe mobile. Mătuşa, căreia nu-i plăceau situaţiile limpezi, şi care nu vorbea niciodată despre amabilităţile ei, i-a împrumutat în cele din urmă cheile apartamentului, în unele zile, zicînd că va rămîne la ţară pînă a doua zi. Maxime spunea că voia să primească nişte prieteni pe care nu îndrăznea să-i cheme acasă la tatăl lui. În apartamentul acela de la mezanin de pe Faubourg-Poissonnière a petrecut cîteva nopţi împreună cu biata fată pe care au fost nevoiţi s-o trimită la ţară. Doamna Sidonie îi împrumuta nepotului ei bani, pălind în faţa lui şi murmurînd cu vocea ei caldă că „n-avea barbă, era roz ca un amoraş".

Între timp, Maxime crescuse. Acum era un tînăr subţirel şi drăguţ, care-şi păstrase obrajii roz şi ochii albaştri de copil. Cu părul lui cîrlionţat părea „tot fată", lucru care le încînta grozav pe doamne. Semăna cu biata Angèle, avea privirea ei blîndă, paloarea ei blondă. Dar nu avea calităţile acelei femei apatice şi neînsemnate. În el se rafina rasa familiei Rougon, devenind delicată şi vicioasă. Născut de-o mamă prea tînără, venind cu un amestec bizar, contrastant şi oarecum împrăştiat, de pofte furioase de la tată şi delăsări şi lipsă de energie de la mamă, era un produs defectuos, în care defectele părinţilor se completau înrăutăţindu-se. Familia asta trăia prea repede ; se şi prăpădea în creatura debilă, la care sexul ezitase, şi care nu mai avea apriga voinţă de cîştig şi de plăceri, ca Saccard,

ci o lașitate risipind averile adunate ; un hermafrodit straniu apărut la timpul său într-o societate în descompunere. Cînd Maxime se ducea să se plimbe în Bois de Boulogne, strîns în talie ca o femeie, dansînd oarecum pe șaua pe care-l legăna ușor galopul calului, era idolul tinerilor de vîrsta lui, cu șoldurile pline și mîinile subțiri cu degete lungi, cu aerul bolnăvicios și ștrengăresc, eleganța corectă și jargonul de teatru de bulevard. La douăzeci de ani, se considera mai presus de toate surprizele și toate aversiunile. Cu siguranță că visase cele mai neobișnuite scîrnăvii. La el viciul nu era o prăbușire, ca la unii bătrîni, ci o dezvoltare firească și exterioară. Se încrețea în părul lui blond, zîmbea pe buzele lui, îl îmbrăca cu veșmintele lui. Dar caracteristic la el erau în special ochii, două găuri albastre, limpezi și zîmbitori, ca oglinzile unor cochete, în dosul cărora ghiceai întreaga goliciune a creierului. Ochii aceia de fată de vînzare nu se plecau niciodată ; căutau plăcerea, o plăcere fără oboseală, ce-o chemi și-o primești.

Eterna vijelie ce pătrundea în apartamentul de pe rue de Rivoli trîntind ușile a suflat și mai tare pe măsură ce Maxime creștea, pe măsură ce Saccard își lărgea cercul operațiilor și pe măsură ce Renée se agita tot mai mult în căutarea unei plăceri necunoscute. În cele din urmă, cele trei ființe au ajuns să ducă acolo o viață uluitoare de libertate și de nebunie. Acesta a fost rezultatul chibzuit și prodigios al unei epoci. Strada pătrundea în apartament cu zgomotul trăsurilor, cu ghionturile necunoscuților și necuviința vorbelor. Tatăl, mama vitregă, fiul vitreg acționau, vorbeau, simțindu-se în largul lor, ca și cînd fiecare din ei s-ar fi aflat singur, trăind ca un holtei. Trei colegi, trei studenți, locuind în aceeași cameră mobilată, n-ar fi dispus de ea cu mai multă nerușinare ca să-și instaleze viciile, iubirile, bucuriile gălăgioase de mari ștrengari. Se acceptau strîngîndu-și mîna, fără a părea să aibă habar de motivele pentru care se aflau sub același acoperiș, purtîndu-se cavalerește, cu voioșie, considerîndu-se astfel fiecare absolut independent. La ei, ideea de familie fusese înlocuită cu un fel de societate pe acțiuni unde beneficiile erau împărțite în mod egal ; fiecare trăgea spre el partea lui de plăcere, și se înțeleseseră în mod tacit ca fiecare să se bucure de partea lui cum va găsi de cuviință. Ajun-

seseră să aibă parte de plăcerile lor unii în fața altora, să le prezinte, să le povestească, fără a stîrni altceva decît puțină invidie și curiozitate.

Acum, Maxime era cel care-i făcea educația lui Renée. Cînd se ducea să se plimbe împreună cu ea în Bois de Boulogne, îi spunea niște povești despre tîrfe care-i înveseleau foarte tare pe amîndoi. Era imposibil să apară vreuna nouă pe malul lacului, fără ca Maxime să caute să se informeze asupra numelui amantului ei, a rentei pe care i-o dădea, a modului în care trăia. Le cunoștea casele, știa niște amănunte intime, era un adevărat catalog viu, în care toate tîrfele din Paris erau numerotate, avînd cîte o notiță foarte completă despre fiecare din ele. Ziarul acesta scandalos era o bucurie pentru Renée. La Longchamp, în zilele de curse, cînd trecea în caleașca ei, asculta cu lăcomie, păstrîndu-și trufia de femeie din lumea mare, cum îl înșela Blanche Muller pe atașatul de ambasadă cu coaforul ei ; sau cum micuțul baron îl găsise pe conte în izmene în alcovul unei celebrități slabe, cu părul roșu, numită Racul. În fiecare zi, apărea cîte un cancan nou. Cînd povestea era prea șocantă, Maxime vorbea mai încet, dar o spunea pînă la capăt. Renée căsca ochii mari de copil căruia i se povestește o farsă bună, reținîndu-și hohotele de rîs, pe care apoi le înăbușea în batista ei brodată, apăsînd-o delicat pe buze.

Maxime aducea și fotografiile damelor. Avea portrete de actrițe prin toate buzunarele, pînă și în portțigaret. Uneori se descotorosea de ele, punîndu-le în albumul ce zăcea pe mobilele din salon, în care se aflau și portretele prietenelor lui Renée. Mai erau în el și fotografii de bărbați, domnii de Rozan, Simpson, de Chibray, de Mussy, și de actori, de scriitori și de deputați, care nu se știe cum ajunseseră să mărească colecția. O lume extrem de amestecată, o imagine a harababurii de idei și de personaje ce treceau prin viața lui Renée și a lui Maxime. Cînd ploua sau cînd se plictiseau, albumul era un subiect important de discuție. Totdeauna ajungea pînă la urmă în mîinile cuiva. Tînăra femeie îl deschidea căscînd, poate pentru a suta oară. Apoi devenea curioasă, și tînărul venea să se sprijine cu coatele în spatele ei. Atunci aveau loc discuții lungi despre părul Racului, despre bărbia dublă a doamnei

de Meinhold, despre ochii doamnei de Lauwerens, pieptul alb al Blanchei Muller, nasul marchizei care avea un mic cusur, gura micuței Sylvia, celebră din cauza buzelor cam groase. Făceau comparații între ele.

— Dac-aș fi bărbat, spunea Renée, aș alege-o pe Adeline.

— Pentru că n-o cunoști pe Sylvia, răspundea Maxime. E așa de nostimă !... O prefer pe Sylvia.

Întorceau paginile ; uneori apărea ducele de Rozan sau domnul Simpson, sau contele de Chibray, și el adăuga în bătaie de joc :

— Se știe, de altfel, că gusturile tale sînt pervertite... N-am văzut ceva mai tîmpit ca mutra acestor domni ! Rozan și Chibray seamănă cu Gustave, frizerul meu.

Renée dădea din umeri, ca și cînd ar fi spus că ironia n-o atingea. Continua să privească pe gînduri spectacolul mutrelor livide, zîmbitoare sau posace din album ; se oprea mai îndelung la fotografiile tîrfelor, studiind curioasă detaliile exacte și microscopice de pe fotografii, micile riduri, firișoarele de păr. Într-o zi a cerut o lupă mare, părîndu-i-se că a zărit un păr pe nasul Racului. Într-adevăr, datorită lupei a văzut un firicel de aur ce se rătăcise de la sprîncene și ajunsese pînă în mijlocul nasului. Firicelul de păr i-a distrat multă vreme. O săptămînă întreagă, doamnele care au venit au trebuit să constate singure prezența firului de păr. De atunci încolo lupa a servit la cercetarea minuțioasă a chipurilor femeilor. Renée a făcut niște descoperiri uluitoare ; a găsit riduri neștiute, piei aspre, găuri prost ascunse de pudra de orez. Și, în cele din urmă, Maxime a ascuns lupa, spunînd că nu trebuia ca fața omenească să-ți inspire o asemenea silă. În realitate însă, ea cerceta prea riguros buzele groase ale Sylviei, pentru care el avea o deosebită afecțiune. Au inventat un joc nou. Puneau următoarea întrebare : „Cu cine aș petrece o noapte cu plăcere ?“ și deschideau albumul în care se afla răspunsul. Ceea ce a dus la niște combinații foarte amuzante. Cîteva seri au jucat și prietenele. Astfel, Renée a fost măritată pe rînd cu arhiepiscopul Parisului, cu baronul Gouraud, cu domnul de Chibray, ceea ce a stîrnit mare haz, și chiar cu soțul ei, fapt care a dezolat-o. Iar

Maxime, fie din întîmplare, fie din maliţia lui Renée care deschidea albumul, dădea totdeauna peste marchiză. Dar niciodată nu se distrau aşa de bine ca atunci cînd soarta cupla doi bărbaţi sau două femei.

Prietenia dintre Renée şi Maxime a ajuns atît de departe, încît i-a povestit despre necazurile ei din dragoste. O consola, dîndu-i sfaturi. Parcă nici n-ar fi existat tatăl lui. Apoi, au ajuns să-şi facă confidenţe din copilărie. Mai ales cînd se plimbau în Bois de Boulogne, simţeau o anume toropeală, nevoia de a-şi spune lucruri greu de mărturisit, şi care nu se povestesc. Bucuria ce-o au copiii vorbind încet despre lucrurile nepermise, atracţia dintre un băiat şi o fată ce păcătuiesc, numai prin vorbe, îi făcea să ajungă neîncetat la subiectele scabroase. Simţeau o profundă voluptate pe care nu şi-o reproşau, savurînd-o, tolăniţi în cele două colţuri ale trăsurii, ca nişte prieteni ce-şi aduc aminte de primele lor aventuri. În cele din urmă au ajuns să se laude cu obiceiurile lor urîte. Renée a mărturisit că fetiţele erau ştrengăriţe mari la pension. Maxime a supralicitat îndrăznind să-i povestească unele lucruri ruşinoase de la colegiul din Plassans.

— Ah ! n-aş putea spune... murmura Renée.

Apoi se pleca la urechea lui, ca şi cînd însuşi zgomotul vocii ar fi făcut-o să roşească, spunîndu-i una din poveştile acelea obscene de prin mînăstiri. El avea o colecţie prea bogată de asemenea bancuri ca să rămînă cu gura căscată. Îi fredona la ureche cuplete foarte grosolane. Şi, încet-încet, îi pătrundea o fericire deosebită, amăgiţi de plăcerile trupului de care tot pomeneau, zgîndăriţi de nişte infime dorinţe care nu se întruchipau. Trăsura mergea încet, se întorceau acasă cu o delicioasă oboseală, mai obosiţi ca după o noapte de dragoste. Păcătuiseră, ca nişte băieţi fără iubită care folosiseră obişnuitele procedee, mulţumindu-se cu amintirile mutuale...

O familiaritate, o delăsare şi mai mare era între tată şi fiu. Saccard înţelesese că un mare financiar trebuie să iubească femeile şi să facă nebunii pentru ele. Era brutal în dragoste, preferînd banii ; dar intrau în programul lui şi plimbările prin alcovuri, aruncarea bancnotelor pe anumite şeminee, introducerea din cînd în cînd a unei tîrfe celebre ca pe-o firmă aurită în speculaţiile sale. După ce

Maxime a terminat colegiul, s-au întîlnit la aceleaşi dame, făcînd haz de asta. Au fost chiar şi rivali oarecum. Uneori, cînd tînărul lua cina la localul Maison d'Or, cu vreo bandă gălăgioasă, auzea vocea lui Saccard într-un cabinet vecin.

— Ia te uită ! tata e alături ! exclama cu o strîmbătură ce-o imita pe aceea a actorilor la modă.

Se ducea să bată la uşa separeului, curios să-i vadă cucerirea.

— Ah ! tu eşti, spunea cu glas bucuros. Hai, intră ! Faceţi aşa o gălăgie că nu ne mai auzim mîncînd. Cu cine eşti acolo ?

— E Laure d'Aurigny, e Sylvia, e Racul, şi altele două, cred. Sînt nemaipomenite : vîră degetele în mîncare şi ne aruncă în cap pumni de salată. Fracul mi-e plin de ulei.

Tatăl lui rîdea, găsind că-i foarte nostim.

— Ah ! tineri, tineri, murmura. Nu ca noi, nu-i aşa pisicuţa mea ? am mîncat în linişte şi-o să facem nani.

Punea mîna pe bărbia femeii de lîngă el, gîngurind cu sforăiala lui provensală, făcînd o ciudată melodie amoroasă.

— Oh ! canar bătrîn !... exclama femeia. Bună ziua, Maxime. Ce mult ţin la tine ! Dacă accept să supez cu ticălosul de taică-tu... Nu te mai vede omul. Vino poimîine dimineaţă devreme... Zău, serios, am să-ţi spun ceva.

Saccard termina de mîncat o îngheţată sau un fruct, cu mici înghiţituri şi mare fericire. Săruta umărul femeii, spunînd glumeţ :

— Ştiţi, iubiţii mei, dacă vă deranjez, o să plec... Să sunaţi cînd s-o putea intra.

Apoi pleca cu femeia sau uneori se ducea cu ea în salonul vecin să ia parte la petrecerea gălăgioasă. Maxime împărţea cu el aceiaşi umeri ; mîinile li se întîlneau în jurul aceloraşi talii. Se chemau pe divane, povestindu-şi cu glas tare confidenţele pe care femeile le făceau la ureche. Şi erau aşa de intimi, încît complotau împreună ca să răpească societăţii blonda sau bruneta pe care o alesese unul din ei.

Erau foarte cunoscuţi la Mabille. Se duceau acolo la braţ după vreun dineu rafinat, făceau înconjurul grădinii, salutau femeile, spunîndu-le cîte o vorbă în treacăt. Rîdeau tare, tot la braţ, se ajutau reciproc în discuţiile

foarte aprinse. Tatăl, foarte priceput în chestiunea asta, comenta favorabil iubirile fiului. Uneori, se așezau ca să bea ceva cu o bandă de tîrfe. Apoi, plecau la altă masă, pornind din nou în treburile lor. Şi îi puteai vedea, pînă la miezul nopţii, tot la braţ, prieteneşte, urmărind niște fuste, pe aleile galbene, sub flacăra crudă a felinarelor.

Cînd se întorceau acasă, aduceau de-afară, în haine, ceva din atitudinea tîrfelor pe care le-au părăsit. Fîţîiala lor, anumite cuvinte deșănțate şi unele gesturi grosolane umpleau apartamentul de pe rue de Rivoli cu un miros de alcov suspect. Modul lipsit de energie şi oarecum moleșit în care tatăl strîngea mîna fiului trăda el singur locul de unde veneau. În atmosfera asta, Renée îşi manifesta capriciile, neliniştile senzuale. Îşi bătea joc de ei cu nervozitate.

— Dar de unde veniţi ? îi întreba. Mirosiţi a pipă și a mosc... Cu siguranţă c-o să am migrenă.

Şi, într-adevăr, mirosul ciudat o tulbura foarte tare. Era mirosul pătrunzător al acelui cămin bizar.

Între timp, Maxime a făcut o mare pasiune pentru micuţa Sylvia. A plictisit-o pe mama lui vitregă mai multe luni cu fata asta. Curînd Renée a cunoscut-o foarte bine din talpă pînă la rădăcina părului. Avea un semn vînăt pe șold ; genunchii erau adorabili ; iar umerii, numai unul din ei avea o gropiţă. În timpul plimbărilor, Maxime povestea oarecum răutăcios cît era de perfectă amanta lui. Într-o seară, pe cînd se întorceau din Bois de Boulogne, trăsura lui Renée și aceea a Sylviei, prinse într-o încurcătură, au fost nevoite să se oprească una lîngă alta pe Champs-Elysées. Cele două femei s-au privit cu mare curiozitate, în timp ce Maxime, încîntat de situaţia asta critică, rînjea pe ascuns. Cînd caleaşca s-a pornit din nou, cum mama lui vitregă tăcea încurcată, a crezut că se bosumflase, aşteptîndu-se la una din scenele acelea materne, una din certurile ciudate cu care-și mai umplea uneori plictisul.

— Îl cunoşti pe bijutierul acestei doamne ? l-a întrebat deodată, cînd au ajuns în Place de la Concorde.

— Vai ! da, a răspuns zîmbind ; îi datorez zece mii de franci... De ce mă-ntrebi ?

— Așa, fără motiv.

Apoi, după oarecare tăcere :

— Avea o brățară foarte drăguță, pe mîna dreaptă... Aș fi vrut s-o văd mai de-aproape.

Se întorceau acasă. Și n-a mai spus nimic. Numai a doua zi, în clipa cînd Maxime urma să plece cu tatăl său, l-a luat deoparte pe tînăr vorbindu-i în șoaptă, încurcată, zîmbind drăguț parcă cerîndu-și iertare. El a părut surprins și a plecat, rîzînd răutăcios. Seara, i-a adus brățara Sylviei, pe care mama lui vitregă îl implorase să i-o arate.

— Uite obiectul, a spus. Ajunge omul și hoț pentru dumneata, mamă vitregă.

— Nu te-a văzut cînd ai luat-o ? a întrebat Renée, care cerceta cu nesaț bijuteria.

— Nu cred... A pus-o ieri, n-o să vrea desigur s-o pună și azi.

Tînăra femeie se apropiase, între timp, de fereastră. Își pusese brățara. Ținea mîna ceva mai sus, învîrtind-o încetișor, încîntată, spunînd :

— Oh ! foarte drăguță, foarte drăguță... Numai smaraldele nu-mi plac.

În clipa aceea, a intrat Saccard, și cum era tot cu mîna ridicată, în lumina albă a ferestrei :

— Ia te uită, a exclamat cu mirare, brățara Sylviei !

— Cunoști bijuteria ? a spus ea mai stingherită decît el, nemaiștiind ce să facă cu mîna.

Își revenise ; l-a amenințat pe fiul său cu degetul, murmurînd :

— Ștrengarul ăsta are totdeauna cîte un fruct oprit prin buzunare !... Într-o bună zi o să ne-aducă brațul damei cu tot cu brățară.

— Ei ! nu eu, a răspuns Maxime cu o lașitate ipocrită. Renée a vrut s-o vadă.

— Ah ! s-a mulțumit să spună soțul.

Și a privit la rîndul său bijuteria, repetînd ca soția lui:

— E foarte drăguță, foarte drăguță.

Apoi s-a dus liniștit, și Renée l-a certat pe Maxime că a trădat-o astfel. Dar a răspuns că tatălui puțin îi păsa de asta ! Atunci i-a dat înapoi brățara, adăugînd :

— Să treci pe la bijutier, să-mi comanzi una la fel ca asta ; să ceri numai să înlocuiască smaraldele cu safire.

Saccard nu putea ține prin apropierea lui multă vreme vreun lucru sau vreo persoană, fără să vrea s-o vîndă, trăgînd vreun folos. Fiul său n-avea încă douăzeci de ani, cînd s-a gîndit să-l folosească. Un băiat drăguț, nepot de ministru, fiul unui mare financiar, trebuia să fie un plasament bun. Era puțin cam tînăr, dar putea să-i caute o soție și o zestre, chiar dacă se tărăgăna căsătoria multă vreme, sau se precipita, după încurcăturile de bani ale casei. A avut mînă bună. A găsit, într-un consiliu de administrație din care făcea parte și el, un bărbat frumos, înalt, domnul de Mareuil, care, în două zile, a fost omul lui. Domnul de Mareuil a fost rafinator în Havre, pe numele de Bonnet. După ce făcuse o mare avere, se însurase cu o tînără nobilă, foarte bogată și ea, care căuta un nătărău prezentabil. Bonnet a reușit să ia numele soției sale, ceea ce i-a satisfăcut orgoliul ; căsătoria îi insuflase o ambiție nebună, visa să impună nobleții lui Hélène prin dobîndirea unei situații politice importante. Din clipa aceea, a investit bani în ziare noi, a cumpărat proprietăți mari în cea mai îndepărtată parte a provinciei Nièvre, pregătindu-se prin toate mijloacele cunoscute să-și pună cadidatura la Corpul legislativ. Pînă acum eșuase, fără a-și pierde emfaza. Era cel mai gol creier ce se văzuse vreodată. Avea o statură superbă, fața albă și gînditoare, a unui mare om de stat ; și cum știa să asculte minunat, cu ochii profunzi și măreția calmă a feței, credeai că avea o prodigioasă putere de înțelegere și de deducție. Dar cu siguranță că nu se gîndea la nimic. Ajungea însă să-i tulbure pe oameni care nu mai știau dacă aveau de-a face cu un om superior sau cu un imbecil. Domnul de Mareuil s-a agățat de Saccard așa cum te agăți de-un colac de salvare. Știa că se va elibera o candidatură oficială în Nièvre, dorea pătimaș ca ministrul să-l desemneze pe el ; era ultima lui carte. Așa că s-a predat cu trup și suflet fratelui ministrului. Saccard, care adulmecase o afacere bună, i-a sugerat ideea unei căsătorii între fiica lui, Louise, și Maxime. Domnul de Mareuil și-a manifestat cu efuziune sentimentele, părîndu-i-se că el a fost cel care avusese mai întîi ideea căsătoriei și considerîndu-se foarte fericit să intre în familia unui ministru, și s-o dea pe Louise unui

tînăr ce părea să aibă cele mai frumoase speranțe de viitor.

Louise ar avea un milion zestre, spunea tatăl ei. Pocită, urîtă și fermecătoare, era condamnată să moară de tînără; o boală de plămîni o măcina în taină, dîndu-i o veselie nervoasă, o grație mîngîietoare. Fetițele bolnave îmbătrînesc repede, devenind femei mai înainte de timp. Avea o naivitate senzuală, părea să se fi născut la cincisprezece ani, în plină pubertate. Cînd se uita la ea, tatăl ei, colosul acela sănătos și îndobitocit, nu-i venea a crede că era fata lui. Pe cînd trăia mama ei, era și ea o femeie înaltă și puternică, dar umblau niște zvonuri despre amintirea ei care explicau copila asta sfrijită, purtările ei de țigancă milionară, urîțenia ei vicioasă și fermecătoare. Se spunea că Hélène de Mareuil murise în cele mai rușinoase desfrîuri. Plăcerile au mistuit-o ca un ulcer, fără ca soțul să-și fi dat seama de nebunia lucidă a soției sale, pe care ar fi trebuit s-o interneze într-un ospiciu. Purtată de pîntecele bolnav, Louise ieșise cu sîngele sărac, cu membrele strîmbate, cu creierul atins și memoria chiar de pe atunci plină de-o viață murdară. Uneori, i se părea că-și aduce aminte nedeslușit de-o altă viață, vedea cum se desfășurau într-o vagă umbră scene ciudate, bărbați și femei sărutîndu-se, întreaga dramă senzuală cu care se distrau curiozitățile ei de copil. Aceasta era vocea mamei ce răsuna în ea. Copilăria ei ducea mai departe viciul. Pe măsură ce creștea, nu se mai mira de nimic, aducîndu-și aminte de tot, sau mai degrabă știa totul, și se îndrepta spre lucrurile interzise cu o siguranță a mîinii, ce-o făcea să semene, în viață, cu acea ființă care întorcîndu-se acasă după o lungă absență nu trebuia decît să întindă mîna ca să se simtă bine și să se bucure de locuința ei. Fetița asta bizară ale cărei instincte le măguleau pe-ale sale, care mai avea și-o nevinovăție a nerușinării, un amestec savuros de naivitate și de îndrăzneală, în această a doua viață pe care și-o trăia fecioară cu iscusința și rușinea femeii mature, avea să-i placă în cele din urmă lui Maxime și să-i pară chiar mult mai nostimă decît Sylvia, care avea inimă de portărel, era fiica unui negustor de hîrtie și era, în fond, îngrozitor de burgheză.

Căsătoria s-a încheiat rîzînd, hotărîndu-se ca „puștii“ să fie lăsați să crească. Între cele două familii era o strînsă

prietenie. Domnul de Mareuil își pregătea candidatura. Saccard pîndea prada. S-a convenit că Maxime va oferi miresei ca dar de nuntă numirea lui de funcționar la Consiliul de Stat.

Între timp, averea lui Saccard părea la apogeu. Ardea în mijlocul Parisului un foc de bucurie colosal. Era momentul fierbinte cînd aruncarea la cîini a părții ce li se cuvenea din vînat a umplut un colț al pădurii cu lătrăturile haitei, cu pocnetele bicelor și cu scînteierile torțelor. Poftele scăpate din frîu se potoleau în sfîrșit, în nerușinarea triumfului, în vacarmul cartierelor surpate și a averilor adunate în șase luni. Orașul nu mai era decît un mare dezmăț de milioane și de femei. Viciul, apărut de sus, curgea în pîrîuri, expunîndu-se în bazine, se urca din nou în havuzurile grădinilor, ca să cadă iarăși pe acoperișuri, ca o ploaie măruntă și pătrunzătoare. Și cînd treceai de poduri, noaptea, Sena căra parcă, în mijlocul orașului adormit, gunoaiele cetății, firimiturile căzute de la masă, nodurile de dantele rămase pe divane, cozile uitate prin trăsuri, bancnotele alunecate din bluze, tot ceea ce brutalitatea dorinței și satisfacerea imediată a instinctului aruncă în stradă, după ce l-au rupt și terfelit. Atunci, în somnul febril al Parisului, chiar mai bine decît în căutarea gîfîitoare din ziua mare, simțeai detracarea cerebrală, coșmarul aurit și voluptuos al unui oraș nebun după aurul și carnea lui. Viorile cîntau pînă la miezul nopții ; apoi ferestrele se stingeau, și umbrele se lăsau peste oraș. Era ca un alcov colosal unde s-ar fi suflat în ultima lumînare și ar fi dispărut cea din urmă rușine. În fundul tenebrelor nu mai era decît un imens horcăit de dragoste furioasă și obosită ; în timp ce palatul Tuileries, pe malul apei, își întindea brațele în întuneric ca pentru o îmbrățișare uriașă.

Saccard construise de curînd casa lui boierească din parcul Monceau pe un teren furat de la Oraș. Își reținuse, la primul etaj, un cabinet superb, de palisandru și de aur, cu vitrine înalte de bibliotecă, pline cu dosare, în care nu se vedea nici urmă de carte ; casa de bani, încastrată în perete, se arcuia ca un alcov de fier, așa de mare ca să încapă în ea iubirile de-un miliard. Averea lui se dezvolta

acolo, afişîndu-se cu impertinenţă. Totul părea să-i reuşească. Cînd a părăsit apartamentul de pe rue de Rivoli, pentru un mod de viaţă mai îmbelşugat, dublînd cheltuielile, le-a vorbit celor apropiaţi de nişte cîştiguri considerabile. După părerea lui, asociaţia cu Mignon şi cu Charrier îi aducea beneficii uriaşe ; speculaţiile cu imobilele mergeau şi mai bine, iar Creditul viticol era o vacă al cărei lapte nu seca. Avea un mod de-a înşira bogăţiile că-i zăpăcea pe cei care-l ascultau, împiedicîndu-i să vadă limpede. Fornăiala lui de provensal era şi mai mare : frazele scurte şi gesturile nervoase erau ca nişte focuri de artificii, în care milioanele zburau ca rachetele, şi care-i uluiau, în cele din urmă, şi pe cei mai neîncrezători. Mimica turbulentă de om bogat a contribuit foarte mult la reputaţia de jucător norocos pe care o dobîndise. În realitate, nimeni nu-i cunoştea vreun capital curat şi solid. Diferiţii asociaţi, la curent cu situaţia ce-o aveau faţă de ei, prin forţa împrejurărilor, îşi explicau colosala lui bogăţie crezînd că avea mare noroc în celelalte speculaţii, pe care nu le cunoşteau. Cheltuia nebuneşte ; banii curgeau mereu şiroaie din casa de bani, fără ca izvoarele acestui fluviu de aur să fi fost încă descoperite. Era curată nebunie, furia banilor, pumnii de ludovici aruncaţi pe fereastră, casa de bani golită în fiecare seară pînă la ultima lăscaie se umplea din nou în timpul nopţii nu se ştie cum, nefurnizînd niciodată sume aşa de mari ca atunci cînd Saccard pretindea că a pierdut cheile.

În averea aceea ce urla, revărsîndu-se ca un torent de iarnă, zestrea lui Renée era zgîlţîită, cărată, înecată. Tînăra femeie, neîncrezătoare în primele zile, voind să-şi administreze singură bunurile, a fost curînd obosită de afaceri ; apoi s-a simţit săracă lîngă soţul ei, şi, copleşită de datorii, a fost nevoită să recurgă la el, împrumutînd bani de la el şi ajungînd la discreţia lui. La fiecare notă de plată nouă, pe care o achita zîmbind ca un bărbat ce înţelegea slăbiciunile omeneşti, se preda tot mai mult, încredinţîndu-i titluri de rentă, autorizîndu-l să vîndă una şi alta. Cînd au venit să locuiască în casa boierească din parcul Monceau, era aproape complet despuiată. El se substituise statului, plătindu-i renta de o sută de mii de franci provenind de la casa de pe rue de la Pépinière ; pe de altă parte, o

făcuse să vîndă domeniul din Sologne, ca să vîre banii într-o afacere mare, un plasament superb, spunea el. Nu-i mai rămăseseră așadar decît terenurile din Charonne, pe care refuza cu încăpățînare să le înstrăineze, ca să n-o supere pe excelenta mătușă Elisabeth. Dar și acolo, el pregătea o lovitură genială, cu ajutorul fostului său complice Larsonneau. Îi era, de altfel, foarte îndatorată ; dacă-i luase averea, dădea pentru ea de cinci sau șase ori veniturile. Renta de-o sută de mii de franci, adăugată la venitul banilor din Sologne, ajungea abia la nouă sau zece mii de franci, exact cît să-și achite lingereasa și cizmarul. Îi dădea sau plătea pentru ea de vreo cincisprezece sau douăzeci de ori mai mult decît suma aceea mizerabilă. Ar fi trebăluit opt zile ca să fure de la dînsa o sută de franci, și o întreținea regește. Așa că, la fel ca toată lumea, avea respect pentru monumentala casă de bani a soțului ei, fără a încerca să pătrundă deșertăciunea acestui fluviu de aur ce-i trecea pe sub ochi, și în care se arunca în fiecare dimineață.

În casa din parcul Monceau, a fost criza nebuniei, triumful fulgerător. Familia Saccard și-a dublat numărul trăsurilor și atelajelor ; a avut o armată de slugi, pe care a îmbrăcat-o într-o livrea de-un albastru obișnuit, cu pantaloni de culoarea sacîzului și jiletcă în dungi negru cu galben, culori cam sobre pe care financiarul le alesese ca să pară foarte serios, unul dintre cele mai scumpe visuri ale sale. Și-au afișat luxul pe fațadă, trăgînd perdelele în zilele marilor dineuri. Vijelia vieții contemporane, ce făcuse să se trîntească ușile apartamentului de la etajul întîi de pe rue de Rivoli, ajunsese, în casa boierească, un adevărat uragan ce amenința să smulgă pereții despărțitori. În apartamentele princiare, pe balustradele aurite, pe covorul gros de lînă, în palatul feeric de parvenit, stăruia izul de la Mabille, cu fîțîiala cadrilurilor la modă, toată epoca trecea cu rîsul ei nebun și prostesc, cu eterna ei foame și sete. Era casa suspectă a plăcerii mondene, a plăcerii nerușinate ce-și lățește ferestrele ca să afle trecătorii secretul alcovurilor. Soțul și soția trăiau acolo liber, sub ochii slugilor. Își împărțiseră casa, unde se instalau provizoriu, neavînd aerul de-a se simți acasă, parcă aruncați, la sfîrșitul unei călătorii tumultuoase și amețitoare, în

vreun palat regal mobilat, unde abia avuseseră timp să-şi desfacă cuferele, ca să alerge mai repede la plăcerile unui oraş nou. Locuiau în el noaptea, nerămînînd acasă decît în zilele marilor dineuri, tîrîţi de-o neîncetată alergătură prin Paris, întorcîndu-se uneori pentru o oră, aşa cum te-ntorci la camera de la han, între două excursii. Renée se simţea în ea şi mai neliniştită, mai nervoasă ; fustele de mătase alunecau cu şuierături de năpîrci pe covorul gros, pe satinul canapeluţelor ; aurăriile prosteşti din jurul ei o iritau, ca şi tavanele înalte, goale, în care, după nopţile de petreceri, nu mai rămîneau decît rîsetele tinerilor proşti şi sentinţele bătrînilor pungaşi ; ca să umple luxul acela, ca să locuiască în strălucirea aceea, ar fi dorit o distracţie supremă pe care ciudăţeniile ei o căutau zadarnic prin toate colţurile casei boiereşti, în salonaşul de culoarea soarelui, ca şi în sera cu vegetaţiile grase. Iar Saccard, acesta îşi văzuse visul cu ochii ; primea marea fiinţă, pe domnul Toutin-Laroche, pe domnul de Lauwerens ; îi primea şi pe marii oameni politici, pe baronul Gouraud, pe deputatul Haffner ; chiar fratele său, ministrul, binevoise să vină de vreo două sau trei ori ca să-i consolideze situaţia prin prezenţa lui. Totuşi, la fel ca nevasta lui, avea temeri nervoase, o nelinişte ce făcea ca rîsul lui să aibă un ciudat sunet de geamuri sparte. Devenea atît de volburos, atît de înspăimîntat, încît cunoştinţele lui spuneau despre dînsul: „Dracul ăsta de Saccard ! cîştigă prea mulţi bani, şi-o să înnebunească din cauza asta !“ În 1860, îl decoraseră după un serviciu misterios pe care-l făcuse prefectului, reprezentînd o doamnă la o vînzare de terenuri.

Pe vremea cînd s-au instalat în casa boierească din parcul Monceau, o persoană apărută în viaţa lui Renée i-a lăsat o amintire de neşters. Pînă atunci, ministrul rezistase la implorările cumnatei sale, care murea de poftă să fie invitată la balurile curţii. S-a înduplecat, în fine, considerînd averea fratelui său definitiv stabilită. Renée n-a dormit o lună întreagă. A sosit seara cea mare, şi în trăsura care o ducea la palatul Tuileries tremura ca varga.

Avea o rochie extraordinar de graţioasă şi de originală, o adevărată descoperire, pe care o crease într-o noapte de insomnie, şi o executaseră trei lucrători de la Worms la ea acasă, sub îngrijirea ei. Era o simplă rochie de voal alb,

cu o mulţime de volănaşe decupate şi tivite cu un firicel de catifea neagră. Tunica de catifea neagră avea un decolteu pătrat, foarte mare pe piept, încadrat de-o dantelă subţire, cam de înălţimea unui deget. Nici o floare, nici o bucată de panglică ; avea la ambele mîini brăţări fără nici un model, iar pe cap o diademă îngustă de aur, un cerc simplu care era ca un fel de aureolă.

Cînd a ajuns în salon şi soţul a părăsit-o ca să se ducă la baronul Gouraud, a fost încurcată o clipă. Dar oglinzile, în care se găsea fermecătoare, au liniştit-o imediat, şi a început să se obişnuiască cu aerul cald, cu murmurul vocilor, cu înghesuiala de fracuri negre şi de umeri albi, cînd a apărut împăratul. Traversa salonul încet, la braţul unui general mic şi gras, care răsufla ca şi cînd ar fi digerat greu. Umerii s-au aranjat pe două rînduri, în timp ce fracurile s-au dat un pas înapoi, instinctiv şi discret. Renée a fost împinsă la capătul şirului de umeri, aproape de uşa a doua, aceea spre care se îndrepta împăratul cu pasul greoi şi şovăitor. Astfel l-a văzut venind spre ea, de la o uşă la cealaltă.

Era în frac, cu eşarfa roşie a marelui cordon. Renée, din nou emoţionată, distingea cu greutate, şi pata aceea sîngerîndă i se părea că-i împroaşcă prinţului tot pieptul. I s-a părut mic, cu picioarele prea scurte, nesigur ; dar era încîntată, şi-l vedea frumos, cu faţa lui lividă, cu pleoapa greoaie şi întunecată căzînd peste ochiul stins. Sub mustaţă, gura se deschidea molatică ; numai nasul rămăsese osos în tot chipul lui descompus.

Împăratul şi bătrînul general înaintau mereu cu paşi mici, părînd a se susţine, moleşiţi, zîmbind oarecum. Se uitau la doamnele înclinate, şi ocheadele aruncate în dreapta şi stînga alunecau spre corsaje. Generalul se apleca, spunînd o vorbă stăpînului, strîngîndu-i braţul ca un prieten vesel. Şi împăratul, moale şi apatic, şi mai posac ca de obicei, se tot apropia mereu cu mersul tărăgănat.

Erau în mijlocul salonului, cînd Renée a simţit cum îşi fixau privirile asupra ei. Generalul o privea cu ochii rotunzi, pe cînd împăratul, ridicîndu-şi pe jumătate pleoapele, avea nişte licăriri sălbatice în ochii înceţoşaţi. Descumpănită, Renée a plecat capul, înclinîndu-se, nemai-

văzînd decît rozacele covorului. Dar urmărindu-le umbra, a înțeles că se opriseră cîteva secunde în fața ei. Și i s-a părut că-l aude pe împărat, suspectul visător, murmurînd, privind-o vîrîtă în fusta ei de muselină cu dungi de catifea:

— Domnule general, uitați-vă la floarea asta bună de cules, o misterioasă garoafă albă împestrițată cu negru.

Și generalul a răspuns, cu vocea mai brutală :

— Sire, garoafa asta s-ar potrivi al dracului de bine la butonierele noastre.

Renée a ridicat capul. Apariția dispăruse, un val de mulțime încurca ușa. Din seara aceea, a mers adesea la palatul Tuileries, a avut chiar onoarea ca împăratul să-i facă un compliment cu glas tare, și să ajungă oarecum prietena lui ; dar și-a adus totdeauna aminte de mersul acela încet și greoi al prințului în mijlocul salonului, între cele două rînduri de umeri ; și, atunci, cînd avea vreo bucurie nouă din averea ce tot creștea a soțului ei, îl revedea pe împărat dominînd busturile plecate, venind spre ea și comparînd-o cu o garoafă pe care bătrînul general îl sfătuia s-o pună la butoniera lui. Pentru Renée, asta era nota acută din viața ei.

CAPITOLUL IV

Dorința clară și chinuitoare ce-o simțise Renée, în miresmele tulburătoare ale serei, în timp ce Maxime și Louise rîdeau pe o canapeluță din salonașul de culoarea soarelui, părea să fi dispărut ca un coșmar din care nu mai rămăsese decît o vagă înfiorare. Toată noaptea tînăra femeie simțise pe buzele ei amăreala tanghinului ; simțind usturătoarea durere a frunzei blestemate, i se părea că o gură de foc se punea pe-a ei, insuflîndu-i o dragoste mistuitoare. Apoi gura îi scăpa, și visul se topea în mari valuri de umbră care se rostogoleau peste ea.

A dormit puțin dimineața. Cînd s-a trezit, a crezut că-i bolnavă. A poruncit să se tragă perdelele, i-a spus medicului că are grețuri și dureri de cap, refuzînd cu încăpățînare să iasă din cameră două zile. Și, cum pretindea că e asediată, a încuiat ușa. Degeaba a bătut Maxime la ușa ei. El nu dormea în casa boierească, ca să se simtă mai liber în apartamentul său ; ducea de altfel o viață extrem de nomadă, locuind în casele cele noi ale tatălui său, alegîndu-și etajul ce-i plăcea, mutîndu-se în fiecare lună, adesea din capriciu, uneori ca să facă loc unor chiriași serioși. Locuia cu vreo amantă într-o casă terminată de curînd. Obișnuit cu capriciile mamei sale vitrege, a simulat o mare compasiune, ducîndu-se de patru ori pe zi s-o întrebe cum se mai simte cu niște mutre dezolate, numai ca s-o sîcîie. A treia zi, a găsit-o în salonaș, trandafirie, zîmbitoare, calmă și odihnită.

— Ei, te-ai distrat bine cu Céleste ? a întrebat, făcînd aluzie la întrevederea lungă între patru ochi pe care tocmai o avusese cu camerista ei.

— Da, a răspuns, e o fată prețioasă. Are totdeauna mîinile reci ca gheața ; mi le punea pe frunte și-mi calma puțin bietul meu cap.

— Fata asta e un leac ! a exclamat tînărul. Dacă mi s-o întîmpla vreodată nenorocirea să mă îndrăgostesc, nu-i așa că ai să mi-o împrumuți ca să-mi pună mîinile pe inimă ?

Au glumit, și-au făcut obișnuita plimbare în Bois de Boulogne. Au trecut cincisprezece zile. Renée s-a aruncat cu și mai mare frenezie în viața ei de vizite și de baluri ; capul ei părea să fi amețit din nou, nu se mai plîngea de oboseală și de dezgust. Părea să fi avut numai o prăbușire secretă, despre care nu pomenea, destăinuind-o doar printr-un dispreț mai accentuat față de ea însăși și printr-o depravare mai îndrăzneață în capriciile ei de mare mondenă. Într-o seară, i-a mărturisit lui Maxime că murea de poftă să meargă la balul pe care Blanche Muller, o actriță la modă, îl dădea prințeselor rampei și reginelor demimondene. Ceea ce l-a surprins și chiar l-a încurcat pe tînărul, care nu avea totuși scrupule prea mari. A încercat s-o convingă pe mama lui vitregă că, într-adevăr, n-avea ce căuta acolo ; unde nici n-ar fi avut, de altfel, de văzut ceva prea nostim ; și-apoi, dac-o recunoșteau, avea să iasă scandal. La toate motivele întemeiate, răspundea, împreunîndu-și mîinile, implorînd și zîmbind :

— Hai, fii drăguț, dragă Maxime. Vreau să merg... O să-mbrac un costum de domino albastru închis, o să trecem doar prin saloane.

Cînd Maxime, care totdeauna accepta pînă la urmă, și care ar fi dus-o pe mama lui vitregă în toate locurile deocheate din Paris dacă l-ar fi rugat, a fost de acord s-o ducă la balul dat de Blanche Muller, a bătut din palme ca un copil căruia i se acorda o recreație nesperată.

— Ah ! ce drăguț ești, a spus. Nu-i așa că-i mîine ? Să vii să mă iei foarte devreme. Vreau să văd cum sosesc femeile alea. O să-mi spui numele lor și-o să ne distrăm grozav...

S-a gîndit puțin, apoi a adăugat :

— Nu, să nu vii. Să m-aștepți cu o birjă, pe bulevardul Malesherbes. O să ies prin grădină.

Misterul acesta dădea o savoare în plus escapadei ; un simplu rafinament de plăcere, căci, dacă ar fi ieșit chiar la

miezul nopții pe poarta cea mare, soțul ei nici nu s-ar fi uitat măcar pe fereastră.

A doua zi, după ce-i spusese lui Céleste s-o aștepte, a traversat, cu fiorii unei delicioase temeri, umbrele negre ale parcului Monceau. Saccard profitase de bunele sale relații cu Primăria ca să obțină cheia unei portițe a parcului, și Renée dorise să aibă una la fel. Era cît pe ce să se rătăcească, n-a găsit birja, decît datorită celor doi ochi galbeni ai felinarelor. Pe vremea aceea, bulevardul Malesherbes, terminat de curînd, era încă, seara, un loc foarte retras. Tînăra femeie s-a strecurat în trăsură, foarte emoționată, cu inima bătîndu-i delicios, ca și cînd s-ar fi dus la vreo întîlnire de dragoste. Maxime, resemnat, fuma, pe jumătate adormit într-un colț al trăsurii. A vrut să arunce havana, dar l-a împiedicat, și cum încerca să-i rețină brațul, în întuneric, i-a spus mîna chiar pe față, ceea ce i-a distrat grozav pe amîndoi.

— Îți spun că-mi place mirosul de tutun, a exclamat. Păstrează-ți havana... Și-apoi, în seara asta, ne destrăbălăm... Sînt și eu bărbat.

Luminile nu se aprinseseră pe bulevard. Cînd trăsura se îndrepta spre catedrala Madeleine, era așa de întuneric în ea că nici nu se vedeau. Uneori, cînd tînărul își ducea havana la buze, un punct roșu străpungea tenebrele dese. Pe Renée o interesa punctul acela roșu. Maxime, pe care costumul mare de domino negru îl acoperise pe jumătate, umplînd interiorul trăsurii, continua să fumeze în liniște, plictisit. În realitate, capriciul mamei sale vitrege îl împiedicase să meargă la Café Anglais împreună cu o bandă de femei, hotărîte să înceapă și să sfîrșească acolo balul lui Blanche Muller. Era morocănos și ea a ghicit că era bosumflat în umbră.

— Nu te simți bine ? l-a întrebat.

— Nu, mi-e frig, a răspuns.

— Ia te uită ! și eu ard. Mi se pare că e o căldură înăbușitoare... Pune un colț din jupoanele mele pe genunchii tăi.

— Oh ! jupoanele tale, a murmurat prost dispus, m-am săturat de ele pînă-n gît.

Dar vorbele astea l-au făcut să rîdă și pe el, și încet-încet s-a înviorat. Renée i-a povestit ce frică i-a fost în par-

cul Monceau. Atunci i-a spus și despre un alt chef de-al ei : ar fi vrut să se plimbe, noaptea, pe micul lac al parcului, în barca pe care o vedea de la ferestrele ei eșuată pe marginea unei alei. Lui i s-a părut că devenea melancolică. Trăsura mergea mereu, întunericul era de nepătruns, se aplecau unul spre celălalt ca să se-audă în zgomotul roților, atingîndu-se ușor, simțindu-și răsuflarea caldă, uneori, cînd se apropiau prea tare. Și, în răstimpuri egale, havana lui Maxime se aprindea din nou, pătînd umbra cu roșu, aruncînd un fulger ușor și roz pe fața lui Renée. Era fermecătoare în licărirea aceea rapidă ; așa că tînărul a fost impresionat.

— Oh ! oh ! a spus, părem foarte drăguță în seara asta, mamă vitregă... Ia să vedem !

Și-a apropiat havana, trăgînd grăbit cîteva fumuri. Renée, în colțul ei, a fost luminată de-o lumină caldă și oarecum gîfîindă. Își ridicase puțin gluga. Capul descoperit, plin de-o mulțime de cîrlionți, numai cu o simplă panglică albastră, semăna cu cel al unui puști adevărat, pe bluza mare de satin negru închisă pînă la gît. I s-a părut foarte nostim să fie privită și admirată astfel la lumina unei havane. Se lăsa pe spate rîzînd, pe cînd el a adăugat cu un aer de comică gravitate :

— Drace ! va trebui să am grijă de tine, dacă vreau să te-aduc tatii înapoi nevătămată.

Între timp, birja trecuse de catedrala Madeleine și se îndrepta spre bulevarde. Acolo s-a umplut de lumini jucăușe, din pricina reflexelor magazinelor ale căror vitrine ardeau. Blanche Muller locuia la doi pași, într-una din casele acelea care au fost construite pe terenuri înălțate de pe rue Basse-du-Rempart. La poartă nu se aflau încă decît cîteva trăsuri. Era abia ora zece. Maxime voia să facă o plimbare pe bulevarde, să mai aștepte un ceas ; dar Renée, a cărei curiozitate ațîțată devenise mai vie, i-a spus pe șleau că avea să urce singură, dacă n-o însoțea. A urmat-o și a fost fericit cînd a găsit sus mai multă lume decît bănuise. Tînăra femeie își pusese masca. La brațul lui Maxime, căruia îi dădea în șoaptă ordine ce nu admiteau replici, și care o asculta docil, a scotocit toate încăperile, ridicînd colțurile draperiilor de pe la uși, a cercetat mobilierul, ar fi căutat și prin sertare, dacă nu s-ar fi temut să n-o vadă

cineva. Apartamentul, foarte bogat, avea colțuri artistice, unde regăseai ceva din cabotinajul actorilor. Mai ales acolo fremătau nările trandafirii ale lui Renée, silindu-și însoțitorul să meargă încet, ca să nu-i scape nimic din lucruri și din mirosul lor. A întîrziat mai ales într-un cabinet de toaletă, lăsat deschis de Blanche Muller, care, atunci cînd avea musafiri, lăsa oaspeților pînă și alcovul ei, în care patul era dat la o parte ca să se pună mese de joc. Dar cabinetul nu i-a plăcut ; i s-a părut obișnuit și puțin murdar chiar, cu covorul tot găurit de mucuri de țigară și draperiile albastre pătate de alifie și împroșcate cu spumă de săpun. Apoi, după ce cercetase cu atenție locurile, memorînd cele mai infime amănunte ale locuinței, ca să le descrie mai tîrziu prietenelor, a trecut la personaje. Pe bărbați îi cunoștea ; majoritatea erau aceiași financiari, aceiași oameni politici, aceiași tineri de viață care veneau la ea în ziua ei de primire, care era joi. Uneori, i se părea că se află în salonul ei, cînd se găsea în fața unui grup de fracuri zîmbitoare, care avusese, în ajun, acasă la ea, același zîmbet, vorbind cu marchiza d'Espanet sau blonda doamnă Haffner. Și cînd se uita la femei, iluzia nu dispărea de tot. Laure d'Aurigny era îmbrăcată în galben ca Suzanne Haffner, și Blanche Muller avea, ca Adeline d'Espanet, o rochie albă, decoltată pînă la mijlocul spatelui. În sfîrșit, Maxime s-a scuzat, și ea a binevoit să se așeze împreună cu el pe o canapeluță. Au rămas acolo o clipă, tînărul căscînd, tînăra femeie cerîndu-i numele acelor dame, dezbrăcîndu-le cu privirea, și făcînd socoteală cîți metri de dantelă aveau în jurul fustelor. Cum a văzut-o cufundată în studiul ăsta grav, a scăpat în cele din urmă, răspunzînd unui semn făcut cu mîna de Laure d'Aurigny, care a glumit pe socoteala doamnei de la brațul lui. Apoi l-a pus să jure că va veni după ei, către ora unu, la Café Anglais.

— Va fi acolo și tatăl tău, i-a strigat, în clipa cînd s-a întors lîngă Renée.

Renée era înconjurată de un grup de femei care rîdeau foarte tare, în timp ce domnul de Saffré profitase de locul lăsat liber de Maxime ca să se strecoare lîngă ea și să-i facă niște complimente de birjar. Apoi domnul de Saffré și femeile, toată lumea se pornise să urle și să se bată cu mîna

peste coapse, așa că Renée, cu timpanele sparte, căscînd la rîndul ei, s-a ridicat spunîndu-i însoțitorului :

— Hai să mergem, sînt prea stupizi !

Cînd ieșeau, a intrat domnul de Mussy. Părînd încîntat să-l întîlnească pe Maxime, și, fără să-i dea vreo atenție femeii mascate care era cu el, a murmurat melancolic :

— Ah, dragul meu, o să mor din cauza ei. Știu că se simte mai bine, și nu mă primește. Spune-i dumneata că m-ai văzut cu lacrimi în ochi.

— Fii liniștit, o să-i transmit, a spus tînărul cu un rîs ciudat.

Și, pe scară :

— Ei bine, mamă vitregă, nu te-a impresionat bietul tînăr ?

A dat din umeri fără să răspundă. Jos, pe trotuar, s-a oprit înainte de-a se urca în birja care-i așteptase, privind șovăitoare cînd spre catedrala Madeleine, cînd spre Boulevard des Italiens. Era abia unsprezece și jumătate, bulevardul fiind încă foarte animat.

— Atunci o să ne întoarcem acasă, a murmurat cu părere de rău.

— Numai dacă nu vrei să ne plimbăm puțin pe bulevarde cu trăsura, a răspuns Maxime.

A fost de acord. Desfătarea ei de femeie curioasă se terminase prost, și era disperată că se întorcea astfel cu o iluzie mai puțin și un început de migrenă. Crezuse multă vreme că un bal de actrițe era nemaipomenit de nostim. Așa cum se întîmplă în ultimele zile ale lunii octombrie, parcă era primăvară din nou ; noaptea era o căldură de mai, și cele cîteva adieri mai reci înviorau puțin aerul. Renée a rămas tăcută, privind prin portieră lumea, cafenelele, restaurantele, al căror șir nesfîrșit alerga prin fața ei. Devenise foarte serioasă, pierdută în dorințele vagi ale reveriilor de femeie. Trotuarul lat măturat de rochiile tîrfelor, pe care cizmele bărbaților aveau un ciudat sunet familiar, asfaltul cenușiu pe care i se părea că trece galopul plăcerilor și al iubirilor ușoare, îi trezeau dorințele ațipite, făcînd-o să uite balul acela idiot de la care plecase, ca să întrezărească alte bucurii de mai bună calitate. La ferestrele cabinetelor de la Brébant, a zărit umbre de femei pe albeața perdelelor. Și Maxime i-a spus o poveste foarte

îndrăzneață, a unui soț înșelat care surprinsese astfel, pe-o perdea, umbra soției sale în flagrant delict cu umbra unui amant. Abia îl asculta. El s-a înveselit, luîndu-i în cele din urmă mîinile, necăjind-o, vorbindu-i despre bietul domn de Mussy.

Cum se întorceau, trecînd din nou prin fața pe la Brébant :

— Știi, a spus deodată, că domnul de Saffré m-a invitat să supez în seara asta ?

— Oh ! ai fi mîncat prost, a răspuns rîzînd. Saffré n-are nici un fel de imaginație culinară. E încă la salata de homar.

— Nu, nu, vorbea de stridii și de pui de potîrniche rece... Dar m-a tutuit și asta m-a deranjat.

A tăcut, privind din nou bulevardul, și a adăugat, după o tăcere dezolată.

— Știi, partea proastă este că mi-e o foame nebună.

— Cum ! Ți-e foame, a exclamat tînărul. E foarte simplu, o să supăm împreună... Vrei ?

A spus-o foarte liniștit ; dar mai întîi a refuzat, zicînd că Céleste îi pregătise o gustare acasă. Totuși, el nevrînd să meargă la Café Anglais, ceruse birjarului să oprească în colțul străzii Le Peletier, în fața restaurantului cafenelei Riche ; coborîse chiar, și cum mama vitregă mai ezita :

— La urma urmelor, a zis, dacă te temi să nu te compromit, spune... O să mă urc lîngă vizitiu și să te duc la soțul tău.

A zîmbit, coborînd din trăsură ca o pasăre ce se teme să nu-și ude ghearele. Era radioasă. Trotuarul de sub picioare îi încălzea călcîiele, iritînd-o, dîndu-i un delicios fior de teamă și de capriciu satisfăcut. De cînd se pornise trăsura, avusese un chef nebun să sară pe trotuar. L-a traversat cu pași mici, pe furiș, ca și cînd îi făcea plăcere să se teamă să nu fie văzută acolo. Escapada ei se prefăcea de-a binelea în aventură. Nu regreta firește că refuzase brutala invitație a domnului de Saffré. Dar s-ar fi întors acasă îngrozitor de posacă, dacă lui Maxime nu i-ar fi venit ideea s-o facă să guste din fructul oprit. El a urcat scara vioi, parc-ar fi fost acasă. L-a urmat gîfîind puțin. Stăruiau niște izuri de pește și de vînat, și covorul, prins de trepte cu niște bare de alamă, mirosea a praf, făcînd-o și mai emoționată.

Cînd au ajuns la mezanin, au dat de-un chelner, cu atitudine demnă, care s-a lipit de perete ca să-i lase să treacă.

— Charles, îi spune Maxime, o să ne serveşti, nu-i aşa ?... Dă-ne salonul alb.

Charles s-a înclinat, a mai urcat cîteva trepte, a deschis uşa unui separeu. Lumina era slabă, lui Renée i s-a părut că intră în semiîntunericul unui loc suspect şi fermecător.

Pe fereastra larg deschisă pătrudea un uruit neîncetat, iar pe tavan, în reflexele cafenelei din faţă, treceau umbrele repezi ale celor care se plimbau. Chelnerul a făcut lampa mai mare. Umbrele au dispărut de pe tavan, separeul a fost inundat de-o lumină crudă căzînd chiar pe capul tinerei femei. Îşi şi dăduse gluga pe spate. Cîrlionţii i se zbîrliseră puţin în trăsură dar panglica nu se clintise din loc. A început să umble stingherită de modul în care o privea Charles ; băiatul clipea, mişcîndu-şi pleoapele ca s-o vadă mai bine, făcînd nişte gesturi al căror sens era limpede :

— Uite şi una pe care n-o cunosc încă.

— Ce serveşte domnul ? a întrebat cu glas tare.

Maxime s-a întors spre Renée.

— Supeul domnului de Saffré, nu-i aşa ? a spus, stridii, un pui de potîrniche...

Şi văzînd că tînărul zîmbea, Charles a zîmbit şi el, discret, murmurînd :

— Atunci, supeul de miercuri, dacă doriţi ?

— Supeul de miercuri... a repetat Maxime.

Apoi, aducîndu-şi aminte :

— Da, mi-e indiferent, dă-ne supeul de miercuri.

După ce a ieşit chelnerul, Renée a luat binoclul şi a cercetat curioasă salonaşul. Era o încăpere pătrată, albă şi aurie, mobilată cochet ca un budoar. Afară de masă şi de scaune, mai era o mobilă scundă, un fel de consolă, pe care se puneau farfuriile luate de pe masă, şi un divan mare, un adevărat pat, aflat între şemineu şi fereastră. Pe şemineul de marmură albă, erau o pendulă şi două sfeşnice Ludovic al XVI-lea. Dar curiozitatea acestui separeu era oglinda, o frumoasă oglindă scurtă pe care diamantele femeilor o ciuruiseră cu nume, cu date, cu versuri stîlcite, cugetări prodigioase şi mărturisiri uimitoare. Lui Renée i s-a părut că

vede o murdărie şi n-a mai avut curajul să-şi satisfacă curiozitatea. S-a uitat la divan, simţindu-se prost din nou şi, ca să facă ceva, a început să privească tavanul şi candelabrul de bronz aurit, cu cinci becuri. Dar avea o sfială delicioasă. Cînd îşi ridica fruntea, ca şi cum ar fi studiat cornişa, gravă şi cu binoclul în mînă, se bucura grozav de mobilierul ăsta dubios din jurul ei ; de oglinda limpede şi cinică, a cărei puritate, prea puţin mînjită de murdăriile muştelor, folosise la aranjarea atîtor cocuri false ; de divanul ce-o şoca prin lăţimea lui ; de masă, chiar şi de covorul în care regăsise mirosul de pe scară, un vag miros de praf pătrunzător şi oarecum religios.

Apoi, cînd a fost nevoită să-şi plece, în sfîrşit, ochii :

— Ce-i supeul ăsta de miercuri ? l-a întrebat pe Maxime.

— Nimic, a răspuns, un pariu pe care l-a pierdut un prieten de-al meu.

În orice alt loc, i-ar fi spus fără şovăială că supase miercuri cu o femeie întîlnită pe bulevard. Dar, de cînd intrase în separeu, o trata instinctiv ca pe-o femeie căreia trebuie să-i placi, cruţîndu-i gelozia ; n-a mai insistat, de altfel, ducîndu-se să-şi sprijine coatele pe balustrada ferestrei, unde a venit şi el. În spatele lor, Charles intra şi ieşea, cu zgomot de veselă şi de argintărie.

Nu era încă miezul nopţii. Jos, pe bulevard, vuia Parisul, prelungind ziua fierbinte, mai înainte de-a se hotărî să se ducă la culcare. Şirurile de copaci indicau, cu linia lor nedesluşită, albeaţa trotuarului şi vaga negreală a şoselei, pe care se scurgeau uruiala şi felinarele repezi ale trăsurilor. Pe cele două părţi ale întunecatei fîşii, din loc în loc pîlpîiau chioşcurile negustorilor de ziare, asemenea unor mari felinare veneţiene, înalte şi tare împestriţate, aşezate regulat pe pămînt, ca pentru vreo iluminare colosală. Dar, în clipa asta, strălucirea lor atenuată se pierdea în scînteierea vitrinelor din vecinătate. Nici un oblon nu se trăsese, trotuarele se aliniau fără nici o dungă de umbră, sub ploaia razelor ce le luminau cu o pulbere de aur, cu lumina aceea caldă şi strălucitoare ca a zilei. Maxime i-a arătat lui Renée, în faţa lor, acel Café Anglais, ale cărui ferestre scînteiau. Crengile înalte ale copacilor îi împiedicau puţin, de altfel, să vadă casele şi trotuarele din faţă. S-au aplecat, ui-

tîndu-se sub ei. Era un du-te-vino neîncetat ; unele persoane se plimbau în grup, tîrfele, cîte două, tîrîndu-şi fustele, pe care le ridicau din cînd în cînd, alene, aruncînd în jurul lor ocheade obosite şi zîmbitoare. Chiar sub fereastră, cafeneaua Riche avea cîteva mese luminate de soarele candelabrelor, a căror strălucire ajungea pînă în mijlocul şoselei ; şi chiar în centrul acelui focar arzînd vedeau chipurile livide şi rîsetele palide ale trecătorilor. În jurul măsuţelor rotunde, femeile beau împreună cu bărbaţii. Aveau rochii ţipătoare, părul pe gît ; se legănau pe scaune vorbind tare, dar zgomotul îi împiedica să distingă vorbele lor. Mai ales una i-a atras atenţia lui Renée, era singură la masă, îmbrăcată cu un costum albastru sever, cu dantelă albă ; termina de băut, cu mici înghiţituri, un pahar de bere, pe jumătate răsturnată, cu mîinile pe burtă, într-o aşteptare greoaie şi resemnată. Cele care umblau, se pierdeau încet în mijlocul mulţimii, şi tînăra femeie, pe care o interesau, le urmărea cu privirea, de la un capăt al bulevardului la celălalt, în depărtările tumultuoase şi confuze ale aleii, pline de mişunarea întunecată a celor care se plimbau, şi unde luminile nu mai erau decît nişte scîntei. Şi defilarea continua neîncetat, cu o regularitate ce te obosea, o lume ciudat de pestriţă şi mereu aceeaşi, în mijlocul culorilor vii, a găurilor de întuneric, în harababura feerică a miilor de flăcări jucăuşe, ieşind ca un val din prăvălii, colorînd transperantele ferestrelor şi chioşcurilor, alergînd pe faţade în chip de baghete, de litere, de desene de foc, străpungînd umbra cu stele, zburînd fără-ncetare. Se auzea un vaiet asurzitor, o sforăială prelungită, monotonă, ca o notă de orgă ce acompania procesiunea eternă a micilor păpuşi mecanice. La un moment dat, Renée a avut impresia că se întîmplase un accident. Un val de persoane se mişca în stînga, puţin mai departe de pasajul Operei. Dar, luîndu-şi binoclul, a recunoscut staţia de omnibuz ; pe trotuar, era multă lume în picioare, aşteptînd, repezindu-se de cum apărea vreun vehicul. Auzea cum vocea severă a controlorului striga numerele, apoi ţiuiturile aparatului de taxat ajungeau pînă la ea ca nişte sonerii cristaline. S-a oprit la anunţurile unui chioşc. atît de violent colorate ca imaginile din Epinal ; pe un pătrat, în ramă galben cu verde, era un cap de diavol care rînjea, cu părul zbîrlit, reclama unui meş-

ter de pălării pe care n-a înţeles-o. Din cinci în cinci minute trecea omnibuzul din Batignolles, cu felinarele roşii şi casa de bani galbenă, ocolind coţul străzii Le Peletier, zguduind casa cu vacarmul lui ; şi vedea oamenii din el, cu feţele obosite care se ridicau şi se uitau la ea şi la Maxime, cu privirea hămesiţilor privind pe gaura unei chei.

— Ah ! a spus ea, parcul Monceau doarme foarte liniştit în clipa asta.

Au fost singurele vorbe pe care le-a pronunţat. Au rămas acolo aproape douăzeci de minute, tăcuţi, îmbătaţi de zgomote şi de lumini. Apoi, după ce s-a pus masa, s-au aşezat, şi cum prezenţa chelnerului părea s-o deranjeze, el i-a spus să plece :

— Lasă-ne, te rog... O să sun pentru desert.

Obrajii i se îmbujoraseră puţin şi ochii îi luceau de parc-ar fi alergat. Adusese de la fereastră ceva din vacarmul şi din animaţia bulevardului. Nu l-a lăsat să închidă fereastra.

— Ei, asta-i orchestra, a spus, cînd el s-a plîns de zgomot. Nu ţi se pare că-i o muzică nostimă ? O să meargă foarte bine cu stridiile şi cu puiul de potîrniche.

Escapada părea s-o fi întinerit. Avea mişcări vioaie, puţină fierbinţeală, şi separeul, faptul că se afla singură cu tînărul în larma străzii o stimulau, făcînd-o să pară tîrfă. Hotărîtă, a început să mănînce. Lui Maxime nu-i era foame, se uita cum înfuleca ea zîmbind.

— Drace ! a murmurat, ai fi fost o companie plăcută pentru supeu.

S-a oprit, supărată că mînca aşa de repede.

— Ţi se pare că mi-e foame. Ce vrei ? Am flămînzit cît am stat la balul acela idiot... Ah ! bietul meu prieten, te plîng că trăieşti într-o astfel de lume !

— Ştii bine, a spus el, că ţi-am promis să le părăsesc pe Sylvia şi pe Laure d'Aurigny, în ziua în care prietenele tale vor accepta să supeze cu mine.

Ea a făcut un gest superb.

— Desigur ! cred şi eu. Sîntem cu mult mai amuzante decît femeile alea, spune şi tu... Dacă vreuna din noi ar plictisi un amant aşa de tare cum Sylvia şi Laure d'Aurigny a ta trebuie să vă plictisească pe voi, biata femeie nu l-ar

reține nici o săptămînă măcar... Niciodată nu vrei să mă asculți. Încearcă, într-o zi.

Ca să nu cheme chelnerul, Maxime s-a sculat, a luat scoicile de pe masă și a adus puiul de potîrniche care era pe consolă. Masa era luxoasă ca la marile restaurante. Pe fața de masă de damasc adia un suflu de dezmăț fermecător, și Renée își mișca mîinile fine de la furculiță la cuțit, de la farfurie la pahar cu ușoare fremătări de plăcere. A băut vin alb fără apă, ea care de obicei nu bea decît apă puțin înroșită. Cum Maxime, în picioare, ținînd șervetul pe braț, o servea cu amabilități comice, a continuat :

— Ce ți-o fi spus oare domnul de Saffré de ești așa de furioasă ? Te-a găsit urîtă ?

— Oh ! a răspuns, e un bădăran. Niciodată n-aș fi crezut că un domn așa de distins și așa de politicos la mine acasă, poate vorbi astfel. Dar îl iert. Femeile m-au agasat. Parcă erau niște vînzătoare de mere. Una din ele se plîngea că avea un coș pe șold, și cred că puțin a mai lipsit să nu-și ridice fusta ca să arate la toată lumea unde o doare.

Maxime rîdea cu hohote.

— Nu, zău, a continuat însuflețindu-se, nu vă înțeleg, sînt murdare, proaste... Și cînd vedeam că te duci la Sylvia, mi-nchipuiam niște lucruri fantastice, ospățuri antice, ca în tablouri, cu niște creaturi purtînd cununi de trandafiri, și extraordinare voluptăți... Ei, bine, mi-ai arătat un cabinet de toaletă murdar și femei care înjurau ca niște birjari. Nu merită să păcătuiești.

A vrut să protesteze, ea l-a redus la tăcere, ținînd cu vîrful degetelor un os de pui de potîrniche pe care-l rodea delicat ; a adăugat încet :

— Păcatul ar trebui să fie ceva rafinat, dragul meu... Eu, care-s femeie cinstită, cînd mă plictisesc, și păcătuiesc visînd lucruri imposibile, sînt sigură că găsesc lucruri mult mai drăguțe decît femeile ca Blanche Muller.

Și, gravă, a tras concluzia în cuvintele astea profunde de un cinism naiv :

— Asta ține de educație, înțelegi ?

A pus încet osciorul în farfurie. Se auzea mereu uruitul trăsurilor fără ca să se desprindă vreun sunet mai strident. Era obligată să vorbească ceva mai tare ca s-o audă el, și se făcuse din ce în ce mai roșie. Pe consolă se mai aflau

trufe, o prăjitură, sparanghel, o trufanda în anotimpul acela. El a adus totul, ca să nu se mai scoale, şi cum masa era cam îngustă, a pus pe podea între ei o căldăruşă de argint plină cu gheaţă, în care era o sticlă de şampanie. În cele din urmă pofta de mîncare a femeii l-a molipsit şi pe el. Au gustat din toate bucatele, golind sticla de şampanie, cu nişte voioşii tăioase, lansîndu-se în teorii scabroase, cu coatele pe masă ca doi prieteni ce-şi descarcă inima, după beţie. Pe bulevard zgomotul era din ce în ce mai mic ; dar ei i se părea că, dimpotrivă, creştea şi, uneori, parcă toate roţile i se învîrteau în cap.

Cînd el a spus că vrea să sune ca să se aducă desertul, s-a sculat, scuturîndu-şi bluza lungă de satin, ca să cadă firimiturile, zicînd :

— Asta-i... Să ştii că poţi să-ţi aprinzi o havană.

Era puţin ameţită. S-a dus la fereastră, atrasă de un zgomot deosebit pe care nu-l înţelegea. Se închideau prăvăliile.

— Ia te uită, a spus, întorcîndu-se spre Maxime, orchestra pleacă.

S-a aplecat din nou. În mijlocul şoselei, birjele şi omnibuzele îşi încrucişau mereu ochii lor coloraţi, mai rari şi mai repezi. Dar, pe de lături, de-a lungul trotuarelor, se iscaseră nişte găuri mari de umbră, în faţa prăvăliilor închise. Numai cafenelele mai ardeau încă vîrstînd asfaltul cu dungi luminoase. De la strada Drouot la strada Helder, zărea astfel un şir lung de carouri albe şi negre, în care ultimii trecători ţîşneau şi dispăreau în chip straniu. Îndeosebi tîrfele, cu trena rochiei, cînd foarte luminate, cînd înecate în umbră, păreau nişte apariţii de marionete livide trecînd prin raza electrică a vreunei feerii. O clipă jocul a distrat-o. Nu mai era lumină împrăştiată ; becurile cu gaz se stingeau ; chioşcurile împestriţate pătau şi mai tare întunecimile. Uneori trecea un val de mulţime, ce ieşea de la vreun teatru. Dar strada se golea imediat, şi sub fereastră apăreau grupuri de doi sau trei bărbaţi pe care îi agăţau o femeie. Rămîneau în picioare, stînd de vorbă. În larma mai scăzută, se auzeau unele din vorbele lor ; apoi, adesea, femeia pleca la braţul vreunui bărbat. Alte tîrfe mergeau de la o cafenea la alta, înconjurau mesele, luînd zahărul uitat, rîdeau cu chelnerii, se uitau fix, părînd să

întrebe, oferindu-se pe tăcute întîrziaţilor care consumau cîte ceva. Şi cum Renée urmărise cu privirea imperiala aproape goală a omnibuzului, a recunoscut, în colţul trotuarului, femeia cu rochia albastră şi dantele albe, dreaptă, întorcînd capul, căutînd mereu.

Cînd Maxime a venit s-o ia de la fereastră, unde rămăsese pe gînduri, a zîmbit uitîndu-se la una din ferestrele întredeschise de la Café Anglais ; ideea că tatăl său supa la rîndul lui i s-a părut comică ; dar, în seara aceea, avea nişte sfieli deosebite ce-i stinghereau obişnuitele glume. Renée a părăsit balustrada ferestrei cu părere de rău. O anume beţie, o melancolie se iscau din întunecimile nedesluşite ale bulevardului. În sforăiala mai slabă a trăsurilor, în estomparea luminilor vii, era un îndemn la voluptate şi la somn. Şuşotelile de-afară, grupurile oprite în vreun colţ de umbră făceau ca trotuarul să pară a fi coridorul unui han mare, în momentul cînd călătorii se culcă în patul necunoscut. Licăririle şi zgomotele erau tot mai slabe, oraşul adormea, iar peste acoperişuri pluteau nişte adieri de afecţiune.

Cînd s-a întors tînăra femeie, lumina micului candelabru a făcut-o să clipească. Acum era mai palidă, iar colţurile buzelor îi fremătau. Charles aranja desertul ; ieşea, intra din nou, trîntind uşa încet, cu calmul lui de om bine crescut.

— Dar nu mai mi-e foame ! a exclamat Renée, ia toate farfuriile astea şi adu-ne cafeaua.

Chelnerul, obişnuit cu capriciile clientelor, a luat desertul şi a turnat cafeaua, dîndu-şi mare importanţă.

— Te rog să-l dai afară, i-a spus tînăra femeie lui Maxime, ameţită.

Maxime l-a dat afară ; dar numai ce dispăruse, că s-a întors din nou ca să închidă ermetic perdelele mari de la fereastră, discret. După ce s-a retras în sfîrşit, tînărul, cuprins şi el de nerăbdare, s-a ridicat şi, ducîndu-se la uşă :

— Aşteaptă, a spus, am găsit metoda să ne lase în pace.

Şi a tras zăvorul.

— Foarte bine, cel puţin aşa ne simţim acasă.

Iar au început să-şi facă confidenţe şi să discute ca doi prieteni buni. Maxime îşi aprinsese o havană. Renée îşi

sorbea cafeaua încet, şi-a permis chiar să bea un pahar de lichior. Atmosfera încăperii se încălzea, umplîndu-se de-un fum albăstriu. In cele din urmă şi-a pus coatele pe masă, sprijinindu-şi bărbia în pumnii închişi numai pe jumătate. În strînsoarea asta uşoară, gura i se micşora, obrajii urcînd ceva mai sus, şi ochii, mai îngustaţi, luceau şi mai tare. Aşa boţită, feţişoara ei era fermecătoare, sub mulţimea cîrlionţilor aurii ce-i ajungeau pînă pe sprîncene. Maxime o privea prin fumul havanei. O găsea originală. Uneori, nu era prea sigur de sexul ei ; ridul cel mare ce-i brăzda fruntea, buzele ce înaintau bosumflate, nesiguranţa ei de mioapă o făceau să pară un tînăr înalt ; cu atît mai mult cu cît lunga bluză de satin negru era închisă pînă sus de tot, de-abia zărindu-i-se, sub bărbie, linia gîtului albă şi grasă. Se lăsa privită zîmbind, nemaimişcîndu-şi capul, cu privirea pierdută şi vorba mai rară.

Apoi, deodată s-a trezit : s-a dus să se uite la oglinda spre care i se îndreptaseră ochii de la un moment încoace. S-a înălţat pe vîrful picioarelor, sprijinindu-şi mîinile de marginea şemineului, ca să citească semnăturile, cuvintele acelea îndrăzneţe ce-o înspăimîntaseră înainte de supeu. Silabisea cu oarecare greutate, rîdea, citind mereu, ca un elev care întoarce paginilie vreunei cărţi de Piron în pupitrul său.

— „Ernest şi Clara“, spunea, şi dedesubt e o inimă ce seamănă cu o pîlnie... Ah ! uite şi ceva mai grozav : „Îmi plac bărbaţii fiindcă-mi plac trufele“. Semnat „Laure“. Ia spune, Maxime, oare Laure d’Aurigny a scris asta ?... Apoi iată blazonul uneia din femeile alea, cred ; o găină fumînd o pipă mare... Numai nume, toţi sfinţii şi toate sfintele din calendar : Victor, Amélie, Alexandre, Edouard, Marguerite, Paquita, Louise, Renée... Ia te uită, una se numeşte ca mine...

Maxime îi vedea capul înfierbîntat în oglindă. Se înălţa şi mai mult, şi dominoul, întinzîndu-se la spate, îi contura talia, şoldurile dezvoltate. Tînărul urmărea linia satinului care se lipea ca o cămaşă. S-a ridicat şi a aruncat havana. Se simţea prost, neliniştit. Îi lipsea ceva obişnuit, familiar.

— Ah ! iată numele tău, Maxime, a exclamat Renée... Ascultă... „Îl iubesc...“

Dar el se aşezase pe colţul divanului, aproape la picioarele tinerei femei. A reuşit să-i ia mîinile, cu o mişcare repezită ; a întors-o de la oglindă, spunîndu-i cu un glas ciudat :

— Te rog să nu citeşti asta.

S-a zbătut cu un rîs nervos.

— De ce nu ? Oare nu-s confidenta ta ?

Dar el, insistînd, cu vocea mai înăbuşită :

— Nu, nu, nu în seara asta.

O ţinea mereu, şi ea îl lovea încet cu pumnii ca să scape. Nu-şi mai recunoşteau ochii, zîmbind silit şi ruşinaţi oarecum. Ea a căzut în genunchi, la capătul divanului. Continua să se lupte, deşi nu se mai zbătea să ajungă la oglindă, lăsîndu-ne moale. Şi cum tînărul a luat-o de mijloc, a spus cu rîsul ei încurcat ce dispărea :

— Hai, dă-mi drumul... Mă doare.

Atît au murmurat buzele ei. În liniştea cea mare a separeului, unde becul cu gaz părea să lumineze mai tare, a simţit cum se cutremura podeaua şi a auzit vacarmul omnibuzului din Batignolles care probabil că trecea de colţul bulevardului. Asta a fost tot. Cînd s-au aflat unul lîngă altul aşezaţi pe divan, el a bîlbîit în proasta lor dispoziţie mutuală :

— Aida de ! Tot trebuia să se-ntîmple într-o zi.

Ea nu spunea nimic. Copleşită, privea rozacele covorului.

— Tu te gîndeai la aşa ceva ?... a continuat Maxime, bîlbîindu-se mai tare. Eu, deloc... Ar fi trebuit să mă feresc de separeu...

Dar, cu o voce profundă, ca şi cînd întreaga cinste burgheză a familiei Béraud du Châtel se trezise în greşeala asta supremă :

— Ce-am făcut acum e o mîrşăvie, a murmurat, dezmeticită, cu faţa îmbătrînită şi foarte gravă.

Se înăbuşea. S-a dus la fereastră, a tras perdelele, sprijinindu-şi coatele. Orchestra amuţise, greşeala se înfăptuise în ultimele înfiorări ale başilor şi cîntecul îndepărtat al viorilor, o vagă surdină a bulevardului aţipit şi visînd la dragoste. Jos, şoseaua şi trotuarele se înfigeau, lungindu-se, în singurătatea cenuşie. Toate roţile acelea bubuitoare ale birjelor păreau să fi plecat cărînd cu ele luminile

şi lumea. Sub fereastră, cafeneaua Riche era închisă, nici un firicel de lumină nu se mai strecura prin obloane. Pe partea cealaltă a aleii, nişte licăriri scînteietoare mai luminau faţada de la Café Anglais, mai ales o fereastră, întredeschisă, prin care se auzeau rîsete slăbite. Şi pe toată lungimea acestei panglici de umbră, de la cotul străzii Drouot pînă la celălalt capăt, cît putea să cuprindă cu ochii, nu mai vedea decît petele simetrice ale chioşcurilor înroşind sau înverzind noaptea, fără s-o lumineze, asemenea unor lămpi de noapte spaţiate într-un dormitor uriaş. A ridicat capul. Pe cerul senin, se detaşau crengile înalte ale copacilor, pe cînd linia neregulată a caselor se pierdea asemenea îngrămădirilor unei coaste stîncoase, pe malul unei mări albăstrii. Dar fîşia aceea de cer o întrista şi mai tare, găsea oarecare consolare doar în întunericul bulevardului. Ceea ce mai rămăsese pe aleea pustie, din larma şi viciul serii, o scuza. I se părea că simte cum căldura tuturor paşilor de bărbaţi şi de femei urca din trotuarul care se răcorea. Ruşinile ce se bălăbăniseră pe-acolo, dorinţe de-o clipă, oferte şoptite, iubiri de-o noapte plătite de dinainte se evaporau, plutind într-o boare greoaie pe care o rostogoleau adierile dimineţii. Aplecată peste umbră, a aspirat liniştea aceea fremătătoare, mireasma alcovului, ca o încurajare ce-i venea de jos, ca pe siguranţa unei ruşini împărtăşite şi acceptate de-un oraş complice. Şi, după ce ochii i s-au obişnuit cu întunericul, a zărit femeia în costum albastru împodobit cu dantelă, singură în solitudinea cenuşie, în picioare în acelaşi loc, aşteptînd şi oferindu-se întunecimilor pustii.

Cînd s-a întors, tînăra femeie l-a zărit pe Charles, care se uita în jurul lui, adulmecînd. A observat în cele din urmă panglica albastră a lui Renée, boţită, uitată pe-un colţ al divanului. Şi s-a grăbit să i-o aducă, foarte politicos. Atunci a simţit întreaga ruşine. În picioare în faţa oglinzii, cu mîinile stîngace, a încercat să-şi pună panglica la loc. Dar cocul i se stricase, cîrlionţii se desfăcuseră pe tîmple, nu putea să mai facă nodul. Charles a vrut s-o ajute, spunînd, ca şi cum ar fi oferit un lucru obişnuit, ceva de clătit gura sau vreo scobitoare :

— Dacă doamna doreşte pieptenele ?...

— Ei, nu, e inutil, a întrerupt Maxime, care s-a uitat la chelner nerăbdător. Du-te şi adu-ne o trăsură.

Renée s-a hotărît să-şi tragă numai gluga costumului de domino mai jos. Şi, cum avea să părăsească oglinda, s-a înălţat uşurel, ca să regăsească cuvintele pe care îmbrăţişarea lui Maxime o împiedicase să le citească. Era acolo, urcînd spre divan, cu un mare scris abominabil, următoarea declaraţie semnată Sylvia : „Îl iubesc pe Maxime". Şi-a strîns buzele a dispreţ şi a tras gluga şi mai mult.

În trăsură, au fost extrem de stînjeniţi. Se aşezaseră ca la venirea din parcul Monceau, unul în faţa celuilalt. Nu găseau nimic de spus. Birja se umpluse de-o umbră opacă, şi nici măcar havana lui maxime nu mai făcea vreun punct roşu, vreun fulger de jăratic roz. Tînărul pierdut din nou în jupoanele ei, „de care se săturase pînă-n gît", suferea din pricina întunericului, a tăcerii, a femeii mute pe care-o simţea lîngă el, părîndu-i-se că vede ochii deschişi mari de tot aţintiţi asupra nopţii. Ca să nu pară aşa de prost, în cele din urmă i-a căutat mîna, şi cînd a luat-o într-a lui, s-a simţit mai bine, situaţia părîndu-i-se suportabilă. Mîna se lăsa, moale şi visătoare.

Trăsura traversa piaţa catedralei Madeleine. Renée se gîndea că nu-i vinovată. Şi cu cît se analiza mai mult, cu atît se găsea mai nevinovată, în primele ceasuri ale aventurii, la ieşirea discretă din parcul Monceau, la Blanche Muller, pe bulevard, chiar în separeul restaurantului. De ce oare căzuse în genunchi pe marginea divanului ? Nu mai ştia. Cu siguranţă că nici o clipă nu se gîndise la asta. Ar fi refuzat mînioasă. În glumă, se distra, şi nimic mai mult. Şi regăsea în uruitul trăsurii orchestra asurzitoare a bulevardului, acel du-te-vino de bărbaţi şi de femei, în timp ce nişte gratii de foc îi ardeau ochii obosiţi.

Maxime, în colţul lui, visa şi el puţin plictisit. Era supărat din cauza celor întîmplate. Dădea vina pe costumul de domino negru. Unde se mai văzuse vreodată femeie îmbrăcată în asemenea hal ! Nici gîtul nu i se mai vedea măcar. O considerase băiat, se jucase cu ea, şi nu era vina lui dacă joacă devenise serioasă. Cu siguranţă că n-ar fi atins-o nici cu vîrful degetelor măcar, dacă şi-ar fi arătat cel puţin rotunjimea unui umăr. Şi-ar fi adus aminte că era soţia tatălui său. Apoi, cum nu-i plăceau cugetările ne-

plăcute, s-a iertat. La urma urmelor, cu atît mai rău ! O să încerce să nu se mai repete. Era o prostie.

Trăsura s-a oprit, şi Maxime a coborît întîi ca s-o ajute pe Renée. Dar, la portiţa parcului, n-a îndrăznit s-o sărute. Şi-au atins mîna, ca de obicei. Se şi afla de partea cealaltă a grilajului, cînd, ca să zică ceva, dezvăluind fără să vrea o preocupare ce-o obsedase încă de la restaurant, a întrebat :

— Despre ce pieptene a vorbit chelnerul ?

— Pieptene, a repetat Maxime, încurcat, habar n-am...

Renée a înţeles deodată. Separeul avea fără îndoială un pieptene care făcea parte din decor, ca şi perdelele, zăvorul şi divanul. Şi, fără să mai aştepte explicaţia ce nu venea, s-a afundat în tenebrele parcului Monceau, grăbindu-se, părîndu-i-se că vede în urma ei dinţii aceia de baga în care Laura d'Aurigny şi Sylvia probabil că-şi lăsaseră fire de păr blond şi de păr negru. Avea febră mare. Céleste a trebuit s-o culce şi s-o vegheze pînă dimineaţă. Pe trotuarul bulevardului Malesherbes, Maxime a cumpănit o clipă, ca să vadă dacă să se ducă după banda veselă de la Café Anglais ; apoi, cu gîndul că se pedepsea, s-a hotărît să se ducă la culcare.

A doua zi, Renée s-a trezit tîrziu dintr-un somn greoi şi fără vise. A poruncit să-i facă un foc mare, spunînd că-şi va petrece ziua în camera ei. Acolo era refugiul ei, în momentele grave. Către ora douăsprezece, soţul ei, văzînd că nu coboară la masă, i-a cerut voie să stea de vorbă puţin. Şi refuzase puţin neliniştită, cînd s-a răzgîndit. Îi dăduse lui Saccard în ajun o notă de plată a lui Worms, care era de o sută treizeci şi şase de mii de franci, o cifră cam mare, şi desigur voia să fie amabil să-i dea el însuşi chitanţa.

S-a gîndit la înfiorările din ajun. Şi-a privit maşinal în oglindă părul pe care Céleste îl împletise în două cozi groase. Apoi, s-a ghemuit în colţ, lîngă foc, înfăşurîndu-se în capotul de dantelă. Saccard, al cărui apartament se afla tot la etajul întîi, simetric cu al soţiei, a venit în papuci de casă, ca un soţ. Abia călca o dată pe lună în camera lui Renée, şi totdeauna pentru vreo chestiune delicată de bani. În dimineaţa asta avea ochii roşii, faţa lividă a unui om care nu dormise. A sărutat mîna tinerei femei galant.

— Eşti bolnavă, scumpa mea ? a spus aşezîndu-se în celălalt colţ al şemineului. O mică migrenă, nu-i aşa ?... Iartă-mă că-ţi bat capul cu buclucurile mele de om de afaceri, dar e ceva destul de grav...

A scos din buzunarul halatului nota de plată a lui Worms, a cărei hîrtie lucioasă Renée a recunoscut-o.

— Am găsit ieri nota asta pe biroul meu, a spus în continuare, şi sînt dezolat, dar nu pot s-o achit în momentul ăsta.

Cu coada ochiului studia efectul pe care vorbele lui îl avuseseră asupra ei. A părut foarte mirată. El a continuat zîmbind :

— Scumpa mea, ştii că n-am obiceiul să-ţi puric cheltuielile. N-aş putea spune că nu m-au surprins unele amănunte ale notei. Aşa, de pildă, văd aici, pe pagina a doua : „Rochie de bal : material, 70 de franci ; cusutul, 600 de franci ; bani împrumutaţi, 5 000 de franci ; apa doctorului Pierre, 6 franci". Iată o rochie de şaptezeci de franci care ajunge foarte scumpă... Dar dumneata ştii că înţeleg toate slăbiciunile. Nota e de o sută treizeci şi şase de mii de franci, şi ai fost aproape cuminte, adică vreau să spun relativ... Numai că, repet, n-aş putea plăti, sînt strîmtorat.

Ea a întins mîna, cu un gest de ciudă stăpînită.

— Bine, a spus tăios, dă-mi nota înapoi. O să iau măsuri.

— Văd că dumneata nu mă crezi, a murmurat Saccard, savurînd ca pe-un triumf neîncrederea soţiei sale privind încurcăturile lui băneşti. Nu spun că situaţia mea e în primejdie, dar în clipa asta afacerile sînt foarte încurcate... Deşi te deranjez, dă-mi voie să-ţi explic cazul nostru ; mi-ai încredinţat zestrea, şi trebuie să fiu extrem de sincer.

A pus nota pe şemineu, a luat vătraiul şi a început să aţîţe focul. Mania asta de-a răscoli cenuşa, cînd vorbea despre afaceri, era o şmecherie care în cele din urmă devenise o obişnuinţă. Cînd ajungea la o cifră sau la o frază greu de spus, producea o răsturnare pe care apoi o dregea cu greu, apropiind buştenii, adunînd şi înghesuind surcelele. Alteori, dispărea aproape în şemineu, ca să caute vreo bucată de jăratic rătăcită. Vocea lui devenea surdă, erai

nerăbdător, te interesau construcțiile lui savante de cărbuni aprinși, nu-l mai ascultai și, în general, ieșeai de la el învins și mulțumit. Chiar la străini, lua despotic vătraiul. Vara, se juca cu vreo pană, un cuțit de tăiat hîrtii sau vreun cuțitaș.

— Draga mea, a spus, dînd așa o lovitură încît focul s-a spulberat, cer încă o dată iertare că intru în asemenea detalii... Ți-am dat întocmai renta fondurilor pe care mi le-ai încredințat dumneata. Aș putea spune chiar, fără să te jignesc, că am considerat-o numai ca pe niște bani de buzunar, plătind toate cheltuielile, fără a cere niciodată să contribui cu jumătate la cheltuielile comune ale casei.

A tăcut. Renée suferea, uitîndu-se cum face o gaură mare în cenușă ca să îngroape capătul unui buștean. Ajungea la o mărturisire delicată.

— Înțelegi dumneata, a trebuit să mă ocup de banii dumitale ca să aducă niște dobînzi considerabile. Capitalurile sînt pe mîini bune, fii liniștită... Cît privește sumele provenite de la domeniul din Sologne, acestea au servit în parte la plata casei în care locuim ; restul e plasat într-o afacere excelentă, Societatea generală a porturilor marocane... N-am ajuns să ne răfuim, nu-i așa ? dar vreau să-ți dovedesc că bieții soți sînt uneori subestimați.

Probabil că un motiv serios îl îndemna să mintă mai puțin ca de obicei. În realitate, zestrea lui Renée nu mai exista de mult ; intrase în casa de bani a lui Saccard, ca o valoare fictivă. Dacă-i plătea dobînzile mai mult de două sau trei sute la sută, n-ar fi putut arăta nici cel mai neînsemnat titlu, nici regăsi cea mai infimă monedă din capitalul inițial. După cum mărturisea numai pe jumătate, de altfel, cele cinci sute de mii de la domeniul din Sologne folosiseră la plata primului acont al casei boierești și al mobilei, care împreună costau aproape două milioane. Îi datora încă un milion tapițerului și antreprenorului.

— Nu-ți cer nimic, a spus în sfîrșit Renée, știu că-ți sînt foarte îndatorată.

— Oh ! draga mea, a exclamat, luîndu-i mîna, fără a lăsa vătraiul, ce idee urîtă ți-a venit !... În cîteva cuvinte, uite, am pierdut la bursă, Toutin-Laroche a făcut prostii, Mignon și Charrier sînt niște bădărani care m-au încurcat.

Şi din cauza asta n-aş putea plăti nota dumitale. O să mă ierţi, nu-i aşa ?

Părea într-adevăr emoţionat. A vîrît vătraiul între buşteni, ridicînd o mulţime de scîntei. Renée şi-a adus aminte că de cîtva timp era neliniştit. Dar n-a putut pătrunde pînă la uimitorul adevăr. Saccard ajunsese să facă exhibiţii în fiecare zi. Locuia într-o casă boierească de două milioane, trăia de parc-ar fi avut veniturile unui prinţ şi în unele dimineţi n-avea în casa lui de bani nici măcar o mie de franci. Nu părea să cheltuiască mai puţin. Avea datorii, o sumedenie de creditori care înghiţeau în fiecare zi beneficiile scandaloase pe care le realiza din unele afaceri. Atunci, chiar în momentul acela, se prăbuşeau nişte societăţi sub picioarele lui, făcînd gropi noi care se săpau mai adînc, peste care sărea, neputîndu-le umple. Călca astfel pe un teren minat, într-o continuă criză, achitînd note de cincizeci de mii de franci şi neplătind simbria vizitiului, arătîndu-se din ce în ce mai arogant, deşertînd asupra Parisului cu o furie tot mai mare casa lui de bani goală, din care ţîşnea în continuare legendarul fluviu de aur cu izvoare necunoscute.

În clipa aceea, speculaţia era în impas. Saccard, ca un demn copil al Primăriei, fusese cuprins de repeziciunea transformărilor, de fierbinţeala plăcerii, de orbirea cheltuielilor care zguduiau Parisul. În acest moment, ca şi oraşul, avea un formidabil deficit, pe care trebuia să-l acopere în taină ; căci nu voia să audă vorbindu-se de înţelepciune, de economie, de viaţă liniştită şi burgheză. Prefera să păstreze luxul inutil şi mizeria reală a acelor căi noi, din care-şi trăsese colosala avere în fiecare dimineaţă ca s-o toace în fiecare seară. De la o aventură la alta, nu mai rămăsese decît cu faţada aurită a unui capital inexistent. În clipa asta de mare nebunie, nici Parisul nu mai investea cu atîta furie în viitorul lui şi nu se mai preta direct la toate prostiile şi toate excrocheriile financiare. Lichidarea ameninţa să fie groaznică.

Cele mai frumoase speculaţii se deteriorau în mîinile lui Saccard. Pierduse de curînd, după cum spunea, nişte sume considerabile la Bursă. Domnul Toutin-Laroche era cît pe ce să ducă la prăbuşirea Creditului viticol mizînd pe-o creştere care dintr-odată îi fusese potrivnică ; noroc

că guvernul, intervenind în taină, restabilise faimoasa maşinaţie de împrumuturi pe bază de ipotecă pentru cultivatori. Zguduit de această dublă scuturătură, foarte criticat de fratele său ministrul, din cauza pericolului prin care trecuse soliditatea bonurilor de delegaţie ale Oraşului, compromisă odată cu Creditul viticol, Saccard era şi mai nenorocit în speculaţia cu imobilele. Seniorii Mignon şi Charrier rupseseră cu totul relaţiile cu el. Îi acuza din cauza furiei înăbuşite de-a se fi înşelat, construind pe partea lui de terenuri, pe cînd ei şi-o vînduseră prudenţi pe-a lor. În timp ce ei realizaseră o avere, el a rămas cu casele pe cap, adesea neputînd scăpa de ele decît în pierdere. Printre altele, a vîndut o casă boierească, pe rue de Marignan, cu trei sute de mii de franci, la care mai era dator trei sute optzeci de mii. Găsise o şmecherie în felul lui, pretinzînd zece mii de franci pentru un apartament ce nu făcea decît cel mult opt mii ; chiriaşul înspăimîntat nu semna contractul decît atunci cînd proprietarul accepta să-l scutească de chirie pe primii doi ani ; aşa că apartamentul ajungea de fapt la costul său real, dar pe contract era cifra de zece mii de franci, cînd Saccard găsea un cumpărător şi aduna veniturile imobilului ajungea la nişte calcule cu adevărat fantasmagorice. N-a putut aplica păcăleala asta în stil mare deoarece casele lui nu se închiriau ; le construise prea devreme, dărîmăturile prin care se pierdeau, în mijlocul noroaielor, iarna, le izolau, cauzîndu-le o pagubă considerabilă. Dar cel mai tare l-a necăjit marea şmecherie a seniorilor Mignon şi Charrier, care au răscumpărat de la el casa boierească la a cărei construcţie a trebuit să renunţe, de pe bulevardul Malesherbes. Pe antreprenori îi apucase în sfîrşit cheful să locuiască pe „bulevardul lor“. Cum îşi vînduseră partea lor de terenuri în cîştig, simţind strîmtorarea financiară a fostului lor asociat, s-au oferit să-l scape de îngrădirea în mijlocul căreia casa se înălţa pînă la planşeul primului etaj, a cărui armătură de fier era în parte pusă. Numai că au considerat fundaţiile acelea solide din pietre de construcţie ca pe nişte molozuri inutile, spunînd că ar fi preferat pămîntul gol, ca să construiască pe el după placul lor. Saccard a fost nevoit să vîndă fără a mai pune la socoteală cele o sută şi ceva de mii de franci pe care îi chel-

tuise. Și cel mai tare l-a exasperat faptul că antreprenorii n-au vrut să ia înapoi terenul cu două sute cincizeci de franci metrul, preț fixat atunci cînd i-au împărțit. I-au scăzut douăzeci și cinci de franci la metru, ca negustoresele de lucruri de ocazie care nu mai dau decît patru franci pentru un lucru pe care-l vînduseră în ajun cu cinci franci. Peste două zile, Saccard a văzut cu durere cum îngrămădirea de scînduri a fost năpădită de-o armată de zidari care au clădit peste „molozurile inutile".

Așadar se putea preface cu atît mai strîmtorat față de soția lui, cu cît afacerile i se încîlceau mai tare. Nu era omul care să se spovedească din respect pentru adevăr.

— Dar bine, domnule, a spus Renée neîncrezătoare, dacă dumneata te afli la strîmtoare, de ce mi-ai cumpărat egreta și colierul de diamante care au costat, cred, șaizeci și cinci de mii de franci ?... N-am ce face cu bijuteriile astea ; voi fi nevoită să-ți cer voie să mă despart de ele ca să-i dau un acont lui Worms.

— Să nu cumva să faci așa ceva ! a exclamat neliniștit. Dacă mîine la balul de la minister bijuteriile nu vor fi văzute la dumneata, o să se bîrfească pe socoteala situației mele...

Era un om cumsecade în dimineața asta. Pînă la urmă a zîmbit și a murmurat clipind din ochi :

— Draga mea, noi, speculanții, sîntem ca femeile frumoase, avem și noi șmecheriile noastre... Păstrează, te rog, din dragoste pentru mine, egreta și colierul de diamante.

Nu putea să-i spună povestea care era foarte drăguță, dar puțin cam deocheată. La sfîrșitul unui supeu, Saccard a făcut un tratat de alianță cu Laure d'Aurigny. Laure era plină de datorii și se gîndea să găsească un tînăr bun care ar dori s-o cucerească și s-o ducă la Londra. Saccard simțea și el cum i se surpă pămîntul sub picioare ; imaginația lui aflată la ananghie căuta ceva care să-l prezinte lumii tăvălit pe-un pat de aur și de bancnote. În excitația unui desert, tîrfa a ajuns la o înțelegere cu speculantul. El a avut ideea licitației diamantelor care a stîrnit toată elita pariziană, la care cumpărase, cu mare tărăboi, bijuteriile pentru soția lui. Apoi, cu banii strînși la licitație, vreo patru sute de mii de franci, a reușit să potolească

creditorii Laurei, cărora ea le datora aproape dublu. S-ar părea chiar că-n joaca asta îşi scosese o parte din cei şaizeci şi cinci de mii de franci. Văzîndu-l că rezolvă situaţia Laurei d'Aurigny, l-au considerat amantul ei, crezîndu-se chiar că-i plătise toate datoriile şi că făcea nebunii pentru ea. Toate mîinile s-au întins spre el şi a dobîndit din nou un credit formidabil. La Bursă se făcuse glume pe socoteala pasiunii sale, cu nişte zîmbete şi nişte aluzii ce-l încîntau. În timpul ăsta, Laure d'Aurigny, scoasă în evidenţă de tărăboi, la care el nu petrecuse nici măcar o noapte, s-a prefăcut că-l înşală cu vreo opt sau zece imbecili atraşi de ideea c-o furau unui bărbat aşa de colosal de bogat. Într-o lună, a căpătat două mobiliere şi mai multe diamante decît vînduse. Saccard luase obiceiul să meargă să fumeze o havană la ea, după-amiaza, cînd pleca de la Bursă ; adesea zărea cum se furişau bucăţi de redingotă, înspăimîntate, între uşi. Cînd erau singuri, nu se puteau uita unul la altul fără să rîdă. O săruta pe frunte ca pe-o tîrfă perversă a cărei ticăloşie îl entuziasma. Nu-i dădea nici un ban, ba chiar s-a împrumutat o dată la ea, ca să plătească şi o datorie de joc.

Renée ar fi vrut să insiste, zicînd că voia să le-amaneteze măcar ; dar soţul ei o făcuse să înţeleagă că nu era posibil, deoarece toată elita pariziană se aştepta s-o vadă a doua zi cu ele. Atunci tînăra femeie, foarte neliniştită din pricina notei lui Worms, a căutat altceva.

— Dar, a exclamat deodată, nu-i aşa că afacerea mea de la Charonne merge bine ? Chiar dumneata îmi spuneai mai dăunăzi că beneficiile ar fi grozave... Larsonneau mi-ar avansa poate cele o sută treizeci şi şase de mii de franci ?

De vreun minut, Saccard uitase vătraiul între picioare. Luîndu-l vioi, s-a aplecat, dispărînd aproape cu totul în şemineu, unde tînăra femeie a auzit confuz vocea lui care murmura :

— Da, da, cred că Larsonneau ar putea...

Nimerise, în sfîrşit, singură, chiar în punctul spre care o împingea încet de cînd începuseră să discute. Lovitura asta genială, privind terenurile de la Charonne, o pregătea de vreo doi ani. Niciodată soţia lui nu voise să înstrăineze averea mătuşii Elisabeth ; căci îi jurase să le păstreze neatinse ca să le lase moştenire copilului,

dacă ar fi avut vreunul. În fața acestei încăpățînări, speculantului i-a venit o idee așa de ingenioasă, că a conceput în cele din urmă un întreg poem. Era o ticăloșie rafinată, o escrocherie colosală, căreia aveau să-i cadă victime Orașul, Statul, soția sa și chiar Larsonneau. N-a mai vorbit despre vînzarea terenurilor ; plîngîndu-se numai în fiecare zi de prostia ce-o făceau lăsîndu-le neproductive, mulțumindu-se cu un venit de doi la sută. Renée, totdeauna fără bani, acceptase pînă la urmă ideea ca terenurile să fie speculate cumva. Pentru planul lui, el s-a bazat pe certitudinea unei apropiate exproprieri, ca să se străpungă acel boulevard du Prince-Eugène, al cărui traseu nu era încă definitiv stabilit. Și atunci l-a adus pe fostul său complice Larsonneau ca asociat care a ajuns la următoarea înțelegere cu soția lui : ea punea la dispoziție terenurile, în valoare de cinci sute de mii de franci ; iar Larsonneau se angaja să construiască, pe acele terenuri, investind o sumă egală, o sală de café-concert, cu o grădină mare, în care vor fi tot felul de jocuri, leagăne, popice, bile etc. Beneficiile, ca și pierderile, aveau să fie împărțite, firește, în mod egal. În cazul cînd unul din cei doi asociați ar dori să se retragă, va putea s-o facă, pretinzînd partea lui, conform evaluării din momentul respectiv. Pe Renée a surprins-o suma mare de cinci sute de mii de franci, cînd terenurile valorau cel mult trei sute de mii. Dar el a făcut-o să înțeleagă că acesta era un mod iscusit de a-l împiedica mai tîrziu pe Larsonneau să acționeze, deoarece construcțiile lui nu vor ajunge niciodată la asemenea sumă.

Larsonneau devenise un băiat de viață elegant, purtînd mănuși fine, rufărie de-o albeață strălucitoare și cravate uluitoare. Își cumpărase pentru alergături o cabrioletă, tot atît de fină ca o piesă de ceasornicărie, cu jilț foarte înalt, mînînd caii singur. Birourile lui de pe rue de Rivoli erau o înșiruire de încăperi somptuoase, unde nu se zărea nici urmă de mapă, nici urmă de hîrțoage. Funcționarii săi scriau la mese de lemn de păr înnegrit, cu marchetării, și ornate cu alămuri cizelate. Își luase titlul de agent de expropriere, o meserie nouă creată de lucrările ce se făceau în Paris. Iscoadele lui de la Primărie îl informau mai înainte despre străpungerea căilor noi.

După ce afla, de la vreun funcţionar însărcinat cu întreţinerea drumurilor, traseul unui bulevard, se ducea să-şi ofere serviciile proprietarilor ameninţaţi. Şi folosea unele mijloace personale pentru ca despăgubirea să crească, acţionînd pînă la apariţia decretului public. De îndată ce vreun proprietar îi accepta serviciile, suporta toate cheltuielile, întocmea un plan al proprietăţii, făcea un memoriu, ajungînd cu afacerea la tribunal, unde plătea un avocat, în schimbul unui procent de atît la sută din diferenţa între oferta Oraşului şi despăgubirea acordată de juriu. Dar la activitatea asta pe care o putea mărturisi oarecum, se mai adăugau multe altele. Împrumuta bani mai ales cu camătă. Nu mai era cămătarul din vechea şcoală, zdrenţăros, murdar, cu ochii daţi peste cap şi muţi ca nişte monede de cinci franci, buzele decolorate şi strînse ca băierile unei pungi. Era zîmbitor, aruncînd pe furiş priviri fermecătoare, îşi făcea hainele la Dusautoy, lua masa la Brébant cu victima lui, numind-o „dragul meu". oferindu-i havane la desert. În fond, în jiletcile sale pe talie, Larsonneau era un om îngrozitor care ar fi urmărit plata unei poliţe pînă la sinuciderea celui care o semnase, fără a-şi pierde din amabilitate.

Saccard şi-ar fi căutat bucuros un alt asociat. Dar era tot neliniştit din pricina inventarului fals pe care Larsonneau îl păstra cu mare grijă. A preferat să-l facă părtaş la afacere, socotind să profite de vreo împrejurare prielnică ca să dobîndească piesa compromiţătoare. Larsonneau a construit acel café-concert, o şandrama de paiantă, avînd deasupra nişte clopotniţe de tinichea, pe care a pus să le vopsească în galben şi roşu. Grădina şi jocurile au avut mare succes în foarte populatul cartier Charonne. După doi ani, speculaţia părea că prosperă, deşi beneficiile erau într-adevăr foarte mici. Pînă atunci, Saccard îi vorbise foarte entuziasmat soţiei sale despre viitorul unei idei aşa de frumoase.

Văzînd că soţul ei nu se hotărîse să iasă din şemineu, unde vocea lui era din ce în ce mai înăbuşită, Renée a spus :

— O să mă duc să-l văd pe Larsonneau astăzi. E singura mea soluţie.

Atunci a dat drumul buşteanului cu care se lupta.

— S-a şi făcut, dragă prietenă, a răspuns zîmbind. Oare nu-ţi preîntîmpin eu toate dorinţele ?... L-am văzut pe Larsonneau aseară.

— Şi a promis că-ţi dă cele o sută treizeci şi şase de mii de franci ? a întrebat neliniştită.

Făcea o movilă de jeratic, între doi buşteni care ardeau, adunînd delicat, cu vîrful vătraiului, cele mai infime bucăţele de cărbuni, privind satisfăcut cum creştea moviliţa pe care o construia cu infinită artă.

— Oh ! ce grăbită eşti !... a murmurat. O sută treizeci şi şase de mii de franci e o sumă mare... Larsonneau e băiat bun, dar casa lui de bani e încă modestă. E gata să te ajute în orice clipă...

Întîrzia, clipind din ochi, refăcînd un colţ al moviliţei care tocmai se prăbuşise. Ideile tinerei femei începuseră a se încîlci din pricina jocului. Urmărea fără voie ceea ce făcea soţul ei, a cărui stîngăcie era din ce în ce mai mare. Avea chef să-i dea sfaturi. Uitînd de Worms, de nota de plată, de lipsa de bani, a spus în cele din urmă :

— Dar pune odată bucata aceea groasă dedesubt ; celelalte o să ţină.

Soţul a ascultat-o supus, adăugînd :

— Nu poate să găsească decît cincizeci de mii de franci. E totuşi un acont frumos... Numai că el nu vrea să amestece treaba asta cu aceea de la Charonne. Nu-i decît un intermediar, înţelegi, draga mea ? Persoana care împrumută banii cere dobînzi enorme. Ar dori o poliţă de optzeci de mii, pe şase luni.

Şi, după ce pusese în vîrful movilei o bucată de jeratic, şi-a încrucişat mîinile pe vătrai uitîndu-se fix la soţia lui.

— Optzeci de mii de franci ! a exclamat, dar ăsta-i furt !... Dumneata mă sfătuieşti să fac asemenea nebunie ?

— Nu, a spus categoric. Dar, dacă ai absolută nevoie de bani, nu-ţi interzic.

S-a sculat ca şi cînd ar fi avut intenţia să se retragă. Renée, îngrozitor de nehotărîtă, s-a uitat la soţul ei, la nota pe care o lăsase pe şemineu. În cele din urmă, şi-a luat bietul ei cap în mîini, murmurînd :

— Oh ! afacerile astea !... Sînt buimăcită în dimineaţa asta... Ei, o să semnez poliţa de optzeci de mii de franci. Dacă n-aş face-o, m-aş îmbolnăvi de-a binelea... Ştiu eu,

m-aş chinui toată ziua. Prefer să fac prostiile imediat... Asta mă uşurează.

Şi a spus că vrea să sune ca să i se aducă hîrtie timbrată. Dar a dorit să-i facă acest serviciu el însuşi. Desigur că avea hîrtia în buzunar, căci n-a lipsit nici două minute. Pe cînd ea scria la o măsuţă pe care el o împinsese lîngă foc, o cerceta cu nişte ochi în care ţîşnise o dorinţă uimită. Era tare cald în încăperea, plină încă de miresmele în care se sculase tînăra femeie şi de parfumurile toaletei de dimineaţă. Tot vorbind, i se desfăcuseră poalele halatului în care se înfăşurase, şi privirea soţului, ce stătea în picioare în faţa ei, aluneca de pe capul ei plecat, prin aurul părului, foarte departe, pînă la albeaţa gîtului si a pieptului. Zîmbea ciudat ; focul ce-i dogorîse faţa, camera închisă unde atmosfera greoaie păstra un iz de dragoste, părul acela bălai şi pielea albă ce-l ispiteau cu un fel de dispreţ conjugal îl făcuseră visător, mărind drama din care tocmai jucase o scenă, făcînd să apară o socoteală tainică şi voluptuoasă în trupul lui brutal de speculant.

Cînd soţia i-a întins poliţa, rugîndu-l să termine afacerea, a luat-o, tot uitîndu-se la ea.

— Eşti minunată... a murmurat.

Şi cum se plecase ca să împingă masa la loc, a sărutat-o grosolan pe gît. A ţipat. Apoi, s-a ridicat, înfiorată, încercînd să rîdă, gîndindu-se fără voie la sărutările celuilalt, din ajun. Dar el a regretat sărutul acela de birjar. A părăsit-o strîngîndu-i mîna prieteneşte şi promiţîndu-i că va primi chiar în seara aceea cei cincizeci de mii de franci.

Renée a moţăit toată ziua în faţa focului. În momentele de criză, era languroasă ca o creolă. Atunci, din nebunatică, devenea trîndavă, înfrigurată, adormită. Dîrdîia, avînd nevoie de cărbuni aprinşi, de-o căldură sufocantă din cauza căreia pe frunte îi apăreau mici broboane de sudoare ce-o linişteau. În atmosfera fierbinte, în baia de flăcări, aproape că nu mai suferea ; durerea ajungea un fel de vis uşuratic, o apăsare vagă, chiar şovăiala devenea în cele din urmă o voluptate. Aşa şi-a amăgit pînă seara remuşcările din ajun, la lumina roşie a vetrei, în faţa focului îngrozitor ce făcea să trosnească mobilele din jurul ei, uneori dispărîndu-i pînă şi conştiinţa că

există. A putut să se gîndească la Maxime, ca la o plăcere fierbinte, ale cărei raze o ardeau ; a avut coşmarul unor iubiri stranii, pe nişte ruguri, pe paturi încălzite pînă la saturaţie. Céleste intra şi ieşea din cameră, cu faţa calmă de slujnică cu sînge rece. Primise ordin să nu lase pe nimeni să intre ; le-a trimis acasă chiar şi pe cele două prietene nedespărţite, Adeline d'Espanet şi Suzanne Haffner, care se întorceau de la un prînz luat împreună, într-o căsuţă închiriată în Saint-Germain. Totuşi, pe seară, cum Céleste venise să-i spună că doamna Sidonie, sora domnului, dorea să-i vorbească, i-a spus s-o primească.

În general, doamna Sidonie venea numai seara. Fratele ei o convinsese să poarte rochii de mătase. Dar nu ştiu cum se făcea că mătasea cumpărată de curînd din prăvălie nu părea niciodată nouă ; se boţea, pierzîndu-şi luciul, părînd o zdreanţă. Acceptase să vină la familia Saccard fără coş. În schimb avea buzunarele pline de hîrţoage. O interesa Renée, pe care nu reuşise s-o aibă clientă cumpătată, resemnată la necesităţile vieţii. O vizita regulat, zîmbind discret ca un medic care nu vrea să-şi sperie bolnavul spunîndu-i ce boală are. O compătimea pentru micile ei necazuri, ca şi cînd ar fi compătimit-o pentru nişte bubuliţe de care ar fi lecuit-o imediat, dacă tînăra femeie ar fi vrut. Aflîndu-se într-unul din momentele acelea cînd ai nevoie de compătimire, tînăra femeie a lăsat-o să intre numai ca să-i spună că avea nişte dureri de cap insuportabile.

— Ei, preafrumoasa mea, a murmurat doamna Sidonie strecurîndu-se în obscuritatea încăperii, dar aici te înăbuşi !... tot nevralgiile alea, nu-i aşa ? Din pricina necazurilor. Prea le pui toate la inimă.

— Da, am nişte griji mari, a răspuns molatic Renée.

Se însera. N-o lăsase pe Céleste să-i aprindă o lampă. Numai jeraticul avea o mare licărire roşie, luminînd-o direct, lungită, în halatul ei alb ale cărui dantele ajunseseră roz. La marginea întunecimii, nu se zărea decît poala rochiei negre a doamnei Sidonie şi mîinile ei cu mănuşi de bumbac gri încrucişate. Vocea ei afectuoasă ţîşnea din tenebre.

— Iar necazuri din cauza banilor ! a spus, ca şi cînd ar fi zis : necazuri din dragoste, cu glasul foarte blînd şi milos.

Renée şi-a plecat pleoapele, făcînd un gest de aprobare.

— Ah ! dacă fraţii mei m-ar asculta, am fi cu toţii bogaţi. Dar ei dau din umeri cînd le vorbesc de datoria aceea de trei miliarde, ştii dumneata ?... Totuşi, am speranţe mari. De zece ani vreau să fac o călătorie în Anglia. Dar am aşa de puţin timp pentru mine !... În sfîrşit m-am hotărît să scriu la Londra, şi aştept răspunsul.

Şi cum tînăra femeie zîmbea :

— Ştiu că nici dumneata nu mă crezi. Cu toate astea, ce mulţumită ai fi dacă într-o zi ţi-aş da un milion... Ei, povestea e simplă de tot : un bancher din Paris a împrumutat bani fiului regelui Angliei, şi cum bancherul a murit fără să aibă moştenitori, azi Statul poate pretinde să i se achite datoria, şi dobînzile aferente. Am făcut socoteala, suma ajunge la două miliarde nouă sute patruzeci şi trei de milioane două sute zece mii de franci... Fii fără grijă, c-o să vină, o să vină.

— Pînă atunci, a spus tînăra femeie ironică, ar trebui să găseşti pe cineva să-mi împrumute o sută de mii de franci... Aş putea plăti croitorul, căci sînt foarte necăjită din pricina asta.

— O sută de mii de franci se găsesc, a răspuns liniştit doamna Sidonie. Nu trebuie decît să fii dispusă să plăteşti cît ţi se cere.

Jeraticul licărea ; mai languroasă, Renée îşi întindea picioarele, arătîndu-şi vîrfurile papucilor, la marginea halatului. Mijlocitoarea şi-a reluat glasul ei compătimitor :

— Biata mea scumpă, nu eşti rezonabilă deloc... Cunosc multe femei, dar n-am văzut nici una care să se sinchisească aşa de puţin de sănătatea ei. Uite ce bine ştie să se descurce micuţa doamnă Michelin ! Cînd o văd fericită şi sănătoasă, mă gîndesc fără voia mea la dumneata... Ştii că domnul de Saffré e îndrăgostit nebuneşte de ea şi că i-a şi făcut cadouri de aproape zece mii de franci ?... Cred că ea visează să aibă o casă la ţară.

Se însufleţise, îşi căuta buzunarul.

— Am încă aici scrisoarea unei biete femei tinere. Dac-ar fi lumină, ţi-aş da-o s-o citeşti... Închipuieşte-ţi dumneata că soţul o neglijează. Semnase nişte poliţe, a fost obligată să împrumute de la un domn pe care-l cunosc. Eu am scos poliţele din ghearele portăreilor, şi nu

fără greutate... Crezi că bieţii copii fac vreun rău ? Eu îi primesc ca şi cînd ar fi fiul şi fiica mea.

— Dumneata cunoşti pe cineva care împrumută bani ? a întrebat indiferentă Renée.

— Cunosc mai multe persoane... Eşti prea bună. Nu-i aşa că între noi, femeile, ne putem spune multe, şi, să nu crezi că, fiindcă soţul dumitale mi-e frate, o să-l scuz că umblă după prostituate şi lasă aşa o mîndreţe de femeie ca dumneata să se plictisească lîngă foc... Laure d'Aurigny îl costă o avere. Nu m-aş mira s-aud c-a refuzat să-ţi dea bani. Aşa-i c-a refuzat ?... Oh ! nenorocitul !

Renée asculta cu amabilitate vocea aceea moale ce ieşea din tenebre, ca un ecou nedesluşit încă al propriilor sale gînduri. Cu pleoapele pe jumătate închise, aproape culcată în fotoliu, uitase că doamna Sidonie era acolo, părîndu-i-se că visează cum o ispitesc nişte gînduri urîte c-o mare blîndeţe. Femeia a vorbit multă vreme, asemenea unei ape călduţe şi molcome.

— Doamna de Lauwerens e cea care ţi-a distrus viaţa. Niciodată n-ai vrut să mă crezi. Ah ! n-ai fi ajuns nicicînd să plîngi la gura sobei, dac-ai fi avut încredere în mine... Şi eu te iubesc ca pe lumina ochilor, preafrumoasa mea. Ai un picior fermecător. Ştiu c-o să rîzi de mine, dar vreau să-ţi vorbesc despre nebuniile mele : dacă au trecut trei zile fără să te fi văzut, trebuie să vin neapărat ca să te admir ; da, parcă-mi lipseşte ceva ; trebuie să mă satur privindu-ţi părul frumos, faţa aşa de albă şi de delicată, mijlocul aşa de subţire... Zău, n-am văzut niciodată asemenea mijloc.

În cele din urmă, Renée a zîmbit. Nici amanţii ei n-aveau căldura şi extazul acela plin de reculegere cînd îi vorbeau de frumuseţea ei. Doamna Sidonie i-a remarcat zîmbetul.

— Atunci ne-am înţeles, a zis, ridicîndu-se cu vioiciune... trăncănesc, şi tot trăncănesc, uitînd că-ţi împui capul... Nu-i aşa c-o să vii mîine ? O să vorbim de bani, să căutăm pe cineva să-ţi împrumute... Dumneata înţelegi că eu vreau să fii fericită.

Fără a se mişca, leşinată de căldură, tînăra femeie a răspuns după oarecare tăcere, ca şi cînd ar fi trebuit să se gîndească mult ca să înţeleagă ce se spunea în jurul ei :

— Da, o să vin, ne-am înţeles, şi-o să stăm de vorbă ; dar nu mîine... Worms o să se mulţumească cu un acont. Cînd o să mă sîcîie din nou, o să vedem... Nu-mi mai vorbi de toate astea. Sînt buimăcită din pricina afacerilor.

Doamna Sidonie a părut foarte contrariată. Avea de gînd să se aşeze din nou, să-şi reia monologul de dezmierdare ; dar oboseala lui Renée a făcut-o să-şi amîne atacul pentru mai tîrziu. A scos din buzunar un pumn de hîrţoage, în care a căutat şi pînă la urmă a găsit un obiect închis într-un fel de cutie roz.

— Venisem să-ţi recomand un săpun nou, a spus reluîndu-şi tonul de neguţătoare. Mă interesează foarte mult inventatorul, care-i un tînăr fermecător. E un săpun foarte plăcut, foarte bun pentru piele. O să-l încerci, nu-i aşa ? Şi-o să le vorbeşti prietenelor despre el... Îl las aici, pe şemineu.

S-a mai întors o dată de la uşă, şi, dreaptă, în licărirea trandafirie a jeraticului, cu faţa ei de ceară, a început să laude o centură elastică, o invenţie ce avea să înlocuiască corsetele.

— Îţi face un mijloc rotund de tot, un adevărat mijloc de viespe, spunea... L-am scăpat de la faliment. Cînd ai să vii, o să încerci unul, dacă vrei... A trebuit s-alerg o săptămînă pe la avocaţi. Am dosarul în buzunar şi mă duc chiar acum la portărel să înlătur o ultimă piedică... Pe curînd, drăguţa mea. Să ştii că te aştept şi vreau să-ţi şterg ochii frumoşi de lacrimi.

A alunecat şi a dispărut. Renée nici n-a auzit măcar cînd a închis uşa. A rămas acolo, în faţa focului ce se stingea, visînd în continuare ceea ce visase toată ziua, cu capul plin de cifrele care jucau, auzind cum discută în depărtare vocile lui Saccard şi a doamnei Sidonie, oferindu-i sume considerabile, cu tonul cu care un expert începea licitaţia unui mobilier. Simţea sărutul brutal al soţului pe gît, şi cînd se întorcea, o găsea parcă la picioarele ei pe Sidonie, cu rochia neagră şi faţa moale, vorbindu-i pasionat, lăudîndu-i frumuseţile trupului, implorînd o întîlnire de dragoste ca un amant ajuns la capătul răbdării. Asta o făcea să zîmbească. Atmosfera din încăpere era din ce în ce mai înăbuşitoare. Stupoarea tinerei femei şi visurile ei bizare nu erau altceva decît un somn uşor, un somn

artificial, în care apărea mereu micul separeu de pe bulevard și divanul lat pe care căzuse în genunchi. Nu mai suferea deloc. Cînd deschidea pleoapele, prin jeraticul roz trecea Maxime.

A doua zi, la balul de la minister, frumoasa doamnă Saccard a fost minunată. Worms acceptase acontul de cincizeci de mii de franci ; din încurcătura asta de bani a ieșit rîzînd ca o convalescentă. Cînd a străbătut saloanele, în marea rochie de fai roz cu o trenă lungă Ludovic al XIV-lea, încadrată de marile dantele albe, s-a auzit un murmur, bărbații s-au îmbulzit s-o vadă. Intimii se înclinau, cu un zîmbet discret de complicitate, aducînd un omagiu acelor umeri frumoși, atît de binecunoscuți de toată elita pariziană oficială, și care erau stîlpii neclintiți ai imperiului. Se decoltase așa de tare în pofida privirilor, pășea așa de calmă și de duioasă în goliciunea ei, că nu mai era nici măcar indecent. Eugène Rougon, marele om politic, care simțea că pieptul acela gol e mai elocvent decît discursul său de la Cameră, mai duios și mai convingător ca să se simtă frumusețile regimului și să-i convingă pe cei sceptici, s-a dus să-și felicite cumnata pentru fericita ei îndrăzneală de a-și fi decoltat corsajul cu două degete mai mult. Se afla acolo aproape tot Corpul legislativ și, după modul cum o priveau deputații pe tînăra femeie, ministrul își prezicea un mare succes, a doua zi, în chestiunea delicată a împrumuturilor Orașului Paris. Nu puteai vota împotriva unui regim care făcea să crească, pe pămîntul milioanelor, o floare ca această Renée, o floare așa de stranie de voluptate, cu carnație de mătase, cu goliciuni de statuie, o bucurie vie ce lăsa în urma ei un iz de plăcere călduță. Toată lumea de la bal a șușotit însă mai cu seamă pe tema egretei și a colierului de diamante. Bărbații recunoșteau bijuteriile. Femeile și le arătau cu privirea, pe furiș. Toată seara nu s-a vorbit decît despre asta. Și saloanele se înșiruiau, în lumina albă a candelabrelor, pline de-o gloată strălucitoare, ca o îngrămădire de astre căzute într-un loc prea strîmt.

Către ora unu, Saccard a dispărut. Savurase succesul soției ca un bărbat a cărui lovitură de teatru reușise. Își consolidase din nou creditul. Era așteptat la Laure d'Au-

rigny pentru o afacere ; a plecat, rugîndu-l pe Maxime s-o ducă acasă pe Renée după bal.

Maxime şi-a petrecut seara, cuminte, alături de Louise de Mareuil, foarte ocupaţi amîndoi să bîrfească îngrozitor femeile care umblau încoace şi încolo. Şi cînd vedeau vreo aiureală mai mare decît celelalte, îşi înăbuşeau hohotele de rîs în batistă. A trebuit să vină Renée ca să-i ceară braţul tînărului să poată ieşi din saloane. În trăsură, a avut o veselie nervoasă ; fremăta încă din cauza excitaţiei luminii, parfumurilor şi zgomotelor prin care trecuse de curînd. Părea să fi uitat, de altfel, „prostia" lor de pe bulevard, cum spunea Maxime. L-a întrebat numai cu un glas ciudat :

— Aşadar e nostimă de tot micuţa gheboasă care-i Louise ?

— Oh ! foarte nostimă... a răspuns tînărul rîzînd încă. Cred c-ai văzut-o pe ducesa de Sternich c-o pasăre galbenă în păr ?... Louise pretinde că e o pasăre mecanică ce dă din aripi strigîndu-i bietului duce la fiecare oră : „Cucu ! cucu !"

Gluma asta de fată de internat emancipată i s-a părut foarte comică lui Renée. Cînd au ajuns acasă, cum Maxime intenţiona să plece, a spus :

— Nu urci ? Céleste mi-a pregătit desigur o gustare.

A urcat, lipsit de vlagă ca de obicei. Sus, nu era nici un fel de gustare, şi Céleste se culcase. Renée a trebuit să aprindă lumînările unui mic sfeşnic cu trei braţe. Îi tremura puţin mîna.

— Proasta asta, zicea, vorbind despre camerista ei, mi-o fi înţeles ordinele anapoda... N-o să fiu în stare să mă dezbrac singură nicicînd.

A trecut în cabinetul ei de toaletă. Maxime s-a dus după ea, ca să-i mai spună o glumă nouă de-a Louisei pe care şi-o amintise, liniştit ca şi cînd ar fi întîrziat la un prieten, căutîndu-şi tabachera să-şi aprindă o havană. Dar acolo, Renée, după ce pusese sfeşnicul, s-a întors, căzînd în braţele tînărului, mută şi neliniştită, lipindu-şi gura de-a lui.

Apartamentul ei personal era un cuib de mătase şi de dantelă, o minunăţie de lux cochet. În faţa camerei de culcare se afla un mic budoar. Cele două încăperi formau

de fapt una singură, sau cel puţin budoarul era doar pragul camerei, un alcov mare, plin de şezlonguri, fără uşă, doar cu o draperie dublă. În ambele încăperi, pereţii erau tapetaţi cu o mătase mată de-un gri de culoarea inului, în care erau ţesute enorme buchete de trandafiri, de liliac alb şi de flori-broşteşti. Perdelele şi draperiile erau din dantelă veneţiană, căptuşită cu mătase, din fîşii roz alternînd cu fîşii gri. În camera de dormit, şemineul din marmură albă, o adevărată bijuterie, îşi arăta, ca un coş cu flori, incrustaţiile cu lapis-lazuli şi mozaicuri preţioase, reproducînd trandafirii, liliacul alb şi florile-broşteşti ale tapetului. Un pat mare gri cu roz, la care lemnul nu se vedea fiind capitonat, şi al cărui căpătăi se sprijinea de perete, umplea aproape o jumătate din încăpere, cu valul de draperii, de dantele şi mătase, avînd ţesute aceleaşi buchete, ce cădeau din tavan pînă la podea. Parcă era o rochie de femeie, rotunjită, decupată, cu taburete rotunde capitonate, cu noduri şi cu volane ; şi perdeaua asta imensă care se umfla, asemenea unei fuste, părea o mare îndrăgostită aplecată, leşinînd, gata să se prăbuşească pe perne. Sub perdele era un sanctuar, pînzeturi fine plisate mărunt, o zăpadă de dantele, tot soiul de lucruri delicate şi transparente, înecate într-un clarobscur religios. Pe lîngă pat, monumentul acela a cărui amploare evlavioasă aducea cu o capelă împodobită pentru vreo sărbătoare, celelalte mobile dispăreau : scaune joase, o oglindă de doi metri, scrinuri cu nenumărate sertare. Pe jos, covorul, de-un gri-albăstrui, avea trandafiri fără frunze. Şi, de ambele părţi ale patului, se aflau două mari blăni de urs negru, împodobite cu catifea roz, cu gheare de argint şi ale căror capete, întoarse spre fereastră, priveau cu fixitate cerul gol cu ochii lor de sticlă.

În cameră era o armonie plăcută, o linişte înăbuşită. Nici o notă prea stridentă, nici un reflex de metal sau aurărie deschisă nu apărea în fraza visătoare a rozului cu griul. Chiar garnitura şemineului, rama oglinzii, pendula, micile sfeşnice erau piese vechi de Sèvres, la care se vedea prea puţin bronzul aurit al monturilor. Garnitura era o minunăţie, mai ales pendula, cu hora de amoraşi bucălaţi ce coborau, aplecîndu-se în jurul cadranului, ca o bandă de puşti goi de tot bătîndu-şi joc de scurgerea rapidă a ore-

lor. Luxul atenuat, culorile şi obiectele pe gustul lui Renée erau delicate şi zîmbitoare, umplînd atmosfera de-un asfinţit, o zi în alcov, cu perdelele trase. Parcă patul se întindea, toată încăperea părea un pat imens, cu covoarele, cu blănile de urs, cu scaunele capitonate, cu tapetele matlasate ce făceau ca moliciunea de jos să se întindă pe pereţi pînă la tavan. Şi, pe toate lucrurile de-acolo, ca într-un pat, îşi lăsa amprenta, căldura şi parfumul trupului ei. Cînd dădeai deoparte draperia dublă a budoarului, parcă ridicai o cuvertură de pat de mătase. intrînd într-un culcuş cald încă şi umed, unde pe lenjurile fine regăseai formele încîntătoare, somnul şi visurile unei parizience de treizeci de ani.

În încăperea alăturată, garderoba, o cameră mare tapetată cu o pînză indiană, erau de jur împrejur numai dulapuri înalte de lemn de trandafir, unde atîrna armata de rochii. Céleste, foarte metodică, orînduia rochiile după vechime, etichetîndu-le şi ţinînd socoteala fanteziilor artistice în galben sau albastru ale stăpînei sale, păstrînd o atmosferă de reculegere ca-n sacristie şi o curăţenie de mare grajd. Nici un fel de dezordine, panourile dulapurilor luceau, reci şi limpezi, ca panourile lăcuite ale unui cupeu.

Dar minunăţia apartamentului, încăperea de care vorbea întreaga elită pariziană, era cabinetul de toaletă. Se spunea „Cabinetul de toaletă al frumoasei doamne Saccard cum se spune : „Galeria oglinzilor, la Versailles". Cabinetul se afla într-unul din foişoarele casei boiereşti. chiar deasupra salonaşului auriu. Cînd intrai, ţi se părea că-i un mare cort rotund, un cort de feerie, ridicat chiar în vis de vreo războinică îndrăgostită. În mijlocul tavanului, o coroană de argint cizelat reţinea poalele cortului ce se lăsa în jos, rotunjindu-se, ca să se lipească de pereţi, de unde cădeau drepte pînă la podea. Poalele, tapetul bogat erau dintr-o muselină foarte deschisă la culoare căptuşită cu mătase cu pliuri mari distanţate ; o dantelă aplicată despărţea pliurile şi nişte baghete de argint înlănţuite coborau din coroană, de-a lungul tapetului şi pe marginile fiecărei aplice. Aici griul roz al camerei de culcare era mai deschis, devenind alb rozaliu, ca o carnaţie goală. Şi sub leagănul de dantele, sub dantelele ce nu lăsau să se vadă din tavan, prin micul gol al coroanei, decît o gaură

albăstrie, unde Chaplin pictase un amoraş zîmbind, uitîndu-se şi pregătindu-şi săgeata, parcă te aflai în fundul unei bomboniere, în vreo cutie de bijuterii preţioasă, mărită, făcută nu pentru strălucirea unui diamant, ci pentru goliciunea unei femei. Covorul, de-o albeaţă de zăpadă, se întindea fără vreo urmă de floare. Un dulap cu oglindă, ale cărui uşi aveau incrustaţii de argint ; un şezlong, două taburete rotunde capitonate, taburete din satin alb ; o masă mare de toaletă avînd o placă de marmură roz, ale cărei picioare dispăreau sub volanele de muselină şi de dantelă alcătuiau toată mobila încăperii. Cristalurile de pe masa de toaletă, paharele, vazele, ligheanul erau din sticlă veche de Boemia cu nervuri roz şi albe. Se mai afla acolo încă o masă, cu incrustaţii de argint ca şi dulapul cu oglindă, pe care erau lucrurile de toaletă, o trusă bizară cu o mulţime de mici instrumente ce nu ştiai la ce foloseau, ustensile de scărpinat pe spate, de lustruit, pile de toate mărimile şi de toate formele, foarfeci drepte şi rotunjite, tot felul de pensete şi de agrafe. Pe fiecare obiect, de argint şi de fildeş, se afla monograma lui Renée.

În cabinet era un colţ încîntător, datorită căruia era celebru. În faţa ferestrei, poalele cortului se desfăceau, dînd la iveală, în fundul unui soi de alcov lung şi nu prea adînc, o cadă de baie, un lighean de marmură roz, înfipt în podea, avînd marginile cu caneluri precum cele ale unei scoici mari ce ajungeau pînă la nivelul covorului. Coborai în cadă pe trepte de marmură. În fundul alcovului, deasupra robinetelor de argint, cu gît de lebădă, se afla o oglindă veneţiană, decupată, fără ramă şi cu desene mate în cristal. În fiecare dimineaţă, Renée făcea o baie de cîteva minute. Baia umplea pentru toată ziua cabinetul de-o umezeală, de-o mireasmă de trup tînăr şi ud. Uneori, vreo sticlă destupată sau vreun săpun scos din cutie aduceau o notă mai violentă în moleşeala aceea fadă oarecum. Tinerei femei îi plăcea să stea acolo, aproape goală, pînă la prînz. Şi cortul rotund era gol. Cada roz, mesele şi ligheanele roz, muselina tavanului şi pereţilor, sub care ţi se părea că vezi curgînd un sînge roz, dobîndeau rotunjimi de trup, de umeri şi de sîni ; şi, după vreme, păreau pielea albă ca neaua a vreunui copil sau aceea fierbinte a unei femei. Era o mare goliciune. Cînd

Renée ieşea din baie, trupul ei blond nu mai adăuga decît puţin roz la toată carnaţia roz a încăperii.

Maxime a dezbrăcat-o pe Renée. Se pricepea la lucruri de-astea, şi mîinile lui iscusite ghiceau şpilcile, alergînd în jurul taliei, cu o pricepere înnăscută. I-a desfăcut părul, i-a scos diamantele şi l-a periat pentru noapte. Şi cum pe lîngă treaba de cameristă şi de coafor, mai făcea şi bancuri, dezmierdînd-o, Renée rîdea gros şi înăbuşit, în timp ce mătasea bluzei trosnea şi fustele cădeau una după alta. Cînd a fost goală, a stins lumînările din sfeşnic, si luîndu-l de mijloc pe Maxime, aproape că l-a cărat în camera de culcare. Pînă la urmă balul o îmbătase. În fierbinţeala ei, îşi dădea seama de ziua petrecută în ajun lîngă foc, zi de stupoare fierbinte, de visuri nedesluşite şi zîmbitoare. Auzea mereu cum discutau vocile aspre ale lui Saccard şi doamnei Sidonie, urlînd cifre, ce le pronunţau pe nas ca portăreii. Oamenii ăştia o plictiseau de moarte, împingînd-o la crimă. Şi chiar, în clipa asta, cînd îi căuta buzele, în adîncul marelui pat întunecat, îl vedea tot pe Maxime în mijlocul jeraticului din ajun, privind-o cu nişte ochi ce-o ardeau.

Tînărul n-a plecat decît la şase dimineaţa. I-a dat cheia portiţei din parcul Monceau, punîndu-l să jure că se va întoarce în fiecare seară. Din cabinetul de toaletă coborai în salonul auriu pe-o scară de serviciu ascunsă în zid, ceea ce se putea face din toate încăperile foişorului. Din salon, treceai uşor în seră ca să ajungi în parc.

Ieşind dis-de-dimineaţă, pe-o ceaţă deasă, Maxime era puţin buimăcit de norocul lui. L-a acceptat, de altfel, cu lipsa de vlagă a fiinţei sale neutre.

— Cu-atît mai rău ! gîndea, la urma urmelor, a vrut-o ea... E al dracului de bine făcută ; şi avea dreptate, e mult mai nostimă în pat ca Sylvia.

Alunecaseră pe nesimţite spre incest, încă din ziua cînd Maxime, cu tunica lui ponosită de şcolar, se agăţase de gîtul lui Renée, boţindu-i uniforma de soldat din garda franceză. De-atunci încoace, a fost între ei o lungă pervertire în fiecare moment. Ciudata educaţie pe care tînăra femeie i-o făcea copilului ; familiarităţile ce au făcut din ei nişte prieteni ; mai tîrziu, îndrăzneala glumeaţă a confidenţelor ; toată promiscuitatea periculoasă i-a unit în

cele din urmă cu o legătură stranie, în care bucuriile prieteniei ajungeau aproape nişte satisfacţii trupeşti. Îşi cedaseră de mulţi ani ; actul brutal n-a fost decît criza acută a acelei boli inconştiente ce e dragostea. În lumea nebună în care trăiau, greşeala lor crescuse ca pe-un bălegar plin de toate sucurile dubioase ; se dezvoltase cu un rafinament bizar, în condiţiile deosebite de desfrîu.

Atunci cînd marea caleaşcă îi ducea în Bois de Boulogne, plimbîndu-i alene pe alei, spunîndu-şi necuviinţe la ureche, căutînd în copilărie ştrengăriile instinctului, nu era decît o deviere şi o satisfacere nemărturisită a dorinţelor. Se simţeau oarecum vinovaţi, ca şi cînd se atinseseră ; şi chiar păcatul strămoşesc, apatia discuţiilor obscene ce-i istovea cu oboseala voluptoasă, îi excita şi mai uşurel decît dacă s-ar fi sărutat de-a binelea. Aşadar prietenia lor a fost drumul lent a doi îndrăgostiţi, ce avea să-i ducă fatal într-o zi în separeul cafenelei Riche şi marele pat gri cu roz al lui Renée. Cînd s-au îmbrăţişat, nu greşeala i-a zguduit. Păreau doi amanţi bătrîni, ale căror săruturi erau nişte amintiri. Şi pierduseră atîtea ceasuri contopindu-şi întreaga fiinţă, că vorbeau fără voie de trecutul acela plin de afecţiunile lor neştiute.

— Ţi-aduci aminte de ziua cînd am venit la Paris, spunea Maxime ; aveai un costum foarte nostim ; şi am trasat cu degetul un unghi pe pieptul tău, sfătuindu-te să faci un decolteu ascuţit. Simţeam pielea sub bluză şi degetul meu apăsa puţin... Era grozav...

Renée rîdea, sărutîndu-l şi murmurînd :

— Chiar de atunci erai tare vicios... Ţii minte cît ne-ai distrat la Worms ! Îţi ziceam „bărbăţelul nostru". Am crezut totdeauna că grăsana de Suzanne ar fi cedat, desigur, dacă marchiza n-ar fi urmărit-o cu ochii furibunzi.

— Ah ! da, ne-am amuzat grozav... murmura tînărul. Albumul cu fotografii, nu-i aşa ? şi toate celelalte, hoinărelile prin Paris, gustările de la patiseria de pe bulevard; ştii, prăjiturelele alea cu căpşuni care-ţi plăceau la nebunie ?... O să-mi aduc totdeauna aminte de după-masa în care mi-ai spus povestea Adelinei, de la mînăstire, cînd îi scria Suzannei scrisori, pe care le semna cu nume de bărbat : Arthur d'Espanet, propunîndu-i s-o răpească...

Povestea asta grozavă îi înveselea încă pe amanți ; apoi Maxime continua cu vocea lui calină :

— Cînd veneai să mă iei de la colegiu cu trăsura ta, probabil că eram tare nostimi amîndoi... Eram așa de mic că dispăream aproape sub fustele tale.

— Da, da, bîlbîia, cuprinsă de fiori, atrăgîndu-l spre ea, era grozav, cum spui... Nu-i așa că ne iubeam fără să știm ? Eu am știut înaintea ta. În ziua cînd ne întorceam din Bois de Boulogne, ți-am atins piciorul în treacăt și-am tresărit... Dar n-ai observat nimic. Ei ? Tu nu te gîndeai deloc la mine ?

— Oh ! ba da, a răspuns puțin încurcat. Numai că nu-mi dădeam seama, înțelegi... nu îndrăzneam.

Mințea. Niciodată n-a avut intenția limpede s-o posede pe Renée. Se gîndise la asta în treacăt, vicios cum era, fără s-o dorească cu adevărat. Era prea moale pentru asemenea efort. A acceptat-o pe Renée fiindcă i s-a impus, strecurîndu-se în culcușul ei fără să vrea și fără să prevadă. După ce s-a tăvălit în el, a rămas, pentru că era cald și pentru că uita de sine în fundul tuturor gropilor în care cădea. La început, amorul său propriu a fost chiar satisfăcut. Era prima femeie căsătorită pe care o poseda. Nu se gîndea că soțul ei îi era tată.

Dar Renée căzuse în greșeala asta cu toată înfocarea inimii ei declasate. Și ea lunecase pe pantă. Numai că nu se rostogolise ca un trup fără viață. Dorința i se trezise prea tîrziu ca să mai lupte împotriva ei, cînd prăbușirea devenise fatală. Și îi apăruse brusc ca o necesitate a plictiselii, ca o bucurie rară și extremă, singura ce-i putea ațîța simțurile obosite, inima ei zdrobită. În timpul plimbării din toamnă, în amurg, cînd Bois de Boulogne ațipea, a avut vaga idee a incestului, asemenea unei zgîndăriri ce a umplut-o de-o înfiorare necunoscută ; și, seara, în excitația dineului, biciuită de gelozie, ideea s-a limpezit, țîșnind arzătoare în fața ei, în mijlocul flăcărilor serei, în fața lui Maxime și a Louisei. În clipa aceea a dorit răul, acel rău pe care nu-l face nimeni, răul ce-avea să-i umple viața goală, vîrînd-o în sfîrșit în iadul de care se tot temea, ca atunci cînd era mică. Apoi, a doua zi, nu l-a mai vrut, din cauza unei stranii remușcări și unei oboseli. I se părea că și păcătuise, că nu era chiar așa de grozav cum

își închipuise și că murdăria ar fi într-adevăr prea mare. Criza avea să fie fatală, țîșnind singură, independent de cele două ființe, de cei doi prieteni, cărora le-a fost hărăzit să se înșele într-o seară, să se împerecheze, crezînd că-și strîngeau mîna. După prăbușirea aceea prostească, a început să vizese din nou plăcerea nenumită, l-a luat iar în brațe pe Maxime, din curiozitate, dorind să cunoască bucuriile dureroase ale unei iubiri pe care o considera crimă. Voința ei a acceptat incestul, l-a pretins, înțelegînd să se desfete pînă la capăt, pînă la remușcări, dacă ar fi avut vreodată. A fost activă, conștientă. A iubit cu violența marii mondene, cu prejudecățile neliniștite ale burghezei, cu luptele și sila de femeie ce se îneacă în propriul ei dispreț.

Maxime s-a întors în fiecare noapte. Venea prin grădină, pe la ora unu. Adesea, Renée îl aștepta în seră, pe care trebuia s-o traverseze ca să ajungă în salon. Erau, de altfel, de-o totală nerușinare, ascunzîndu-se prea puțin, uitînd cele mai clasice precauții ce trebuiau luate. E adevărat că acest colț al casei era al lor. Numai Baptiste, valetul soțului ei, avea voie să intre acolo, și Baptiste, ca un bărbat grav, dispărea de cum își termina serviciul. Maxime pretindea chiar rîzînd că se retrăgea ca să-și scrie memoriile. Totuși, într-o noapte, imediat după ce sosise, Renée i l-a arătat cum traversa salonul solemn, cu un sfeșnic în mînă. Valetul înalt, cu înfățișarea lui de ministru, în lumina galbenă a cerei, avea, în noaptea aceea, fața și mai corectă și mai severă ca de obicei. Aplecîndu-se, amanții l-au văzut stingînd lumînarea și îndreptîndu-se spre grajduri, unde dormeau caii și rîndașii.

— Își face rondul, a spus Maxime.

Renée a rămas tremurînd. Baptiste o neliniștea de obicei. I se întîmpla să spună că era singurul om cumsecade din casă, cu impasibilitatea lui, cu privirile limpezi care nu se opreau niciodată pe umerii femeilor.

De-atunci încolo au început să fie mai prudenți cînd se vedeau. Închideau ușile salonașului, putînd să se bucure astfel liniștiți de salon, de seră și de apartamentul lui Renée. Era o întreagă lume. În primele luni au savurat acolo cele mai rafinate bucurii, căutîndu-le în modul cel

mai delicat. Și-au plimbat iubirile din marele pat roz cu gri din camera de culcare, în goliciunea roz cu alb a cabinetului de toaletă, și-n simfonia în galben minor a salonașului. Fiecare încăpere, cu mirosul ei specific, cu tapetele și cu viața ei proprie, le procura o dragoste diferită, făcînd din Renée o nouă îndrăgostită : a fost delicată și drăguță în culcușul ei capitonat de mare doamnă, în camera călduță și aristocratică, unde dragostea dobîndea o modestie plină de bun-gust ; sub cortul de culoarea trupului, în miresmele și moleșeala umedă a căzii de baie, s-a arătat tîrfă capricioasă și senzuală, dăruindu-se cînd ieșea din baie, și lui Maxime acolo i-a plăcut cel mai mult; apoi, jos, în luminosul răsărit al salonașului, în aurora îngălbenită ce-i aurea părul, a devenit zeiță, cu capul ei de Diană blondă, cu brațele goale ce pozau caste, cu trupul pur, ale cărui poziții, pe canapeluțe, găseau linii nobile, de-o grație antică. Dar era și un loc de care lui Maxime îi era aproape frică, și unde Renée nu-l ducea decît în zilele ei proaste, în zilele cînd simțea nevoia unei excitații mai caustice. Atunci se iubeau în seră.

Într-o noapte, într-un moment de spaimă, tînăra femeie dorise ca amantul ei să meargă să aducă una din blănile de urs negru. Apoi se culcaseră pe blana aceea de cerneală, la marginea unui havuz, pe marea alee circulară. Afară, sub cerul cu lună, era un ger cumplit. Maxime sosise tremurînd, cu urechile și degetele înghețate. Sera era așa de încălzită, că i s-a făcut rău pe blana de urs. Intra într-o văpaie așa de greoaie, după înțepăturile aspre ale frigului, că a simțit niște dureri atît de usturătoare, de parcă ar fi fost bătut cu nuiaua. Cînd și-a venit în fire, a văzut-o pe Renée îngenuncheată, aplecată, cu ochii ficși, o postură brutală ce l-a înspăimîntat. Cu părul căzut, cu umerii goi, se sprijinea în pumni, cu spatele întins, ca o pisică mare cu ochi fosforescenți. Tînărul, culcat pe spate, a zărit, deasupra umerilor acestui fermecător animal îndrăgostit care-l privea, sfinxul de marmură, căruia luna îi lumina coapsele lucioase. Renée avea poziția și zîmbetul monstrului cu chip de femeie, și, în fustele ei desfăcute, părea sora albă a acestui zeu negru.

Maxime a rămas moleșit. Căldura era sufocantă, o căldură întunecată, ce nu cădea din cer ca o ploaie de foc, ci

se tîra pe pămînt, ca o duhoare vătămătoare, şi-a cărei boare se ridica, asemenea unui nor de furtună. O umezeală caldă îi umplea pe amanţi de-o rouă, de-o sudoare fierbinte. Au rămas aşa multă vreme, fără să facă vreun gest sau să spună o vorbă, în baia de văpăi, Maxime răsturnat pe pămînt şi nemişcat, Renée fremătînd pe pumnii ei ca pe nişte tendoane suple şi nervoase de fiară sălbatică. Prin ferestruicile serei, se vedeau afară bucăţi din parcul Monceau, pîlcuri de copaci cu fine contururi negre, peluze de gazon albe ca nişte lacuri îngheţate, un peisaj întreg încremenit parcă, ale cărui fineţi şi tente deschise şi uniforme păreau frînturi de gravuri japoneze. Şi bucata asta de pămînt fierbinte, culcuşul aprins în care se întindeau amanţii, fierbea în chip straniu în imensul frig mut.

A fost o noapte de dragoste nebună. Renée era bărbatul, voinţa pasionată care acţiona. Maxime se supunea. Fiinţa neutră, blondă şi drăguţă, a cărui bărbăţie fusese atinsă încă din copilărie, devenea în braţele tinerei femei o fată înaltă, cu picioarele epilate, cu graţioasa subţirime de efeb roman. Parcă s-ar fi născut şi crescut pentru o perversitate a voluptăţii. Renée se bucura că-l domină, pasiunea ei supunea creatura asta în care sexul mai şovăia încă. Era pentru ea o continuă uimire a dorinţei, o surpriză a simţurilor, o senzaţie bizară de nelinişte şi de plăcere imensă. Nu mai ştia ; revenea cu îndoieli la pielea lui fină, la gîtul durduliu, la delăsările şi leşinurile lui. Atunci a fost un moment de mare intensitate. Dăruindu-i un fior nou, Maxime completa toaletele ei nebune, luxul uimitor, viaţa ei exagerată. A conferit trupului nota excesivă care se şi afla în jurul ei. A fost amantul asortat modelor şi nebuniilor epocii. Tînărul acela drăguţ, ale cărui vestoane îi dezvăluiau formele subţiratice, care ar fi trebuit să se nască fată, şi care se plimba pe bulevarde, cu cărare în mijlocul capului, cu mici zîmbete şi rîsuri plictisite, a fost, în mîinile lui Renée, una din desfrînările decadenţei care, în anumite momente, într-o naţiune putredă, istoveşte un trup şi detracheazǎ o minte.

Şi Renée era bărbatul mai ales în seră. După noaptea pătimaşă petrecută acolo au urmat multe altele. Sera iubea, ardea cu ei. În atmosfera greoaie, în lumina alburie a lunii, vedeau lumea stranie a plantelor din jurul lor

mişcîndu-se confuz, îmbrăţişîndu-se. Blana neagră de urs ocupa o alee întreagă. La picioarele lor, havuzul fumega, plin de-o mişunare, de-o împletire densă de rădăcini, în timp ce steaua roz a nuferilor se deschidea, la suprafaţa apei, precum bluza unei fecioare, şi în timp ce torneliile îşi lăsau mărăcinişurile să spînzure, asemenea unor pieptănături de nereide leşinate. Apoi, în jurul lor, palmierii, marii bambuşi din India se înălţau către centru, unde se aplecau şi-şi amestecau frunzele ce se clătinau ca nişte amanţi vlăguiţi. Mai jos, ferigile, pteridesele, alsofilasele erau ca nişte doamne verzi, cu fustele lor largi împodobite cu volane regulate, care, mute şi nemişcate la marginea aleii, aşteptau dragostea. Lîngă ele, frunzele răsucite, pătate cu roşu, ale begoniilor, şi frunzele albe, ca în vîrf de lance, ale caladiumurilor, alcătuiau un vag şir de contuzii şi de palori, pe care amanţii nu şi le puteau explica, şi-n care regăseau uneori rotunjimi de şolduri şi de genunchi, lăfăindu-se pe pămînt, sub brutalitatea unor mîngîieri sîngerînde. Şi bananierii, îndoindu-se sub ciorchinii fructelor, le vorbeau despre fertilităţile grase ale solului, în timp ce laptele-cucului din Abisinia, cărora le întrezăreau în umbră lumînările spinoase, pocite, pline de umflături ruşinoase, li se părea că picurau seva, fluxul debordînd al acestei generaţii de foc. Dar, pe măsură ce privirile lor se-nfigeau în colţurile serei, întunecimea se umplea de-un desfriu mai furios al frunzelor şi tijelor : nu mai distingeau, pe trepte, marantasele plăcute la pipăit precum catifeaua, gloxiniile cu clopoţei violet, dracenasele ce semănau cu nişte lame de lac vechi lustruit ; era o horă de ierburi vii care se hărţuiau cu o afecţiune nepotolită. În cele patru colţuri, în locul unde perdelele de liane acopereau leagănele, visul lor carnal era şi mai nebun, şi ţîşnirile suple ale vaniliilor, ale anemonelor orientale, ale chiscaluselor, ale bauhiniilor erau braţele nesfîrşite ale îndrăgostiţilor ce nu se vedeau, şi care-şi lungeau îmbrăţişarea pătimaşă, ca să adune la ei toate bucuriile risipite. Braţele acelea nesfîrşite, atîrnînd obosite, se prindeau ca într-un spasm de dragoste, se căutau, se-ncolăceau, ca pentru rutul unei gloate. Era rutul imens al serei, al colţului de pădure virgină în care ardeau vegetalele şi înfloririle tropicelor.

Maxime şi Renée, cu simţurile denaturate, erau cuprinşi de puternicile nuntiri ale pămîntului. Prin blana de urs, pămîntul le ardea spatele, şi, din palmetele înalte, cădeau peste ei picături de căldură. Seva copacilor îi pătrundea şi pe ei, insuflîndu-le dorinţi nebune de creştere imediată, de reproducere uriaşă. Intrau în rutul serei. Atunci, în licărirea palidă, îi năuceau vedeniile, nişte coşmaruri în care asistau îndelung la iubirile palmierilor şi ale ferigilor ; frunzişurile dobîndeau înfăţişări confuze şi dubioase, pe care dorinţele lor le fixau în imagini senzuale; din boschete ajungeau la ei murmure, şuşoteli, voci leşinate, suspine de extaz, ţipete înăbuşite de durere, rîsete îndepărtate, indiscreţiile săruturilor proprii pe care ecoul le trimitea înapoi. Uneori li se părea că erau zgîlţîiţi de-un cutremur, ca şi cînd pămîntul însuşi, într-o criză de potolire. ar fi izbucnit în voluptuoase hohote de plîns.

Dac-ar fi închis ochii, dacă sufocanta căldură şi lumina slabă nu le-ar fi depravat toate simţurile, miresmele ar fi fost de-ajuns ca să-i împingă la o violentă exaltare nervoasă. Havuzul îi muia cu o mireasmă acră, stăruitoare, in care pătrundeau miile de parfumuri ale florilor şi ale vegetalelor. Uneori vanilia cînta cu uguituri de guguştiuc ; apoi urmau notele aspre ale stanhopeaselor, ale căror guri tigrate au o duhoare tare şi amară de convalescent. Orhideele, în coşurile lor ţinute de nişte lănţişoare, îşi exalau miresmele, asemenea unor cădelniţe vii. Dar parfumul cel mai stăruitor era cel al omului, parfumul în care se topeau toate suspinele vagi, parfumul dragostei, pe care Maxime îl recunoştea cînd îi săruta ceafa lui Renée, cînd îşi vîra capul în părul ei desfăcut. Şi se îmbăta de parfumul acela de femeie îndrăgostită, ce stăruia în seră, ca într-un alcov în care pămîntul năştea.

De obicei, amanţii se culcau sub tanghinul din Madagascar, sub arbustul otrăvit din care tînăra femeie muşcase o frunză. În jurul lor, rîdeau albeţile statuilor, privind uriaşa împerechere a vegetalelor. Luna, care trecea, deplasa grupurile, însufleţind drama cu lumina ei schimbătoare. Şi se aflau la mii de leghe de Paris, departe de viaţa uşoară din Bois de Boulogne şi de saloanele oficiale, în colţul vreunei păduri din India, al vreunui templu monstruos, unde zeu devenea sfinxul de marmură neagră. Sim-

ţeau cum alunecau spre crimă, spre dragostea blestemată, spre iubirea unor sălbăticiuni. Toată foiala din jurul lor, mişunarea surdă a havuzului, neruşinarea goală a frunzişurilor îi zvîrlea în infernul dantesc al pasiunii. Atunci, în fundul coliviei de sticlă, clocotind de văpăile verii, pierdută în frigul rece al lui decembrie, savurau dragostea lor ca pe-un rod criminal al unui pămînt supraîncălzit, cu spaima surdă a culcuşului înspăimîntător.

Şi, pe blana neagră, trupul lui Renée făcea o pată albă, în poziţia de mare pisică ghemuită, cu spatele lungit, cu pumnii strînşi, ca nişte tendoane suple şi nervoase. Era cuprinsă de voluptate şi liniile limpezi ale umerilor şi spatelui se detaşau cu asprimi feline pe pata de cerneală cu care blana înnegrea nisipul galben al aleii. Îl pîndea pe Maxime, prada ei, ce se lăsa moale, posedînd-o total. Şi, din cînd în cînd, se apleca brusc, sărutîndu-l cu gura ei iritată. Atunci gura i se deschidea cu strălucirea lacomă şi sîngerîndă a ibiscusului chinezesc, a cărui întindere de verdeaţă şi flori acoperea latura casei. Nu mai era decît o fiică fierbinte a serei. Săruturile ei înfloreau şi se ofileau, ca florile purpurii ale nalbei mari, ce nu trăiesc decît cîteva ore şi renasc mereu, asemenea buzelor învineţite şi nesăţioase ale vreunei Mesaline uriaşe.

CAPITOLUL V

Pe Saccard îl preocupa sărutul de pe gîtul soției. Nu se mai folosea de drepturile sale de soț de multă vreme ; ruptura se produsese firesc, nici unul din ei nesinchisindu-se prea mult de-o legătură ce-i deranja. Ca să aibă intenția să intre în camera lui Renée, trebuia ca în urma afecțiunii conjugale să existe vreo afacere bună.

Treaba de la Charonne mergea bine, deși era oarecum neliniștit în privința deznodămîntului. Larsonneau, cu rufăria lui de-o albeață strălucitoare, avea niște zîmbete ce-i displăceau. Nu era decît un simplu intermediar, un interpus, ale cărui amabilități le plătea cu o dobîndă de zece la sută din beneficiile viitoare. Dar, deși agentul de expropriere nu vîrîse nici un ban în afacere, și Saccard, după ce dăduse fondurile necesare pentru café-concert, își luase toate precauțiile, măsuri de asigurare la vînzare, scrisoare cu data în alb, chitanțe date de dinainte, avea totuși o teamă surdă, presentimentul unei trădări. Ghicise, la complicele său, intenția de a-l șantaja, cu ajutorul acelui inventar fals pe care-l păstra cu mare grijă, doar acestuia datorîndu-se faptul că lua parte la afacere.

Așa că cei doi complici își strîngeau mîna cu vigoare. Larsonneau îi spunea lui Saccard „scumpe maestre“. În fond, avea o adevărată admirație pentru acest echilibrist, ale cărui exerciții pe sîrma întinsă a speculației le urmărea ca amator. Ideea de a-l trage pe sfoară îl zgîndărea ca o voluptate neobișnuită și picantă. Nutrea un plan vag încă, neștiind prea bine cum să folosească arma ce-o avea, temîndu-se să nu se rănească el însuși. Se simțea, de altfel, la cheremul fostului său coleg. Terenurile și con-

strucţiile pe care nişte inventare calculate savant le şi evaluau la aproape două milioane, şi care nu valorau nici un sfert din suma asta, aveau să ajungă la un faliment colosal, dacă zîna cea bună a exproprierii nu le atingea cu bagheta ei de aur. După planurile iniţiale ce le putuseră consulta, bulevardul cel nou, străpuns ca să facă legătura între antrepozitul artileriei de la Vincennes şi cazarma de pe bulevardul Prince-Eugène şi să-l instaleze în centrul Parisului ocolind Faubourg Saint-Antoine, smulgea o parte din terenuri ; dar se temeau ca acestea să nu fie doar ştirbite şi ca ingenioasa speculaţie cu café-concert-ul să nu eşucze chiar prin neruşinarea ei. În care caz, Larsonneau rămînea cu o belea pe cap. Totuşi, pericolul nu-l împiedica, în ciuda rolului său secundar prin forţa împrejurărilor, să fie foarte mîhnit, gîndindu-se la slabele procente de zece la sută ce le va obţine la un furt de milioane, aşa de colosal. Şi-atunci nu mai putea rezista furioasei mîncărimi de-a întinde mîna, ca să-şi croiască singur partea lui.

Saccard nu voise nici măcar ca el să împrumute soţiei sale bani, distrîndu-se să tragă sforile groase ale acestei melodrame, în care se complăcea dragostea lui pentru negoţurile complicate.

— Nu, nu, dragul meu, spunea cu accentul lui provensal, pe care-l exagera şi mai mult cînd voia să pipereze vreun banc, să nu amestecăm socotelile... Dumneata eşti singurul om din Paris căruia am jurat să nu-i datorez nimic.

Larsonneau s-a mulţumit să insinueze că soţia lui era o mare risipitoare. L-a sfătuit să nu-i mai dea nici un ban, ca să-i cedeze imediat partea ei de proprietate. Ar fi preferat să aibă de-a face numai cu dînsul. Uneori îl iscodea, ajungînd să-i spună cu aerul obosit şi indiferent de băiat de viaţă :

— Va trebui să fac totuşi oarecare ordine prin hîrtii... Soţia dumitale mă înspăimîntă, dragul meu. Nu vreau să se pună sechestru la mine pe anumite piese.

Saccard nu era omul să rabde liniştit asemenea aluzii, mai ales cînd ştia cîtă ordine rigidă şi cîtă meticulozitate domnea în birourile personajului. Întreaga sa persoană mică, vicleană şi activă se revolta împotriva temerilor ce

încerca să i le insufle acest cămătar fudul cu mănuși galbene. Cel mai rău era faptul că-l apucau frisoanele, gîndindu-se că s-ar putea isca vreun scandal ; se și vedea exilat cu brutalitate de fratele său, trăind în Belgia din vreun negoț de nemărturisit. Într-o zi, s-a supărat, și l-a tutuit chiar pe Larsonneau.

— Ascultă, dragul meu, i-a spus, ești un băiat drăguț, dar ai face bine să-mi dai înapoi piesa aceea. O să vezi că peticul ăsta de hîrtie o să ne supere pînă la urmă.

Celălalt a făcut pe miratul, strîngîndu-i mîinile „scumpului maestru", asigurîndu-l de devotamentul său. Saccard a regretat nerăbdarea lui de-o clipă. Pe atunci se gîndea serios să se apropie din nou de soția sa ; putea să aibă nevoie de ea împotriva complicelui său, mai spunîndu-și că afacerile se fac de minune pe pernă. Sărutarea aceea pe gît a devenit încet-încet revelația unei întregi tactici noi.

Nu era grăbit, de altfel, cruțîndu-și mijloacele. Toată iarna și-a copt planul, hărțuit de nenumărate afaceri, unele mai încurcate ca altele. Pentru el a fost o iarnă îngrozitoare, plină de neprevăzut, o campanie prodigioasă, în timpul căreia a trebuit să evite falimentul în fiecare zi. Dar departe de a restrînge cheltuielile casei, a dat mese peste mese. Ca să poată face față la toate astea, a fost nevoit s-o neglijeze pe Renée, pe care o păstra pentru izbîndă, cînd operația de la Charonne va fi desăvîrșită. S-a mulțumit să pregătească deznodămîntul, continuînd să nu-i mai dea bani decît prin intermediul lui Larsonneau. Cînd dispunea de cîteva mii de franci, și ea se văita, i le aducea, spunînd că oamenii lui Larsonneau pretindeau o poliță pentru suma dublă. Comedia asta îl distra grozav, povestea polițelor îl încînta prin romanul pe care-l întrețesea în jurul afacerii. Chiar pe vremea celor mai reale beneficii, îi dăduse soției sale renta foarte neregulat, făcîndu-i daruri princiare, dăruindu-i pumni de bancnote, apoi lăsînd-o strîmtorată săptămîni întregi. Acum cînd afacerile lui erau foarte încurcate, vorbea despre cheltuielile casei, tratînd-o ca pe un creditor, căruia nu vrei să-i dezvălui că ești ruinat, și pe care-l faci să aștepte spunîndu-i povești. Ea abia asculta ; semna tot ce dorea el ; plîngîndu-se numai că nu putea semna mai mult.

Avea, totuşi, poliţe semnate de ea în valoare de două sute de mii de franci, ce-l costau cel mult o sută zece mii de franci. După ce le lua Larsonneau, fiind pe numele lui, făcea în aşa fel ca poliţele să circule prudent, gîndindu-se să se servească de ele mai tîrziu ca de nişte arme decisive. Niciodată n-ar fi putut scăpa de iarna aceea îngrozitoare, împrumutîndu-i bani cu camătă soţiei şi menţinîndu-şi modul de viaţă, fără vînzarea terenului său de pe bulevardul Malesherbes, pe care seniorii Mignon şi Charrier i-l plătiseră cu bani peşin, dar reţinîndu-i un acont formidabil.

Pentru Renée, iarna a fost o lungă bucurie. Nu mai suferea decît de lipsa de bani. Maxime o costa foarte scump ; o trata tot ca pe o mamă vitregă, lăsînd-o să plătească peste tot. Dar mizeria aceea ascunsă reprezenta pentru ea o voluptate în plus. Se străduia, bătîndu-şi capul, ca „scumpului copil“ să nu-i lipsească nimic ; şi după ce-l convingea pe soţul ei să-i găsească cîteva mii de franci, le cheltuia cu amantul, pe nebunii costisitoare, ca nişte şcolari, la prima lor escapadă. Cînd n-aveau nici un ban, rămîneau acasă, bucurîndu-se de clădirea cea mare, de luxul atît de nou şi de-un prost-gust agresiv. Tatăl nu era niciodată acolo. Îndrăgostiţii stăteau la gura sobei mai mult ca altădată. Şi asta pentru că Renée reuşise să umple în sfîrşit vidul îngheţat al tavanelor aurite cu o caldă bucurie. Casa aceea dubioasă a plăcerii mondene devenise o capelă în care se practica izolat o religie nouă. Maxime nu reprezenta numai nota stridentă asortată la toaletele ei nebune ; era amantul pe măsura acestei case boiereşti, cu vitrine mari de magazin, inundată din poduri şi pînă în pivniţe de sumedenia de sculpturi ; însufleţea stucaturile, de la cei doi amoraşi bucălaţi care lăsau să se scurgă, în curte, din scoica lor, un firicel de apă, pînă la marile femei goale ce susţineau balcoanele şi se jucau în mijlocul frontoanelor cu spice şi cu mere ; el era explicaţia vestibulului prea bogat, a grădinii prea înguste şi a încăperilor unde vedeai prea multe fotolii şi nici un obiect de artă. Tînăra femeie, care se plictisise de moarte acolo, s-a distrat dintr-o dată, servindu-se de ea ca de un lucru a cărui folosinţă n-o înţelesese la început. Plimbîndu-şi dragostea nu numai în apartamentul ei, în salonul

de culoarea aurului şi în seră, ci în toată casa. A ajuns să se simtă bine pînă şi pe divanul din fumoar ; rămînea pe gînduri acolo, zicînd că încăperea avea un vag iz de tutun, foarte plăcut.

A început să primească musafiri de două ori pe săptămînă, nu numai o dată. Joi, veneau toţi intruşii. Dar lunea era rezervată prietenilor intimi. Domnii nu erau admişi. Numai Maxime asista la petrecerile doamnelor din salonaş. Într-o seară, i-a venit uluitoarea idee să-l îmbrace în veşminte de femeie şi să-l prezinte ca pe o vară de-a ei. Adeline, Suzanne, baroana de Meinhold, şi celelalte prietene care erau la ea, s-au sculat, salutînd, mirate de chipul pe care-l recunoşteau vag. Apoi, după ce au înţeles gluma, s-au înveselit foarte tare şi n-au vrut deloc să-l lase pe tînăr să se schimbe. L-au ţinut îmbrăcat în fustele lui, tachinîndu-l şi făcînd glume cu subînţelesuri. După ce conducea doamnele pe poarta principală, înconjura parcul şi se întorcea prin seră. Bunele prietene n-au avut niciodată nici cea mai infimă bănuială. Amanţii nu puteau fi mai familiari decît erau pe vremea cînd se considerau prieteni buni. Şi dacă vreunul din servitori îi vedea strîngîndu-se mai tare, între două uşi, nu era deloc surprins, fiind obişnuit cu glumele doamnei şi ale fiului domnului.

Deveniseră şi mai curajoşi din pricina acelei totale libertăţi şi a faptului că nu erau pedepsiţi. Dacă noaptea puneau zăvorul, ziua se sărutau în toate încăperile casei. Au inventat o mulţime de jocuri, în zilele ploioase. Dar plăcerea cea mare a lui Renée era să aţipească în faţa jeraticului unui foc imens. În iarna aceea a avut lenjuri de-un lux minunat. A purtat cămăşi şi halate ce costau o avere, al căror batist cu benzi intercalate o acopereau prea puţin într-o boare albă. Şi, în licărirea roşie a jeraticului, părea goală, cu dantelele şi pielea roz şi trupul scăldat de flacără prin pînza subţire. Ghemuit la picioarele ei, Maxime îi săruta genunchii, fără să simtă lenjeria ce păstra căldura şi culoarea trupului frumos. Soarele asfinţea dispărînd ca un amurg în camera de mătase roz, în timp ce Céleste umbla încoace şi încolo în spatele lor, cu pasul liniştit. Ajunsese complicea lor, în chip firesc. Într-o dimineaţă cînd rămăseseră în pat din neglijenţă, i-a

găsit acolo, și și-a păstrat calmul de slujnică cu sînge rece. Nu se mai jenau de ea, intra în orice clipă, fără ca zgomotul săruturilor s-o facă să întoarcă capul. Se bizuiau pe ea ca să-i anuțe în caz de pericol. Nu-i cumpărau tăcerea. Era o fată foarte econoamă, foarte cinstită, și, după cîte știau, n-avea nici un iubit.

Cu toate astea, Renée nu s-a claustrat. Ieșea în lume, luîndu-l pe Maxime în suita ei, ca pe-un paj blond în frac negru, chiar cu o plăcere mai mare. Anotimpul acela a fost pentru ea un lung triumf. Niciodată toaletele și coafurile ei n-au fost concepute cu o imaginație mai îndrăzneață. Atunci a avut îndrăzneala să poarte faimoasa rochie de satin în culoarea crîngului, pe care era brodată o vînătoare de cerbi cu tot dichisul, pungi pentru praful de pușcă, cornuri de vînătoare, cuțite cu lame mari. Tot atunci a adus la modă coafurile antice pe care Maxime a fost nevoit să le deseneze pentru ea la muzeul Campana, deschis de curînd. Întinerea, aflîndu-se la apogeul frumuseții sale turbulente, dragostea îi conferise o văpaie ce strălucea în fundul ochilor ei, făcîndu-i rîsul mai cald. Pe nasul ei, binoclul era de-o obrăznicie extraordinară, și se uita la celelalte femei, la bunele prietene ce-și expuneau vreun viciu enorm, cu aerul unui adolescent lăudăros, care voia să spună : „Am și eu păcatul meu".

Lui Maxime însă societatea i se părea cumplit de plicticoasă. Credea că-i „șic“ să pretindă că se plictisea în saloane, căci în realitate el nu se distra nicăieri. La palatul Tuileries, pe la miniștri, dispărea în fustele lui Renée. Dar, de îndată ce era vorba de vreo escapadă, redevenea maestrul. Renée a vrut să revadă separeul de pe bulevard, și lățimea divanului a făcut-o să zîmbească. Apoi, a dus-o aproape peste tot, pe la tîrfe, la balul Operei, prin avanscenele micilor teatre, în toate locurile dubioase unde se putea veni în contact cu viciul brutal, savurînd plăcerile unui incognito. Cînd se întorceau acasă pe furiș, frînți de oboseală, adormeau îmbrățișați, dezmeticindu-se din beția Parisului obscen, cu frînturi de cuplete deocheate ce le răsunau încă în urechi. A doua zi, Maxime îi imita pe actori, iar Renée, pe pianul din salonaș, încerca să imite vocea răgușită și fîțîielile lui Blanche Muller, în rolul Frumoasei Elena. Lecțiile de muzică de la mînăstire

nu mai serveau decît la stîlcirea cupletelor noilor farse. Ea avea o mare oroare pentru ariile serioase. Maxime „glumea“ cu ea pe socoteala muzicii germane, şi a crezut că trebuia să meargă să fluiere opera *Tahnhäuser* din convingere, şi ca să apere refrenele prea slobode ale mamei sale vitrege.

Una din marile lor bucurii a fost patinajul ; în iarna aceea patinajul era la modă, împăratul fiind unul dintre primii care s-a dus să încerce gheaţa lacului, în Bois de Boulogne. Renée i-a comandat lui Worms un costum complet de poloneză, din catifea şi blană ; a dorit ca Maxime să aibă cizme moi şi o căciulă de vulpe. Soseau în Bois de Boulogne pe nişte geruri cumplite ce le înţepa nasul şi buzele, ca şi cînd vîntul le-ar fi aruncat nisipul în faţă. Îi distra faptul că îngheţau. Bois de Boulogne era cenuşiu de tot, cu firişoare de zăpadă, ce păreau a fi nişte dantele subţiri pe crengile copacilor. Şi, sub cerul spălăcit, peste lacul încremenit şi întunecat, numai brazii îşi mai arătau, la marginea zării, draperiile lor ca de teatru, pe care zăpada îşi cosea dantele mari. Zburau amîndoi în aerul îngheţat, repede ca nişte rîndunele pe pămînt. Ţineau pumnul la spate, punînd o mînă pe umărul celuilalt, mergeau drepţi, zîmbitori, alături, învîrtindu-se în jurul lor, în marele spaţiu înconjurat cu sfori groase. Din capătul de sus al aleii celei mari se uitau la ei nişte gură-cască. Uneori veneau să se încălzească la marele foc ce fusese aprins pe malul lacului. Şi plecau din nou. Zburau în cercuri, cu ochii lăcrimînd de plăcere şi de ger.

Apoi, cînd a venit primăvara, Renée şi-a adus aminte de vechea ei dorinţă. A vrut ca Maxime să se plimbe cu ea în parcul Monceau, noaptea, pe clar de lună. S-au dus în grotă, s-au aşezat pe iarbă, în faţa colonadei. Dar cînd şi-a manifestat dorinţa de-a se plimba pe micul lac, şi-au dat seama că barca ce-o zăreau din casă, legată la marginea unei alei, n-avea vîsle. Probabil că le ascundeau seara. A fost o deziluzie. De altfel, umbrele cele mari ale parcului îi nelinişteau pe amanţi. Ar fi dorit să se dea acolo o mare serbare veneţiană, cu felinare roşii şi cu orchestră. Îl preferau ziua, după-amiaza, şi adesea se aşezau la vreo fereastră a casei, ca să vadă cum echipajele luau curba savantă a marii alei. Se complăceau în

colțul fermecător al Parisului nou, în natura plăcută și curată, în peluzele ce semănau cu niște poale de catifea, întretăiate de ronduri de flori, de arbuști aleși și mărginite de minunați trandafiri albi. Trăsurile se încrucișau acolo, tot atît de numeroase ca pe-un bulevard ; femeile se plimbau tîrîndu-și fustele alene ca și cînd nu și-ar fi părăsit covoarele saloanelor. Și, printre frunzișuri, criticau toaletele, arătîndu-și unul altuia atelajele, culorile calde ale acestei grădini mari fiind pentru ei o adevărată plăcere. O bucată de grilaj aurit strălucea între doi copaci, un cîrd de rațe trecea pe lac, micul pod în stilul Renașterii nou-nouț făcea o pată albă pe verdețuri, în timp ce pe marginile marii alei, pe scaune galbene, stăteau de vorbă mamele uitînd de băiețeii și de fetițele care se priveau drăguț, cu mutre de copii precoci.

Amanților le plăcea Parisul cel nou. Adesea alergau prin oraș cu trăsura, făcînd cîte un ocol, ca să treacă pe anumite bulevarde pentru care aveau o afecțiune personală. Îi încîntau casele înalte, cu porți mari sculptate, încărcate cu balcoane, pe care luceau, scrise cu litere mari de aur, nume, firme, instituții sociale. Urmăreau, cu plăcere, din mersul cupeului, fîșiile cenușii ale trotuarelor, late și nesfîrșite, cu băncile, coloanele împestrițate și copacii lor subțiri. Gaura asta clară ce se întindea spre capătul zării, îngustîndu-se și deschizîndu-se spre pătratul albăstriu al vidului, dublul șir neîntrerupt al marilor magazine, unde vînzătorii le zîmbeau clientelor, foiala mulțimii ce tropăia și bîzîia, îi umplea încet-încet de-o satisfacție deplină și totală, de senzația de perfecțiune a vieții străzii. Le plăcea pînă și apa ce țîșnea din furtunurile cu care se stropeau străzile, ce treceau prin fața cailor, ca un fum alb, întinzîndu-se, căzînd ca o ploaie fină sub roțile cupeului, înnegrind caldarîmul, ridicînd un val ușor de praf. Trăsura mergea mereu, părîndu-li-se că pe șoseaua aceea dreaptă și nesfîrșită, ce se făcuse numai ca ei să evite străduțele negre, călca pe covoare. Fiecare bulevard devenea un coridor al casei lor boierești. Soarele strălucea bucuros pe fațadele noi, aprinzînd ferestrele, bătînd în perdelele prăvăliilor și ale cafenelelor, încălzind asfaltul sub pasul mulțimii aferate. Și cînd se întorceau acasă, puțin buimăciți de harababura strălucitoare a ba-

zarurilor lungi, se simţeau bine în parcul Monceau, ca în rondul de flori necesar al acestui Paris nou, ce-şi expune luxul în cele dintîi adieri calde ale primăverii.

Cînd a fost moda să pleci din Paris, s-au dus la mare, dar cu părere de rău, pe plajă gîndindu-se la trotuarele bulevardelor. Acolo s-a plictisit chiar şi iubirea lor. Căci era o floare de seră ce avea nevoie de patul acela gri cu roz, de carnaţia goală, de zorii aurii ai salonaşului. De cînd erau singuri, seara, în faţa mării, nu mai găseau nimic să-şi spună. Ea a încercat să cînte repertoriul ei de la teatrul de varietăţi, pe un pian vechi ce lîncezea în camera ei de la hotel ; dar instrumentul, umezit de vînturile ce băteau din larg, avea tonurile melancolice ale marilor ape. Acolo *Frumoasa Elena* a fost lugubră şi fantastică. Ca să se consoleze, tînăra femeie a uluit plaja cu costumele ei uimitoare. Întreaga bandă a doamnelor se afla acolo căscînd, aşteptînd iarna şi căutînd cu disperare vreun costum de baie care să nu le urîţească prea tare. Renée nu l-a putut convinge niciodată pe Maxime să se scalde. Avea o spaimă îngrozitoare de apă, îngălbenindu-se de tot cînd valul îi ajungea pînă la botine ; pentru nimic în lume nu s-ar fi apropiat de malul unei faleze ; mergea departe de gropi, făcînd ocoluri mari ca să evite cel mai neînsemnat deluşor ceva mai abrupt.

Saccard a venit de două sau trei ori să vadă „copiii". Spunea că-i copleşit de griji. De-abia în octombrie, cînd s-au aflat din nou toţi trei la Paris, s-a gîndit serios să se apropie de soţia sa. Afacerea de la Charonne prospera. Planul său a fost limpede şi brutal. Se gîndea s-o prindă pe Renée în capcana pe care ar fi făcut-o unei tîrfe. Ea avea nevoie de tot mai mulţi bani, şi nu-i cerea soţului, din mîndrie, decît în cazuri extreme. Saccard s-a gîndit să profite de prima cerere ca să fie galant şi să reia raporturile rupte de mult, în bucuria vreunei mari datorii achitate.

Nişte încurcături îngrozitoare îi aşteptau la Paris pe Renée şi pe Maxime. Mai multe din poliţele semnate lui Larsonneau ajunseseră la scadenţă ; dar, cum Saccard le lăsa fireşte să zacă la portărel, poliţele n-o prea nelinişteau pe tînăra femeie. Era mult mai speriată de datoria ei la Worms care ajunsese aproape la două sute de mii

de franci. Croitorul pretindea un acont, amenințînd că-i supendă orice fel de credit. Se cutremura cînd se gîndea la scandalul vreunui proces, şi mai ales la cearta cu ilustrul croitor. Apoi avea nevoie de bani de buzunar. Dacă n-aveau cîţiva ludovici de cheltuit pe zi, ea şi Maxime se plictiseau de moarte. Scumpul copil n-avea bani de cînd scotocea zadarnic prin sertarele tatălui său. Fidelitatea, cuminţenia lui exemplară de vreo şapte-opt luni, depindeau foarte mult de punga absolut goală. Căci nu avea totdeauna douăzeci de franci ca să invite vreo desfrînată la supeu. Aşa că se întorcea filozofic la casa boierească. La fiecare escapadă de-a lor, tînăra femeie îi dădea portofelul ca să plătească el la restaurante, la baluri, la teatrele de varietăţi. Se purta în continuare cu el matern, și plătea chiar ea, cu vîrful degetelor înmănușate, la patiseria unde se opreau aproape în fiecare după-masă ca să mănînce mici pateuri cu stridii. Adesea găsea, dimineaţa, în jiletcă, ludovici, pe care nu ştia să-i fi avut acolo, și pe care îi pusese ea, ca o mamă ce umple buzunarul unui școlar. Dar viaţa asta frumoasă de gustări, de capricii satisfăcute şi de plăceri uşoare avea să se termine ! O spaimă și mai gravă i-a consternat. Bijutierul Sylviei, căruia îi datora zece mii de franci, s-a supărat, pomenind de închisoarea Clichy. Poliţele pe care le avea, a căror plată fusese reclamată prin tribunal de multă vreme. și a căror dobîndă crescuse, sporise datoria cu încă vreo trei sau patru mii de franci. Saccard a declarat pe șleau că nu putea face nimic. Fiul său aflat la închisoare îl va impune, și cînd o să-l scoată de acolo, o să facă mare caz de dărnicia asta părintească. Renée era disperată ; îl vedea pe scumpul ei copil la închisoare, într-o adevărată celulă, culcat pe paie ude. Într-o seară, i-a propus în mod serios să nu mai iasă din camera ei, trăind acolo fără să știe nimeni, ascuns de ajutoarele de portărei. Apoi, s-a jurat că o să găsească banii. Nu pomenea niciodată de motivul datoriei, de Sylvia, care-şi încredinţa iubirile oglinzilor din separeuri. Avea nevoie de vreo cincizeci de mii de franci : cincisprezece mii pentru Maxime, treizeci de mii pentru Worms, cinci mii de franci bani de buzunar. Atunci ar avea în faţa lor cincisprezece zile de fericire, Și a început campania.

Mai întîi i-a venit ideea să-i ceară cele cincizeci de mii de franci soțului. S-a hotărît s-o facă cu oarecare silă. De cîte ori venise în camera ei ca să-i aducă bani, o sărutase din nou pe gît, luîndu-i mîinile și vorbindu-i despre afecțiunea sa. Intuiția foarte delicată a femeilor le permite să-i ghicească pe bărbați. Așa că se aștepta la vreo pretenție, la vreun tîrg tacit și încheiat zîmbind. Într-adevăr, cînd i-a cerut cei cincizeci de mii de franci, a țipat, spunînd că Larsonneau n-ar împrumuta niciodată suma asta, că el era încă prea strîmtorat. Apoi, schimbîndu-și tonul, ca și cînd s-ar fi dat învins și cuprins de-o emoție subită :

— Dumitale nu ți se poate refuza nimic, a murmurat. O s-alerg prin Paris, o să fac imposibilul... Vreau să fii mulțumită, draga mea.

Și suflîndu-i la ureche, cînd îi săruta părul, cu vocea ce-i tremura puțin :

— O să-ți aduc mîine seară, în camera ta... fără poliță...

Dar a răspuns cu vioiciune că nu se grăbea, că nu voia să-l deranjeze chiar așa de tare. El care spusese din toată inima periculosul cuvînt „fără poliță“, ce-i scăpase și pe care-l regreta, n-a părut să fi sesizat faptul că fusese refuzat în mod neplăcut. S-a ridicat, spunînd :

— Ei bine, la dispoziția dumitale... O să-ți găsesc suma, la momentul oportun. Larsonneau nu va avea nici un amestec. E un dar pe care am de gînd să ți-l fac.

Zîmbea bonom. Renée a rămas cu o spaimă cumplită. Simțea că-și va pierde și puținul echilibru ce-l mai avea, dacă i se preda lui. Adesea, cînd Maxime i se părea rece, încerca să-l facă să înțeleagă situația prin aluzii foarte clare ; e adevărat că tînărul, pe care se aștepta să-l vadă căzîndu-i la picioare, după confidența aceea, a rămas foarte indiferent, crezînd desigur că voia să-l prevină asupra posibilității unei întîlniri cu tatăl său, în camera de mătase gri.

După ce a părăsit-o Saccard, s-a îmbrăcat în grabă, și a poruncit să se înhame caii la trăsură. În timp ce cupeul o ducea spre Île Saint-Louis se pregătea să-i ceară cele cincizeci de mii de franci tatălui ei. Ideea asta îi venise așa, deodată, fără a voi să se gîndească la ea, simțindu-se

foarte lașă în fond, și cuprinsă de-o spaimă de neînvins în fața unui asemenea demers. Cînd a ajuns, curtea casei boierești a familiei Béraud a înghețat-o, cu umezeala ei sumbră de mînăstire și, deși avea un chef nebun să se întoarcă, a urcat scara lată de piatră, pe care cizmulițele ei cu tocuri înalte sunau îngrozitor. În grabă, făcuse prostia să aleagă un costum de mătase de culoarea frunzelor moarte cu volane lungi de dantelă albă, împodobit cu noduri de satin, tăiat de-un brîu plisat ca o eșarfă. Toaleta, pe care o completa o mică tocă, cu voaletă mare albă, făcea o notă așa de stranie în întunericul sumbru al scării, încît a fost conștientă de ciudata figură ce-o făcea acolo. Tremura cînd străbătea șirul auster al vastelor încăperi, unde personajele nedeslușite din tapiserii păreau surprinse de valul acela de fuste trecînd în semiîntunericul singurătății lor.

Și l-a găsit pe tatăl ei într-un salon ce dădea spre curte, unde stătea de obicei. Citea o carte mare, pusă pe-un pupitru adaptat la brațele fotoliului. În fața unei ferestre, mătușa Elisabeth tricota cu andrele lungi de lemn : și, în liniștea încăperii, nu se auzea decît zgomotul ritmat al andrelelor. . .

Renée se așezase, stînjenită, neputînd să facă nici o mișcare fără să tulbure austeritatea tavanului înalt cu fîșîitul de mătăsuri boțite. Dantelele erau de-o albeață crudă, pe fondul negru al tapiseriilor și mobilelor vechi. Domnul Béraud Du Châtel se uita la ea, cu mîinile pe marginea pupitrului. Mătușa Elisabeth a vorbit despre apropiata căsătorie a Christinei, care trebuia să se mărite cu fiul unui avocat foarte bogat ; fata se dusese la un furnizor însoțită de-o slugă bătrînă a familiei ; și mătușa cea bună vorbea singură, cu vocea ei placidă, tot tricotînd, povestind despre treburile gospodăriei, uitîndu-se zîmbind la Renée pe deasupra ochelarilor.

Dar tînăra femeie era din ce în ce mai tulburată. Întreaga liniște din casa boierească o apăsa pe umeri, și ar fi dat orice ca dantelele ei să fi fost negre. Privirea tatălui ei o stînjenea așa de tare, că Worms i s-a părut într-adevăr ridicol născocind volane așa de mari.

— Ce frumoasă ești, fata mea ! a spus deodată mătușa Elisabeth, care nici nu văzuse încă dantelele nepoatei.

N-a mai tricotat, şi-a potrivit ochelarii, ca să vadă mai bine. Domnul Béraud Du Châtel a schiţat un zîmbet.

— E cam prea alb, a spus. O femeie trebuie să fie tare stînjenită cu aşa ceva pe trotuare.

— Dar nu mergem pe jos, tată ! a exclamat Renée, regretînd apoi mult vorbele spuse.

Bătrînul avea de gînd să răspundă. Apoi s-a ridicat, îndreptîndu-se, şi a început să umble încet, fără a se mai uita la fiica lui, care a rămas foarte palidă din cauza emoţiei. De fiecare dată cînd îşi făcea curaj, şi căuta o trecere ca să poată cere bani, simţea un junghi în inimă.

— Pe dumneata nu te mai vedem deloc, tată, a murmurat.

— Oh ! a răspuns mătuşa, fără să-i lase timp fratelui ei să deschidă gura, tatăl tău nu mai iese decît ca să meargă pînă la Jardin des Plantes. Şi ca s-o facă, trebuie să mă supăr ! Pretinde că se rătăceşte în Paris, că oraşul nu mai e făcut pentru el... Hai, poţi să-l cerţi !

— Soţul meu ar fi aşa de fericit să te vadă şi pe dumneata din cînd în cînd la primirile noastre de joi ! a spus în continuare tînăra femeie.

Domnul Béraud Du Châtel a făcut cîţiva paşi în tăcere. Apoi, cu vocea liniştită :

— Să-i mulţumeşti soţului tău. Se pare că-i un băiat activ, şi-ţi doresc ca el să-şi facă afacerile în mod cinstit. Dar nu avem aceleaşi idei, şi mă simt prost în casa voastră frumoasă din parcul Monceau.

Mătuşa Elisabeth a părut necăjită din pricina acestui răspuns.

— Ce răi sînt bărbaţii cu politica lor ! a spus vesel. Vrei să ştii adevărul ? Tatăl tău e furios pe voi, fiindcă vă duceţi la palatul Tuileries.

Dar bătrînul a dat din umeri, ca şi cînd ar fi spus că nemulţumirea lui avea motive mai grave. Şi iar s-a pornit să umble încet, gînditor. Renée a tăcut o clipă, avînd pe buze intenţia de-a cere cincizeci de mii de franci. Apoi, cuprinsă de-o mai mare laşitate, l-a sărutat pe tatăl ei şi-a plecat.

Mătuşa Elisabeth a vrut s-o însoţească pînă la scară. Traversînd şirul de încăperi, flecărea mereu cu vocea ei subţirică de bătrînă :

— Eşti fericită, scumpă copilă. Îmi face mare plăcere cînd te văd aşa de frumoasă şi sănătoasă ; căci, dacă n-ar fi ieşit bine căsătoria ta, ştii că m-aş fi considerat vinovată ?... Soţul te iubeşte, ai tot ce-ţi trebuie, nu-i aşa ?

— Desigur, a răspuns Renée, silindu-se să zîmbească, adînc mîhnită.

Mătuşa a mai reţinut-o puţin, cu mîna pe balustrada scării.

— Vezi tu, mi-e teamă de-un singur lucru, să nu-ţi pierzi capul în fericirea asta. Fii prudentă, şi mai ales nu vinde nimic... Dacă într-o zi o să ai un copil, o să găseşti pentru el o mică avere gata pregătită.

Cînd Renée s-a aflat în cupeu, a scos un suspin de uşurare. Avea broboane de sudoare pe tîmple ; le-a şters gîndindu-se la umezeala glacială a casei boiereşti a familiei Béraud. Apoi, cînd cupeul a mers prin soarele luminos de pe Quai Saint-Paul, şi-a adus aminte de cei cincizeci de mii de franci, şi durerea a fost şi mai mare. Cît fusese de laşă, ea, pe care o considerau aşa de îndrăzneaţă ! Şi totuşi era vorba de Maxime, de libertatea lui, de bucuriile amîndurora ! În reproşurile amare pe care şi le făcea, i-a venit deodată o idee, care a făcut-o şi mai disperată : ar fi trebuit să-i vorbească de cei cincizeci de mii de franci mătuşii Elisabeth, pe scară. Unde-i fusese capul ? Poate că buna femeie i-ar fi împrumutat suma, sau cel puţin ar fi ajutat-o. Se şi apleca să-i spună vizitiului să se întoarcă pe rue Saint-Louis-en-l'Île, cînd i s-a părut că vede imaginea tatălui ei traversînd încet obscuritatea solemnă a marelui salon. Niciodată n-ar fi avut curajul să intre imediat în încăperea aceea. Ce ar spune ca să explice vizita a doua ? Şi, în străfundul ei, nu mai găsea nici măcar curajul să-i vorbească de treaba asta mătuşii Elisabeth. I-a spus vizitiului s-o ducă în Faubourg-Poissonnière.

Doamna Sidonie a ţipat de încîntare, cînd a văzut-o împingînd uşa voalată a prăvăliei. Era acolo dintr-o întîmplare, urma să iasă ca să alerge la judecător, unde dădea în judecată o clientă. Dar nu se mai duce, o s-o facă altădată ; era preafericită că cumnata ei a avut amabilitatea să-i facă în sfîrşit o mică vizită. Renée zîmbea, încurcată. Doamna Sidonie n-a vrut deloc ca ea să rămînă jos ; a obligat-o să urce în camera ei, pe scăriţă, după ce luase clanţa

de alamă a magazinului. Scotea astfel şi punea la loc de douăzeci de ori pe zi clanţa care se ţinea într-un simplu cui.

— Aici, preafrumoasa mea, a spus invitînd-o să se aşeze pe un şezlong, o să putem sta de vorbă frumuşel... Închipuieşte-ţi dumneata că ai picat taman la ţanc. În seara asta aş fi venit eu la dumneata.

Renée, care cunoştea camera, se simţea oarecum prost acolo, aşa cum se simte cineva care se plimbă într-un colţ de pădure tăiat dintr-un peisaj ce-i plăcea.

— Ah ! a spus în cele din urmă, nu-i aşa că ai schimbat locul patului ?

— Da, a răspuns liniştită negustoreasa de dantele, una din clientele mele găseşte că e mult mai bine în faţa şemineului. Tot ea m-a sfătuit să pun perdele roşii.

— Asta-mi spuneam şi eu, că perdelele nu erau roşii... roşul e o culoare foarte obişnuită.

Şi-a pus binoclul, a privit încăperea ce avea luxul unui mare hotel mobilat. A văzut pe şemineu nişte agrafe lungi de păr ce nu proveneau desigur de la cocul prăpădit al doamnei Sidonie. În locul unde fusese patul înainte, tapetul rămăsese foarte zgîriat, decolorat şi murdărit de saltele. Curtiera încercase să ascundă plaga asta cu ajutorul spătarelor celor două fotolii, dar erau cam scunde, şi Renée s-a oprit în faţa benzii uzate.

— Vrei să-mi spui ceva ? a întrebat în sfîrşit.

— Da, e-o poveste întreagă, a spus doamna Sidonie, împreunîndu-şi mîinile, cu mutra unei gurmande care-o să povestească ce-a mîncat la cină. Închipuieşte-ţi că domnul de Saffré e îndrăgostit de frumoasa doamna Saccard... Da, chiar de dumneata, drăguţa mea.

N-a avut nici măcar o mişcare de cochetărie.

— Ia te uită ! a spus, ziceai că-i aşa de amorezat de doamna Michelin.

— Oh ! s-a terminat, s-a terminat de tot... Poţi să-ţi dovedesc, dacă vrei... nu ştii că micuţa Michelin i-a plăcut baronului Gouraud ? Nu mai înţelegi nimic. Toţi cei care-l cunosc pe baron au rămas stupefaiţi... Ştii dumneata că-i pe cale să obţină Legiunea de onoare pentru soţul ei !... Ei, e o femeie şi jumătate. E curajoasă, n-are nevoie de nimeni ca să-şi facă treburile.

A spus-o cu oarecare regret amestecat cu admirație.

— Dar să revenim la domnul de Saffré... Zicea că te-ar fi întîlnit la un bal de actrițe, deghizată într-un costum de domino, își reproșează chiar că ți-a făcut o invitație cam deșănțată ca să supezi cu el. E-adevărat ?

Tînăra femeie a rămas foarte surprinsă.

— Perfect adevărat, a murmurat, dar cine i-o fi spus ?...

— Așteaptă, pretinde că te-a recunoscut mai tîrziu, cînd dumneata nu mai erai în salon, și și-a adus aminte că te-a văzut ieșind la brațul lui Maxime... De-atunci e îndrăgostit nebunește de dumneata. Asta i-a dat ghies inimii, înțelegi ? Un capriciu... A venit chiar să mă vadă ca să mă implore să-ți prezint scuzele lui...

— Ei bine, spune-i că l-am iertat, a întrerupt-o indiferentă Renée.

Apoi, a continuat, cuprinsă din nou de spaimele ei :

— Ah ! buna mea Sidonie, sînt foarte chinuită. Am absolută nevoie de cincizeci de mii de franci mîine dimineață. Venisem să-ți vorbesc de treaba asta. Mi-ai spus că dumneata cunoști persoane care împrumută bani ?

Mijlocitoarea, supărată de modul brutal în care cumnata ei i-a întrerupt povestea, a făcut-o să aștepte cîtva timp răspunsul.

— Firește că da ; numai că te sfătuiesc, mai înainte de toate, să cauți pe la prieteni... Eu, în locul dumitale, știu ce-aș face.. M-aș adresa direct domnului de Saffré.

Renée a zîmbit stingherită.

— Dar, a continuat, nu s-ar cădea, fiindcă pretinzi că-i așa de îndrăgostit.

Bătrîna o privea fix ; apoi fața ei moale a început să zîmbească înduioșată și cuprinsă de milă.

— Biata mea scumpă, a murmurat, ai plîns ; să nu negi, că văd după ochi. Fii tare, acceptă viața... Hai, lasă-mă să aranjez eu trebușoara de care-i vorba.

Renée s-a ridicat, chinuindu-și degetele, făcînd să crape mănușile. Și a rămas în picioare, zguduită pe de-a întregul de lupta ce se dădea în ea. A deschis gura, ca să primească poate, cînd în încăperea alăturată s-a auzit soneria încet. Doamna Sidonie a ieșit cu vioiciune, întredeschizînd o ușă prin care s-au văzut două șiruri de piane. Apoi tînăra

femeie a auzit pasul unui bărbat şi zgomotul înăbuşit al unei discuţii în şoaptă. Maşinal, s-a dus să se uite mai de aproape la pata gălbuie cu care saltelele brăzdaseră peretele. O neliniştea pata aceea, o stingherea. Uitîndu-le pe toate, pe Maxime, şi cei cincizeci de mii de franci, şi pe domnul de Saffré, s-a întors în faţa patului, gînditoare : patul stătea mult mai bine acolo unde era înainte ; există femei care sînt într-adevăr lipsite de gust ; desigur că, atunci cînd eşti culcat, lumina îţi bate în ochi. Şi a simţit cum ţîşneşte, în amintirea îndepărtată, imaginea necunoscutului de pe Quai Saint-Paul, romanul ei în două întîlniri, iubirea acea întîmplătoare pe care o savurase acolo, cînd patul se afla în locul celălalt, din care nu mai rămăsese decît bucata stricată de tapet. Atunci camera a umplut-o de o proastă dispoziţie. Şi şi-a pierdut răbdarea din pricina murmurului surd de voci ce continua, în încăperea alăturată.

Cînd s-a întors doamna Sidonie, deschizînd şi închizînd uşa cu băgare de seamă, făcînd de mai multe ori semne cu vîrful degetelor, ca să-i recomande să vorbească foarte încet. Apoi, la ureche :

— Nici nu ştii ce întîmplare norocoasă : domnul de Saffré e aici.

— Cel puţin nu i-ai spus că sînt aici ? a întrebat tînăra femeie neliniştită.

Mijlocitoarea a părut surprinsă, şi foarte naiv :

— Ba da... Aşteaptă să-i spun să intre. Fireşte că nu i-am vorbit de cei cincizeci de mii de franci...

Renée, palidă de tot, îşi revenise ca după o lovitură de bici. Simţea o mare mîndrie. Zgomotul acela de cizme, pe care-l auzea mai brutal în camera alăturată, o exaspera.

— Plec, a spus scurt. Vino să-mi deschizi uşa.

— Nu fi copil... Nu pot rămîne cu băiatul ăsta pe cap, după ce i-am spus că eşti aici... Mă compromiţi, într-adevăr...

Dar tînăra femeie coborîse scăriţa. Repeta în faţa uşii închise a prăvăliei :

— Deschide uşa, deschide uşa.

Negustoreasa de dantele, cînd scotea clanţa, obişnuia s-o pună în buzunar. A vrut să mai discute. În sfîrşit, în-

furiată şi ea, în ochi apărîndu-i asprimea morocănoasă a firii sale, a exclamat :

— Dar bine, ce vrei dumneata să-i spun acestui tînăr ?

— Că nu sînt de vînzare, a răspuns Renée, cu un picior pe trotuar.

I s-a părut c-o aude pe doamna Sidonie murmurînd cînd închidea uşa cu violenţă : „Ei ! lasă, tîrfă, c-o să mi-o plăteşti !“

„La dracu ! a gîndit cînd se urca în cupeu, îl prefer pe soţul meu.“

S-a întors direct acasă. Seara, i-a spus lui Maxime să nu vină ; era suferindă şi avea nevoie de odihnă. Şi, a doua zi, cînd i-a dat cei cinsprezece mii de franci pentru bijutierul Sylviei, a fost încurcată în faţa surprizei şi întrebărilor lui. I-a spus că erau de la soţul ei, care făcuse o afacere bună. Dar începînd din ziua aceea, a fost şi mai ciudată, schimba adesea orele întîlnirilor pe care i le fixa tînărului, şi uneori îl pîndea în seră ca să-l trimită înapoi acasă. Lui puţin îi păsa de capriciile acelea ; se complăcea în situaţia de-a se supune femeilor. Mult mai tare l-a enervat întorsătura morală ce-o simţea la ea cînd erau singuri. Devenea foarte tristă ; uneori avînd chiar lacrimi în ochi. Întrerupîndu-şi refrenul cu „tînărul frumos“ din *Frumoasa Elena*, interpreta cîntece religioase învăţate la pension, întrebîndu-l pe amant dacă nu credea că păcatul se pedepseşte mai devreme sau mai tîrziu.

„Hotărît lucru, îmbătrîneşte, gîndea el. O să mai fie nostimă cel mult un an sau doi.“

Adevărul era că suferea cumplit. Acum ar fi preferat să-l înşele pe Maxime cu domnul de Saffré. Se revoltase, la doamna Sidonie, din cauza mîniei instinctive şi al dezgustului faţă de tîrgul acela grosolan. Dar în zilele următoare, cînd a îndurat chinurile adulterului, totul s-a prăbuşit în ea, simţindu-se atît de vrednică de dispreţ, că s-ar fi dăruit primului bărbat care ar fi împins uşa camerei cu piane. Dacă, pînă atunci, uneori, se gîndise la soţul ei, ca la o picanterie de oroare voluptuoasă, soţul, bărbatul însuşi, a apărut de acum încolo cu brutalitatea care i-a preschimbat cele mai delicate senzaţii în dureri insuportabile. Ea, care se complăcea în rafinamentele greşelii şi visa cu plăcere un colţ de rai supraoman, unde zeii îşi savurează

iubirile în familie, ajunsese la dezmățul vulgar, împărțindu-se între doi bărbați. Zadarnic încerca să se bucure de infamia asta. Avea încă buzele calde de sărutările altuia cînd i le întindea lui Maxime să le sărute. Ciudățeniile ei au ajuns pînă în străfundul acelor voluptăți blestemate ; a mers pînă acolo încît a îmbinat cele două dezmierdări, căutîndu-l pe unul în îmbrățișările altuia.

A păstrat drama asta numai pentru ea, mărindu-și suferința prin surescitările imaginației. Ar fi preferat să moară decît să-i mărturisească adevărul lui Maxime. Avea o teamă surdă ca tînărul să nu se revolte, să n-o părăsească, dar mai ales credința totală în păcatul monstruos și pedeapsa veșnică, astfel încît mai degrabă ar fi traversat goală parcul Monceau, decît să-și mărturisească rușinea cu glas tare. Rămăsese, de altfel, zăpăcita care uluia Parisul cu extravaganțele ei. O apucau niște veselii nervoase, niște capricii uimitoare, de care vorbeau ziarele, indicînd-o prin inițialele ei. În perioada aceea a vrut să dueleze, cu pistolul, de-a binelea, cu ducesa de Sternich, care, zicea ea, vărsase cu răutate pe rochia ei un pahar de punch ; ca să renunțe a trebuit să se supere cumnatul ei, ministrul. Altă dată, a pariat cu doamna de Lauwerens că va face înconjurul pistei de la Longchamp în mai puțin de zece minute, și numai chestiunea costumului a reținut-o. Chiar Maxime începuse să fie înspăimîntat de capul acela în care nebunia era tot mai mare, și în care, noaptea, i se părea că aude pe pernă tărăboiul unui oraș în rutul plăcerilor.

Într-o seară, s-au dus împreună la Théâtre Italien. Nici nu se uitaseră măcar pe afiș. Voiau să vadă o mare tragediană italiancă, pe nume Ristori, la care alerga atunci întreaga elită pariziană, fiind la modă să te interesezi de ea. Se juca *Fedra*. El își aducea aminte destul de bine de repertoriul clasic, ea știa destul de bine italiana ca să urmărească piesa. Și drama aceea i-a emoționat chiar în mod deosebit, în limba străină ale cărei sonorități li se păreau, uneori, un simplu acompaniament de orchestră susținînd mimica actorilor. Hipolit era un tînăr înalt, palid, foarte mediocru, ce-și smiorcăia rolul.

— Ce netot ! a murmurat Maxime.

Dar actriţa Ristori, cu umerii puternici zguduiţi de hohotele de plîns, cu faţa tragică şi braţele groase, o mişca profund pe Renée. Fedra se trăgea din sîngele lui Parsifae, şi Renée se întreba din care sînge se trăgea ea, femeia incestuoasă a vremurilor noi. Din toată piesa n-o vedea decît pe femeia aceea mare tîrîndu-şi crima antică pe scînduri. În actul întîi, cînd Fedra îi declară lui Oenone dragostea ei criminală ; în cel de-al doilea cînd îi face declaraţii, arzînd toată, lui Hipolit ; şi, mai tîrziu, în cel de-al patrulea, cînd o copleşeşte întoarcerea lui Teseu, şi cînd se blestemă, într-o criză de furie oarbă, umplea sala cu asemenea ţipăt de pasiune sălbatică, cu asemenea nevoie de voluptate supraomenească, încît tînăra femeie simţea pe trupul ei fiecare fior al dorinţei şi al remuşcărilor sale.

— Aşteaptă, i-a murmurat Maxime la ureche, ai s-auzi povestirea lui Teramene. Bătrînul e bun în rol !

Şi el a murmurat cu vocea lui groasă :

„Abia ieşisem de porţile Trezenei,
Era pe carul său...“

Dar, cînd a vorbit bătrînul, Renée nu s-a mai uitat şi n-a mai ascultat. Candelabrul o orbea, nişte călduri sufocante o copleşeau de la toate chipurile acelea palide îndreptate spre scenă. Monologul continua, nesfîrşit. Era în seră, sub frunzişul fierbinte, şi visa că soţul ei intra, surprinzîndu-o în braţele lui Maxime. Suferea cumplit, pierzîndu-şi cunoştinţa, cînd cel din urmă horcăit al Fedrei, căindu-se şi murind în convulsiile otrăvii, a făcut-o să deschidă ochii. Se lăsa cortina. Oare, într-o zi, va avea puterea să se otrăvească ? Ce meschină şi ruşinoasă era drama ei pe lîngă antica epopee ! Şi pe cînd Maxime îi lega sub bărbie capa de seară, auzea încă în spatele ei cum se jeluia vocea aspră a artistei Ristori, căreia îi răspundea murmurul complice al lui Oenone.

În cupeu, tînărul a vorbit singur, tragedia i se părea, în general „cumplit de plicticoasă“, şi prefera piesele operei comice. Totuşi *Fedra* era „scabroasă“. Îl interesase, pentru că... Şi i-a strîns mîna lui Renée, ca să-şi completeze gîndul. Apoi, i-a trecut prin cap o idee caraghioasă, şi a avut chef să facă o glumă :

— Aveam dreptate, a murmurat, să nu m-apropii de mare la Trouville.

Renée tăcea, cufundată în visul ei dureros. A trebuit să repete fraza.

— De ce ? a întrebat mirată, neînţelegînd.

— Dar monstrul...

Şi a rînjit încet. Gluma asta a îngheţat-o pe tînăra femeie. Totul s-a detracat în capul ei. Actriţa Ristori nu mai era decît o paiaţă mare, ce-şi ridica peplumul în sus şi scotea limba batjocurind publicul ca Blanche Muller, în actul al treilea din *Frumoasa Elena* ; Teramene dansa cancan şi Hipolit mînca tartine cu dulceaţă vîrîndu-şi degetele în nas.

Cînd Renée se cutremura din pricina vreunei remuşcări mai aspre, se răzvrătea în mod superb. Ce crimă făcuse oare, şi de ce ar fi roşit ? Nu călca oare în fiecare zi pe nişte mîrşăvii mai mari ? Oare nu frecventa, pe la miniştri, la palatul Tuileries, peste tot, nişte nemernici la fel ca ea, care aveau milioane şi erau adoraţi în genunchi ? Şi se gîndea la prietenia ruşinoasă dintre Adeline d'Espanet şi Suzanne Haffner, ce stîrnea zîmbete uneori în ziua de primire a împărătesei care era luni. Îşi aducea aminte de negoţul doamnei de Lauwerens, pe care soţii o lăudau pentru buna ei purtare, pentru meticulozitatea şi exactitatea cu care-şi plătea furnizorii. Le numea pe doamna Daste, pe doamna Teissière, pe baroana Meinhold, creaturile acelea cărora amanţii le plăteau luxul, şi care erau cotate în lumea bună ca nişte valori la Bursă. Doamna de Guende era aşa de proastă dar aşa de bine făcută, că avea în acelaşi timp drept amanţi trei ofiţeri superiori, fără să-i poată deosebi între ei, din cauza uniformei ; ceea ce o făcea pe diavoliţa de Louise să spună că-i obliga mai întîi să se dezbrace rămînînd în cămaşă, ca să ştie căruia din cei trei i se adresa. Iar contesa Vanska îşi amintea de curţile prin care cîntase, de trotuarele pe care unii pretindeau c-o văzuseră, îmbrăcată în rochie de pînză indiană, dînd tîrcoale ca o lupoaică. Fiecare din femeile acelea îşi avea păcatul ei, rana expusă şi triumfătoare. Apoi, dominîndu-le pe toate, ducesa de Sternich se ridica, urîtă, îmbătrînită, obosită, cu reputaţia de-a fi petrecut o noapte în patul imperial ; acesta era viciul oficial, rămăsese de pe

urma lui cu un fel de măreție a dezmățului și o supremație asupra ilustrei bande de desfrînate.

Atunci, femeia incestuoasă se obișnuia cu greșeala ei, așa cum te obișnuiești cu o rochie de gală, ale cărei rigidități te stinghereau la început. Se luase după moda vremii, se îmbrăca și se dezbrăca urmînd exemplul celorlalți. În cele din urmă ajunsese să creadă că trăia într-o lume superioară moralei comune, în care simțurile se rafinau și se dezvoltau, unde ți se permitea să te despoi spre bucuria întregului Olimp. Păcatul devenea un lux, o floare prinsă în păr, un diamant pus pe frunte. Și revedea, ca o justificare și o izbăvire, cum împăratul trecea, la brațul generalului, între cele două rînduri de umeri goi.

Doar un singur bărbat, Baptiste, valetul soțului ei, o neliniștea în continuare. De cînd Saccard devenise curtenitor, i se părea că valetul acesta înalt, palid și demn, umblă în jurul ei, cu măreția unei dezaprobări mute. Nu se uita la ea, privirile lui reci treceau mai sus, pe deasupra cocului, cu niște sfieli de țîrcovnic care nu voia să-și mînjească ochii cu părul unei păcătoase. Își închipuia că el știe tot, i-ar fi cumpărat tăcerea, dac-ar fi îndrăznit. Apoi se simțea prost cînd îl întîlnea pe Baptiste, avea un fel de respect confuz, spunîndu-și că toată cinstea celor din jurul ei se retrăsese și se ascunsese în haina neagră a acestui lacheu.

Într-o zi a întrebat-o pe Céleste :

— Baptiste face glume la oficiu ? Știi vreo aventură de-a lui, cunoști vreo iubită de-a lui ?

— Ei bine, da ! s-a mulțumit să răspundă camerista.

— Ei hai, probabil că ți-a făcut curte ?

— Ei ! el nu se uită niciodată la femei. Abia îl zărim... E tot timpul la domnul sau în grajduri. Zice că-i plac mult caii.

Pe Renée cinstea asta o irita, a insistat, căci ar fi vrut să-i poată disprețui pe oamenii aceia. Deși ținea la Céleste, s-ar fi bucurat să afle că are amanți.

— Dar, Céleste, dumitale nu ți se pare că Baptiste e băiat frumos ?

— Eu, doamnă ! a exclamat camerista, cu aerul uimit al unei persoane care a auzit ceva uluitor. Oh ! am alte

idei în cap. N-am nevoie de bărbat. Am un plan, o să vedeți mai tîrziu. Haideți, nu-s animal.

Renée n-a mai putut scoate nici o vorbă mai mult de la ea. De altfel, avea griji din ce în ce mai mari. Viața ei gălăgioasă, alergăturile nebune întîlneau nenumărate piedici peste care trebuia să treacă, rănindu-se uneori. Astfel, într-o zi, Louise de Mareuil s-a așezat între ea și Maxime. Nu era geloasă pe „gheboasă“, cum îi spunea disprețuitor ; știa că medicii o condamnaseră și nu-i venea să creadă că Maxime s-ar însura vreodată cu asemenea urîțenie chiar și pentru un milion. În prăbușirea ei, păstrase o naivitate burgheză în ceea ce-i privea pe oamenii la care ținea ; dacă se disprețuia pe sine, pe ei îi considera bucuroasă superiori și vrednici de stimă. Dar, deși nu credea în posibilitatea unei căsătorii ce i s-ar fi părut o sinistră desfrînare și un furt, suferea din pricina familiarității și a prieteniei celor doi tineri. Cînd îi vorbea lui Maxime despre Louise, el rîdea de bucurie, povestindu-i bancurile copilei ; îi spunea :

— Știi că puștoaica mă numește bărbățelul meu ?

Și el dovedea atîta cutezanță, că nu îndrăznea să-l facă să înțeleagă că puștoaica avea șaptesprezece ani, și că joaca lor cu mîinile, graba cu care căutau, prin saloane, locurile retrase ca să rîdă de toată lumea, o necăjeau, stricîndu-i cele mai frumoase serate.

A survenit un fapt datorită căreia situația lor a devenit bizară. Renée simțea adesea nevoia să se laude, avea capricii de-o îndrăzneală brutală. Îl tîra pe Maxime în spatele vreunei perdele, în spatele vreunei uși, și-l săruta cu riscul de-a fi văzută. Într-o joi seară, cum salonașul de culoarea soarelui era plin de lume, i-a venit grozava idee să-l strige pe tînăr care stătea de vorbă cu Louise ; s-a dus să-l întîmpine, din fundul serei unde se afla, și l-a sărutat deodată pe gură, între două boschete, crezînd că-i destul de bine ascunsă. Dar Louise venise după Maxime. Cînd amanții au ridicat capul, au văzut-o, la cîțiva pași de ei, cum îi privea cu un zîmbet ciudat, fără să fi roșit, fără să se fi mirat, cu chipul amical al unui coleg de viciu, destul de savant ca să înțeleagă și să savureze un astfel de sărut.

Ii ziua aceea Maxime a fost într-adevăr înspăimîntat. Şi Renée a fost indiferentă şi chiar veselă. Se terminase. Era imposibil ca gheboasa să-i ia amantul. Se gîndea :

„Probabil că am făcut-o anume. Acum ştie că «bărbăţelul ei» îmi aparţine“.

Maxime s-a liniştit, găsind-o pe Louise la fel de zîmbitoare şi de nostimă ca şi mai înainte. A considerat-o „foarte tare, fată foarte bună“.

Renée era neliniştită pe bună dreptate. Saccard se gîndea, de cîtva timp, la căsătoria fiului său cu domnişoara de Mareuil. Era vorba de-o zestre de-un milion pe care nu voia s-o scape, socotind să pună mîna mai tîrziu pe banii aceia. Cum, pe la începutul iernii, Louise zăcuse în pat vreo trei săptămîni, s-a temut aşa de tare să nu moară înainte de-a se face unirea proiectată, că a hotărît să-i căsătorească pe copii imediat. I se păreau într-adevăr puţin cam tineri ; dar medicilor le era frică de luna martie pentru bolnava de plămîni. Cît priveşte domnul de Mareuil, acesta era într-o situaţie delicată. Reuşise să fie numit deputat la ultimul scrutin. Numai că alegerea lui se anulase de curînd la Consiliul legislativ, fapt ce a constituit un scandal la comisia de revizie. Alegerea aceea era un întreg poem eroico-comic, pe seama căruia ziarele au trăit o lună. Domnul Hupel de la Noue, prefectul departamentului, se manifestase cu atîta vigoare, încît ceilalţi candidaţi n-au putut nici măcar să-şi expună părerile nici să distribuie buletinele de vot. Urmîndu-i sfaturile, domnul de Mareuil a umplut circumscripţia cu mese pe care ţăranii au mîncat şi au băut o săptămînă. Afară de asta le-a promis o cale ferată, construirea unui pod şi a trei biserici, şi a trimis, în ajunul alegerilor, persoanelor influente, portretele împăratului şi împărătesei, două gravuri înrămate cu nişte baghete aurii. Fapt care s-a bucurat de un succes nebun, majoritatea fiind zdrobitoare. Dar atunci cînd Camera, în faţa hohotului de rîs al întregii Franţe, a fost nevoită să-l trimită pe domnul de Mareuil înapoi la alegătorii săi, ministrul s-a înfuriat foarte tare pe prefect şi pe nenorocitul de candidat, care fuseseră într-adevăr prea „exageraţi“. A spus chiar că va trece candidatura oficială pe alt nume. Domnul de Mareuil a fost înspăimîntat, cheltuise trei sute de mii de franci în departamentul acela, avea

acolo proprietăţi mari unde se plictisea, şi pe care ar fi trebuit să le vîndă în pierdere. Aşa că a venit să-l implore pe dragul său coleg să-şi liniştească fratele, să-i promită, în numele lui, o alegere foarte cuviincioasă. Cu ocazia aceea, Saccard a vorbit din nou despre căsătoria copiilor şi cei doi părinţi au fixat-o definitiv.

Cînd l-a iscodit pe Maxime cu privire la acest subiect, el a fost încurcat. Louise îl amuza, zestrea ei îl ispitea şi mai mult. A acceptat, fiind de acord cu toate datele pe care le-a dorit Saccard, ca să evite plictiseala unei discuţii. Dar, în fond, îşi spunea că, din nenorocire, lucrurile nu aveau să se aranjeze chiar aşa de uşor. Renée n-ar fi de acord niciodată ; ar plînge, i-ar face scene, era în stare să facă un imens scandal care să uluiască Parisul. Era tare neplăcut. Acum, îi era frică de ea. Îl ţintuia cu nişte ochi atît de neliniştitori, posedîndu-l aşa de despotic, că i se părea cum simte că nişte gheare i se înfig în umăr cînd punea ea acolo mîna ei albă. Turbulenţa i se prefăcea în bruscheţe, şi în rîsul ei apăreau sunete stridente. Se temea cu adevărat să nu înnebunească, într-o noapte, în braţele lui. La ea remuşcarea, spaima de-a fi surprinsă, bucuriile crîncene ale adulterului, nu se manifestau ca la alte femei prin lacrimi şi tristeţe, ci printr-o extravaganţă şi mai mare, printr-o nevoie de tărăboi mai irezistibilă. Şi, în spaima ei din ce în ce mai mare, se auzea un fel de horcăit, detracarea acelei fermecătoare şi uluitoare maşinării ce se strica.

Maxime aştepta cu inerţie o ocazie care să-l scape de amanta asta stingheritoare. Spunea din nou că făcuseră o prostie. Dacă, la început, prietenia lor conferise raporturilor de îndrăgostiţi o voluptate în plus, acum îl împiedica s-o rupă, cum ar fi făcut desigur cu vreo altă femeie. Nu s-ar mai fi întors ; ăsta era modul lui de-a se despărţi de iubite, ca să evite orice efort şi orice ceartă. Dar nu era în stare de-o faptă vitejească, complăcîndu-se chiar bucuros în dezmierdările lui Renée ; era maternă, plătea pentru el, l-ar fi scos din vreo încurcătură, dacă s-ar fi supărat vreun creditor. Apoi, se întorcea din nou la Louise, la zestrea ei de-un milion, gîndindu-se, chiar şi cînd îl săruta tînăra femeie, „că toate erau bune şi frumoase, dar că nu era serios, şi că va trebui să se termine odată".

Într-o noapte, Maxime s-a decavat aşa de repede la o doamnă unde se juca adesea pînă dimineaţa, că a simţit furia mută a jucătorului ale cărui buzunare sînt goale. Ar fi dat orice să mai poată arunca pe masă cîţiva ludovici. Şi-a luat pălăria şi, cu pasul automat al unui om împins de-o ideea fixă, s-a dus în parcul Monceau, a deschis micul grilaj şi s-a aflat în seră. Era trecut de miezul nopţii. Renée îi interzisese să vină în seara aceea. Acum, cînd îi zăvora uşa, nici nu-i mai dădea măcar o explicaţie, şi el nu se gîndea decît să profite de ziua lui liberă. Nu şi-a adus aminte clar că tînăra femeie îi interzisese să vină decît în faţa uşii-fereastră a salonaşului, care era închisă. De obicei, cînd trebuia să vină, Renée întorcea de dinainte cremona uşii.

„Aş ! s-a gîndit, văzînd lumină la fereastra cabinetului, o să fluier şi-o să coboare. N-o s-o deranjez ; dacă are cîţiva ludovici, o să plec imediat."

Şi a fluierat încetişor. De altfel, folosea adesea semnalul ăsta ca să-şi anunţe sosirea. Dar, în seara asta, a fluierat degeaba de mai multe ori. S-a îndîrjit, fluierînd mai tare, nevoind să renunţe la ideea de-a împrumuta imediat. În sfîrşit, a văzut cum se deschide uşa-fereastră cu infinite precauţii, fără să fi auzit cel mai mic zgomot de paşi. În semiîntunericul serei, Renée a apărut cu părul desfăcut, aproape dezbrăcată, ca şi cînd s-ar fi pregătit de culcare. Era desculţă. L-a împins spre leagăn, coborînd treptele, mergînd pe nisipul aleilor, fără să pară că simte frigul sau pămîntul aspru.

— Ce prostie să fluieri aşa de tare, a murmurat cu furie stăpînită... Îţi spusesem să nu vii în seara asta. Ce vrei de la mine ?

— Ei ! să urcăm, a spus Maxime surprins de primirea asta. O să-ţi spun sus. Ai să răceşti.

Dar, cum făcuse un pas, l-a reţinut, şi atunci a observat că era îngrozitor de palidă. O spaimă mută o încovoia. Ultimele veşminte, dantelele lenjeriei, spînzurau ca nişte zdrenţe tragice pe pielea ei înfiorată.

O cerceta din ce în ce mai mirat.

— Ce-i cu tine ? Eşti bolnavă ?

Şi, instinctiv, s-a uitat în sus, prin geamurile serei, la fereastra cabinetului de toaletă unde văzuse lumină.

— Dar la tine se află un bărbat, a spus deodată.

— Nu, nu, nu-i adevărat, a bîlbîit, implorînd înnebunită.

— Ei asta-i, draga mea, văd umbra.

Atunci au rămas acolo, faţă în faţă, nemaiştiind ce să spună. Lui Renée îi clănţăneau dinţii de groază, şi i se părea că se aruncau găleţi cu apă rece pe picioarele ei goale. Maxime era mai iritat decît ar fi bănuit că putea fi ; dar încă destul de dezinteresat ca să poată gîndi, spunîndu-şi că era o ocazie bună şi că avea să termine.

— N-o să mă faci să cred că Céleste poartă o haină trei sferturi, a spus în continuare. Dacă geamurile serei n-ar fi aşa de groase, poate că l-aş recunoaşte pe domnul.

L-a împins mai departe în întunericul frunzişurilor, spunînd, cu mîinile împreunate, cuprinsă de-o teroare din ce în ce mai mare :

— Te rog, Maxime...

Dar tînărului îi revenise plăcerea de-a o necăji, un mod feroce de-a o necăji prin care încerca să se răzbune. Era prea debil ca să se aline prin mînie. Ciuda l-a făcut dispreţuitor ; şi, în loc s-o bată, cum avusese mai întîi chef, şi-a ascuţit vocea, continuînd :

— Ar fi trebuit să-mi spui, n-aş fi venit să vă deranjez... Se vede în fiecare zi că nu ne mai iubim... M-am săturat şi eu... Hai, nu-ţi pierde răbdarea. O să te las să te duci înapoi ; dar nu înainte de a-mi spune numele domnului...

— Niciodată, niciodată ! a murmurat tînăra femeie, care-şi înăbuşea lacrimile.

— Nu ca să-l provoc la duel, dar vreau să-l ştiu... Numele, spune repede numele, şi plec.

Îi luase încheieturile mîinilor, o privea, rîzînd răutăcios. Ea se zbătea, înnebunită, nemaivoind să deschidă buzele, ca numele pe care-l cerea să nu-i scape.

— O să se-audă gălăgie, mare scofală ai făcut. Ce, ţi-e frică ? Nu sîntem oare prieteni buni ?... Vreau să ştiu cine mă înlocuieşte, e un drept legitim... Aşteaptă, o să te-ajut. E domnul Mussy, a cărui durere te-a impresionat.

N-a răspuns, plecîndu-şi capul la asemenea interogatoriu.

— Nu-i domnul de Mussy ?... Atunci ducele de Rozan ? Zău, nici el ?... Poate contele de Chibray ? Nici el...

S-a oprit, a căutat.

— Drace, nu văd pe nimeni... Nu-i tata, după cîte mi-ai spus...

Renée a tresărit, ca sub o arsură, și înăbușit :

— Nu, știi bine că nu mai vine. N-aș fi acceptat, ar fi mîrșav.

— Atunci cine ?

Și-i strîngea mai tare încheieturile mîinii. Biata femeie a mai luptat cîteva clipe.

— Oh ! Maxime, dac-ai ști !... Totuși n-aș putea spune...

Apoi învinsă, distrusă, privind cu spaimă fereastra luminată :

— E domnul de Saffré, a bîlbîit foarte încet.

Maxime, pe care jocul ăsta crud îl distra, s-a îngălbenit foarte tare cînd a auzit această mărturisire pe care o ceruse cu atîta insistență. A fost iritat de durerea neașteptată pe care i-a provocat-o numele bărbatului. A aruncat cu violență mîinile lui Renée, apropiindu-se, i-a spus în față, cu dinții strînși :

— Uite, dacă vrei să știi, ești o... !

A spus vorba aceea urîtă. Și a plecat, iar ea a alergat după dînsul hohotind, luîndu-l în brațe, murmurînd cuvinte drăgăstoase și rugămintea s-o ierte, jurînd că-l adora mereu, și că mîine o să-i explice totul. Dar el s-a desprins, a închis ușa serei cu violență, răspunzînd :

— Ei, nu ! S-a terminat, sînt sătul pînă-n gît.

A rămas zdrobită. L-a privit traversînd grădina. I se părea că toți copacii serei se învîrteau în jurul ei. Apoi, încet, și-a tîrît picioarele goale pe nisipul aleilor, a urcat din nou treptele peronului, cu pielea învinețită de frig, și mai tragică în dezordinea dantelelor. Sus, a răspuns întrebărilor soțului, ce-o aștepta, că i s-a părut că-și adusese aminte locul unde ar fi putut să cadă un carnețel pierdut de dimineață. Și cînd s-a culcat, a cuprins-o deodată o imensă disperare, gîndindu-se că ar fi trebuit să-i spună lui Maxime că tatăl lui, întors acasă împreună cu ea, venise în camera ei să-i vorbească de o chestiune de bani.

A doua zi, Saccard s-a hotărît să precipite deznodămîntul afacerii de la Charonne. Pe soție o supusese ; tocmai simțise cum se lăsase în voia lui moale și fără vlagă, ca un lucru care renunță. Pe de altă parte, traseul acelui boulevard du Prince-Eugène avea să fie fixat, Renée trebuia despuiată mai înainte de-a se zvoni despre apropiata expropriere. În afacerea asta, Saccard dovedea o dragoste de artist ; asista la dezvoltarea planului său cu evlavie, își întindea capcanele cu rafinamentele unui vînător ce are cochetăria să prindă vînatul în mod elegant. La el, era numai satisfacția de jucător dibaci, de bărbat ce savura o voluptate deosebită la cîștigul dobîndit prin furt ; voia să obțină terenurile pe nimica toată, chiar dacă, în ziua triumfului, i-ar fi dăruit soției bijuterii de-o sută de mii de franci. De îndată ce se ocupa el, cele mai simple operații se complicau, ajungînd drame sumbre ; se pasiona, și-ar fi bătut tatăl pentru o monedă de cinci franci. Și apoi semăna aurul ca un rege.

Dar, mai înainte de-a obține de la Renée să-i cedeze partea ei de proprietate, a avut prudența să meargă să-l iscodească pe Larsonneau asupra intențiilor de șantaj pe care le ghicise la el. Instinctul l-a salvat în împrejurarea asta. Iar agentul de expropriere crezuse că fructul se copsese și că putea să-l culeagă. Cînd Saccard a intrat în cabinetul de pe rue de Rivoli, l-a găsit pe complicele său tulburat, dînd semne de cumplită disperare.

— Ah ! dragă prietene, a murmurat acela, luîndu-i mîinile, sîntem pierduți... Era s-alerg la dumneata să ne punem de acord, ca să putem ieși din aventura asta groaznică...

În timp ce-și răsucea brațele și încerca să plîngă, Saccard a observat că, atunci cînd a intrat, semna niște scrisori, și că semnăturile erau foarte clare. S-a uitat la el liniștit, spunînd :

— Ei ce ni s-a mai întîmplat ?

Dar celălalt n-a răspuns imediat ; se aruncase în fotoliul său, și, acolo, în fața biroului, cu coatele pe sugativă, cu fruntea în mîini, își clătina capul cu furie. În sfîrșit, cu o voce înăbușită :

— Mi s-a furat registrul, știi dumneata care...

Şi a povestit că unul din funcţionarii săi, un calic bun de trimis la ocnă, îi sustrăsese un mare număr de dosare printre care se afla şi registrul cu pricina. Cel mai rău era faptul că hoţul înţelesese ce foloase putea trage de la piesa aceea şi că voia o sută de mii de franci ca s-o dea înapoi.

Saccard cugeta. Povestea i s-a părut cam prea cusută cu aţă albă. Evident că lui Larsonneau puţin îi păsa dacă-l credea sau nu. A căutat un simplu pretext ca să-l facă să înţeleagă că dorea o sută de mii de franci din afacerea de la Charonne ; şi, cu condiţia asta, ar da înapoi chiar şi hîrtiile compromiţătoare ce se aflau la el. Tîrgul i s-a părut lui Saccard prea copleşitor. I-ar fi făcut bucuros o parte fostului său coleg ; dar cursa întinsă, vanitatea de-a crede că-l păcălea, îl iritau. De altfel, era destul de neliniştit ; cunoştea personajul, îl ştia în stare să ducă hîrtiile fratelui său ministrul, care ar fi plătit cu siguranţă ca să înăbuşe orice scandal.

— Drace ! a murmurat, aşezîndu-se la rîndul lui, iată o poveste urîtă... S-ar putea vedea calicul despre care-i vorba ?

— O să trimit după el, a spus Larsonneau. Locuieşte alături, pe rue Jean-Lantier.

N-au trecut nici zece minute, cînd un tînăr scund, dubios, cu păr deschis şi faţa plină de pistrui, a intrat încet, avînd grijă să nu trîntească uşa. Era îmbrăcat cu o redingotă neagră de proastă calitate, prea mare şi foarte ponosită. A rămas în picioare, la o distanţă respectuoasă, uitîndu-se la Saccard cu coada ochiului, liniştit. Larsonneau, care-i spunea Baptistin, i-a luat un interogatoriu, la care a răspuns monosilabic, fără a fi cîtuşi de puţin tulburat ; şi asculta foarte indiferent numele de hoţ, escroc, ticălos, cu care patronul său se credea obligat să însoţească fiecare întrebare.

Saccard a admirat sîngele rece al acestui nenorocit. La un moment dat, agentul de expropriere s-a repezit din fotoliul său ca şi cînd ar fi vrut să-l bată ; şi el s-a mulţumit să se dea înapoi cu un pas, uitîndu-se cruciş cu şi mai mare umilinţă.

— Bine, lasă-l, a spus financiarul... Atunci, domnule, dumneata ceri o sută de mii de franci ca să dai hîrtiile înapoi ?

— Da, o sută de mii de franci, a răspuns tînărul.

Şi a plecat. Larsonneau părea că nu se poate linişti.

— Hei ! ce secătură ! a bîlbîit. Ai văzut dumneata ce privire făţarnică avea ?... Indivizii ăştia ce par timizi ar asasina un om pentru douăzeci de franci.

Dar Saccard l-a întrerupt spunînd :

— Aş ! nu-i înspăimîntător. Cred că o să ne putem înţelege cu el... Venisem pentru o treabă mult mai neliniştitoare... Dumneata aveai dreptate cînd nu aveai încredere în soţia mea, dragă prietene. Închipuieşte-ţi că vinde partea ei de proprietate domnului Haffner. Spune că are nevoie de bani. Probabil că a sfătuit-o prietena ei Suzanne.

Celălalt a încetat deodată să mai fie disperat ; asculta oarecum palid, aranjîndu-şi gulerul, ce i se strîmbase cînd s-a înfuriat.

— Cu cedarea asta, a continuat Saccard, ni se năruiesc speranţele. Dacă domnul Haffner devine asociatul dumitale, nu numai profiturile noastre sînt compromise, dar am o spaimă îngrozitoare să nu ne aflăm într-o situaţie foarte neplăcută faţă de omul acesta meticulos care o să vrea să verifice minuţios socotelile.

Agentul de expropriere a început să umble cu pasul agitat, făcînd să scîrţîie botinele lui de lac pe covor.

— Uite, a murmurat, în ce situaţie ajungi cînd faci un serviciu oamenilor !... Dar, dragul meu, în locul dumitale, aş împiedica-o neapărat pe soţia mea să facă asemenea prostie. Mai degrabă aş bate-o.

— Ah, prietene !... a spus financiarul zîmbind şiret. N-am mai multă autoritate asupra soţiei mele decît pari dumneata să ai asupra canaliei de Baptistin.

Deodată Larsonneau s-a oprit în faţa lui Saccard, care zîmbea mereu, şi l-a privit lung. Apoi a început iarăşi să umble încoace şi încolo, încet şi măsurat. S-a apropiat de-o oglindă, şi-a aranjat nodul cravatei, a mers din nou, regăsindu-şi eleganţa. Şi dintr-odată :

— Baptistin ! a strigat.

Tînărul scund şi dubios a intrat, dar pe altă uşă. Nu mai avea pălăria şi învîrtea între degete o pană.

— Du-te şi adu registrul, i-a spus Larsonneau.

Şi după ce n-a mai fost în încăpere, a discutat suma ce trebuiau să i-o dea.

— Fă asta pentru mine, a spus în cele din urmă pe şleau.

Atunci Saccard a consimţit să dea treizeci de mii de franci din viitoarele beneficii ale afacerii de la Charonne. Socotea că scăpase ieftin din mîna înmănuşată a cămătarului. Care l-a pus să scrie făgduiala pe numele lui, continuînd să joace comedia pînă la capăt, spunînd că va ţine socoteala celor treizeci de mii de franci ale tînărului. Saccard a ars registrul la flacăra şemineului, pagină cu pagină, rîzînd uşurat. Apoi, după ce a terminat operaţia aceea, a strîns cu putere mîna lui Larsonneau, şi l-a părăsit, spunînd :

— Nu-i aşa că mergi în seara asta la Laure ?... Să mă aştepţi. O să aranjez totul cu soţia mea, şi vom lua ultimele hotărîri.

Laure d'Aurigny, care se muta adesea, locuia pe atunci într-un mare apartament de pe bulevardul Haussmann, în faţa Capelei de ispăşire. Avea şi ea o zi de primire pe săptămînă, ca doamnele din înalta societate. Era un mod de a-i reuni deodată pe bărbaţii care o vedeau, unul cîte unul, în cursul săptămînii. Aristide Saccard se bucura, în zilele de marţi seara ; era amantul titular ; şi întorcea capul, rîzînd oarecum, cînd stăpîna casei îl trăda între două uşi, acordînd în aceeaşi seară o întîlnire vreunuia din domni. Cînd rămînea ultimul din bandă, îşi mai aprindea o havană, vorbind despre afaceri, glumind o clipă pe socoteala domnului care se plictisea în stradă, aşteptînd să plece el ; apoi, după ce-i spusese Laurei „scumpă copilă", bătînd-o uşor cu palma, pe obraz, pleca liniştit pe-o uşă, în timp ce domnul intra pe alta. Secretul tratat de alianţă ce consolidase creditul lui Saccard, făcînd-o pe Laure d'Aurigny să găsească două mobiliere într-o lună îi amuza în continuare. Dar Laure dorea un deznodămînt la această comedie. Deznodămîntul, fixat de dinainte, avea să constea dintr-o ruptură publică, în folosul vreunui imbecil care ar plăti scump dreptul de-a fi personajul care o întreţine serios în văzul întregii elite pariziene. Imbecilul fusese găsit. Ducele de Rozan, obosit să le

mai plictisească cumplit şi inutil pe femeile din societatea lui, visa o reputaţie de desfrînat, care să-i contureze figura lui searbădă. Venea cu regularitate marţi cînd primea Laure, pe care o cucerise cu naivitatea lui totală. Din nenorocire, la treizeci şi cinci de ani, depindea încă de mama sa, în asemenea hal, încît nu avea la dispoziţie decît vreo zece ludovici deodată. În serile în care Louise catadicsea să ia cei zece ludovici de la el, plîngîndu-se, vorbind de-o sută de mii de franci de care ar avea nevoie, el suspina, promiţîndu-i banii în ziua în care ar fi stăpînul. Atunci i-a venit ei ideea să-l împrietenească cu Larsonneau, unul din bunii prieteni ai casei. Cei doi bărbaţi s-au dus să cineze la Tortoni ; şi, la desert, Larsonneau povestind despre iubirile sale cu o spaniolă fermecătoare, a pretins că el cunoaşte persoane care împrumută bani ; dar l-a sfătuit stăruitor pe Rozan să nu ajungă niciodată pe mîna lor. Confidenţa aceea l-a întărîtat pe duce, care a smuls în cele din urmă bunului său prieten promisiunea că se va ocupa de „trebuşoara lui". S-a ocupat de ea aşa de bine, încît trebuia să-i ducă banii chiar în seara în care Saccard îi dăduse întîlnire la Laure.

Cînd a sosit Larsonneau, nu se aflau încă în salonul cel mare alb şi auriu al Laurei d'Aurigny decît cinci sau şase femei, care i-au luat mîinile, sărindu-i de gît, cu o afecţiune furioasă. Îi spuneau „marele Lar !", un diminutiv de alintare pe care-l inventase Laure. Şi el, cu glas subţire şi melodios :

— Încet-încet, pisicuţelor ; c-o să-mi stricaţi pălăria.

S-au liniştit, înconjurîndu-l foarte aproape pe-o canapeluţă, în timp ce el le povestea despre o indigestie de-a Sylviei cu care supase în ajun. Apoi, scoţînd o bombonieră din buzunarul fracului, le-a oferit praline. Dar Laure a ieşit din camera ei de culcare, şi, cum soseau mai mulţi domni, l-a luat pe Larsonneau în budoarul ei, situat la unul din capetele salonului, de care era despărţit printr-o draperie dublă.

— Ai banii ? l-a întrebat, cînd au fost singuri.

În împrejurările importante, îl tutuia. Fără să răspundă, Larsonneau s-a înclinat în glumă, arătînd cu mîna buzunarul interior al fracului.

— Oh ! marele Lar ! a murmurat tînăra femeie încîntată. L-a luat în braţe şi l-a sărutat.

— Aşteaptă, a spus, vreau hîrţoagele imediat... Rozan e în camera mea : mă duc să-l aduc.

Dar a reţinut-o şi, sărutîndu-i umerii la rîndul lui :

— Ştii ce comision ţi-am cerut ţie ?

— Ei ! da, prostule, ne-am înţeles.

S-a întors, aducîndu-l pe Rozan. Larsonneau era mai bine îmbrăcat decît ducele, cu mănuşi mai potrivite, şi cravată mai elegantă. Şi-au strîns mîna neglijent şi au vorbit despre cursele de alaltăieri, la care unul dintre prietenii lor avusese un cal ce pierduse. Laure tropăia de nerăbdare.

— Hai, lăsaţi, asta nu-i tot, scumpule, i-a spus lui Rozan ; marele Lar are banii, ştii tu. Ar trebui să terminăm.

Larsonneau părea să-şi fi adus aminte.

— Ah ! da, e-adevărat, a spus, am suma... Dar ce bine făceai dumneata dacă mă ascultai pe mine, dragul meu ! Crezi că pungaşii ăia nu mi-au cerut cincizeci la sută ?... În fine, am acceptat totuşi, dumneata mi-ai spus că nu-i nimic...

Laure d'Aurigny îşi procurase ziua poliţele. Dar cînd a fost vorba de pană şi de-o călimară, s-a uitat la cei doi bărbaţi consternată, îndoindu-se c-o să găsească obiectele la ea. Voia să se ducă să vadă la bucătărie, cînd Larsonneau a scos din buzunar, din cel cu bomboniera, două minunăţii, un toc de argint, care se lungea cu ajutorul unui şurub, şi o călimară din oţel şi abanos, avînd finisarea şi delicateţea unei bijuterii. Şi cum Rozan se aşeza :

— Fă poliţele pe numele meu. O să înţelegi dumneata că n-am vrut să te compromit. O să ne înţelegem noi... Şase valori de cîte douăzeci şi cinci de mii de franci fiecare, nu-i aşa ?

Laure socotea pe colţul unei mese „hîrţoagele". Rozan nici nu le-a văzut măcar. După ce semnase şi-şi ridicase capul, dispăruseră în buzunarul tinerei femei. Dar a venit lîngă el şi l-a sărutat pe obraji, ceea ce a părut să-l încînte. Larsonneau îi privea filozofic, împăturind poliţele, punîndu-şi în buzunar călimara şi tocul.

Tînăra femeie era încă agăţată de gîtul lui Rozan, cînd Aristide Saccard a ridicat un colţ al draperiei :

— Ei bine, nu vă deranjaţi, a spus rîzînd.

Ducele a roşit. Dar Laure s-a dus să-i strîngă mîna financiarului, schimbînd cu el o privire cu subînţeles. Era radioasă.

— S-a făcut, dragul meu, a spus ; te prevenisem pe dumneata. Sper că nu te-ai supărat prea tare ?

Saccard a dat din umeri cu bonomie. A dat draperia la o parte şi, lăsîndu-i să treacă pe Laure şi pe duce, a strigat, cu voce stridentă de portărel :

— Domnul duce, doamna ducesă !

Gluma a avut un succes nebun. A doua zi, ziarele au povestit-o, spunînd pe şleau numele Laurei d'Aurigny, şi indicîndu-i pe cei doi bărbaţi cu iniţialele lor. Ruperea relaţiilor dintre Aristide Saccard şi grăsana de Laure a făcut o vîlvă şi mai mare decît aşa-zisele lor iubiri.

Totuşi, Saccard dăduse drumul draperiei peste zgomotul veseliei stîrnite de gluma sa în salon.

— Ei, ce fată bună ! a spus întorcîndu-se spre Larsonneau. E aşa de vicioasă !... Probabil că dumneata, pramatie, tragi foloase din toate astea. Ce capeţi ?

Dar el s-a apărat, zîmbind ; şi şi-a tras manşetele care ieşiseră din mînecă. În sfîrşit, a venit să se aşeze, lîngă uşă, pe-o canapeluţă pe care Saccard îl chemase cu un gest.

— Vino aici, nu vreau să te spovedesc, ce dracu !... Acum să trecem la afaceri serioase, dragul meu. În seara asta, am avut o discuţie lungă cu soţia mea... Totul s-a aranjat.

— Consimte să cedeze partea ei ? a întrebat Larsonneau.

— Da, dar n-a fost aşa de uşor... Femeile sînt atît de încăpăţînate ! Dumneata ştii că a mea îi promisese unei mătuşi bătrîne să nu vîndă. Avea nesfîrşite scrupule. Pregătisem, din fericire, o poveste care a făcut-o să se hotărască.

S-a ridicat ca să-şi aprindă o havană de la sfeşnicul pe care Laure îl lăsase pe masă, şi s-a întors ca să se întindă alene în fundul canapeluţei :

— I-am spus soţiei, a continuat, că dumneata eşti ruinat de tot... Ai jucat la Bursă, ai păpat banii cu tîrfele,

ai făcut speculații proaste ; în sfîrșit, te afli pe punctul de-a da un faliment răsunător... Am insinuat chiar că nu te cred perfect cinstit... I-am explicat atunci că afacerea de la Charonne avea să sucombe odată cu dezastrul dumitale, și cel mai bine era să accepte propunerea pe care mi-ai făcut-o dumneata s-o scap pe ea, cumpărînd partea ei, ce-i drept, pe nimica toată.

— Nu prea e serios, a murmurat agentul de expropriere. Și-ți închipui că soția dumitale o să creadă asemenea gogoși ?

Saccard a zîmbit, era într-un moment de efuziune.

— Dragul meu, ce naiv ești dumneata, a continuat. Fondul poveștii importă prea puțin ; importante sînt amănuntele, gesturile și mimica. Cheamă-l aici pe Rozan, și pariez că-l conving că-i ziua-nămiaza mare. Soția mea n-are nici ea mai multă minte ca Rozan... Am făcut-o să întrezărească niște grozăvii. Habar n-are de apropiata expropiere. Cum se mira că, în catastrofa asta, te mai puteai gîndi să-ți asumi o sarcină așa de grea, i-am spus că probabil că te stingherea în vreo lovitură proastă ce-o pregăteai creditorilor... În sfîrșit, am sfătuit-o să facă treaba asta, fiind singurul mijloc de-a nu fi amestecată în interminabile procese și de-a scoate niște bani pe terenuri.

Lui Larsonneau i se părea în continuare că povestea era puțin cam brutală. Metoda lui nu era așa de dramatică ; fiecare din operațiile sale se înnoda și se deznoda cu niște elemente de comedie de salon.

— Eu aș fi inventat altceva, a spus. În sfîrșit, fiecare cu sistemul său... Atunci nu ne mai rămîne decît să plătim.

— Tocmai aici vreau să ajung la o înțelegere cu dumneata, a răspuns Saccard... Mîine îi voi duce actul de cedare soției mele, și nu va trebui decît să ți-l prezinte ca să primească suma convenită... Prefer să evit orice întrevedere.

Într-adevăr, nu voise niciodată ca Larsonneau să vină la ei ca prieten intim. Nu-l invita, însoțindu-l la Renée, în zilele cînd era absolut necesar ca cei doi asociați să se întîlnească ; ceea ce se întîmplase de trei ori. Aproape totdeauna trata cu procurile soției, gîndind că era inutil s-o lase să pătrundă mai de aproape în afacerile lui.

A deschis portofelul, adăugînd :

— Iată poliţele în valoare de două sute de mii de franci semnate de ea ; o să i le dai în loc de bani, şi-o să adaugi o sută de mii de franci pe care ţi-i voi aduce mîine dimineaţă... Fac sacrificii, dragă prietene. Afacerea asta mă costă foarte mult.

— Dar nu face decît trei sute de mii de franci, a observat agentul de expropriere... Chitanţa va fi pentru suma asta ?

— O chitanţă de trei sute de mii de franci ! a continuat Saccard rîzînd, ah ! în ce situaţie am fi, într-adevăr, mai tîrziu. După inventarele noastre, proprietatea trebuie să fie evaluată astăzi la două milioane cinci sute de mii de franci. Pe chitanţă va fi, fireşte, jumătate.

— Soţia dumitale n-o să vrea să semneze niciodată.

— Ei, ba da ! Îţi spun că totul e aranjat... Zău ! i-am spus că era prima dumitale condiţie. Dumneata ne pui pistolul în piept cu falimentul, înţelegi ? Şi aici am părut să mă îndoiesc de cinstea dumitale şi te-am acuzat că vrei să-i tragi pe sfoară pe creditori... Crezi că soţia mea înţelege ceva din toate astea ?

Larsonneau dădea din cap, murmurînd :

— N-are importanţă, ar fi trebuit să cauţi ceva mai simplu.

— Dar povestea mea e simplitatea personificată ! a spus Saccard foarte mirat. Unde dracu vezi dumneata că se complică ?

Nu era conştient de numărul extraordinar de mare al sforăriilor pe care-l adăuga celei mai obişnuite afaceri. Povestea asta de adormit copiii, pe care tocmai i-o spusese lui Renée, era o adevărată bucurie pentru el ; era încîntat de neruşinarea minciunii, de îngrămădirea lucrurilor imposibile, de complicaţia uimitoare a intrigii. Ar fi dobîndit de mult terenurile, dacă n-ar fi inventat toată drama aceea ; dar nu s-ar fi bucurat aşa de mult dacă le-ar fi dobîndit cu uşurinţă. Avea, de altfel, marea naivitate să facă din speculaţia de la Charonne o întreagă melodramă financiară.

S-a ridicat şi, luîndu-l pe Larsonneau de braţ, s-a îndreptat spre salon :

— Nu-i aşa că ai înţeles ? Mulţumeşte-te să urmezi întocmai indicaţiile mele, şi după aceea o să mă aplauzi...

Vezi, dragul meu, n-ar trebui să porţi mănuşi galbene, asta îţi alterează mîna.

Agentul de expropriere s-a mulţumit să zîmbească murmurînd :

— Oh ! mănuşile au şi un avantaj, scumpe maestre : poţi atinge orice fără să te murdăreşti.

Cum s-au întors în salon, Saccard a fost surpins şi oarecum neliniştit găsindu-l pe Maxime de partea cealaltă a draperiei. Tînărul şedea pe-o canapeluţă, lîngă o damă blondă, care-i spunea cu vocea monotonă o poveste lungă, pe-a ei, desigur. Într-adevăr, auzise discuţia dintre tatăl său şi Larsonneau. Cei doi complici i se păreau nişte persoane de temut. Jignit încă de trădarea lui Renée, avea o bucurie laşă aflînd despre furtul căruia avea să-i cadă victimă şi care-l răzbuna oarecum. Tatăl său a venit să-i strîngă mîna bănuitor ; dar Maxime i-a spus la ureche, arătîndu-i dama blondă :

— Nu-i aşa că n-arată rău ? Vreau s-o „cuceresc" pentru diseară.

Atunci Saccard s-a legănat, a fost curtenitor. Laure d'Aurigny a venit să stea o clipă cu ei ; se plîngea că Maxime nu-i face decît o vizită pe lună. Dar el a pretins că fusese foarte ocupat, ceea ce a făcut pe toată lumea să rîdă. Şi a adăugat că de acum încolo n-o să-l vadă decît pe el.

— Am scris o tragedie, a spus, şi actul cinci l-am găsit abia ieri... Am de gînd să mă odihnesc la toate femeile frumoase din Paris.

Rîdea savurîndu-şi aluziile, pe care numai el le putea înţelege. Totuşi, în salon n-au mai rămas, în cele două colţuri ale şemineului, decît Rozan şi Larsonneau. Saccard şi fiul său s-au ridicat, ca şi dama blondă, care locuia în aceeaşi casă. Atunci Laure d'Aurigny s-a dus să-i vorbească încet ducelui. Acesta a părut surprins şi contrariat. Văzînd că nu se hotăra să se ridice din fotoliu :

— Nu, zău, în seara asta nu, a spus, încet. Am o migrenă !... Mîine, promit.

Rozan a trebuit să asculte. Laure a aşteptat să ajungă pe palier ca să-i spună lui Larsonneau la ureche :

— Ei, mare Lar, îmi ţin făgăduiala... vîră-l într-o trăsură.

Cînd dama blondă şi-a luat rămas bun de la domni, ca să se ducă în apartamentul ei ce se afla cu un etaj mai sus, Saccard s-a mirat că Maxime n-a însoţit-o.

— Ei bine ? a întrebat.

— Pe legea mea, nu, a răspuns tînărul. Am cugetat...

Apoi a avut o idee care i s-a părut foarte nostimă :

— Îţi cedez locul, dacă vrei. Grăbeşte-te, încă n-a încuiat uşa.

Dar tatăl a dat uşor din umeri, spunînd :

— Mulţumesc, pentru moment am ceva mai bun, dragul meu.

Cei patru bărbaţi au coborît. Jos, ducele ţinea neapărat să-l ia pe Larsonneau cu trăsura lui ; mama sa locuia în cartierul Marais, l-ar fi lăsat pe agentul de expropriere în faţa porţii, pe rue de Rivoli. Acesta a refuzat, a închis chiar el portiera, spunînd vizitiului să plece. Şi a rămas pe trotuarul bulevardului Haussmann cu ceilalţi doi, stînd de vorbă, fără a se depărta.

— Ah ! bietul Rozan ! a spus Saccard care a înţeles deodată.

Larsonneau s-a jurat că nu-i adevărat, că puţin îi păsa lui de asta, că era un om practic. Şi cum ceilalţi doi glumeau în continuare şi era tare frig, a exclamat în cele din urmă :

— Pe legea mea, cu atît mai rău, sun !... Domnilor, sînteţi indiscreţi.

— Noapte bună ! i-a strigat Maxime, cînd s-a închis uşa.

Şi luîndu-şi tatăl de braţ, s-au întors împreună pe bulevard. Era una din nopţile acelea senine de mare ger, în care era aşa de plăcut să umbli pe pămîntul tare, în aerul îngheţat. Saccard spunea că Larsonneau n-a făcut bine, c-ar fi trebuit să rămînă numai prieten cu Laure d'Aurigny. Pornind de la asta, a declarat că iubirea acelor tîrfe era într-adevăr nefastă. Devenise moral, găsind sentinţe şi sfaturi de-o înţelepciune uimitoare.

— Vezi tu, i-a spus fiului său, asta nu ţine decît un timp, dragul meu... Îţi pierzi sănătatea, şi nu savurezi adevărata fericire. Ştii că nu-s burghez. Ei bine, m-am săturat, mă cuminţesc.

Maxime rînjea ; l-a oprit pe tatăl său, l-a contemplat pe clar de lună, declarînd că era „un nătărău". Dar Saccard a devenit şi mai grav.

— N-ai decît să glumeşti cît vrei. Îţi repet că nu există nimic mai grozav decît căsătoria ca să conserve un bărbat şi să-l facă fericit.

Atunci i-a vorbit despre Louise. Şi a mers mai încet, ca să termine chestiunea aceea, spunea, deoarece tot vorbeau despre ea. Lucrul se aranjase definitiv. L-a înştiinţat chiar că fixase împreună cu domnul de Mareuil data semnării contractului pentru duminica de după joia din mijlocul postului. În joia aceea, trebuia să aibă loc o mare serată în casa boierească din parcul Monceau, şi-o să profite de ocazie ca să anunţe căsătoria. Maxime a găsit că era foarte bine. Scăpase de Renée, nu mai vedea nici o piedică, se lăsa în seama tatălui aşa cum se lăsase în seama mamei sale vitrege.

— Ei bine, ne-am înţeles, a spus. Numai să nu-i vorbeşti despre asta lui Renée. Prietenele ei ar glumi pe socoteala mea, m-ar tachina, şi prefer să afle odată cu toată lumea.

Saccard a promis să tacă. Apoi, cum ajunseseră în capătul de sus al bulevardului Malesherbes, i-a dat iarăşi o mulţime de sfaturi excelente. L-a învăţat ce trebuia să facă pentru ca să-şi transforme căsătoria într-un rai.

— Mai ales, să nu rupi niciodată legăturile cu soţia ta. E o prostie. O femeie cu care n-ai legături te costă enorm... Mai întîi, trebuie să cheltuieşti cu vreo tîrfă, nu-i aşa ? Apoi, cheltuiala e mult mai mare în casă : sînt rochiile, plăcerile separate ale doamnei, bunele prietene, toate marafeturile care se ţin lanţ.

Se afla într-un moment de mare virtute. Succesul afacerii de la Charonne îl făcea să aibă nişte concepţii idilice.

— Eu, a continuat, mă născusem ca să trăiesc fericit şi necunoscut în fundul vreunui sat, cu toată familia lîngă mine... Lumea nu mă cunoaşte, dragul meu. Par aşa agitat ! Ei bine, mi-ar place la nebunie să stau lîngă soţia mea, aş renunţa bucuros la afacerile mele pentru o rentă modestă ce mi-ar permite să mă retrag la Plassans. Ai să fii bogat, să-ţi faci cu Louise o casă în care veţi trăi

ca două turturele. E aşa de plăcut ! O să vin să vă văd. O să-mi facă bine.

În cele din urmă avea lacrimi în glas. Între timp, ajunseseră în faţa grilajului casei, şi stăteau de vorbă în picioare, pe marginea trotuarului. Pe înălţimile acelea ale Parisului, bătea vîntul. Nu se auzea nici un zgomot în noaptea spălăcită de-o albeaţă de ger ; Maxime, surprins de înduioşările tatălui său, avea de la o clipă încoace o întrebare pe buze.

— Dar tu, a spus în sfîrşit, mi se pare...

— Ce ?

— Cu soţia ta ?

Saccard a dat din umeri.

— Ei, bineînţeles. Am fost un tîmpit. De asta îţi vorbesc din experienţă... Dar ne-am împăcat, oh ! de tot. Acum şase săptămîni. Mă duc la ea seara dacă nu mă-ntorc prea tîrziu. Astăzi, biata căprioară se va lipsi de mine ; am de lucru pînă dimineaţa. Ce bine e făcută !...

Cum Maxime îi întindea mîna, l-a reţinut, şi a adăugat, mai încet, cu tonul unei confidenţe :

— Ştii ce mijloc are Blanche Muller, ei bine, aşa-i şi al ei, dar mult mai mlădios. Dar şoldurile ! au un contur, o delicateţe...

Şi a tras concluzia, spunîndu-i tînărului care pleca :

— Tu eşti ca mine, ai suflet, soţia ta o să fie fericită... La revedere, dragul meu !

După ce Maxime a scăpat în sfîrşit de tatăl său, a înconjurat repede parcul. Ceea ce tocmai auzise l-a surprins aşa de tare, încît simţise irezistibila nevoie s-o vadă pe Renée. Voia să-i ceară iertare pentru brutalitatea lui, să ştie de ce-l minţise spunîndu-i numele domnului de Saffré, să afle povestea afecţiunilor tatălui său. Dar toate astea erau confuze, resimţea numai dorinţa de-a fuma o havană şi de-a reînnoda prietenia. Dacă era bine dispusă, se gîndea chiar să-i anunţe căsătoria, ca s-o facă să înţeleagă că iubirea lor trebuia să rămînă moartă şi îngropată. După ce a deschis portiţa, a cărei cheie o păstrase din fericire, şi-a spus în cele din urmă că vizita lui, după confidenţa tatălui său, era necesară şi foarte cuviincioasă.

În seră, a fluierat ca în ajun ; dar n-a așteptat. Renée a venit să-i deschidă ușa-fereastră a salonașului, urcînd înaintea lui fără să vorbească. De-abia se întorsese de la un bal al Primăriei. Purta încă o rochie albă de tul încrețit, plină de noduri de satin ; pulpanele corsajului de satin erau tivite cu o dantelă lată și albă pe care lumina sfeșnicelor o moarau cu albastru și roz. Cînd Maxime s-a uitat la ea sus, l-a înduioșat paloarea ei, emoția profundă ce-o făcuse să-și piardă glasul. Probabil că nu-l aștepta, și vibra toată cînd l-a văzut sosind ca de obicei, liniștit, calin. Céleste s-a întors din garderobă, unde se dusese să ia o cămașă de noapte, și amanții au rămas tăcuți, așteptînd să plece fata de-acolo. De obicei nu se jenau de ea ; dar erau rușinați din pricina vorbelor ce le simțeau pe buze. Renée a dorit ca Céleste s-o dezbrace în camera de culcare, unde ardea un foc mare. Camerista scotea șpilcile, desfăcînd veșmintele unul după altul, fără să se grăbească. Și Maxime, plictisit, a luat mașinal cămașa, cu brațele întinse. În zilele fericite, el îi făcea acest serviciu lui Renée. A fost înduioșată, cînd l-a văzut cum ține delicat cămașa în fața focului. Apoi, cum Céleste nu mai termina :

— Te-ai distrat bine la bal ? a întrebat-o.

— Oh ! nu, știi, mereu același lucru, a răspuns. Mult prea multă lume, o adevărată gloată.

A întors cămașa care se încălzise pe o parte.

— Cum era îmbrăcată Adeline ?

— Cu o rochie mov, destul de prost gîndită... E mică, și are pasiunea volanelor.

Au vorbit despre celelalte femei. Acum Maxime își frigea degetele cu cămașa.

— Dar ai s-o pîrlești, a spus Renée cu mîngîieri materne în glas.

Céleste a luat cămașa din mîinile tînărului. S-a sculat, ducîndu-se să se uite la marele pat gri cu roz, s-a oprit la unul din buchetele întrețesute ale tapetului, ca să întoarcă capul, să nu vadă sînii goi ai lui Renée. O făcuse instinctiv. Nu se mai considera amantul ei, nu mai avea dreptul să vadă. Apoi a scos o havană din buzunar și a aprins-o. Renée îi permisese să fumeze în camera ei.

În sfîrşit, Céleste s-a retras, lăsînd-o pe tînăra femeie lîngă foc, albă de tot în veşmîntul ei de noapte.

Maxime a mai mers cîteva clipe, liniştit, privind-o cu coada ochiului pe Renée, care începuse să freamăte din nou. Şi, proţăpindu-se în faţa şemineului, cu havana în dinţi, a întrebat brusc :

— De ce nu mi-ai spus că tata era aseară cu tine ?

A ridicat capul, cu ochii mari, privind cu o spaimă imensă ; apoi un val de sînge i-a înroşit faţa, şi, zdrobită de ruşine, şi-a ascuns-o în mîini, bîlbîind :

— Ştii asta ? Ştii asta ?...

Venindu-şi în fire, a încercat să mintă.

— Nu-i adevărat... cine ţi-a spus ?

Maxime a dat din umeri.

— Desigur ! chiar tata, care găseşte că eşti foarte bine făcută şi mi-a vorbit despre şoldurile tale.

Dînd în vileag oarecare ciudă. Dar a început să meargă din nou, continuînd cu vocea suduitoare şi prietenoasă, între două fumuri de havană :

— Zău că nu te-nţeleg. Eşti o femeie ciudată. Ieri, am fost grosolan din vina ta. Dacă mi-ai fi spus că-i tata, plecam liniştit, înţelegi ? Eu n-am dreptul... Dar tu-mi spui numele domnului de Saffré !

Plîngea în hohote, cu mîinile pe faţă. S-a apropiat, a îngenuncheat în faţa ei, dîndu-i mîinile la o parte cu forţa.

— Hai, spune-mi de ce ai pronunţat numele domnului de Saffré !

Atunci, întorcînd din nou capul, a răspuns încet printre lacrimi :

— Credeam că ai să mă părăseşti, dacă aflai că tata...

El s-a ridicat, luînd din nou havana pe care o pusese pe colţul şemineului, mulţumindu-se să murmure :

— Ei, eşti tare nostimă...

Nu mai plîngea. Flăcările din şemineu şi focul din obraji îi uscau lacrimile. Uimirea de a-l vedea pe Maxime aşa de calm în faţa unei destăinuiri ce credea c-o să-l zdrobească o făcuse să-şi uite ruşinea. Îl privea cum umblă, îl asculta vorbind ca-n vis. Repeta mereu, fără să-şi lase havana, că nu era rezonabilă, că era foarte firesc să aibă raporturi cu soţul ei, că într-adevăr nici n-ar fi putut să se supere. Dar să te-apuci să spui că ai

un amant cînd nu-i adevărat ! Revenea mereu la lucrul ăsta, ceva de neînțeles pentru el, părîndu-i-se cu adevărat monstruos. A vorbit despre „închipuirile nebune“ ale femeilor.

— Ești puțin țicnită, draga mea, trebuie să te îngrijești.

În cele din urmă, a întrebat curios :

— Dar de ce domnul de Saffré mai degrabă decît altcineva ?

— Îmi face curte, a spus Renée.

Maxime s-a abținut să zică o obrăznicie ; avusese de gînd să spună că se considerase desigur mai bătrînă cu o lună, mărturisind că domnul de Saffré era amantul ei. Dar n-a avut decît zîmbetul malițios al acestei răutăți, și, aruncînd havana în foc, a venit să se așeze de partea cealaltă a șemineului. Acolo, a vrut s-o aducă la realitate, dîndu-i de înțeles că trebuia să rămînă buni prieteni. Totuși, privirile fixe ale tinerei femei îl încurcau puțin, așa că n-a îndrăznit să-i anunțe căsătoria. Îl contempla îndelung, cu ochii încă umflați de plîns. I se părea prost, meschin, vrednic de dispreț, și tot îl iubea cu afecțiunea ce-o avea pentru dantele. Era drăguț în lumina sfeșnicului, pus pe marginea șemineului lîngă el. Cum își lăsase capul pe spate, licărirea luminărilor îi aurea părul, alunecîndu-i pe față, în tuleiele obrajilor, dîndu-le o nuanță blondă fermecătoare.

— Trebuie să plec totuși, a spus de mai multe ori.

Era foarte hotărît să nu rămînă. Nici Renée n-ar fi vrut, dealtfel. Amîndoi gîndeau la fel, o spuneau : nu mai erau decît doi prieteni. Și după ce Maxime îi strînsese în sfîrșit mîna tinerei femei, fiind pe punctul de-a părăsi încăperea, l-a reținut o clipă, vorbindu-i despre tatăl său. L-a lăudat foarte tare.

— Vezi, aveam remușcări prea mari. Îmi pare bine că s-a întîmplat așa... Nu-l cunoști pe tata ; m-am mirat cînd l-am găsit așa de bun și de dezinteresat. Bietul om are niște necazuri atît de mari în clipa asta !

Maxime se uita la vîrful botinelor, fără să răspundă, stînjenit. Ea insista.

— Cîtă vreme nu venea în camera asta, mi-era indiferent... Dar după aceea... Cînd îl vedeam aici, tandru, aducîndu-mi niște bani pe care-i adunase probabil de prin

toate colţurile Parisului, ruinîndu-se pentru mine fără nici un geamăt, mă îmbolnăveam... Dac-ai şti cu cîtă grijă s-a ocupat de interesele mele !

Tînărul s-a întors încet lîngă şemineu, de care s-a lipit. Era tot încurcat, cu capul plecat, începuse să zîmbească.

— Da, a murmurat, tata se pricepe grozav să aibă grijă de interesele oamenilor.

Pe Renée a mirat-o tonul vocii lui. L-a privit, şi el, ca şi cînd s-ar fi apărat :

— Oh ! nu ştiu nimic... spun numai că tata e un om iscusit.

— N-ar trebui să-l vorbeşti de rău, a continuat ea. Probabil că ţi se pare puţin cam agitat... Dacă ţi-aş povesti toate încurcăturile lui, dacă ţi-aş repeta ce mi-a spus chiar în seara asta, ai vedea cum se înşală lumea, crezînd că ţine la bani...

Maxime nu s-a putut abţine să dea din umeri. A întrerupt-o pe mama lui vitregă rîzînd ironic :

— Lasă, că-l cunosc, îl cunosc bine... Probabil că ţi-a spus nişte lucruri foarte drăguţe. Hai, povesteşte-mi şi mie.

Tonul batjocoritor o rănea. Atunci l-a lăudat şi mai tare, a găsit că soţul ei era cu adevărat mare, vorbindu-i despre afacerea de la Charonne, despre traficul acela din care nu înţelesese nimic ca despre o catastrofă în care se dovedise inteligenţa şi bunătatea lui Saccard. A adăugat că va semna actul de cedare a doua zi, şi că, dacă era într-adevăr un dezastru, îl primea ca pe o pedeapsă pentru greşelile ei. Maxime o lăsase să vorbească, rînjind, privind-o de jos ; apoi a spus cu glasul scăzut :

— Asta-i, într-adevăr, asta-i...

Apoi, mai tare, punîndu-i mîna pe umăr :

— Îţi mulţumesc, draga mea, dar ştiam povestea... Tu ai o fire prea bună !

A avut din nou intenţia să plece. Avea mare chef să-i spună totul. Îl exasperase tot lăudîndu-şi soţul, uitînd că se hotărîse să nu vorbească, pentru a evita orice fel de neplăcere.

— Ce ? Ce vrei să spui ? a întrebat.

— Ei, pe dracu ! Că tata te vîră mesa într-un mod cît se poate de drăguț... Mi-e tare milă de tine, zău că ești prea bleagă !

Și i-a povestit ce auzise la Laure d'Aurigny, josnic și ipocrit, cu bucuria secretă de-a face o mîrșăvie. Părîndu-i-se că se răzbuna pentru o vagă insultă ce tocmai i se făcuse. În denunțarea aceea, în bîrfa cumplită, surprinsă în dosul unei uși, se vădea prostește temperamentul lui de fată. Nu i-a ascuns nimic, nici banii pe care soțul îi împrumutase cu camătă, nici cei pe care socotea să-i fure, cu ajutorul unor povești ridicole, bune de adormit copiii. Tînăra femeie îl asculta, foarte palidă, cu buzele strînse. În picioare în fața șemineului, cu capul puțin plecat, se uita la foc. Toaleta ei de noapte, cămașa pe care i-o încălzise Maxime, se desfăcea, lăsînd să se vadă albul imobil de statuie.

— Îți spun toate astea, a tras concluzia Maxime, ca să nu pari proastă... Dar n-ar trebui să te superi pe tata... Nu-i rău. Are și el defecte ca toată lumea... Pe mîine, nu-i așa ?

Se îndrepta încet spre ușă. Renée l-a oprit, cu un gest brusc.

— Rămîi ! a strigat imperioasă.

Și, luîndu-l, atrăgîndu-l spre ea, așezîndu-l aproape pe genunchii ei, în fața focului, l-a sărutat pe buze, spunînd :

— Ei bine ! dacă ne-am mai sfii acum ar fi cea mai mare prostie... Tu nu știi că, de ieri, de cînd ai vrut să mă părăsești, nu mai am cap. Parcă-s proastă. În seara asta, la bal, aveam o ceață pe ochi. Acum am nevoie de tine ca să trăiesc. Cînd o să pleci, o să fiu golită... Nu rîde, spun ce simt.

Se uita la el cu infinită tandrețe, ca și cînd nu l-ar fi văzut de mult.

— Ai găsit cuvîntul, am fost bleagă, tatăl tău m-ar fi făcut să văd stele ziua-n amiaza mare. Parcă eu știam ! Cînd îmi spunea povestea, nu auzeam decît un vîjîit mare, și eram așa de zdrobită că, dac-ar fi vrut, aș fi îngenuncheat ca să-i semnez hîrțoagele Și credeam că aveam remușcări !... Zău, așa de proastă am fost !...

A început să rîdă cu hohote, licăriri de nebunie îi luceau în ochi. A continuat, strîngîndu-l mai tare pe amantul ei.

— Oare noi, ăştia, păcătuim ? Ne iubim, ne distrăm cum ne place. Toată lumea face la fel, nu-i aşa ?... Vezi, tatăl tău n-are nici un scrupul. Îi plac banii şi îi ia de unde-i găseşte. Are dreptate, asta mă face să mă simt bine... Mai întîi, nu voi semna nimic, şi apoi o să te întorci în fiecare seară. Mă temeam că n-o să mai vrei, ştii tu, din pricina celor ce ţi-am spus... Dar dacă n-ai nimic împotrivă... De altfel, acum am să-i închid uşa, înţelegi.

S-a ridicat, a aprins lampa de noapte. Maxime şovăia, disperat. Vedea ce prostie făcuse, îşi imputa aspru că vorbise prea mult. Cum să-i mai anunţe căsătoria acum ? Era vina lui, ruptura se produsese, n-avea nevoie să revină în camera asta, şi mai ales să-i dovedească tinerei femei că soţul o trăgea pe sfoară. Şi nu mai ştia după ce simţămînt se luase, ceea ce-l înfuria şi mai tare pe sine însuşi. Dar, dacă o clipă se gîndise să fie brutal a doua oară şi să plece, cînd a văzut-o pe Renée lăsînd să-i cadă papucii din picioare a avut o laşitate de neînvins. I-a fost frică. A rămas.

A doua zi, cînd Saccard a venit la soţia lui ca s-o pună să semneze actul de cedare, i-a răspuns liniştit că n-o să facă nimic, că se gîndise. De altfel, nu şi-a permis să facă nici o aluzie ; jurase să fie discretă, nevoind să-şi creeze necazuri, dorind să savureze în pace întoarcerea lui Maxime. Afacerea de la Charonne se va aranja cum s-o putea ; refuzul de-a semna nu era decît o răzbunare ; de rest, puţin îi păsa. Saccard a fost pe punctul de-a se înfuria. Tot visul lui se năruia. Celelalte afaceri mergeau din ce în ce mai rău. Era la capătul resurselor, susţinîndu-se printr-o minune de echilibru ; chiar în dimineaţa aceea nu putuse plăti nota brutarului. Ceea ce nu-l împiedica să pregătească o splendidă serbare pentru joia din mijlocul postului. În faţa refuzului lui Renée, a simţit furia îngrozitoare a bărbatului viguros pe care-l întrerupea din activitatea lui capriciul unui copil. Cu actul de cedare în buzunar, socotea să bată monedă, în aşteptarea despăgubirii. Apoi, după ce s-a liniştit puţin şi a putut gîndi limpede, s-a mirat de întorsătura bruscă a soţiei sale :

cu siguranță că fusese sfătuită. A adulmecat un amant. Presimțirea a fost așa de clară, c-a alergat la sora lui, ca să-i pună întrebări, să afle dacă nu știa ceva despre viața intimă a lui Renée. Sidonie a fost foarte morocănoasă. N-o ierta pe cumnata ei pentru că o jignise refuzînd să-l vadă pe domnul de Saffré. Așa că, atunci cînd a înțeles, din întrebările fratelui ei, că acesta își acuza soția că are un amant, a exclamat că era sigură. Și s-a oferit să spioneze „turturelele". O s-o învețe minte pe femeia asta frumoasă și obraznică. De obicei, Saccard nu căuta adevărurile neplăcute ; numai interesul îl împingea să deschidă ochii pe care-i ținea închiși ca un înțelept. A acceptat oferta surorii sale.

— Hai, fii liniștit, o să aflu tot, i-a spus cu vocea plină de compătimire... Ah ! bietul meu frate, Angèle nu te-ar fi trădat niciodată astfel ! Un soț așa de bun, așa de generos ! Păpușile astea din Paris n-au suflet... Și eu, care-i dau mereu sfaturi bune !

CAPITOLUL VI

În joia din mijlocul postului Paştelui familia Saccard dădea un bal costumat. Dar curiozitatea cea mare o reprezenta poemul *Iubirile frumosului Narcis şi ale nimfei Ecou,* în trei tablouri, pe care aveau să le reprezinte doamnele. Autorul poemului, domnul Hupel de la Noue, se plimba de mai bine de-o lună între prefectura sa şi parcul Monceau, ca să supravegheze repetiţiile şi să-şi dea părerea asupra costumelor. Mai întîi se gîndise să-şi scrie poemul în versuri ; apoi se hotărîse să facă nişte tablouri vii ; spunea că era mai aproape de frumosul antic.

Doamnele nu mai dormeau. Unele îşi schimbau costumele de trei ori. Au avut loc discuţii ce nu se mai terminau, prezidate de prefect. Mai întîi s-a vorbit mult despre personajul Narcis. Va fi o femeie sau un bărbat ? În sfîrşit, la insistenţele lui Renée, s-a hotărît ca rolul să fie încredinţat lui Maxime ; dar va fi singurul bărbat, şi doamna de Lauwerens spunea că n-ar fi fost niciodată de acord cu acest lucru, dacă „micuţul Maxime n-ar semăna într-adevăr cu o fată". Renée urma să fie nimfa Ecou. Chestiunea costumelor a fost mult mai anevoioasă. Maxime i-a dat o serioasă mînă de ajutor prefectului, care era frînt de oboseală, în mijlocul celor nouă femei, a căror imaginaţie nebună îi periclita în chip grav puritatea liniilor operei. Dacă s-ar fi luat după capul lor, ar fi stat pe-un vulcan. Doamna d'Espanet voia neapărat să aibă o rochie cu trenă ca să-şi ascundă picioarele puţin cam groase, pe cînd doamna Haffner visa să poarte o blană. Domnul Hupel de la Noue a fost energic ; o dată chiar s-a supărat ; era convins, spunea că, dacă renunţase la ver-

suri, o făcuse ca să-şi scrie poemul „cu materiale combinate în chip savant şi cu cele mai frumoase atitudini".

— Doamnelor, repeta la fiecare pretenţie nouă, dumneavoastră uitaţi ansamblul... Totuşi nu pot sacrifica întreaga operă volanelor pe care mi le cereţi.

Discuţiile aveau loc în salonaşul de culoarea aurului. Au petrecut după-amieze întregi ca să fixeze forma unei fuste. Worms a fost convocat de mai multe ori. În fine, totul a fost pus la punct, s-au ales costumele, s-au învăţat poziţiile, şi domnul Hupel de la Noue s-a declarat satisfăcut. Alegerea domnului de Mareuil nu-i dăduse atîta bătaie de cap.

Iubirile frumosului Narcis şi ale nimfei Ecou urmau să înceapă la ora unsprezece. Încă de la ora zece şi jumătate, salonul cel mare a fost plin, şi cum după aceea era balul, femeile se aflau acolo costumate, aşezate pe fotoliile aranjate în semicerc în faţa teatrului improvizat, o estradă ascunsă de două perdele mari de catifea roşie cu franjuri de aur, alunecînd pe nişte bare. În spate, bărbaţii stăteau în picioare, umblau încoace şi încolo. La ora zece, tapiţerii bătuseră ultimele cuie. Estrada se înălţa în fundul salonului, ocupînd o bună parte din lunga galerie. Se ajungea în teatru prin fumoar, prefăcut în foaierul artiştilor. Afară de asta, doamnele aveau la dispoziţia lor mai multe încăperi, la etajul întîi, unde o armată de cameriste pregăteau toaletele diferitelor tablouri.

Era ora unsprezece şi jumătate, şi cortina nu se ridica. Salonul era plin de şoapte. Rîndurile de fotolii prezentau cea mai uimitoare gloată de marchize, castelane, lăptărese, spaniole, păstoriţe, sultane ; pe cînd masa compactă a fracurilor negre făcea o pată mare întunecată, alături de moarul materialelor deschise şi de umerii goi, strălucind toate de sclipirile vii ale bijuteriilor. Numai femeile se costumaseră. Era deja cald. Cele trei candelabre aprindeau şiroirea aurului salonului.

În fine, domnul Hupel de la Noue a fost văzut ieşind printr-o deschizătură făcută în stînga estradei. De la ora opt seara le ajuta pe doamne. Pe mîneca fracului său erau urmele albe a trei degete, o mînă mică de femeie ce se pusese pe ea, după ce-şi vîrîse degetele în cutia cu pudră de orez. Dar prefectul nu se sinchisea de necazurile

costumului său ! Avea ochii mari, căscaţi, faţa umflată şi puţin palidă. Parcă nu vedea pe nimeni. Şi, îndreptîndu-se spre Saccard, pe care l-a recunoscut în grupul unor domni gravi, i-a spus în şoaptă :

— Ei drăcie ! Soţia dumitale şi-a pierdut cingătoarea de frunze... Grozavă treabă !

Înjura, ar fi bătut lumea. Apoi, fără să aştepte răspunsul, a întors spatele, intrînd sub draperii, a dispărut. Doamnele au zîmbit la ciudata apariţie a acestui domn.

Grupul în care se afla Saccard se formase în spatele fotoliilor. Se scosese chiar un fotoliu mai în afară, pentru baronul Gouraud, ale cărui picioare se umflau de la o vreme. Se aflau acolo domnul Toutin-Laroche, pe care împăratul tocmai îl numise la Senat ; domnul de Mareuil, căruia Camera binevoise să-i valideze a doua alegere ; domnul Michelin, decorat în ajun ; şi, ceva mai în urmă, seniorii Mignon şi Charrier, unul avînd un mare diamant la cravată, pe cînd celălalt arăta unul şi mai mare pe deget. Domnii stăteau de vorbă. Saccard i-a părăsit o clipă ca să meargă să schimbe o vorbă în şoaptă cu sora lui care tocmai intrase şi se aşezase între Louise de Mareuil şi doamna Michelin. Doamna Sidonie era travestită în vrăjitoare ; Louise purta cu îndrăzneală un costum de paj, ce-o făcea să pară de-adevăratelea un puşti ; micuţa doamnă Michelin, ca almee, zîmbea drăgăstos, în vălurile brodate cu fir de aur.

— Ai aflat ceva ? a întrebat-o încetişor Saccard.

— Nu, încă nimic, a răspuns. Dar curtezanul trebuie să fie aici. Fii liniştit, o să-i surprind eu în seara asta.

— Ai să mă previi imediat ?

Şi Saccard, întorcîndu-se spre dreapta şi spre stînga, a făcut cîte un compliment Louisei şi doamnei Michelin. A comparat-o pe una cu o frumuseţe din haremul lui Mahomet, pe cealaltă cu un favorit al lui Henric al III-lea. Accentul său provensal părea că face să cînte de încîntare întreaga sa persoană subţiratică şi stridentă. Cînd s-a întors la grupul de bărbaţi gravi, domnul de Mareuil l-a luat deoparte şi i-a vorbit despre căsătoria copiilor. Nu se schimbase nimic, contractul urma să se semneze tot în duminica următoare.

— Perfect, a spus Saccard. Sper să anunţ căsătoria, în seara asta, prietenilor noştri, dacă dumneata nu ai nimic împotrivă... Pentru asta l-aştept pe fratele meu, ministrul, care mi-a promis că vine.

Noul deputat a fost încîntat. În acest timp domnul Toutin-Laroche ridica glasul, ca şi cînd ar fi fost foarte indignat.

— Da, domnilor, le spunea domnului Michelin și celor doi antreprenori care se apropiau, avusesem bunătatea să permit ca numele meu să fie amestecat într-o asemenea afacere.

Și cum Saccard şi Mareuil au ajuns şi ei :

— Le povesteam domnilor despre deplorabila aventură a Societăţii generale a porturilor marocane, dumneata ştii, Saccard ?

Acesta nici nu s-a clintit. Societatea aceea dăduse faliment cu un scandal îngrozitor. Nişte acţionari prea curioşi doriseră să ştie unde se ajunsese cu înfiinţarea faimoaselor staţii comerciale pe litoralul Mării Mediterane, şi o anchetă judiciară demonstrase că porturile marocane nu existau decît pe planurile inginerilor, planuri foarte frumoase, agăţate pe pereţii birourilor Societăţii. De atunci, domnul Toutin-Laroche ţipa mai tare decît acţionarii, fiind indignat, dorind să i se redea numele lui spălat de orice pată. Şi a făcut atîta gălăgie, încît guvernul, pentru a calma şi a reabilita în faţa opiniei publice bărbatul util, s-a hotărît să-l trimită la Senat. Şi astfel a pescuit scaunul atît de rîvnit, într-o afacere ce era să-l ducă la poliţia corecţională.

— Dumneata eşti prea bun că te ocupi de asta. Poţi arăta marea operă, Creditul viticol, societatea care a ieşit victorioasă din toate crizele.

— Da, a murmurat Mareuil, asta răspunde la toate.

Într-adevăr, Creditul viticol tocmai ieşise din mari încurcături, ascunse cu grijă. Un ministru foarte binevoitor faţă de acea instituţie financiară, ce ţinea Parisul în ghearele sale, inventase o creştere a acţiunilor de care domnul Toutin-Laroche se folosise în chip minunat. Nimic nu-l măgulea mai tare ca laudele la adresa prosperităţii Creditului viticol. De obicei le provoca. I-a mulţumit domnului de Mareuil cu o privire, şi, plecîndu-se spre baro-

nul Gouraud, de fotoliul căruia se sprijinea familiar, l-a întrebat :

— Vă simțiți bine ? Nu vă e prea cald ?

Baronul a mormăit încet.

— Slăbeşte, slăbeşte în fiecare zi, a adăugat domnul Toutin-Laroche în șoaptă, întorcîndu-se spre domni.

Domnul Michelin zîmbea, lăsîndu-și din cînd în cînd pleoapele în jos, încetişor, ca să-și vadă decorația. Seniorii Mignon și Charrier, stînd țepeni pe picioarele lor mari, se simțeau mult mai bine în frac de cînd purtau briliante. Era totuși aproape miezul nopții, adunarea era nerăbdătoare ; nu-şi permitea să murmure, dar evantaiele băteau mai nervoase, şi zgomotul discuţiilor creştea.

În fine, domnul Hupel de la Noue a apărut din nou. Și-a scos umărul printr-o deschizătură îngustă, cînd a zărit-o pe doamna d'Espanet care se urca în sfîrșit pe estradă ; doamnele, care se și aflau la locurile lor pentru primul tablou, n-o aşteptau decît pe ea. Prefectul s-a întors, arătînd spatele spectatorilor, și l-au văzut cum vorbea cu marchiza, pe care o ascundeau perdelele. Și-a înăbușit vocea, spunînd, odată cu niște saluturi făcute cu vîrful degetelor :

— Complimentele mele, doamnă marchiză. Costumul dumneavoastră e delicios.

— Am unul și mai frumos dedesubt ! a răspuns cam libertin tînăra femeie, care i-a rîs în nas, într-atît i se părea de nostim, vîrît așa, în perdele, cum se afla.

Îndrăzneala acestei glume l-a mirat o clipă pe galantul domn Hupel de la Noue ; dar și-a revenit, savurînd din ce în ce mai mult vorba de duh, pe măsură ce-i pătrundea înțelesul.

— Ah ! fermecător, fermecător ! a murmurat încîntat.

A dat drumul colțului de perdea, venind să se alăture grupului de bărbaţi gravi, dorind să se bucure de opera sa. Nu mai era omul înspăimîntat ce alerga după cingătoarea de frunze a nimfei Ecou. Era radios, gîfîind, ștergîndu-și fruntea. Avea încă mîna albă pe mîneca fracului ; și, în plus, mănușa dreaptă era pătată cu roşu, la vîrful degetului mare ; îşi înmuiase desigur degetul în borcanul cu fard al vreunei doamne. Zîmbea, făcîndu-și vînt, bîlbîind :

— E adorabilă, încîntătoare, uimitoare.

— Cine ? a întrebat Saccard.

— Marchiza. Închipuiţi-vă că tocmai mi-a spus...

Şi a povestit poanta, pe care au găsit-o foarte reuşită. Domnii au repetat-o. Demnul domn Haffner, care se apropiase, nu s-a putut împiedica să aplaude. Între timp, un pian, pe care puţine persoane îl observaseră, începuse să cînte un vals. Atunci s-a făcut o mare tăcere. Valsul avea spirale capricioase ; şi o frază foarte caldă domina pianul, pierzîndu-se în trilul unei privighetori ; apoi voci surde o reluau mai încet. Era foarte voluptuos. Doamnele zîmbeau, cu capul puţin înclinat. În schimb, pianul îl făcuse pe domnul Hupel de la Noue să-şi piardă brusc veselia. Se uita la perdelele de catifea roşie cu un aer neliniştit, spunîndu-şi că trebuia s-o fi plasat chiar el la locul ei pe doamna d'Espanet, aşa cum făcuse şi cu celelalte.

Perdelele s-au tras încet, pianul a început să cînte din nou în surdină valsul senzual. În salon s-a auzit un murmur, doamnele se plecau, bărbaţii îşi întindeau capul, pe cînd admiraţia se manifesta ici-colo prin vreo vorbă spusă tare, un suspin inconştient, un rîs înăbuşit. Asta a durat vreo cinci minute, sub scînteierea celor trei candelabre.

Domnul Hupel de la Noue, liniştit, zîmbea fericit poemului său. N-a putut rezista ispitei de-a repeta persoanelor din jurul lui ceea ce spunea de vreo lună :

— Mă gîndisem să-l fac în versuri... Dar, nu-i aşa ? e mai nobil ca linii.

Apoi, în timp ce valsul se legăna încoace şi încolo fără sfîrşit, a dat explicaţii. Seniorii Mignon şi Charrier se apropiaseră şi-l ascultau cu atenţie.

— Nu-i aşa că dumneavoastră cunoaşteţi subiectul ? Frumosul Narcis, fiul fluviului Cefis şi al nimfei Liriope, respinge dragostea nimfei Ecou... Ecou era din suita Iunonei, pe care o distra cu discuţiile ei pe cînd Jupiter cutreiera lumea... Ecou, fiica Aerului şi a Pămîntului, după cum ştiţi...

Şi pălea în faţa poeziei acelei poveşti. Apoi pe un ton mai intim :

— Am crezut că-mi pot avînta imaginaţia... Nimfa Ecou îl conduce pe frumosul Narcis la Venera, într-o grotă marină, ca zeiţa să-i înflăcăreze inima. Dar zeiţa e fără putere. Tînărul dovedeşte prin atitudinea sa că n-a fost impresionat.

Explicaţia nu era inutilă, căci erau puţini spectatori, în salon, care înţelegeau sensul exact al grupurilor. După ce prefectul a spus încet numele personajelor, au fost admirate și mai tare. Seniorii Mignon şi Charrier căscau ochii mari în continuare. Nu înţeleseseră.

Pe estradă, între perdelele de catifea roșie, se căsca o grotă. Decorul era făcut dintr-o mătase întinsă cu pliuri mari neregulate, ce imitau rugozităţile stîncii, şi pe care erau pictate scoici, peşti, mari ierburi marine. Podeaua, accidentată, urcînd în formă de colină, era acoperită cu aceeaşi mătase, pe care scenograful reprezentase un nisip fin plin de perle şi de paiete de argint. Era colţul retras al unei zeiţe. Acolo, pe vîrful colinei, doamna de Lauwerens stătea în picioare, în chip de Veneră ; puţin cam grasă, purtînd maioul roz cu demnitatea unei ducese a Olimpului, îşi înţelesese personajul ca o suverană a dragostei, cu ochii mari, severi şi cumpliţi. În spatele ei, arătîndu-și numai capul răutăcios, aripile şi tolba cu săgeţi, micuţa doamnă Daste dădea zîmbetul ei plăcutului personaj Cupidon. Apoi, de-o parte a colinei, cele trei Graţii, doamnele de Guende, Teissière, de Meinhold, toate îmbrăcate în museline, îşi zîmbeau, se îmbrăţişau ca în grupul lui Pradier ; pe cînd, de partea cealaltă, marchiza d'Espanet şi doamna Haffner, înfăşurate în acelaşi val de dantele, cu braţele în jurul mijlocului, cu părul amestecat, alcătuiau un colţ îndrăzneţ, amintind de Lesbos, pe care domnul Hupel de la Noue îl explica, în șoaptă, numai bărbaţilor, spunînd că voise să arate printr-asta puterea Venerei. La poalele colinei, contesa Vanska, în chip de Voluptate, se întindea, contorsionată de un ultim spasm, cu ochii întredeschişi şi stinși, parcă obosită ; foarte brună, îşi desfăcuse părul negru, și tunica ei brăzdată de flăcări roșii arăta pe alocuri bucăţi din pielea ei fierbinte. Gama costumelor, de la albul ca zăpada al vălului Venerei pînă la roşul închis al tunicii Voluptăţii, era calmă, pe dominanta roz, a tonului carnaţiei. Şi sub reflectorul electric, dirijat

în chip ingenios spre scenă de una din ferestrele grădinii, voalul, dantelele, toate materialele ușoare și transparente se contopeau așa de bine cu umerii și cu maiourile, încît albețile acelea ce băteau în roz trăiau, nu se mai știa dacă doamnele nu împinseseră adevărul plastic pînă acolo încît să apară goale de tot. Acolo era apoteoza ; drama se petrecea în primul plan. În stînga, Renée, nimfa Ecou, își întindea brațele spre marea zeiță, cu capul pe jumătate întors spre Narcis, implorînd, ca și cînd îl ruga s-o privească pe Venera, a cărei vedere doar aprinde văpăi îngrozitoare ; dar Narcis, la dreapta, făcea gestul de-a refuza, își ascundea ochii cu mîna, și rămînea rece ca gheața. Costumele celor două personaje îi chinuiseră foarte mult imaginația domnului Hupel de la Noue. Narcis, în chip de semizeu vagabond al pădurilor, avea un costum de vînător ideal : maiou verzuliu, o vestă scurtă colantă, ramură de stejar în păr. Rochia nimfei Ecou era, ea însăși, o alegorie ; amintea de copacii mari și de munții mari, de locurile răsunătoare, unde vocile Pămîntului și Aerului își răspund ; era stîncă prin satinul alb al fustei, crîng prin cingătoare, cer pur prin boarea voalului albastru al corsajului. Și grupurile erau tot atît de imobile precum statuile, nota senzuală a Olimpului cînta în strălucirea razei mari, în timp ce pianul își continua vaietul de dragoste acut, întretăiat de suspine profunde.

În general, au găsit că Maxime era admirabil făcut. În gestul refuzului, își dezvelea șoldul stîng, lucru care s-a observat foarte bine. Dar toate elogiile s-au adus expresiei chipului lui Renée. După cum spunea domnul Hupel de la Noue, exprima „durerea dorinței nesatisfăcute". Avea un zîmbet isteț ce încerca să fie umil, își pîndea prada cu rugăminți de leoaică flămîndă ce nu-și ascunde colții decît pe jumătate. Primul tablou a decurs bine, cu excepția nebunei de Adeline care se mișca, reținîndu-și cu mare greutate pofta irezistibilă de-a rîde. Apoi, perdelele s-au tras, pianul a tăcut.

Atunci, s-a aplaudat discret, și discuțiile au început din nou. O mare boare de dragoste, de dorință reținută țîșnise dinspre goliciunile estradei, trecînd prin salon, unde femeile se moleșeau mai tare pe scaunele lor, în timp ce bărbații își vorbeau încet, la ureche, zîmbind. Era o șușo-

teală de alcov, o semităcere de societate înaltă, o dorință de voluptate abia formulată printr-o fremătare a buzelor ; și, în privirile mute, ce se întîlneau în încîntarea de bon ton, era îndrăzneala brutală a iubirilor oferite și acceptate dintr-o ocheadă.

Se făceau nesfîrșite aprecieri la adresa perfecțiunilor acelor doamne. Costumele dobîndeau aproape tot atîta importanță ca și umerii. Cînd seniorii Mignon și Charrier au vrut să-i pună întrebări domnului Hupel de la Noue, au fost foarte surprinși nevăzîndu-l lîngă ei ; se și ascunsese în spatele estradei.

— Îți povesteam așadar, preafrumoasa mea, a spus doamna Sidonie, continuînd o conversație întreruptă de primul tablou, că primisem o scrisoare de la Londra, știi dumneata ? pentru afacerea celor trei miliarde... Persoana pe care am însărcinat-o să facă cercetări îmi scrie că i se pare că a găsit chitanța bancherului. Anglia ar fi plătit... Sînt bolnavă de azi dimineață.

Într-adevăr era mai galbenă ca de obicei, în rochia ei de vrăjitoare presărată cu stele. Și, cum doamna Michelin n-o asculta, a continuat mai încet, murmurînd că nu se putea ca Anglia să fi plătit și că în mod hotărît se va duce ea însăși la Londra.

— Nu-i așa că era foarte drăguț costumul lui Narcis ? a întrebat-o Louise pe doamna Michelin.

Aceasta a zîmbit. Îl privea pe baronul Gouraud, care părea foarte înviorat în fotoliul său. Doamna Sidonie, văzînd încotro se îndrepta privirea lui, s-a aplecat, șoptindu-i la ureche, ca să nu audă copila :

— S-a executat ?

— Da, a răspuns tînăra femeie, languroasă, jucîndu-și de minune rolul de almee. Am ales casa din Louveciennes, și am primit actul de proprietate prin omul său de afaceri... Dar am rupt legăturile, nu-l mai văd.

Louise avea o ureche deosebit de fină pentru a prinde ceea ce voiau să-i ascundă. S-a uitat la baronul Gouraud cu îndrăzneala ei de paj, și i-a spus liniștit doamnei Michelin :

— Nu vi se pare că baronul e îngrozitor ?

Apoi a adăugat cu un hohot de rîs :

— Ce spuneți ! Ar fi trebuit să i se dea rolul lui Narcis. Ar fi delicios în maiou verde ca mărul.

Într-adevăr, cînd a văzut-o pe Venera, și colțul acela voluptuos al Olimpului, bătrînul senator se însuflețise. Învîrtea ochii încîntați în toate părțile, întorcîndu-se pe jumătate ca să-l felicite pe Saccard. În zarva ce umplea salonul, grupul bărbaților gravi continua să discute despre afaceri, despre politică. Domnul Haffner a spus că fusese numit de curînd președintele unui juriu însărcinat cu rezolvarea chestiunii despăgubirilor. Atunci au început să discute despre lucrările din Paris, despre acel boulevard du Prince-Eugène, de care începuse a se vorbi serios în public. Saccard a folosit ocazia, vorbind despre o persoană cunoscută, despre o proprietate ce avea să fie expropriată fără îndoială. Și se uita drept la domnii aceia. Baronul a dat din cap cu blîndețe ; domnul Toutin-Laroche a ajuns să declare că nimic nu era mai neplăcut decît să fii expropriat ; domnul Michelin aproba, uitîndu-se și mai cruciș, ca să-și vadă decorația.

— Despăgubirile n-ar putea fi niciodată prea mari, a tras concluzia în mod savant domnul de Mareuil, care dorea să fie pe placul lui Saccard.

Se înțeleseseră. Dar seniorii Mignon și Charrier și-au impus propriile lor afaceri. Spuneau că socoteau că se vor retrage curînd, fără îndoială la Langres, păstrîndu-și o locuință provizorie la Paris. I-au făcut pe domni să zîmbească, atunci cînd au povestit că, după ce au terminat construcția acelei minunate case boierești de pe bulevardul Malesherbes, li s-a părut așa de frumoasă, că n-au putut rezista ispitei de-a o vinde. Probabil că briliantele lor reprezentau consolarea pe care și-au oferit-o. Saccard rîdea în silă ; foștii săi asociați realizaseră de curînd beneficii enorme într-o afacere în care el fusese tras pe sfoară. Și, cum pauza se prelungea, discuția bărbaților gravi era întretăiată de fraze elogioase la adresa pieptului Venerei și a rochiei nimfei Ecou.

După mai bine de jumătate de oră, domnul Hupel de la Noue a apărut din nou. Era în plin succes, și costumul lui era tot mai dezordonat. Întorcîndu-se la locul său, l-a întîlnit pe domnul de Mussy. I-a strîns mîna în trecere ; apoi s-a întors ca să-l întrebe :

— Cunoașteți poanta marchizei ?

Și i-a povestit-o, fără să mai aștepte răspunsul. O înțelegea din ce în ce mai bine, o comenta, găsind-o în cele din urmă de-o naivitate delicioasă. „Am unul și mai frumos dedesubt !" Era un strigăt al inimii.

Dar domnul de Mussy n-a fost de părerea asta. I s-a părut indecentă. Tocmai fusese numit atașat la Ambasada Angliei, unde ministrul îi spusese că era de rigoare o ținută severă. Refuza să conducă cotilionul, făcîndu-se mai bătrîn, nu mai vorbea de dragostea lui pentru Renée, pe care o saluta grav cînd o întîlnea.

Domnul Hupel de la Noue s-a dus la grupul format în spatele fotoliului baronului, cînd pianul a atacat un marș triumfal. Acorduri mari făcute cu tărie pe clapele pianului începeau un cîntec în care, uneori, răsunau sunete metalice. După fiecare frază, începea un ton mai înalt, accentuînd ritmul. Era brutal și vesel.

— O să vedeți, a murmurat domnul Hupel de la Noue ; poate că am mers puțin cam departe cu licența poetică ; dar cred că îndrăzneala mea a reușit... Nimfa Ecou, văzînd că Venera n-are nici o putere asupra frumosului Narcis, l-a dus la Plutos, zeul bogățiilor și al metalelor prețioase... După ispita cărnii, ispita aurului.

— E clasic, a răspuns sec domnul Toutin-Laroche, zîmbind amabil. Cunoașteți bine timpul în care trăiți, domnule prefect.

Perdelele se dădeau la o parte, pianul cînta mai tare. A fost o uluire. Reflectorul electric cădea pe o splendoare superbă, în care spectatorii n-au văzut mai întîi decît un jeratic, în care lingourile de aur și pietre prețioase păreau a se topi. Se căsca o grotă nouă ; dar asta nu era colțul răcoros al Venerei, scăldat de valul ce dispărea pe un nisip fin presărat cu perle ; probabil că se afla în mijlocul pămîntului, într-un strat arzător și adînc, o fisură a infernului antic, o crăpătură a vreunei mine de metale în fuziune în care locuia Plutos. Mătasea ce imita stînca dezvăluia filoane metalice late, curgeri ce păreau a fi venele lumii vechi, cărînd bogății incalculabile și viața eternă a pămîntului. Pe jos, printr-un îndrăzneț anacronism al domnului Hupel de la Noue, era o surpare de monede de două-

zeci de franci ; de ludovici expuşi, de ludovici îngrămădiţi, o mişunare de ludovici care se urcau.

In vîrful acestei grămezi de aur, doamna de Guende, în chip de Plutos, şedea, Plutos femeie, Plutos arătîndu-şi pieptul, în lamele mari ale rochiei, din toate metalele. În jurul zeului, se aflau, în picioare, pe jumătate culcate, în formă de ciorchine, sau înflorind aparte, eflorescenţele feerice ale acestei grote, unde califii din *O mie şi una de nopţi* îşi goliseră comoara : Doamna Haffner în chip de Aur, cu o fustă ţeapănă şi strălucitoare de episcop ; doamna d'Espanet în chip de Argint, lucioasă ca un clar de lună ; doamna de Lauwerens, într-un albastru arzător, în chip de Safir, avînd-o alături pe micuţa doamnă Daste, o Turcoază zîmbitoare, ce se învineţea afectuos ; apoi se dezghiocau Smaraldul, doamna de Meinhold, şi Topazul, doamna Teissière ; şi, mai jos, contesa Vanska conferea ardoarea ei sumbră Coralului, lungită, cu braţele ridicate, pline de bucăţele roşii spînzurînd, asemenea unui polip monstruos şi adorabil, ce dezvăluia carnaţii de femeie în sidefuri roz şi deschizături de scoici. Doamnele aveau coliere, brăţări, paruri complete, făcute fiecare din piatra preţioasă pe care o reprezenta personajul. S-au remarcat îndeosebi bijuteriile originale ale doamnelor d'Espanet şi Haffner, compuse numai din bucăţele de aur şi bucăţele de argint noi. Apoi, în prim plan, drama era aceeaşi : nimfa Ecou îl ispitea pe frumosul Narcis, care refuza tot cu gestul. Şi ochii spectatorilor se obişnuiau cu încîntarea, cu gaura aceea căscată în măruntaiele aprinse ale globului, cu grămada aceea de aur pe care se lăfăia bogăţia unei lumi.

Al doilea tablou a avut un succes mai mare decît primul. Ideea acestuia a părut deosebit de ingenioasă. Îndrăzneala monedelor de douăzeci de franci, şiroirea aceea de casă de bani modernă căzută într-un colţ al mitologiei greceşti a încîntat imaginaţia doamnelor şi financiarilor care se aflau acolo. Cuvintele : „Ce de monede ! Ce de bani !" zburau cu zîmbete şi mari fremătări de plăcere ; şi cu siguranţă că fiecare doamnă şi fiecare domn visa să aibă toate astea în vreo pivniţă.

— Anglia a plătit, sînt miliardele dumneavoastră, a murmurat răutăcios Louise la urechea doamnei Sidonie.

Şi doamna Michelin, cu gura puţin deschisă de-o dorinţă fermecată, îndepărtîndu-şi vălul de almee, mîngîia aurul cu privirea ei lucioasă, pe cînd grupul bărbaţilor gravi se îngălbenea. Domnul Toutin-Laroche, foarte vesel, a murmurat cîteva vorbe la urechea baronului, a cărui faţă se umplea de pete galbene. Dar seniorii Mignon şi Charrier, mai puţin discreţi, au spus cu o naivitate brutală :

— Ei drăcie ! cu asta s-ar putea demola Parisul şi construi din nou.

Poanta i s-a părut considerabilă lui Saccard, care a început să creadă că seniorii Mignon şi Charrier îşi băteau joc de lume făcînd pe proştii. Cînd perdelele au fost trase şi pianul a terminat marşul triumfal printr-un zgomot mare de note aruncate unele după altele, ca ultimele lopeţi de scuzi, aplauzele au izbucnit mai puternice şi mai prelungite.

În acest timp, în mijlocul tabloului, ministrul, însoţit de secretarul său, domnul de Saffré, apăruse în uşa salonului. Saccard, care pîndea nerăbdător sosirea fratelui său, a vrut să se repeadă în întîmpinarea lui. Dar acesta l-a rugat să nu se mişte, printr-un gest. Şi a venit încet pînă la grupul bărbaţilor gravi. Cînd perdelele s-au tras din nou şi l-au zărit, s-a auzit în salon o şuşoteală, capetele s-au întors : ministrul punea în cumpănă succesul poemului *Iubirile frumosului Narcis şi ale nimfei Ecou.*

— Sînteţi poet, domnule prefect, i-a spus zîmbind domnului Hupel de la Noue. Mi se pare că aţi publicat odinioară un volum de versuri, intitulat *Volubilis ?...* Văd că grijile administraţiei nu v-au secat imaginaţia.

Prefectul a simţit, în acest compliment, poanta unei epigrame. Brusca prezenţă a şefului său l-a descumpănit cu atît mai mult, cu cît, cercetîndu-se cu privirea, ca să vadă dacă e îmbrăcat cuviincios, a observat pe mîneca fracului mînuţa albă, pe care n-a îndrăznit s-o şteargă. S-a înclinat, s-a bîlbîit.

— Într-adevăr, a continuat ministrul, adresîndu-se domnului Toutin-Laroche, baronului Gouraud, personajelor care se aflau acolo, tot aurul acela era un spectacol minunat... Am face lucruri mărețe dacă domnul Hupel de la Noue ar bate monedă pentru noi.

În limbaj ministerial, erau aceleaşi vorbe pe care le spuseseră şi seniorii Mignon şi Charrier. Atunci domnul Toutin-Laroche şi ceilalţi i-au făcut o curte, interpretînd ultima frază a ministrului : imperiul făcuse deja minuni ; datorită experienţei stăpînirii aurul nu lipsea ; niciodată Franţa nu avusese o situaţie atît de frumoasă în Europa ; şi domnii ajunseseră la o asemenea linguşeală, că ministrul a schimbat chiar el subiectul. Îi asculta cu capul sus, cu colţurile gurii ceva mai ridicate, ceea ce conferea feţei sale mari albe, bine rasă, un aer de îndoială şi de dispreţ zîmbitor.

Saccard, care voia să ajungă să anunţe căsătoria lui Maxime cu Louise, încerca să găsească o trecere abilă. Părea de-o mare familiaritate, şi fratele său era bonom, accepta să-i facă serviciul de-a da impresia că ţinea mult la el. Era într-adevăr superior, cu privirea lui limpede, cu dispreţul vizibil faţă de ticăloşiile meschine, cu umerii lui laţi care, dintr-o scuturare, ar fi dat peste cap toată lumea aceea. Cînd a venit în fine vorba despre căsătorie, a fost fermecător, dînd de înţeles că avea pregătit darul de nuntă ; voia să vorbească despre numirea lui Maxime ca funcţionar la Consiliul de Stat. A mers pînă acolo încît i-a spus de două ori fratelui său, cu tonul unui băiat bun :

— Spune-i fiului tău că vreau să-i fiu martor la căsătorie.

Domnul de Mareuil roşea de bucurie. L-au felicitat pe Saccard. Domnul Toutin-Laroche s-a oferit să fie cel de al doilea martor. Apoi, deodată, au început să vorbească despre divorţ. Un membru al opoziţiei tocmai avusese „tristul curaj", spunea domnul Haffner, să apere ruşinea asta socială. Şi au protestat cu toţii. Pudoarea îi făcea să găsească cuvinte remarcabile. Domnul Michelin îi zîmbea delicat ministrului, în timp ce seniorii Mignon şi Charrier au observat cu uimire că gulerul fracului său era uzat.

În acest timp, domnul Hupel de la Noue a rămas încurcat, sprijinindu-se de fotoliul baronului Gouraud, care se mulţumise să-i strîngă mina ministrului în tăcere. Poetul nu îndrăznea să părăsească locul. Un sentiment de nedefinit, teama de-a nu pare ridicol, spaima de a nu pierde amabilitatea şefului său îl reţineau, deşi avea chef să meargă să le aşeze pe doamne la locul lor pe estradă,

pentru ultimul tablou. Aştepta vreo vorbă potrivită care să-l aducă din nou în favoarea publicului. Dar nu găsea nimic. Se simţea din ce în ce mai stingherit, cînd l-a zărit pe domnul de Saffré ; l-a luat de braţ, agăţîndu-se de el ca de-o barcă de salvare. Tînărul intra, era o victimă proaspătă de tot.

— Cunoaşteţi poanta marchizei ? l-a întrebat prefectul.

Dar era aşa de tulburat că nu mai ştia s-o prezinte în mod picant. Se bîlbîia.

— I-am spus : „Aveţi un costum fermecător" ; şi mi-a răspuns...

— Am unul şi mai frumos dedesubt, a adăugat liniştit domnul de Saffré. E veche, dragul meu, foarte veche.

Domnul Hupel de la Noue l-a privit consternat. Poanta era veche, şi el care avea să mai aprofundeze comentariul său asupra naivităţii acestui strigăt al inimii !

— Veche, veche de cînd lumea, repeta secretarul, doamna d'Espanet a mai spus-o de două ori la palatul Tuileries.

Asta a fost ultima lovitură. Atunci prefectului puţin i-a păsat de ministru şi de tot salonul. Se îndrepta spre estradă, cînd pianul a atacat preludiul, cu o voce întristată, cu tremurul unor note ce plîngeau ; apoi vaietul a crescut, durînd multă vreme, şi s-au desfăcut perdelele. Domnul Hupel de la Noue, care şi dispăruse pe jumătate, s-a întors în salon, auzind scrîşnetul uşor al inelelor. Era palid, exasperat ; făcea un efort mare ca să nu le mustre pe doamne. Se plasaseră singure la locul lor ! Probabil că micuţa d'Espanet complotase ca să grăbească schimbarea costumelor şi să se lipsească de el. Nu aşa trebuia să fie, nu mai avea nici o valoare !

S-a întors, mestecînd cuvinte surde. Se uita la estradă, dînd din umeri şi murmurînd :

— Nimfa Ecou este prea la margine... Şi piciorul acela al frumosului Narcis, lipsit de nobleţe, cu totul lipsit de nobleţe...

Seniorii Mignon şi Charrier, care se apropiaseră ca să audă „explicaţia", au riscat să-l întrebe „ce făceau tînărul şi tînăra, culcaţi jos". Dar n-a răspuns, refuza să mai explice poemul ; şi cum antreprenorii au insistat :

— Ei, nu mă mai priveşte, din moment ce doamnele se aşază fără mine !

Pianul hohotea molcom. Pe estradă, o poiană, în care reflectorul electric aducea o rază de soare, se deschidea spre o zare de frunze. Era o poiană ideală, cu copaci albaştri, cu flori mari galbene şi roşii, care erau tot atît de înalte ca şi stejarii. Acolo, pe o colină de gazon, Venera şi Plutos stăteau alături, înconjuraţi de nimfe venite din crîngurile vecine ca să fie escorta lor. Erau fiicele copacilor, fiicele apelor, fiicele munţilor, toate zeităţile zîmbitoare şi goale ale pădurii. Şi zeul şi zeiţa, biruitori, pedepseau indiferenţele orgoliosului care-i dispreţuise, în timp ce grupul nimfelor se uita curios, cu o spaimă sfîntă, la răzbunarea Olimpului, în primul plan. Acolo avea loc drama. Frumosul Narcis, culcat pe marginea unui rîu, ce venea din depărtarea scenei, se uita în oglindă ; şi merseseră aşa de departe cu adevărul încît puseseră o oglindă adevărată în fundul rîului. Dar nu mai era tînărul liber, vagabondul pădurilor ; moartea îl surprindea în timp ce admira încîntat imaginea sa, moartea îl moleşea, şi Venera, cu degetul întins, ca o zînă a apoteozei, îl vrăjea. Se prefăcea în floare. Membrele i se înverzeau, lungindu-se, în costumul său colant din satin verde ; tija flexibilă, picioarele uşor curbate, aveau să se înfigă în pămînt, să prindă rădăcini, în timp ce bustul, împodobit cu pulpane mari de satin alb, înflorea într-o corolă minunată. Părul blond al lui Maxime desăvîrşea iluzia, conferind, prin şuviţele de păr ondulat, pistiluri galbene în albeaţa petalelor. Şi floarea cea mare ce se desfăcea, încă omenească, îşi înclina capul spre apă, cu ochii înecaţi, cu chipul zîmbind de-un extaz voluptuos, ca şi cum frumosul Narcis şi-ar fi potolit în moarte dorinţele ce şi le inspirase lui însuşi. La cîţiva paşi de el, murea şi nimfa Ecou, murea din cauza dorinţelor nesatisfăcute ; încet-încet se simţea cuprinsă de rigiditatea pămîntului, simţind cum membrele arzătoare îngheţau şi înţepeneau. Nu era o stîncă obişnuită murdărită de muşchi, ci marmură albă prin umerii şi braţele ei, prin marea ei rochie de zăpadă, de pe care alunecaseră cingătoarea de frunze şi eşarfa albastră. Prăbuşită în mijlocul fustei de satin, ce se desfăcea în cute mari, asemenea unui bloc de marmură de Paros, se răsturna, nemaiavînd

vii, în trupul ei înțepenit de statuie, decît ochii de femeie, ochi ce luceau, fixați asupra florii apelor, aplecată languros spre oglinda apei. Și se și părea că toate zgomotele de iubire ale pădurii, vocile prelungite ale crîngurilor, freamătele misterioase ale frunzelor, suspinele profunde ale stejarilor mari veneau să bată în trupul de marmură al nimfei Ecou, a cărei inimă, ce sîngera încă în bloc, răsuna îndelung, repetînd în depărtare cele mai infime plînsete ale Pămîntului și Aerului.

— Oh ! cum l-au împopoțonat pe bietul Maxime ! a murmurat Louise. Iar doamna Saccard parcă-i moartă.

— E acoperită cu pudră de orez, a spus doamna Michelin.

Se auzeau și alte vorbe prea puțin amabile. Tabloul al treilea n-a avut succesul sincer al celorlalte două. Totuși deznodămîntul acesta tragic îl entuziasmase pe domnul Hupel de la Noue cu privire la propriul său talent, admirîndu-se precum Narcis în oglindă. Pusese în el o mulțime de intenții poetice și filozofice. Cînd s-a tras cortina pentru ultima oară, și spectatorii aplaudaseră ca niște persoane bine crescute ce erau, a avut un regret imens că se mîniase și nu-și explicase ultima pagină a poemului. Atunci a vrut să dea persoanelor din jurul său cheia lucrurilor fermecătoare, grandioase sau numai ștrengărești, pe care le reprezentau frumosul Narcis și nimfa Ecou, și a încercat chiar să spună ce făceau Venera și Plutos în fundul poienii ; dar domnii și doamnele, ale căror spirite cinstite și practice înțeleseseră grota senzualității și grota aurului, nu se sinchiseau să ajungă la complicațiile mitologice ale prefectului. Numai Mignon și Charrier, care doreau neapărat să știe, au avut bunătatea să-l întrebe. I-a acaparat, ținîndu-i în picioare, în pervazul unei ferestre, aproape două ore, ca să le povestească *Metamorfozele* lui Ovidiu.

În acest timp, ministrul s-a retras. S-a scuzat că n-o poate aștepta pe frumoasa doamnă Saccard ca s-o felicite pentru admirabila grație a nimfei Ecou. Făcuse de vreo trei-patru ori înconjurul salonului la brațul fratelui său, strîngînd cîteva mîini, salutînd doamnele. Niciodată nu se compromisese în halul ăsta pentru Saccard. L-a lăsat radios, cînd, în pragul ușii, i-a spus, cu glas tare :

— Te aştept mîine dimineaţă. Vino să mănînci cu mine.

Urma să înceapă balul. Servitorii aranjaseră fotoliile doamnelor lîngă pereţi. Acum salonul cel mare se lungea datorită salonaşului galben cu estrada şi covorul gol, ale cărui flori purpurii se deschideau, sub şiroirea luminii celor trei candelabre de cristal. Căldura era din ce în ce mai mare, draperiile roşii întunecau cu reflexele lor aurul mobilelor şi al tavanului. Ca să înceapă balul se aştepta ca doamnele, nimfa Ecou, Venera, Plutos şi celelalte să-şi schimbe costumele.

Primele apărute au fost doamna d'Espanet şi doamna Haffner. Îşi puseseră costumele din tabloul al doilea ; una era Aurul, cealaltă argintul. Au fost înconjurate şi felicitate ; şi ele au povestit despre emoţiile avute.

— Era să izbucnesc, spunea marchiza, cînd am văzut de departe nasul mare al domnului Toutin-Laroche care se uita la mine !

— Cred că am un torticolis, a continuat languros blonda Suzanne. Nu, zău, dac-ar mai fi durat încă un minut, mi-aş fi lăsat capul să-şi reia poziţia firească, aşa de tare mă durea.

Domnul Hupel de la Noue, de lîngă pervazul unde-i împinsese pe seniorii Mignon şi Charrier, privea neliniştit spre grupul format în jurul celor două femei ; se temea să nu-şi bată joc de el. Celelalte nimfe au venit unele după altele ; toate îşi puseseră din nou costumele de pietre preţioase ; contesa Vanska, în Coral, a avut un succes nebun, cînd s-au putut vedea de aproape ingenioasele detalii ale rochiei. Apoi a intrat Maxime, corect în fracul negru, zîmbind ; şi a fost înconjurat de-un val de doamne, l-au luat în mijlocul lor şi au făcut bancuri pe socoteala rolului său de floare şi pasiunii pentru oglinzi ; el zîmbea în continuare, fără a fi încurcat, parcă fermecat de personajul său, răspundea glumelor, mărturisind că se săturase destul de femei ca să se prefere pe el însuşi. Se rîdea mai tare, iar grupul era din ce în ce mai mare, ocupînd tot mijlocul salonului, în timp ce tînărul, înecat în gloata de umeri, în harababura de costume strălucitoare, îşi păstra parfumul de dragoste monstruoasă, dulceaţa vicioasă de floare blondă.

Dar cînd în sfîrşit a coborît Renée, s-a făcut un fel de tăcere. Îşi pusese un costum nou, de-o graţie atît de originală şi de-o asemenea îndrăzneală, că domnii şi doamnele, obişnuiţi totuşi cu excentricităţile tinerei femei, au avut mai întîi o mişcare de surpriză. Era în chip de otaitiană. Se pare că acest costum e din cele mai primitive ; un maiou deschis, de la picioare pînă la sîni, lăsîndu-i umerii şi braţele goale ; şi, pe maiou, o simplă bluză de muselină, scurtă şi cu două volane, ca să ascundă puţin şoldurile. În păr, o cunună din flori de cîmp ; la glezne şi la mîini, cercuri de aur. Şi nimic altceva. Era goală. Maioul avea supleţea trupului, sub paloarea bluzei ; linia pură a acestei goliciuni era, de la genunchi pînă la subţiori, oarecum estompată de volane, dar se accentua şi apărea din nou între găurile dantelei, la cea mai neînsemnată mişcare. Era o sălbatică adorabilă, o tînără barbară şi voluptuoasă, prea puţin ascunsă într-o boare albă, într-o pulpană de ceaţă marină, unde se ghicea întregul trup.

Cu obrajii roz, Renée înainta cu pasul vioi. Céleste făcuse să crape primul maiou ; din fericire, tînăra femeie, prevăzînd întîmplarea, fusese precaută. Din cauza maioului rupt întîrziase. Nu prea s-a sinchisit de acest triumf. Îi ardeau mîinile, ochii ardeau din pricina febrei. Zîmbea totuşi, răspunzînd prin fraze mici domnilor care o opreau, felicitînd-o pentru puritatea atitudinilor, din tablourile vii. Lăsa în urma ei o dîră de fracuri negre uimite şi fermecate de transparenţa bluzei ei de muselină. Cînd a ajuns la grupul femeilor care-l înconjurau pe Maxime, a stîrnit exclamaţii scurte, şi marchiza a început s-o privească din cap pînă-n picioare, cu afecţiune, murmurînd :

— E admirabil făcută.

Doamna Michelin, al cărei costum de almee a devenit îngrozitor de greoi alături de acest simplu văl, îşi strîngea buzele, în timp ce doamna Sidonie, zbîrcită în costumul ei de vrăjitoare, îi murmura la ureche :

— Nu-i aşa că-i de-o indecenţă nemaipomenită, preafrumoasa mea ?

— Ei bine, a spus în sfîrşit drăguţa brunetă. Ce s-ar mai supăra domnul Michelin, dacă m-aş dezbrăca astfel !

— Şi ar avea dreptate, a tras concluzia curtiera.

Banda domnilor gravi nu era de aceeaşi părere. Se extaziau de departe. Domnul Michelin, pe care soţia sa îl implicase atît de prost în această cauză, era entuziasmat, ca să-i facă plăcere domnului Toutin-Laroche şi baronului Gouraud, pe care vederea lui Renée îi încînta. L-au felicitat foarte mult pe Saccard pentru trupul perfect al soţiei sale. El se înclina, arătîndu-se emoţionat. Serata era bună pentru el, şi fără preocuparea aceea ce-i apărea uneori în ochi, cînd îi arunca o privire rapidă soră-si, ar fi părut cu totul fericit.

— Ia ascultă, niciodată nu ne-a arătat aşa de mult, a spus în glumă Louise la urechea lui Maxime, arătîndu-i-o pe Renée cu coada ochiului.

— S-a corectat, şi cu un zîmbet de nedefinit :

— Mie, cel puţin.

Tînărul s-a uitat la ea, neliniştit ; dar ea zîmbea în continuare, ciudat, ca un şcolar încîntat de-o glumă puţin cam slobodă.

A început balul. Pe estrada tablourilor vii se aşezase orchestra, la care alămurile dominau ; şi trompetele, trompetele cu pistoane, îşi aruncau sunetele limpezi în pădurea ideală, cu copaci albaştri. Mai întîi a fost un cadril : *Ah ! are nişte cizme, are nişte cizme, Bastien !* după care se prăpădeau atunci balurile de pe la cîrciumi. Doamnele au dansat. Polcile, valsurile, mazurcile au alternat cu cadrilurile. Legănarea mare a perechilor încoace şi încolo umplea galeria lungă, săltînd sub biciul alămurilor, legănîndu-se sub melodia viorilor. Costumele, valul acela de femei din toate ţările şi toate epocile se rostogoleau, cu o forfoteală, cu o amestecătură de materiale vii. Ritmul, după ce amestecase şi cărase culorile, într-o harababură cadenţată, readucea deodată, la unele trăsături de arcuş, aceeaşi tunică de satin roz, acelaşi corsaj de catifea albastră lîngă acelaşi frac negru. Apoi o altă trăsătură de arcuş, un sunet al trompetei cu pistoane împingea perechile, făcîndu-le să dea ocol salonului, cu mişcările legănate ale nacelei tîrîte de curent, în bătaia vîntului care a rupt cablul. Şi aşa mereu, multe ore în şir. Uneori, între două dansuri, o doamnă înăbuşindu-se se apropia de-o fereastră, respirînd puţin aer îngheţat ; o pereche se odihnea pe-o canapeluţă a salonului de culoarea aurului, sau cobora în seră, plimbîn-

du-se pe alei. Sub leagănele de liane, în fundul umbrei călduțe, unde ajungeau notele *forte* ale trompetelor cu pistoane, interpretînd cadrilurile *Ohe ! micuții miei* și *Am un picior ce se mișcă*, niște fuste, din care nu se vedea decît marginea, rîdeau languros.

Cînd s-au deschis ușile sufrageriei, transformată în bufet, cu etajere pentru veselă lîngă pereți și o masă lungă în mijloc, încărcată cu cărnuri reci, a fost o îngrămădeală, o adevărată strivire. Un înalt bărbat frumos, care avusese timiditatea să-și păstreze pălăria în mînă, a fost lipit de perete cu atîta violență, încît nenorocita de pălărie a crăpat cu un vaiet surd, ceea ce a stîrnit rîsul. S-au năpustit asupra dulciurilor și a păsărilor umplute cu trufe, vîrîndu-și coatele în coaste, cu brutalitate. Era un jaf, mîinile se întîlneau în mijlocul cărnurilor, și lacheii nu mai știau cui să răspundă, în mijlocul acelei bande de bărbați cum se cuvine, ale căror brațe întinse exprimau numai teama că o să ajungă prea tîrziu și că o să găsească platourile goale. Un domn bătrîn s-a supărat că nu era Bordo, și spunea că șampania îi dădea insomnii.

— Încetișor, domnilor, încetișor, spunea Baptiste cu vocea lui gravă. O să ajungă pentru toată lumea.

Dar nu-l ascultau. Sufrageria era plină, și cîteva fracuri negre neliniștite se ridicau în vîrful picioarelor la ușă. Alte grupuri stăteau în fața etajerelor, mîncînd repede, înghesuindu-se. Mulți înghițeau fără să bea, fiindcă nu putuseră pune mîna pe un pahar. Alții, dimpotrivă, beau, alergînd degeaba după o bucată de pîine.

— Ascultați, a spus domnul Hupel de la Noue, pe care seniorii Mignon și Charrier, obosiți de atîta mitologie, îl tîrîseră la bufet, n-o să ne alegem cu nimic, dacă n-o să fim uniți... La palatul Tuileries e și mai rău, și acolo am dobîndit oarecare experiență... Ocupați-vă de vin, eu o să mă ocup de carne.

Prefectul pîndea un jigou. A întins mîna, la momentul oportun, într-un gol de umeri, și l-a luat liniștit, după ce-și umpluse buzunarele cu franzeluțe. Antreprenorii s-au întors și ei, Mignon cu o sticlă, Charrier cu două sticle de șampanie ; dar nu putuseră găsi decît două pahare ; au spus că nu era nimic, că o să bea amîndoi cu același pahar. Și domnii aceia au supat pe colțul unei jardiniere, în fun-

dul încăperii. Nici nu şi-au scos măcar mănuşile, punînd feliile de jigou în franzelă, ţinînd sticlele sub braţ. Şi, în picioare, vorbeau cu gura plină, ţinînd bărbia mai departe de jiletcă pentru ca sosul să cadă pe covor.

Charrier, terminînd vinul înainte de-a termina pîinea, a întrebat un slujitor dacă nu putea căpăta un pahar de şampanie.

— Trebuie să aşteptaţi, domnule ! a răspuns furios slujitorul înspăimîntat, pierzîndu-şi capul, uitînd că nu se afla în oficiu. S-au şi băut trei sute de sticle.

Orchestra se auzea, totuşi, mai tare, cînd se avînta brusc. Se dansa polca *Sărutărilor*, celebră la balurile publice, în care fiecare dansator trebuia să marcheze ritmul sărutîndu-şi partenera. Doamna d'Espanet a apărut în uşa sufrageriei, roşie, cu părul puţin zbîrlit, cărînd, cu o fermecătoare oboseală, marea ei rochie de argint. Abia se dădeau la o parte, fiind obligată să dea din coate ca să-şi facă loc să treacă. A înconjurat masa, şovăind, strîmbîndu-se puţin. Apoi a venit drept la domnul Hupel de la Noue, care terminase şi-şi ştergea gura cu batista.

— Aţi fi foarte amabil, domnule, i-a spus zîmbind fermecător, dacă mi-aţi găsi un scaun ! Am făcut înconjurul mesei degeaba...

Prefectul era supărat pe marchiză, dar n-a ezitat deloc fiind curtenitor ; s-a repezit, a găsit un scaun, pe care a aşezat-o, rămînînd în spatele ei ca s-o servească. N-a vrut decît cîţiva creveţi, cu puţin unt, şi două degete de şampanie. Mînca delicat, în mijlocul bărbaţilor lacomi. Masa şi scaunele erau rezervate numai doamnelor. Dar se făcuse o excepţie pentru baronul Gouraud. Era acolo, aşezat pe scaun, în faţa unei bucăţi de pateu, a cărei coajă o sfărîma încet cu fălcile. Marchiza l-a cucerit din nou pe prefect spunîndu-i că n-o să uite niciodată emoţiile ei de artistă, în *Iubirile frumosului Narcis şi ale nimfei Ecou*. I-a explicat chiar într-un mod care l-a consolat definitiv de ce nu-l aşteptaseră : doamnele, aflînd că ministrul era acolo, crezuseră că nu era potrivit să prelungească pauza. În cele din urmă l-a rugat să se ducă să o caute pe doamna Haffner, care dansa cu domnul Simpson, un bărbat brutal, zicea ea, şi care îi displăcea. Şi, după ce a venit Suzanne, nu s-a mai uitat la domnul Hupel de la Noue.

Saccard, urmat de domnii Toutin-Laroche, de Mareuil, Haffner, a pus mîna pe-o etajeră. Cum masa era plină, şi domnul de Saffré trecea la braţ cu doamna Michelin, i-a reţinut, dorind ca drăguţa brunetă să mănînce cu ei. Ea a ronţăit dulciuri, zîmbitoare, privindu-i cu ochii limpezi pe cei cinci bărbaţi din jurul ei. Aceştia se aplecau spre ea, atingîndu-i vălurile de almee brodate cu fir de aur, lipind-o de etajeră, de care s-a şi sprijinit în cele din urmă, luînd fursecuri din toate mîinile, foarte blîndă şi foarte mîngîietoare, cu supuşenia drăgăstoasă a unei sclave care se afla în mijlocul stăpînilor. La celălalt capăt al mesei, domnul Michelin termina de mîncat singur o farfurie cu pateu de ficat pe care reuşise s-o apuce.

În acest timp, doamna Sidonie, care de la prima trăsătură de arcuş dădea tîrcoale, a intrat în sufragerie şi l-a chemat pe Saccard cu coada ochiului.

— Nu dansează, i-a spus încet. Pare neliniştită. Cred că pune ceva la cale... Dar nu l-am putut descoperi încă pe domnişor... O să mănînc ceva şi-o să mă întorc la pîndă.

Şi a mîncat în picioare, ca un bărbat, o aripă de pasăre pe care i-a dat-o domnul Michelin, ce-şi terminase pateul. Şi-a turnat vin de Málaga într-o cupă mare de şampanie ; apoi, după ce şi-a şters buzele cu vîrfurile degetelor, s-a întors în salon. Trena rochiei de vrăjitoare parcă şi adunase tot praful de pe covoare.

Nu era prea mare animaţie la bal, orchestra gîfîia, cînd s-a auzit un murmur : „Cotilionul ! Cotilionul !“ ce a dat un nou avînt dansatorilor şi alămurilor. Perechile au venit din toate boschetele serei ; salonul cel mare s-a umplut, ca la primul cadril ; şi gloata trezită începuse să discute. Era utima văpaie a balului. Bărbaţii care nu dansau priveau, din pervazuri, binevoitori, grupul gălăgios din mijlocul încăperii ; pe cînd persoanele care supau în bufet întindeau capul să vadă, fără să-şi lase pîinea.

— Domnul de Mussy nu vrea, spunea o doamnă. Jură că nu-l mai conduce... Haideţi, încă o dată, domnule de Mussy, numai o singură dată. Faceţi asta pentru noi.

Dar tînărul ataşat de ambasadă a rămas ţeapăn în gulerul său cu colţurile întoarse. Era într-adevăr imposibil, căci jurase. A fost o deziluzie. Maxime a refuzat şi el, spunînd că n-ar putea fiind frînt de oboseală. Domnul

Hupel de la Noue n-a îndrăznit să se ofere ; nu cobora decît pînă la poezie. Cum o doamnă pomenise numele domnului Simpson, i-au spus să tacă ; domnul Simpson era cel mai ciudat conducător de cotilion ce se văzuse vreodată ; se deda unor născociri stranii şi răutăcioase ; într-un salon unde făcuseră imprudenţa să-l aleagă, se povestea că făcuse doamnele să sară peste scaune, şi că una din figurile sale favorite era să oblige pe toată lumea să umble în patru labe în jurul încăperii.

— Oare domnul de Saffré a plecat ? a întrebat o voce de copil.

Tocmai pleca, luîndu-şi rămas bun de la frumoasa doamnă Saccard, cu care era în cele mai bune relaţii, de cînd ea nu-l dorea. Acest sceptic amabil admira capriciile celorlalţi. L-au adus înapoi triumfător din vestibul. El se apăra, spunea zîmbind că-l compromiteau, că era un bărbat serios. Apoi, în faţa tuturor acelor mîini albe care se întindeau spre el :

— Hai, a spus, poftiţi la locurile dumneavoastră... Dar vă previn că sînt un clasic. N-am imaginaţie nici de două parale.

Perechile s-au aşezat pe toate scaunele care au fost găsite ; nişte tineri s-au dus chiar să aducă şi scaunele de fontă din seră. Era un cotilion monstru. Domnul de Saffré, care avea figura gravă a unui preot în timpul slujbei, şi-a ales-o ca parteneră pe contesa Vanska, al cărei costum de coral îl preocupa. Cînd toată lumea s-a aflat la locul ei, a privit cercul acela al fustelor însoţite fiecare de un frac negru. Şi a făcut un semn orchestrei, ale cărei alămuri au răsunat. De-a lungul cordonului nişte capete cu chipuri zîmbitoare se plecau.

Renée refuzase să participe la cotilion. De cînd începuse balul, era de-o veselie nervoasă, dansînd prea puţin, trecînd printre grupuri, neputînd sta locului. Prietenele o găseau ciudată. În seara aceea, pomenise de-o călătorie în balon pe care ar face-o împreună cu un celebru aeronaut despre care vorbea toată elita pariziană. Cînd a început cotilionul, a fost necăjită că nu se putea mişca în voie, a stat lîngă uşa vestibulului, strîngînd mîinile bărbaţilor care plecau, vorbind cu prietenii intimi ai soţului ei. Baronul

Gouraud, pe care un slujitor îl înfășura în șuba lui de blană, a găsit un ultim elogiu la costumul de otaitiană.

În acest timp, domnul Toutin-Laroche îi strîngea mîna lui Saccard.

— Maxime contează pe dumneavoastră, a spus Saccard.

— Foarte bine, a răspuns proaspătul senator.

Și întorcîndu-se spre Renée :

— Doamnă, nu v-am felicitat... Iată-l deci pe scumpul copil la casa lui !

Și cum ea părea mirată :

— Soția mea nu știe încă, a continuat Saccard... Am fixat în seara asta căsătoria domnișoarei de Mareuil cu Maxime.

Ea zîmbea mereu, înclinîndu-se în fața domnului Toutin-Laroche, care a plecat spunînd :

— Nu-i așa c-o să semnați contractul de căsătorie duminică ? Mă duc la Nevers pentru o treabă cu minele, dar o să mă întorc.

O clipă, a rămas singură în mijlocul vestibulului. Nu mai zîmbea ; și, pe măsură ce înțelegea ceea ce aflase, o cuprindea un tremur. S-a uitat la draperiile de catifea roșie, la plantele rare, la vasele de maiolică, cu o privire fixă. Apoi a spus tare :

— Trebuie să-i vorbesc.

Și s-a întors în salon. Dar a trebuit să rămînă la intrare. O figură o cotilionului astupa trecerea. Orchestra cînta în surdină o frază a valsului. Doamnele, ținîndu-se de mînă, făceau o horă, una din horele de fetițe ce cîntau *Mixandră mixandra ;* și se învîrteau cît puteau de repede, întinzîndu-și brațele, rîzînd, alunecînd. În mijloc, un cavaler — era răutăciosul domn Simpson — avea în mînă o lungă eșarfă roz, pe care o ridica cu gestul unui pescar ce arunca o plasă ; dar nu se grăbea, părîndu-i-se nostim firește să le lase pe doamne să se învîrtească, să le obosească. Ele gîfîiau, cerînd îndurare. Atunci a aruncat eșarfa, cu atîta dibăcie, că s-a înfășurat în jurul umerilor doamnei d'Espanet și doamnei Haffner, care se învîrteau una lîngă alta. Era o glumă a americanului. Apoi a vrut să valseze cu cele două doamne deodată, le și luase pe amîndouă de mijloc, cînd domnul de Saffré a spus, cu vocea lui severă de suveran al cotilionului :

— Nu se dansează cu două doamne.

Dar domnul de Simpson nu voia să lase cele două mijlocele. Adeline şi Suzanne se lăsau pe spate în braţele lui rîzînd. Lumea comenta, doamnele s-au supărat, gălăgia a continuat, şi fracurile negre, în pervazurile ferestrelor, se întrebau cum o să iasă victorios Saffré din situaţia asta delicată. O clipă, a părut, într-adevăr, descumpănit, căutînd vreun rafinament cu care să-i atragă de partea lui pe cei care făceau haz. Apoi a zîmbit, luîndu-le de cîte o mînă pe doamna d'Espanet şi pe doamna Haffner, le-a pus o întrebare la ureche, a primit răspuns şi după aceea s-a adresat domnului Simpson :

— Culegeţi verbina sau culegeţi brebenocul ?

Domnul Simpson, cam prost de felul lui, a spus că el culegea verbina. Atunci domnul de Saffré i-a dat-o pe marchiză, spunînd :

— Iată verbina.

S-a aplaudat discret. Li se păruse foarte drăguţ. Domnul de Saffré era un conducător de cotilion care „nu rămîne niciodată în pană de idei" ; aşa au spus doamnele. În acest timp, orchestra a cîntat în continuare cu toate vocile ei fraza valsului, şi domnul Simpson, după ce făcuse înconjurul salonului valsînd cu doamna d'Espanet, a condus-o la locul ei.

Renée a putut să treacă. Îşi muşcase buzele pînă la sînge, în faţa tuturor „acelor prostii". I se păreau stupizi bărbaţii şi femeile aruncînd eşarfe şi luîndu-şi nume de flori. Îi vîjîiau urechile, din cauza nerăbdării furioase avea chef să se arunce cu capul înainte ca să-şi facă drum. A traversat salonul cu pasul grăbit, lovindu-se de perechile întîrziate care se întorceau la scaunele lor. S-a dus direct în seră. Cum nu-i văzuse printre dansatori nici pe Louise nici pe Maxime, îşi zicea că trebuie să fie pe-acolo, prin vreo văgăună de frunze, uniţi de instinctul acela comun pentru farse şi ştrengării, ce-i făcea să caute colţurile mai ascunse, de cum se aflau împreună pe undeva. Dar a cercetat inutil penumbra serei. N-a zărit, în umbra unui leagăn, decît un tînăr înalt care-i săruta cucernic mîinile micuţei doamne Daste, murmurînd :

— Într-adevăr, doamna de Lauwerens îmi spusese că sînteţi un înger !

Doamna de Lauwerens ar fi trebuit, într-adevăr, să-şi facă afacerile aiurea ! Şi Renée s-ar fi simţit mai bine dacă ar fi putut alunga din casa ei toată lumea aceea care urla atît de tare. În picioare în faţa havuzului, privea apa, întrebîndu-se unde putuseră să se ascundă Louise şi Maxime. Orchestra cînta tot acelaşi vals a cărui legănare încetinită o ameţea. Era insuportabil, nu puteai cugeta în casa ta. Nu mai ştia nimic. Uitase că tinerii încă nu erau căsătoriţi, spunîndu-şi că pur şi simplu se duseseră să se culce. Apoi s-a gîndit la sufragerie, a urcat vioaie scara serei. Dar, la uşa salonului cel mare, o figură a cotilionului a oprit-o încă o dată.

— Acestea sînt „punctele negre", doamnelor, spunea curtenitor domnul de Saffré. E o invenţie a mea, sînteţi primii care încercaţi.

Lumea rîdea foarte mult. Bărbaţii explicau tinerelor femei la cine se referea aluzia. Împăratul ţinuse de curînd un discurs în care constatase, la orizontul politic, prezenţa anumitor „puncte negre". Nu se ştie de ce, punctele acelea negre avuseseră succes. Spiritul parizian îşi însuşise expresia în asemenea măsură încît, de opt zile încoace, totul se asorta cu punctele negre. Domnul de Saffré i-a plasat pe cavaleri la unul din capetele salonului, făcîndu-i să întoarcă spatele la doamne, care au rămas la celălalt capăt. Apoi, le-a ordonat să-şi ridice fracurile, în aşa fel ca să-şi ascundă ceafa. Ceea ce s-a făcut într-o veselie nebună. Gheboşi, cu umerii strînşi, cu poalele fracurilor ce nu ajungeau mai jos de talie, cavalerii erau într-adevăr îngrozitori.

— Nu rîdeţi, doamnelor, striga domnul de Saffré cu o seriozitate din cele mai comice, sau vă pun să vă ridicaţi dantelele pe cap.

Veselia s-a înteţit. Şi a folosit energic puterea lui suverană faţă de unii dintre domni care nu voiau să-şi ascundă ceafa.

— Sînteţi „punctele negre", spunea, ascundeţi-vă capetele, nu arătaţi decît spatele, trebuie ca doamnele să nu vadă decît negru... Acum, mergeţi, împrăştiaţi-vă, ca să nu fiţi recunoscuţi.

Ilaritatea era în toi. „Punctele negre" umblau încoace şi încolo, pe picioarele subţiratice, cu legănări de corbi

fără capete. Unui domn i s-a văzut cămaşa, cu colţul bretelei. Atunci doamnele au cerut îndurare, căci se înăbuşeau, şi domnul de Saffré a binevoit să le dea ordin să meargă să caute „punctele negre". Au plecat ca un stol de potîrnichi, cu un mare zgomot de fuste. Apoi, la capătul cursei, fiecare a luat cavalerul ce i-a căzut în mînă. A fost o nemaipomenită harababură. Şi, în şir, perechile improvizate se degajau, făcînd înconjurul salonului valsînd, în ritmul orchestrei ce cînta mai tare.

Renée se rezemase de perete. Privea, palidă, cu buzele strînse. Un domn bătrîn a venit s-o întrebe de ce nu dansa. A trebuit să zîmbească şi să răspundă ceva. A scăpat, intrînd în sufragerie. Încăperea era goală. În mijlocul etajerelor jefuite, a sticlelor şi farfuriilor împrăştiate peste tot, Maxime şi Louise supau în linişte, pe colţul unei mese, unul lîngă altul, pe un şervet ce-l întinseseră. Păreau în largul lor, rîdeau, în dezordinea aceea de pahare murdare şi platouri pătate cu grăsime, în rămăşiţele acelea pe care se simţea încă lăcomia celor care supaseră cu mănuşi albe. Se mulţumiseră doar să strîngă firimiturile în jurul lor. Baptiste se plimba grav lîngă masa lungă fără să arunce nici o privire acelei încăperi, parcă străbătută de-o haită de lupi ; aştepta slujitorii ca să facă puţină ordine pe etajere.

Maxime a mai putut încropi un supeu foarte convenabil.. Louisei îi plăcea la nebunie nugatul cu fistic, din care mai rămăsese o farfurie plină sus, pe bufet. Aveau în faţa lor trei sticle de şampanie începute.

— Poate că tata a plecat, a spus fata.

— Cu-atît mai bine ! a răspuns Maxime, o să te conduc.

Şi cum ea rîdea :

— Ştii că se doreşte cu tot dinadinsul ca eu să mă însor cu dumneata. Nu mai e o glumă, e serios... Aşadar ce-o să facem cînd vom fi căsătoriţi ?

— O să facem aşadar şi noi ce fac ceilalţi !

Nostimada asta îi scăpase cam repede ; a continuat vioaie ca şi cînd ar fi vrut s-o dreagă :

— Vom merge în Italia. O să-mi facă bine la plămîni. Sînt foarte bolnavă... Ah ! bietul meu Maxime, ce soţie ciudată o să ai ! Nu sînt mai grasă decît un boţ de unt.

Zîmbea, oarecum tristă, în costumul ei de paj. Din pricina unei tuse seci, i s-au înroşit puţin obrajii.

— Din cauza nugatului. Acasă, n-am voie să mănînc... Te rog să-mi dai farfuria, am să vîr restul în buzunar.

Şi golea farfuria, cînd a intrat Renée. Aceasta s-a dus drept la Maxime, făcînd nişte eforturi extraordinare ca să nu înjure, să n-o bată pe gheboasa găsită acolo, şezînd la masă cu amantul ei.

— Vreau să-ţi vorbesc, a bîlbîit cu o voce surdă.

El ezita, cuprins de frică, temîndu-se să rămînă singur cu ea.

— Cu tine singur, imediat, a repetat Renée.

— Hai, du-te, Maxime, a spus Louise cu o privire de nedefinit. Caută, totodată, să-l găseşti pe tata. Îl pierd la fiecare serată.

S-a sculat, a încercat s-o oprească pe tînăra femeie în mijlocul sufrageriei, întrebînd-o ce avea să-i spună atît de urgent. Dar ea murmura printre dinţi :

— Urmează-mă, sau spun totul în faţa lumii !

El a devenit palid de tot, a urmat-o ca un animal bătut. Ei i s-a părut că Baptiste se uita la ea ; dar, în clipa aceea, puţin îi păsa de privirile limpezi ale valetului ! La uşă, cotilionul a reţinut-o pentru a treia oară.

— Aşteaptă, a murmurat, imbecilii ăştia nu mai termină.

Şi l-a luat de mînă, să nu încerce să scape.

Domnul de Saffré îl plasa pe ducele de Rozan cu spatele la perete, într-un colţ al salonului, lîngă uşa sufrageriei. A pus o doamnă în faţa lui, apoi un cavaler spate în spate cu doamna, apoi o altă doamnă în faţa cavalerului, şi asta în şir, pereche lîngă pereche, ca un şarpe lung. Cum unele dansatoare discutau, întîrziind :

— Haideţi, doamnelor, a strigat, la locuri pentru „coloane".

Au venit, „coloanele" s-au format. Indecenţa de-a se afla astfel luată, strînsă între doi bărbaţi, sprijinită de spatele unuia, avînd în faţă pieptul altuia, le înveselea grozav pe doamne. Sfîrcurile sînilor atingeau ornamentele fracurilor, picioarele cavalerilor dispăreau în fustele dansatoarelor, şi cînd vreo veselie bruscă făcea capul să se aplece, mustăţile din faţă erau obligate să se îndepărteze,

ca să nu ajungă la sărut. Un șugubăț, la un moment dat, a dat probabil un brînci ușor ; șirul s-a scurtat, fracurile au intrat mai tare în fuste ; au fost țipete mici și rîsete, rîsete ce nu se mai sfîrșeau. S-a auzit cum baroana de Meinhold a spus : „Dar, domnule, mă înăbușiți ; nu mă strîngeți așa de tare !“, ceea ce a părut așa de nostim, dînd întregului șir un acces de ilaritate atît de nebun, încît „coloanele“, zdruncinate, se clătinau, se ciocneau între ele, se sprijineau unele de altele, ca să nu cadă. Domnul de Saffré, cu mîinile ridicate, gata să bată, aștepta. Apoi, a bătut din palme. La semnalul ăsta, dintr-odată, s-a întors fiecare. Perechile care se aflau față în față s-au luat de mijloc, și șirul și-a dezghiocat în salon mătăniile de valsatori. Numai bietul duce de Rozan, cînd s-a întors, s-a aflat cu nasul la perete. Au glumit pe socoteala lui.

— Vino, i-a spus Renée lui Maxime.

Orchestra cînta tot valsul. Muzica asta moale, al cărei ritm monoton devenea insipid în cele din urmă, o exaspera și mai tare pe tînăra femeie. A ajuns în salonaș, ținîndu-l de mînă pe Maxime ; și, împingîndu-l pe scara ce ducea în cabinetul de toaletă :

— Urcă, i-a ordonat.

L-a urmat și ea. În clipa aceea, doamna Sidonie, care-i dăduse tîrcoale toată seara cumnatei sale, mirată de plimbările ei neîncetate prin toate încăperile, tocmai ajunsese la peronul serei. A văzut picioarele unui bărbat înfundîndu-se în întunecimile scăriței. Un zîmbet șters i-a luminat fața de ceară și, ridicîndu-și în sus fusta de vrăjitoare ca să meargă mai repede, l-a căutat pe fratele ei. tulburînd o figură de cotilion, adresîndu-se slujitorilor pe care-i întîlnea. L-a găsit în fine pe Saccard cu domnul de Mareuil, într-o încăpere alături de sufragerie, pe care o transformaseră provizoriu în fumoar. Cei doi tați vorbeau despre zestre, despre contract. Dar cînd i-a spus sora lui un cuvînt la ureche, Saccard s-a sculat, s-a scuzat, a dispărut.

Sus, cabinetul de toaletă era într-o mare dezordine. Pe scaune se aflau costumul nimfei Ecou, maioul rupt, bucăți de dantele boțite, lenjuri aruncate, tot ceea ce în grabă o femeie așteptată lasă în urma ei. Micuțele ustensile de fildeș și de argint zăceau peste tot ; pe covor erau perii și

pile de unghii căzute ; şi şervete umede încă, săpunuri uitate pe marmură, flacoane rămase deschise umpleau cortul de culoarea carnaţiei cu o mireasmă tare, pătrunzătoare. Tînăra femeie, ca să scoată albeaţa de pe braţe şi de pe umeri, se muiase în cada de marmură roz, după tablourile vii. Plăci irizate se rotunjeau pe apa răcită.

Maxime a călcat pe-un corset, era să cadă, a încercat să rîdă. Dar dîrdîia în faţa chipului aspru al lui Renée. S-a apropiat de el, împingîndu-l, spunînd încet :

— Aşadar o să te-nsori cu gheboasa ?

— Dar deloc, a murmurat. Cine ţi-a spus ?

— Ei ! nu minţi, e inutil...

El s-a revoltat. Îl neliniştea, voia să termine cu ea.

— Ei bine, da, mă-nsor. Ei şi ?... Oare nu-s eu stăpînul ?

A venit lîngă el, cu capul ceva mai plecat, rîzînd răutăcios, şi luîndu-i mîinile.

— Stăpînul ! Tu, stăpînul !... Ştii bine că nu. Eu sînt stăpînul. Dac-aş fi rea, ţi-aş sfărîma braţele ; n-ai mai multă putere ca o fată.

Şi cum el se zbătea, i-a răsucit braţele, cu toată violenţa nervoasă pe care i-o insufla mînia. El a scos un ţipăt slab. Atunci i-a dat drumul, repetînd :

— Să nu ne batem, vezi, că eu aş fi mai tare.

A rămas livid, cu ruşinea durerii ce-o simţea la încheieturile mîinii. Se uita la ea cum umbla încoace şi încolo prin cabinet. Împingea mobilele, cugetînd, fixînd planul ce i se învîrtea prin cap, de cînd soţul ei îi spusese despre căsătorie.

— Am să te închid aici, a spus în cele din urmă ; şi cînd se vor ivi zorile, vom pleca la Le Havre.

S-a îngălbenit şi mai tare din pricina neliniştii şi a uimirii.

— Dar e o nebunie ! a ţipat. Nu putem pleca amîndoi. Ţi-ai pierdut minţile...

— Se poate. În tot cazul, tu şi cu tatăl tău m-aţi făcut să mi le pierd... Am nevoie de tine şi te iau. Cu-atît mai rău pentru proşti !

Nişte licăriri roşii îi luceau în ochi. A continuat, apropiindu-se din nou de Maxime, arzîndu-i faţa cu răsuflarea ei :

— Oare ce-o să se întîmple cu mine, dac-o să te însori cu gheboasa ! O să rîdeţi de mine, poate c-aş fi obligată să mă întorc la nătăfleţul ăsta mare de Mussy, care nu mi-ar încălzi nici picioarele... Cînd faci ceea ce am făcut noi, rămîi împreună. De altfel, e limpede, cînd nu eşti aici mă plictisesc, şi cum eu plec, te iau cu mine... Poţi să-i spui lui Céleste ce vrei să-ţi aducă de-acasă de la tine.

Nenorocitul a întins mîinile, a implorat :

— Hai, micuţa mea Renée, nu face prostii. Vino-ţi în fire... Gîndeşte-te puţin la scandal.

— Puţin îmi pasă de scandal ! Dacă refuzi, cobor în salon şi ţip că m-am culcat cu tine şi că eşti destul de laş ca acum să vrei să te căsătoreşti cu gheboasa.

Şi-a plecat capul, a ascultat-o, cedînd, acceptînd voinţa asta care i se impunea atît de straşnic.

— O să mergem la Le Havre, a continuat mai încet, nutrindu-şi visul, şi de acolo vom pleca în Anglia. Nimeni n-o să ne mai plictisească. Dacă nu sîntem destul de departe, vom pleca în America. O să mă simt bine acolo, eu, care sînt atît de friguroasă. Adesea le-am invidiat pe creole...

Dar pe măsură ce-şi mărea proiectul, pe Maxime l-a cuprins din nou groaza. Să părăsească Parisul, să meargă aşa de departe cu o femeie care era cu siguranţă nebună, să lase în urma lui o poveste a cărei parte ruşinoasă îl exila pe vecie era un coşmar îngrozitor care îl înăbuşea. Căuta cu disperare un mijloc ca să iasă din cabinetul de toaletă, din colţul acesta roz şi retras unde răsuna glasul ospiciului din Charenton. I s-a părut că găsise.

— N-am bani, a spus cu blîndeţe, ca să n-o exaspereze. Dacă mă închizi, n-o să pot procura.

— Am eu, a răspuns cu un aer triumfător. Am o sută de mii de franci. Totul se aranjează foarte bine...

A luat, din dulapul cu oglindă, actul de cedare pe care i-l lăsase soţul ei, cu vaga speranţă c-o să se răzgîndească. L-a adus pe masa de toaletă, silindu-l pe Maxime să-i dea un toc şi o călimară care se aflau în camera de dormit şi, dînd deoparte săpunurile, semnă actul.

— Iată, a spus, prostia s-a făcut. Dacă sînt furată, asta se întîmplă pentru că vreau eu... Vom trece pe la Larsonneau, înainte de-a merge la gară... Acum, dragă Maxime,

o să te închid, şi-o să plecăm prin grădină, după ce voi fi dat afară pe toată lumea. Nici nu trebuie să luăm cufere.

Era veselă din nou. Fapta asta nesăbuită o încînta. Era o supremă excentricitate, un sfîrşit care, în criza de surescitare, i se părea foarte original. Depăşea cu mult dorinţa ei de-a face o călătorie în balon. A venit să-l ia pe Maxime în braţe, **murmurînd :**

— Mai înainte ţi-am făcut rău, bietul meu iubit ! Dacă refuzai... Ai să vezi ce drăguţ o să fie. Oare gheboasa ta te-ar iubi cum te iubesc eu ? Nu e femeie, micuţa oacheșă...

Atrăgîndu-l spre ea, Renée îl săruta pe buze, cînd un zgomot i-a făcut să întoarcă capul. În pragul uşii se afla Saccard în picioare.

A urmat o tăcere îngrozitoare. Renée şi-a retras încet braţele de după gîtul lui Maxime ; şi nu şi-a plecat fruntea, uitîndu-se în continuare la soţul ei cu marii ochi ficși de moartă ; pe cînd tînărul, copleşit, îngrozit, se clătina, cu capul plecat, acum cînd nu mai era susţinut de îmbrăţișarea ei. Saccard, trăsnit de lovitura asta supremă ce făcea în fine să urle în el soţul și tatăl, nu înainta, livid, arzîndu-i de departe cu focul privirilor sale. În atmosfera umedă și mirositoare a încăperii, lumina celor trei lumînări era puternică, cu flacăra dreaptă şi cu imobilitatea unei lacrimi arzătoare. Şi numai un ecou al muzicii ce străbătea pe scăriţa îngustă străpungea tăcerea, îngrozitoarea tăcere ; valsul, cu încolăcirile lui de năpîrcă, aluneca, se înnoda, adormea pe covorul de zăpadă, în mijlocul maioului rupt şi al fustelor căzute pe jos.

Apoi soţul a înaintat. Nevoia de brutalitate îi învineţea faţa, îşi strîngea pumnii ca să-i ucidă pe vinovaţi. Mînia, în bărbatul acesta mic ce se mișca, exploda cu zgomotele împușcăturilor de foc. A rînjit gîtuit, și, tot apropiindu-se :

— Ai anunţat-o că te căsătorești, nu-i aşa ?

Maxime s-a dat înapoi, lipindu-se de perete :

— Ascultă, a bîlbîit, ea e...

Avea s-o acuze în mod laş, să arunce crima asupra ei, să spună că voia să-l răpească, să se apere cu umilinţa și frisoanele unui copil prins asupra faptului. Dar n-a avut puterea, i se uscau cuvintele în gît. Renée păstrase înțe-

peneala ei de statuie, dispreţul ei mut. Atunci Saccard, fără îndoială ca să găsească o armă, s-a uitat repede în jurul lui. Şi, pe colţul mesei de toaletă, în mijlocul pieptenilor şi al periilor de unghii, a zărit actul de cedare, a cărui hîrtie timbrată făcea o pată galbenă pe marmură. S-a uitat la act, s-a uitat la vinovaţi. Apoi, aplecîndu-se, a văzut că actul era semnat. Ochii lui s-au îndreptat de la călimara deschisă la peniţa umedă încă, lăsată la piciorul sfeşnicului. A rămas drept în faţa semnăturii, cugetînd.

Tăcerea părea a fi din ce în ce mai mare, flăcările luminărilor se lungeau, valsul se legăna de-a lungul draperiilor cu mai multă moliciune. Saccard şi-a mişcat umerii imperceptibil. S-a uitat din nou la soţia şi la fiul lui cu o privire pătrunzătoare, ca şi cînd ar fi vrut să smulgă de pe chipurile lor o explicaţie pe care n-o găsea. Apoi a împăturit încet actul, l-a pus în buzunarul fracului. Obrajii i s-au îngălbenit de tot.

— Ai făcut bine că ai semnat, draga mea, i-a spus blînd soţiei... Ai cîştigat o sută de mii de fraci. O să-ţi dau banii în seara asta.

Zîmbea aproape, numai mîinile îi tremurau. A făcut cîţiva paşi, adăugînd :

— Te înăbuşi aici. Ce idee să vii să complotezi vreuna din farsele voastre în baia asta de aburi !...

Şi adresîndu-se lui Maxime, care ridicase capul, surprins de vocea domolită a tatălui său :

— Hai, vino ! a spus. Te-am văzut urcînd, te căutam ca să-ţi iei rămas bun de la domnul de Mareuil şi de la fiica lui.

Cei doi bărbaţi au coborît, vorbind împreună. Renée a rămas singură în mijlocul cabinetului de toaletă, privind gaura căscată a scăriţei, în care văzuse dispărînd umerii tatălui şi fiului. Nu-şi putea lua ochii de la gaura aceea. Ei, cum ! plecaseră liniştit, prieteneşte. Cei doi bărbaţi nu se striviseră. Ciulea urechea, asculta dacă nu cumva vreo luptă groaznică făcea să se rostogolească trupurile pe scări. Nimic. În tenebrele călduţe, numai zgomotul dansului, o lungă legănare. I s-a părut că aude, în depărtare, rîsetele marchizei, vocea limpede a domnului de Saffré. Atunci drama se terminase ? Crima ei, sărutările în patul cel mare gri cu roz, nopţile sălbatice din seră, toată dra-

gostea aceea blestemată care o arsese luni întregi, a ajuns la sfîrşitul ăsta insipid şi mîrşav. Soţul ei ştia totul şi nici măcar n-o bătea. Şi liniştea din jurul ei, liniştea în care se tărăgăna valsul fără sfîrşit o înspăimînta mai tare decît zgomotul unei crime. Se temea de pacea asta, se temea de cabinetul duios şi discret, plin de-o mireasmă a dragostei.

S-a zărit în oglinda înaltă a dulapului. S-a apropiat, uimită că se vede, uitîndu-şi soţul, uitîndu-l pe Maxime, preocupată numai de femeia stranie pe care-o avea în faţa ei. Nebunia creştea. Părul ei gălbui, ridicat pe tîmple şi pe ceafă, i s-a părut o goliciune, o obscenitate. Ridul de pe frunte se adîncea atît de tare, încît făcea o brazdă întunecată deasupra ochilor, vînătaia subţire şi albăstrie a unei lovituri de bici. Oare cine o însemnase astfel ? Totuşi, soţul nu ridicase mîna. Şi buzele o uimeau prin paloarea lor, ochii de mioapă i se păreau morţi. Cît era de bătrînă ! Şi-a plecat fruntea, şi cînd s-a văzut în maiou, în bluza uşoară de voal, s-a contemplat, cu genele plecate, înroşindu-se subit. Cine o dezbrăcase ? Ce făcea în ţinuta asta de tîrfă care se despoaie pînă la pîntece ? Nu mai ştia. Îşi privea coapsele pe care maioul le rotunjea, şoldurile ale căror linii suple le urmărea sub voal, bustul ei descoperit de tot ; şi îi era ruşine, şi un dispreţ pentru trupul ei o umplea de-o mînie surdă împotriva celor care o lăsau astfel, numai cu nişte cercuri de aur la glezne şi la mîini ca să-i ascundă pielea.

Atunci, căutînd, cu ideea fixă a unei inteligenţe care se îneacă, ce făcea acolo, goală de tot, în faţa oglinzii, s-a întors brusc spre copilărie, revăzîndu-se la şapte ani, în obscuritatea gravă a casei Béraud. Şi-a adus aminte de ziua cînd mătuşa Elisabeth le îmbrăcase, pe ea şi pe Christine, cu rochii de lînă gri cu mici carouri roşii. Era Crăciunul. Ce mulţumite erau de cele două rochii la fel ! Mătuşa le răsfăţa, şi le-a dăruit chiar fiecăreia cîte o brăţară şi cîte un şirag de coral. Mînecile erau lungi, bluza ajungea pînă la bărbie, bijuteriile se etalau pe stofă, ceea ce li se părea foarte drăguţ. Renée îşi mai amintea că tatăl ei se afla acolo, că zîmbea cu aerul său trist. În ziua aceea,

se plimbase, în camera copiilor, împreună cu sora ei, ca oamenii mari, fără să se joace, ca să nu se murdărească. Apoi, la călugărițele ordinului Vizitației, colegele făcuseră glume pe socoteala „rochiei de clovn“ care-i ajungea pînă la vîrful degetelor și se ridica pînă peste urechi. Începuse să plîngă în timpul orelor. În recreație, ca să nu mai rîdă de ea, își suflecase mînecile și-și răscroise partea de sus a bluzei la gît. Și șiragul și brățara de coral i se păreau mai drăguțe pe pielea gîtului și a brațului. Oare din ziua aceea începuse să se despoaie ?

Viața i se desfășura dinainte-i. Asista la spaima ei lungă, la zarva aurului și a trupului ce crescuse în ea, care-i ajunsese pînă la genunchi, pînă la pîntece, apoi pînă la buze, și al cărui val îl simțea acum trecîndu-i pe cap, lovindu-i craniul cu lovituri grăbite. Era ca un fel de sevă nefastă ; îi obosise membrele, pusese în inimă excrescențe de afecțiuni rușinoase, făcuse să crească în creier capricii de bolnavă și de fiară. Luase seva asta pe talpa picioarelor de pe covorul caleștii, și de pe alte covoare, de pe toată mătasea și toată catifeaua pe care călca de la căsătoria ei încoace. Probabil că pașii celorlalți lăsaseră acolo germenii otrăvii apăruți în clipa asta în sîngele ei și pe care vinele îi cărau. Își aducea bine aminte de copilărie. Cînd era mică, era foarte curioasă. Chiar și mai tîrziu, după violul care o împinsese la rău, nu voia atîta rușine. Desigur că ar fi devenit mai bună dac-ar fi rămas să tricoteze lîngă mătușa Elisabeth. Și auzea ritmul regulat al andrelelor mătușii, în timp ce se uita fix în oglindă ca să citească viitorul acela de pace ce-i scăpase. Dar nu-și vedea decît coapsele roz, șoldurile roz, femeia aceea stranie din mătase roz pe care o avea în fața ei, și a cărei piele din material fin, țesut des, părea făcută pentru iubiri de marionete și de păpuși. La asta ajunsese, să fie o păpușă mare al cărei piept sfîșiat nu lasă să scape decît o dîră de tărîțe. Atunci, în fața enormităților vieții, sîngele tatălui, sîngele acela burghez, care o chinuia în orele de criză, a țipat în ea, s-a revoltat. Ea, care tremurase totdeauna cînd se gîndea la iad, ar fi trebuit să trăiască în fundul severității întunecate a casei boierești a familiei Béraud. Oare cine o despuiase așadar ?

Şi, în umbra albăstrie a oglinzii, i s-a părut că vede ridicîndu-se figurile lui Saccard şi Maxime. Saccard, negricios, rînjind, avea o culoare de fier, un rîs de cleşte, pe picioarele lui subţiratice. Bărbatul acesta era o voinţă. De zece ani îl vedea în făurărie, în scînteile metalului înroşit, cu carnea friptă, gîfîind, bătînd mereu, ridicînd ciocane de douăzeci de ori mai grele decît puteau ţine braţele lui, cu riscul de-a se strivi el însuşi. Acum îl înţelegea ; îi apărea înălţat de efortul supraomenesc, de ticăloşia enormă, de ideea fixă a unei averi imense şi rapide. Îşi aducea aminte cum sărea peste obstacole, rostogolindu-se în noroi, nemaidîndu-şi osteneala să se şteargă ca să ajungă înainte de timp, neoprindu-se nici măcar să se bucure pe drum, mestecîndu-şi banii din fugă. Apoi capul blond şi drăguţ al lui Maxime apărea în spatele umărului aspru al tatălui său : avea zîmbetul lui de fată, ochii goi de tîrfă care nu se plecau niciodată, cărarea în mijlocul frunţii, dînd la iveală albeaţa craniului. Rîdea de Saccard, îl considera burghez, pentru că-şi dădea atîta osteneală să cîştige nişte bani pe care îi mînca el cu o lenevie atît de fermecătoare. Era întreţinut. Mîinile lui lungi şi moi îi dezvăluiau viciile. Trupul său epilat avea o postură obosită de femeie satisfăcută. În toată fiinţa asta laşă şi moale, în care viciul curgea cu blîndeţea unei ape călduţe, nu lucea nici măcar sclipirea curiozităţii răului. El se supunea. Şi Renée, privind cele două fantome apărînd din umbrele uşoare ale oglinzii, s-a dat cu un pas înapoi, a văzut că Saccard o aruncase ca pe-o miză, ca pe-un capital, şi că Maxime se afla acolo ca să ridice ludovicul căzut din buzunarul speculantului. Ea rămînea o valoare în portofelul soţului ; el o împingea spre toaletele pentru o noapte, spre amanţii pentru un sezon ; o răsucea în flăcările făurăriei sale, servindu-se de ea, ca de un metal preţios, ca să aurească fierul cu mîinile sale. Încet-încet, tatăl o făcuse astfel destul de nebună, destul de nemernică, pentru sărutările fiului. Dacă Maxime avea sîngele sărăcit al lui Saccard, ea se simţea produsul, fructul viermănos al acestor doi bărbaţi, mîrşăvia ce-o săpaseră între ei, şi în care se rostogoleau amîndoi.

Acum știa. Oamenii ăștia o despuiaseră. Saccard îi desfăcuse bluza, și Maxime trăsese fusta în jos. Apoi, amîndoi, tocmai îi smulseseră cămașa. Acum, era fără nici o zdreanță, cu cercuri de aur, ca o sclavă. Adineaori o priveau, fără să-i spună : „Ești goală". Fiul tremura ca un laș, înfiorîndu-se la gîndul de-a merge pînă la capătul crimei sale, refuza s-o urmeze în pasiunea ei. Tatăl, în loc s-o ucidă, îi furase banii ; bărbatul acesta pedepsea oamenii golindu-le buzunarele ; o semnătură cădea ca o rază de soare în brutalitatea furiei sale, și drept răzbunare lua semnătura. Apoi văzuse cum umerii lor se înfigeau în tenebre. Fără sînge pe covor, fără țipete, fără gemete. Erau niște lași. Ei o despuiaseră.

Și și-a spus că o singură dată ghicise viitorul, în ziua cînd, în fața umbrelor murmurînd din parcul Monceau, gîndul că soțul o va mînji, ducînd-o într-o zi la nebunie, îi înspăimîntase dorințele ce creșteau. Ah ! cum mai suferea bietul ei cap ! Ce bine simțea, în clipa asta, ipocrizia imaginației ce-o făcea să creadă că trăia într-o sferă preafericită de plăcere și de lipsă de justiție divine ! Trăise în rușine, și-și aflase pedeapsa în delăsarea întregului trup, în moartea întregii ființe care era în agonie. Plîngea că nu ascultase glasul copacilor.

Goliciunea ei o irita. A întors capul, uitîndu-se în jur. Cabinetul de toaletă păstra atmosfera greoaie de mosc, tăcerea caldă, în care frazele valsului ajungeau mereu, precum ultimele cercuri ce dispăreau pe-o suprafață de apă. Rîsul acela slăbit de voluptate îndepărtată trecea peste ea ca niște zeflemeli de nesuportat. Și-a astupat urechile ca să nu le mai audă. Atunci a văzut luxul cabinetului. A ridicat ochii spre cortul roz, pînă la coroana de argint ce-ți permitea să zărești un amoraș durduliu pregătindu-și săgeata ; s-a oprit la mobile, la marmura mesei de toaletă, plină de borcănașe și de ustensile pe care nu le mai recunoștea ; s-a dus la cadă, plină încă, unde apa dormea ; a împins cu piciorul materialele ce erau împrăștiate pe satinul alb al fotoliilor, costumul nimfei Ecou, jupoanele, ștergarele uitate. Și din toate lucrurile țîșneau voci de rușine : rochia nimfei Ecou îi vorbea despre jocul

ce-l acceptase, pentru originalitatea de-a se oferi lui Maxime în public ; cada exhala mireasma trupului ei, apa, în care se muiase, aducea, în încăpere, fierbinţeala ei de femeie bolnavă ; masa cu săpunurile şi uleiurile, mobilele, cu rotunjimi de pat, îi vorbeau brutal despre trupul ei, despre iubiri, despre toate murdăriile pe care voia să le uite. S-a întors în mijlocul cabinetului, cu faţa purpurie, nemaiştiind unde să fugă de parfumul de alcov, de luxul ce se decolta cu neruşinarea unei tîrfe, care expunea tot rozul acela. Încăperea era tot atît de goală ca şi ea ; cada roz, pielea roz a tapetelor, marmurile roz ale celor două mese se însufleţeau, se întindeau, se strîngeau, înconjurînd-o cu un asemenea desfrîu de voluptăţi vii, încît a închis ochii, plecînd fruntea, pierzîndu-se sub dantelele tavanului şi ale pereţilor ce o striveau.

Dar, în întuneric, a revăzut pata de carne a cabinetului de toaletă, şi a mai zărit şi blîndeţea gri a camerei de dormit, aurul salonaşului, verdele crud al serei, toate bogăţiile complice. Acolo picioarele ei dobîndiseră seva nefastă. N-ar fi dormit cu Maxime pe un pat mizerabil din fundul vreunei mansarde. Ar fi fost prea mîrşav. Mătasea făcuse crima ei cochetă. Şi visa să smulgă dantelele, să scuipe mătasea, să sfărîme patul cel mare cu lovituri de picior, să care tot luxul în vreun rîu din care ar ieşi uzat şi murdărit ca şi ea.

Cînd a deschis ochii din nou, s-a apropiat de oglindă, s-a privit iarăşi, cercetîndu-se de aproape. Era sfîrşită. S-a văzut moartă. Întreaga faţă îi arăta că pîrîitul cerebral se desăvîrşea. Maxime, acea ultimă pervertire a simţurilor, îşi desăvîrşise opera, epuizîndu-i trupul, rătăcindu-i mintea. Nu mai avea de savurat plăceri, nu mai avea speranţe de trezire. La gîndul ăsta, a ţîşnit în ea o furie sălbatică. Şi, într-o ultimă criză de dorinţă, a visat să-şi reia prada, să agonizeze în braţele lui Maxime şi să-l ducă cu ea. Louise nu putea să se mărite cu el ; Louise ştia bine că nu era al ei, deoarece îi văzuse sărutîndu-se pe buze. Atunci, şi-a aruncat pe umeri o haină de blană, ca să nu treacă prin bal goală de tot. A coborît.

În salonaş, s-a întîlnit faţă în faţă cu doamna Sidonie, care, ca să se bucure de dramă, se postase din nou pe peronul serei. Dar n-a mai ştiut ce să mai creadă, cînd Saccard s-a întors cu Maxime, şi a răspuns brutal la întrebările ei şoptite că visa, că nu era „absolut nimic". Apoi a ghicit adevărul. Faţa ei galbenă a devenit lividă, găsind lucrul într-adevăr tare. Şi, încet, a venit să-şi lipească urechea de uşă, sperînd s-o audă pe Renée plîngînd, sus. Cînd tînăra femeie a deschis uşa, aproape că a lovit-o pe cumnata ei.

— Dumneata mă spionezi ! i-a spus cu mînie.

Dar doamna Sidonie i-a răspuns cu un dispreţ grozav :

— Doar n-oi fi crezînd că mă ocup de murdăriile dumitale !

Ridicîndu-şi rochia de vrăjitoare, retrăgîndu-se cu o privire maiestuoasă :

— Draga mea, nu-i vina mea dacă ţi se întîmplă asemenea accidente... Dar nu-ţi port pică, înţelegi ? Şi află că ai fi găsit şi ai să găseşti încă în mine o a doua mamă. Te aştept pe la mine, cînd o să doreşti să vii.

Renée n-o asculta. A intrat în salonul cel mare, a trecut printr-o figură foarte complicată a cotilionului, fără să observe măcar uimirea ce-o stîrnea blana ei. În mijlocul încăperii, erau grupuri de doamne şi de cavaleri care se amestecau, agitînd banderole, şi vocea melodioasă a domnului de Saffré spunea :

— Haideţi, doamnelor, „Războiul din Mexic..." Trebuie ca doamnele care fac pe mărăcinii să-şi întindă fustele în cerc şi să rămînă pe jos... Acum, cavalerii se învîrt în jurul mărăcinilor... Apoi, cînd voi bate din palme, fiecare din ei o să valseze cu mărăcinişul său.

A bătut din palme. Alămurile au răsunat, valsul a desfăşurat încă o dată perechile în jurul salonului. Figura n-a prea avut succes. Două doamne rămăseseră pe covor, încurcate în fustele lor. Doamna Daste a declarat că în „Războiul din Mexic" o distra numai faptul că putea face „o brînză" cu rochia, ca la pension.

Renée, ajunsă în vestibul, i-a găsit pe Louise cu tatăl ei, pe care îi însoţea Saccard şi Maxime. Baronul Gou-

raud plecase. Doamna Sidonie se retrăgea împreună cu Mignon şi Charrier, pe cînd domnul Hupel de la Noue o conducea pe doamna Michelin, pe care soţul o urma discret. Prefectul folosise restul seratei ca să-i facă curte drăguţei brunete. O convinsese să petreacă o lună de vară în capitala judeţului său, „unde se vedeau antichităţi într-adevăr curioase".

Louise, care ronţăia pe ascuns nugatul vîrît în buzunar, a avut un acces de tuse, în clipa cînd ieşeau.

— Acoperă-te bine, i-a spus tatăl.

Şi Maxime s-a grăbit să strîngă mai tare şiretul glugii capei de bal. Ridica bărbia, lăsîndu-se înfofolită. Dar cînd a apărut doamna Saccard, domnul de Mareuil s-a întors, ca să-şi ia rămas bun. Au rămas cu toţii pe loc un moment, discutînd. Renée, voind să explice paloarea şi tremurul, a spus că i-a fost frig şi s-a dus sus să-şi pună blana pe umeri. Şi pîndea momentul în care ar putea vorbi încet cu Louise, care se uita la ea cu liniştea ei curioasă. Cum bărbaţii îşi mai strîngeau mîna, s-a aplecat şi a murmurat :

— Spune, dumneata n-o să te măriţi cu el ? Nu e posibil. Ştii bine...

Dar copila a întrerupt-o, înălţîndu-se, spunîndu-i la ureche :

— Oh ! fiţi liniştită, îl iau cu mine... Nu-i nimic, deoarece plecăm în Italia.

Şi zîmbea, cu zîmbetul ei şters de sfinx vicios. Renée a rămas bîlbîind. Nu înţelegea, şi-a închipuit că gheboasa îşi bătea joc de ea. Apoi, după ce familia Mareuil plecase, repetînd de mai multe ori : „Pe duminică !", s-a uitat la soţul ei, s-a uitat la Maxime, cu ochii înspăimîntaţi, şi, văzîndu-i liniştiţi, satisfăcuţi, şi-a ascuns faţa în mîini, a fugit, ascunzîndu-se în fundul serei.

Aleile erau pustii. Marile frunzişuri dormeau, şi, pe apa greoaie a havuzului, doi boboci de nufăr înfloreau încet. Renée ar fi vrut să plîngă ; dar căldura umedă. mireasma puternică pe care o recunoştea o gîtuia, sfîşiindu-i disperarea. Se uita la picioarele ei, la marginea havuzului, pe locul acela de nisip galben, unde întindea

blana de urs, iarna trecută. Şi cînd a ridicat ochii, a văzut încă o figură a cotilionului, în fund de tot, prin cele două uşi rămase deschise.

Era un zgomot asurzitor, o îngrămădeală confuză în care n-a desluşit mai întîi decît fustele zburînd şi picioare negre tropăind şi învîrtindu-se. Vocea domnului de Saffré striga : „Schimbaţi doamnele ! Schimbaţi doamnele !“ Şi perechile treceau într-un praf galben fin ; fiecare cavaler, după ce făcuse trei sau patru ocoluri de vals, arunca partenera la braţul vecinului, care i-o arunca pe-a lui. Baroana de Meinhold, în costumul ei de smarald, cădea din mîinile contelui de Chibray în mîinile domnului Simpson ; acesta o prindea la întîmplare de-un umăr, în timp ce vîrfurile mănuşilor lui alunecau sub bluză. Contesa Vanska, roşie, făcînd să sune brelocurile de coral, ajungea, dintr-un salt, de pe pieptul domnului de Saffré pe cel al ducelui de Rozan, pe care-l îmbrăţişa, forţîndu-l să facă o piruetă timp de cinci măsuri, ca să se agaţe apoi de şoldul domnului de Simpson, care tocmai aruncase Smaraldul său conducătorului cotilionului. Şi doamna Teissière, doamna Daste, doamna de Lauwerens luceau ca nişte giuvaere vii, cu paloarea blondă a Topazului, albastrul duios al Turcoazei, albastrul arzător al Safirului, se lăsau în voia dansului o clipă, se cambrau sub mîna partenerului, apoi plecau din nou, ajungeau cu faţa sau cu spatele la o nouă îmbrăţişare, apoi, pe rînd, în braţele tuturor bărbaţilor aflaţi în salon. Totuşi, doamna d'Espanet, în faţa orchestrei, reuşise s-o prindă în trecere pe doamna Haffner şi valsa cu ea, fără să vrea să-i dea drumul. Aurul şi Argintul dansau împreună drăgăstos.

Atunci Renée a înţeles vîrtejul fustelor, tropăiala picioarelor. Aflîndu-se mai jos, vedea furia picioarelor, harababura cizmelor de lac şi a gleznelor albe. Uneori, i se părea că o adiere a vîntului avea să ridice rochiile. Umerii goi, braţele goale, părul gol, care zburau, se învîrtejeau, prinse, aruncate şi prinse din nou, în fundul galeriei, unde valsul orchestrei înnebunea, unde tapetele roşii se îngălbeneau sub ultimele fierbinţeli ale balului, i s-au părut a fi imaginea tumultuoasă a vieţii sale, a goliciunilor şi delăsărilor sale. Şi a simţit o durere atît de

mare, gîndindu-se că Maxime, ca s-o ia în braţe pe gheboasă, tocmai o aruncase acolo, chiar în locul unde se iubiseră, încît a visat să smulgă o tijă a tanghinului care-i atingea faţa, s-o roadă pînă la lemn. Dar era laşă, a rămas în faţa arbustului dîrdîind sub blana pe care o ţinea cu braţele, strîngînd-o tare, cu un mare gest de ruşine înspăimîntată.

CAPITOLUL VII

Peste trei luni, într-una din diminețile acelea triste de primăvară care fac să revină la Paris ziua mică și umezeala murdară a iernii, Aristide Saccard a coborît din trăsură, în Place du Château-d'Eau, și s-a îndreptat împreună cu alți patru domni spre demolările care deschideau viitorul boulevard du Prince-Eugène. Era o comisie de anchetă pe care juriul de despăgubiri o trimitea la fața locului pentru a evalua anumite imobile, ai căror proprietari nu ajunseseră la nici o înțelegere cu Orașul.

Saccard avea din nou norocul ce-l avusese pe rue de la Pépinière. Pentru ca numele soției sale să dispară cu totul, a închipuit mai întîi o vînzare a terenurilor și a café-concert-ului. Larsonneau a cedat totul unui presupus creditor. Pe actul de vînzare era colosala cifră de trei milioane. Cifra era așa de exorbitantă, încît comisia de la Primărie, atunci cînd agentul de expropriere, în numele proprietarului imaginar, a cerut prețul de cumpărare drept despăgubire, n-a vrut să acorde nici în ruptul capului mai mult decît două milioane cinci sute de mii de franci, în ciuda lucrului pe ascuns al domnului Michelin și pledoariilor domnului Toutin-Laroche și baronului Gouraud. Saccard se aștepta la eșecul ăsta ; a refuzat oferta, lăsînd dosarul să ajungă la juriu, din care făcea parte împreună cu domnul de Mareuil, printr-o întîmplare pe care probabil că o ajutase. Și astfel a fost însărcinat, împreună cu patru colegi de-ai săi, să facă o anchetă pe propriile sale terenuri.

Domnul de Mareuil îl însoțea. Din ceilalți trei membri, făceau parte un medic care fuma o havană, fără a se

sinchisi cîtuşi de puţin de molozurile peste care trecea, şi doi industriaşi, din care unul, fabricant de instrumente de chirurgie, fusese înainte tocilar ambulant.

Drumul pe care porniseră domnii era îngrozitor. Plouase toată noaptea. Pămîntul muiat devenise un fluviu de noroi, între casele prăbuşite, pe drumul acela trasat chiar pe pămînturile moi, în care cotiugele de cărat intrau pînă la butucii roţilor. De amîndouă părţile, bucăţi de pereţi, crăpaţi cu tîrnăcopul, stăteau în picioare; înalte clădiri spintecate, arătîndu-şi măruntaiele livide, îşi deschideau în văzduh casa scării goală, încăperile ce se căscau, suspendate, asemenea unor sertare sfărîmate ale vreunei mobile urîte. Nimic nu era mai jalnic decît tapetele încăperilor, pătrate galbene sau albastre ce zburau în zdrenţe, indicînd, la etajul cinci sau şase, pînă sub acoperişuri, nişte încăperi mizerabile, nişte găuri înguste, unde încăpuse poate întreaga viaţă a unui om. Pe zidurile dezgolite, panglicile hornurilor urcau alături, cu coturi bruşte, de-un negru lugubru. O sfîrlează uitată scîrţîia pe marginea unui acoperiş, în timp ce jgheaburile desprinse pe jumătate spînzurau ca nişte zdrenţe. Drumul se tot înfunda în mijlocul ruinelor, asemenea unei spărturi făcută de-un tun ; şoseaua, abia schiţată, plină de dărîmături, avea movile de pămînt, bălţi adînci cu apă, se întindea sub cerul spălăcit, în sinistra gălbejeală a prafului de moloz ce cădea, şi parcă tivită de panglicile de doliu alcătuite de dîrele negre ale hornurilor.

Domnii, cu cizmele bine lustruite, cu redingotele şi jobenele lor, aduceau o notă ciudată în peisajul gloduros, de-un galben murdar, pe care nu treceau decît muncitori livizi, cai plini de glod pînă la şira spinării, căruţe al căror lemn nu se vedea de sub jegul de praf. Mergeau unul după altul, sărind din piatră în piatră, evitînd băltoacele de glod ce se scurgeau, uneori intrînd în ele pînă la glezne şi înjurînd atunci cînd îşi scuturau picioarele. Saccard spusese să meargă prin rue de Charonne, evitînd astfel pămînturile desfundate ; dar, din păcate, trebuiau să vadă mai multe imobile de-a lungul bulevardului ; aţîţaţi de curiozitate, se hotărîseră să treacă chiar prin mijlocul lucrărilor care îi interesau, de altfel, foarte mult. Unii se opreau menţinîndu-şi echilibrul pe vreun moloz alunecat

într-o rîpă, ridicau capul, chemîndu-se ca să-şi arate o podea căscată, un burlan rămas în vînt, o grindă căzută pe acoperişul vecin. Li se părea foarte nostim colţul ăsta de oraş distrus, cînd ieşeai de pe rue du Temple.

— E într-adevăr curios, spunea domnul de Mareuil. Uitaţi, domnule Saccard, priviţi bucătăria aceea, colo sus ; a rămas în ea o tigaie veche ce spînzură peste plită... O văd perfect.

Dar medicul, cu havana în dinţi, se înfipsese în faţa unei case demolate, la care nu mai rămăseseră decît încăperile de la parter, pline de molozurile celorlalte etaje. Numai un singur zid mai rămăsese în picioare din grămada de dărîmături ; pentru a-l răsturna dintr-odată, fusese înconjurat cu o frînghie de care trăgeau vreo treizeci de muncitori.

— N-o să reuşească, a murmurat medicul. Trag prea spre stînga.

Ceilalţi patru se întorseseră, ca să vadă cum cade peretele. Şi toţi cinci, cu ochii aţintiţi, cu respiraţia tăiată, aşteptau prăbuşirea cu o fremătare de plăcere. Dînd drumul, apoi încordîndu-se brusc, muncitorii ţipau : „Hei ! rup !"

— N-o să reuşească, repeta medicul.

Apoi, după cîteva secunde de nelinişte :

— Se mişcă, se mişcă, a spus vesel unul din industriaşi.

Şi cînd peretele a cedat în sfîrşit, prăbuşindu-se cu un vacarm înspăimîntător, ridicînd un nor de ipsos, domnii s-au uitat unul la altul zîmbind. Erau încîntaţi. Redingotele li s-au acoperit de-o pulbere fină, care le-a albit braţele şi umerii.

Acum, vorbeau despre muncitori, pornindu-se să meargă din nou cu prudenţă printre băltoace. Nu prea erau mulţi buni printre ei. Toţi erau nişte leneşi, nişte risipitori şi încăpăţînaţi pe deasupra, visînd numai să-i ruineze pe patroni. Domnul de Mareuil, care de un minut se uita la doi nenorociţi cocoţaţi în colţul unui acoperiş, atacînd un zid cu tîrnăcopul, a lansat ideea că oamenii aceia aveau totuşi un mare curaj. Ceilalţi s-au oprit din nou, îndreptîndu-şi ochii spre muncitorii care stăteau în echilibru, aplecaţi, lovind din răsputeri ; împingeau pietrele cu piciorul şi se uitau liniştiţi cum se striveau jos ; dacă

tîrnăcopul ar fi nimerit în gol, s-ar fi prăbuşit din pricina avîntului braţelor lor.

— Aş ! sînt obişnuiţi, a spus medicul ducîndu-şi din nou havana la buze. Sînt nişte brute.

Ajunseseră, totuşi, la unul din imobilele pe care trebuiau să le vadă. Şi-au rasolit treaba într-un sfert de oră, reluîndu-şi plimbarea. Încet-încet, se obişnuiseră cu noroiul ! Călcau prin bălţi, renunţaseră la ideea de a-şi mai cruţa cizmele. Cum depăşiseră strada Ménilmontant, unul din industriaşi, fostul tocilar, începuse să fie neliniştit. Cerceta ruinele din jurul său, nu mai recunoştea cartierul. Spunea că locuise pe-acolo, cu vreo treizeci de ani în urmă, cînd sosise la Paris, şi că i-ar face mare plăcere să regăsească locul. Scormonea cu privirea, cînd, văzînd o casă pe care tîrnăcopul muncitorilor care demolau o şi tăiaseră în două, s-a oprit deodată în mijlocul drumului. A cercetat poarta, ferestrele. Apoi, arătînd cu degetul un colţ demolat, sus de tot :

— Iat-o, a exclamat, o recunosc.

— Ce anume ? a întrebat medicul.

— Camera mea, zău ! Asta-i !

Era o cameră mică la etajul cinci care înainte dădea spre o curte. Din cauza unui zid prăvălit se vedea goală de tot, stricată deja într-o parte, cu tapetul imprimat cu frunze mari galbene, din care o mare bucată ruptă tremura în vînt. Se vedea încă, în stînga, scobitura unui dulap, tapetat cu hîrtie albastră. Şi, alături, se afla gaura unei sobe, unde era o bucată de burlan.

Pe fostul muncitor l-a cuprins emoţia.

— Am petrecut în ea cinci ani, a murmurat. Nu-mi mergea prea bine pe vremea aceea, dar, mi-era indiferent, fiindcă eram tînăr... Vedeţi dulapul ; acolo am economisit trei sute de franci, bănuţ cu bănuţ. Şi gaura sobei, mi-aduc aminte de ziua cînd am făcut-o. Camera nu avea sobă, şi era un frig de crăpau pietrele, cu atît mai mult cu cît adesea eram singur.

— Lăsaţi, l-a întrerupt medicul glumind, nu vă cerem să vă spovediţi. Aţi făcut aceleaşi pozne ca şi ceilalţi.

— E-adevărat, a continuat naiv omul acela cumsecade. Mi-aduc încă aminte de-o femeie care călca rufe la casa

din faţă... Vedeţi, patul era la dreapta, lîngă fereastră... Ah ! biata mea cameră, cum mi-au mai aranjat-o !

Era într-adevăr foarte trist.

— Ei, hai, a spus Saccard, nu-i rău deloc că se strică maghernițele astea. În locul lor se vor face case din pietre de construcție. Oare dumneavoastră ați mai locui într-o asemenea cocioabă ? Cînd ați putea foarte bine să locuiți pe bulevardul cel nou ?

— Așa-i, a răspuns din nou fabricantul care părea să se fi consolat.

Comisia de anchetă s-a mai oprit la două imobile. Medicul rămînea la ușă, fumînd, uitîndu-se la cer. Cînd au ajuns pe rue des Amandiers, casele au fost din ce în ce mai rare, nu mai treceau decît prin niște terenuri mari împrejmuite, pe maidane, pe unde mai rămăseseră niște magherniţe pe jumătate prăbușite. Pe Saccard părea să-l fi înveselit plimbarea asta printre ruine. Tocmai își amintise de cina lui de odinioară împreună cu prima lui soţie, pe colinele Montmartre, și-și aducea foarte bine aminte că indicase, tăind cu mîna, acea tăietură ce sfîrteca Parisul de la Place du Château-d'Eau pînă la Barrière du Trone. Realizarea acestei precizări îndepărtate îl încînta. Urmărea tăietura cu niște bucurii secrete de autor, ca și cînd primele lovituri de tîrnăcop le-ar fi făcut cu degetele lui de fier. Și sărea peste băltoace, gîndindu-se că-l așteptau trei milioane sub niște dărîmături, la capătul acestui fluviu de noroi gras.

Totuși, domnilor li se părea că se află la țară. Calea trecea prin mijlocul grădinilor, cărora le doborîseră gardurile împrejmuitoare. Erau mari boschete de liliac înmugurit. Vegetalele erau de un verde proaspăt foarte delicat. Fiecare grădină se adîncea, ca un colț retras tapetat cu frunzișul copacilor, cu un havuz îngust, o cascadă în miniatură, cu bucăți de ziduri pe care erau pictate în *trompe-l'œil* umbrare în racursiu, fonduri albăstrui de peisaj. Locuințele risipite, și ascunse cu discreție, semănau cu niște pavilioane italiene, cu niște temple grecești ; și mușchii rodeau picioarele coloanelor de ipsos, pe cînd ierburile nebune crăpaseră pietrele de calcar ale frontoanelor.

— Astea sînt căsuțele, a spus medicul, făcînd cu ochiul.

Dar cum a văzut că domnii nu înţelegeau, le-a explicat că marchizii, sub Ludovic al XV-lea, aveau nişte refugii pentru petrecerile lor cu doamne. Aşa era moda. Şi a continuat :

— Li se spunea căsuţe. Era plin cartierul de ele. Se petreceau acolo nişte lucruri grozave !

Comisia de anchetă devenise foarte atentă. Celor doi industriaşi le luceau ochii, zîmbeau, privind cu mare interes grădinile, pavilioanele, la care nu prea se uitaseră înainte de explicaţia colegului lor. O grotă i-a reţinut multă vreme. Dar cînd a spus medicul, văzînd o locuinţă în care şi intrase tîrnăcopul, că el recunoştea căsuţa contelui de Savigny, foarte cunoscută datorită orgiilor acestui gentilom, toată comisia a părăsit bulevardul ca să viziteze ruina. S-au urcat pe dărîmături, au intrat pe fereastră în încăperile de la parter ; şi, cum muncitorii se aflau la masă, au putut să zăbovească acolo în voie. Au rămas o jumătate de oră bună, cercetînd rozacele de pe tavane, picturile de deasupra uşilor, mulurile chinuite ale stucaturilor îngălbenite de vreme. Medicul reconstituia locuinţa.

— Vedeţi dumneavoastră, spunea, încăperea asta trebuie să fie sala ospeţelor. Acolo, în peretele scobit, era cu siguranţă un divan imens. Şi, uitaţi, sînt sigur că deasupra divanului se afla o oglindă... uitaţi cîrligele oglinzii... Oh ! erau nişte ştrengari care ştiau să se bucure grozav de viaţă !

N-ar fi plecat de lîngă pietrele acelea vechi ce le aţîţau curiozitatea, dacă Aristide Saccard, cuprins de nerăbdare, nu le-ar fi spus rîzînd :

— Căutaţi zadarnic, doamnele nu mai sînt aici... Haidem la treburile noastre.

Dar, înainte de-a pleca, medicul s-a urcat pe-un şemineu, ca să desprindă în chip delicat, cu o lovitură de tîrnăcop, un căpşor de amoraş pictat, pe care l-a pus în buzunarul redingotei.

Au ajuns în sfîrşit la capătul plimbării lor. Fostele terenuri ale doamnei Aubertot erau foarte vaste ; café-concert-ul şi grădina nu ocupau decît jumătate ; pe restul erau presărate cîteva case lipsite de importanţă. Bulevardul cel nou înconjura marele paralelogram ca o

eşarfă, ceea ce liniştise una din spaimele lui Saccard ; multă vreme îşi închipuise că numai café-concert-ul ar fi ştirbit. Aşa că Larsonneau avea ordin să vorbească foarte tare, terenurile de la margine de plusvaloare trebuind să fie cel puţin de cinci ori valoarea. El şi ameninţase oraşul că se va folosi de un decret recent ce-i autoriza pe proprietari să nu dea decît pămîntul necesar lucrărilor publice.

Domnii au fost primiţi de agentul de expropriere. I-a plimbat prin grădină, obligîndu-i să viziteze café-concert-ul, le-a arătat un dosar enorm. Dar cei doi industriaşi coborîseră, însoţiţi de medic, punîndu-i încă întrebări referitoare la căsuţa contelui de Savigny, cu care-şi umpluseră imaginaţia. Îl ascultau cu gura căscată, proţăpiţi toţi trei lîngă un şir de butoaie. Şi le vorbea despre doamna de Pompadour, povestindu-le despre iubirile lui Ludovic al XV-lea, în timp ce domnii de Mareuil şi Saccard continuau să facă ancheta singuri.

— S-a făcut şi asta, a spus cel din urmă întorcîndu-se în grădină. Domnilor, dacă permiteţi, îmi voi asuma sarcina să redactez raportul.

Fabricantul de instrumente chirurgicale nici n-a auzit măcar. Se afla în plină Regenţă.

— Ce vremuri ciudate, oricum ! a murmurat.

Apoi au găsit o birjă, pe rue de Charonne, şi au plecat plini de glod pînă la genunchi, mulţumiţi de plimbare ca de-o excursie la ţară. În birjă, au schimbat subiectul discuţiei, vorbind despre politică, spunînd că împăratul făcea lucruri măreţe. Niciodată nu se mai văzuse ceva asemănător cu ceea ce tocmai văzuseră. Strada asta mare dreaptă de tot avea să fie splendidă după ce se vor construi casele.

Saccard a fost cel care a întocmit raportul, şi juriul a acordat trei milioane. Speculantul se afla la mare strîmtoare, n-ar mai fi putut aştepta încă o lună. Banii îi salvau de la ruină, şi chiar, într-un fel, de Curtea cu juri. A dat cinci sute de mii de franci din milionul ce-l datora tapiţerului şi antreprenorului, pentru casa boierească din parcul Monceau. A astupat şi alte găuri, s-a lansat în societăţi noi, asurzind Parisul cu zgomotul acestor scuzi adevăraţi pe care-i arunca cu lopata pe policioarele casei

lui de fier. Fluviul de aur avea în sfîrşit izvoare. Dar asta nu era încă o avere solidă, zăgăzuită, curgînd dintr-o ţîşnire egală şi continuă. Saccard, salvat de la o criză, se considera nevoiaş cu firimiturile celor trei milioane, spunea naiv că era încă prea sărac, că nu se putea opri. Şi, curînd, pămîntul i s-a surpat din nou sub picioare.

Larsonneau se comportase atît de bine în afacerea de la Charonne, încît Saccard, după oarecare şovăială, a fost atît de cinstit că i-a dat cei zece la sută şi mita de treizeci de mii de franci. Atunci agentul de expropriere şi-a deschis o bancă. Cînd complicele său îl acuza, cu vocea ursuză, că e mai bogat ca el, fudulul cu mănuşi galbene răspundea rîzînd :

— Vedeţi, scumpe maestre, vă pricepeţi grozav să faceţi să plouă cu monede de cinci franci, dar nu ştiţi să le adunaţi.

Doamna Sidonie a profitat de lovitura fratelui său ca să împrumute de la el zece mii de franci, cu care s-a dus să stea două luni la Londra. S-a întors fără nici un ban. Nu s-a ştiut niciodată unde dispăruseră cei zece mii de franci.

— Păi, asta costă, răspundea cînd i se puneau întrebări. Am scotocit toate bibliotecile. Aveam trei secretari pentru cercetările mele.

Şi cînd o întrebau dacă avea în sfîrşit date sigure asupra celor trei miliarde, zîmbea mai întîi misterioasă, apoi răspundea în cele din urmă :

— Sînteţi cu toţii neîncrezători... N-am găsit nimic, dar nu face nimic. O să vedeţi, o să vedeţi într-o zi.

Totuşi nu-şi pierduse chiar vremea de pomană în Anglia. Fratele ei ministrul a profitat de călătoria acesteia ca să-i dea o misiune delicată. La întoarcere, a obţinut comenzi mari din partea ministerului. A fost o nouă întruchipare. Avea convenţii cu guvernul, se ocupa de toate furniturile ce se puteau închipui. Îi vindea alimente şi arme pentru armate, mobile, pentru prefecturi şi administraţiile publice, lemne de foc pentru birouri şi muzee. Banii ce-i cîştiga n-au putut s-o determine să-şi schimbe eternele rochii negre, şi faţa ei a rămas galbenă şi suferindă. Atunci Saccard s-a gîndit că într-adevăr pe ea o văzuse ieşind odinioară pe furiş de la fratele

său Eugène. Probabil că întreţinuse tot timpul relaţii secrete cu el, pentru nişte treburi pe care nimeni pe lume nu le cunoştea.

În mijlocul acestor interese, acestor dorinţi arzătoare ce nu puteau fi satisfăcute, Renée se sfîrşea. Mătuşa Elisabeth murise ; sora ei, căsătorită, plecase din casa boierească a familiei Béraud, unde numai tatăl rămăsese în picioare, în obscuritatea austeră a marilor încăperi. A tocat moştenirea mătuşii într-un singur sezon. Acum, juca. Găsise un salon unde doamnele jucau pînă la ora trei dimineaţa, pierzînd sute de mii de franci pe noapte. Probabil că încercase să bea ; dar n-a reuşit, avea nişte greţuri peste care nu putea trece. De cînd rămăsese singură, în valul monden ce-o căra, se delăsa tot mai mult, neştiind cum să-şi mai treacă vremea. A încercat de toate. Şi nimic n-o mai mişca, în plictiseala aceea imensă ce-o zdrobea. Îmbătrînise, avea cearcăne vinete la ochi, nasul i se subţiase, iar uneori pe buze îi apărea expresia unor rîsete fără motiv. Era prăbuşirea unei femei.

După ce Maxime s-a căsătorit cu Louise, şi tinerii au plecat în Italia, nu i-a mai păsat de amantul ei, părea să-l fi uitat de tot. Şi cînd, după şase luni, Maxime s-a întors singur, căci pe „gheboasa“ o înmormîntase în cimitirul unui orăşel din Lombardia, şi-a manifestat ura faţă de el. Amintindu-şi de *Fedra,* a revăzut desigur dragostea aceea otrăvită în care auzise hohotele actriţei Ristori. Atunci, ca să nu-l mai vadă pe tînăr în casă la ea, ca să sape pe vecie o prăpastie de ruşine între tată şi fiu, l-a constrîns pe soţul ei să afle incestul, povestindu-i că, în ziua cînd a surprins-o cu Maxime, acesta o urmărea de multă vreme, încercînd s-o forţeze. Saccard a fost îngrozitor de supărat de insistenţa cu care dorea să-i deschidă ochii. A fost nevoit să se supere pe fiul său şi să nu-l mai vadă. Tînărul văduv, îmbogăţit cu zestrea soţiei, s-a dus să trăiască ca un holtei într-o căsuţă boierească de pe avenue de l'Impératrice. Renunţase la Consiliul de Stat, ţinea cai de curse. Aceasta a fost una din ultimele satisfacţii ale lui Renée. S-a răzbunat, aruncînd în faţa celor doi bărbaţi mîrşăvia ce-o sădiseră în ea, spunîndu-şi că de acum încolo n-o să-i mai vadă cum îşi bat joc de ea, braţ la braţ, ca doi prieteni.

Nemaiavînd față de cine să-și manifeste afecțiunea, a venit momentul cînd lui Renée nu-i mai rămăsese decît camerista la care ținea. Încet-încet începuse s-o iubească pe Céleste ca o mamă. Poate că fata, fiind singura ce-i mai rămăsese din dragostea față de Maxime, îi amintea de ceasurile de plăcere dispărute pe vecie. Sau poate că era numai emoționată de credința acelei slujnice, a acelei inimi cumsecade căreia nimic nu părea să-i fi tulburat liniștita solicitudine. Îi mulțumea, în adîncul remușcărilor, că asistase la rușinea ei, fără s-o părăsească din cauza silei ; își închipuia devotamentul, o viață întreagă de renunțare, ca să ajungă să înțeleagă calmul cameristei, mîinile înghețate, grijile respectuoase și liniștite. Și era cu atît mai fericită de devotamentul ei, cu cît știa că e cinstită și econoamă, fără iubit și fără vicii.

Uneori, în ceasurile de tristețe, îi spunea :

— Lasă, fata mea, că tu o să-mi închizi ochii.

Céleste nu răspundea, zîmbind ciudat. Într-o dimineață, i-a spus liniștit că pleca, că se întorcea acasă la ea. Renée a rămas tremurînd, ca și cînd i s-ar fi întîmplat o mare nenorocire. A protestat, punîndu-i întrebări. De ce o părăsea cînd se înțelegeau așa de bine ? S-a oferit chiar să-i dea salariul dublu.

Dar la toate vorbele astea bune, camerista făcea un gest negativ, în mod calm și încăpățînat.

— Vedeți, doamnă, chiar dacă mi-ați da tot aurul din lume, n-aș mai rămîne nici o săptămînă, a spus în cele din urmă. Haideți, nu mă cunoașteți ! Sînt la dumneavoastră de opt ani de zile, nu-i așa ?... Ei bine, încă din prima zi, mi-am zis : „De cum voi strînge cinci mii de franci, o să mă întorc acasă ; o să cumpăr casa de la Lagache, și-o să trăiesc foarte fericită..." E o făgăduială ce mi-am făcut-o, înțelegeți ? Și de ieri, de cînd mi-ați plătit luna, am cei cinci mii de franci.

Renée a înghețat. O vedea pe Céleste trecînd în spatele ei și al lui Maxime cînd se sărutau, și o vedea cu indiferența ei, cu detașarea ei perfectă, gîndindu-se la cei cinci mii de franci. Totuși, iar a încercat s-o rețină, înspăimîntată de golul în care avea să trăiască, visînd să păstreze cu orice preț lîngă ea vita asta încăpățînată pe care o

crezuse devotată, şi care nu era decît egoistă. Céleste zîmbea, dînd mereu din cap, murmurînd :

— Nu, nu, nu se poate. Chiar şi pe mama aş refuza-o... O să cumpăr două vaci. Poate c-o să mă ocup de-un mic negoţ de mercerie... E foarte drăguţ pe la noi. Ah ! cît despre asta, aş vrea mult să veniţi să mă vedeţi. E aproape de Caen. O să vă las adresa.

Atunci Renée n-a mai insistat. A plîns cu lacrimi fierbinţi cînd a rămas singură. A doua zi, dintr-un capriciu de bolnavă, a vrut s-o conducă pe Céleste la Gare de l'Ouest cu propria ei trăsură. I-a dat un pled de voiaj, i-a dăruit un obiect de argint, a fost amabilă ca o mamă a cărei fiică pleacă într-o călătorie lungă şi grea. În trăsură se uita la ea cu ochii umezi. Céleste vorbea, spunînd cît era de mulţumită că pleacă. Apoi, prinzînd curaj, şi-a descărcat inima, dîndu-i sfaturi stăpînei sale.

— Eu, doamnă, n-aş fi înţeles viaţa ca dumneavoastră. Mi-am zis de multe ori, cînd vă găseam cu domnul Maxime : „Cum se poate să fii aşa de proastă cu bărbaţii ?“ Asta se termină totdeauna rău... Ei bine ! eu n-am avut niciodată încredere !

Rîdea, lăsîndu-se pe spate în colţul trăsurii.

— Scuzii mei s-ar fi prăpădit ! a continuat, şi azi, mi-aş fi stricat ochii plîngînd. Aşa că, de cum vedeam vreun bărbat, luam mătura de coadă... N-am îndrăznit niciodată să vă spun asta. De altfel, nici nu mă privea. Eraţi foarte liberă, şi eu n-aveam decît să-mi cîştig banii în mod cinstit.

La gară, Renée a vrut să plătească ea şi a cumpărat un bilet pentru clasa întîi. Cum ajunseseră devreme, a reţinut-o, strîngîndu-i mîinile, repetînd :

— Şi să fii atentă, să ai grijă de dumneata, buna mea Céleste.

Aceasta se lăsa mîngîiată. Cu chipul proaspăt şi zîmbitor, era fericită, sub privirea înecată în lacrimi a stăpînei sale. Renée a mai vorbit despre trecut. Şi, deodată, cealaltă a exclamat :

— Era să uit : nu v-am spus povestea lui Baptiste, valetul domnului... N-or fi vrut să vă spună...

Tînăra femeie a mărturisit că într-adevăr nu ştia nimic.

— Ei bine, vă amintiţi de aerul său demn, de privirile sale dispreţuitoare, chiar dumneavoastră mi-aţi vorbit de ele... Toate astea nu erau decît o comedie... Nu-i plăceau femeile, nu venea niciodată în oficiu cînd ne aflam noi acolo ; şi pretindea chiar, acum pot să vă spun, că era dezgustător în salon, din pricina rochiilor decoltate. Cred şi eu, dacă nu-i plăceau femeile !

Şi s-a plecat la urechea lui Renée ; a făcut-o să roşească, ea rămînînd de-o placiditate cinstită.

— Cînd rîndaşul cel nou, a continuat, i-a povestit totul domnului, domnul a preferat să-l alunge pe Baptiste decît să-l dea pe mîna justiţiei. Se pare că lucrurile astea urîte se petreceau de mulţi ani în grajduri... Şi cînd te gîndeşti că prăjina aceea părea să iubească caii ! Îi iubea pe rîndaşi...

Semnalul a întrerupt-o. Şi-a luat în grabă cele opt sau zece pachete de care n-a vrut să se despartă. S-a lăsat îmbrăţişată. Apoi a plecat, fără să se mai întoarcă.

Renée a rămas în gară pînă cînd a fluierat locomotiva. Şi, după ce trenul a plecat, disperată, n-a mai ştiut ce să facă ; parcă zilele se întindeau goale în faţa ei precum marea sală, în care rămăsese singură. S-a urcat din nou în trăsură, spunîndu-i vizitiului să se întoarcă acasă. Dar, pe drum, s-a răzgîndit ; i-a fost teamă de camera ei, de plictisul de-acolo ; nu se simţea în stare nici măcar să se întoarcă ca să-şi schimbe rochia, pentru obişnuita plimbare în jurul lacului. Avea mare nevoie de soare, de lume.

I-a dat ordin vizitiului să meargă în Bois de Boulogne.

Era ora patru. Bois de Boulogne se trezea din căldura greoaie a după-amiezii. De-a lungul acelei Avenue de l'Impératrice zburau nişte dîre de colb, şi, în depărtare, se vedeau întinderile de verdeaţă, mărginite de colinele din Saint-Cloud şi din Suresnes, încununate de cenuşiul fortului Mont-Valérien. Soarele curgea din înaltul zării, umplînd de-o pulbere de aur găoacele din frunzişuri, aprindea crengile înalte, preschimbînd oceanul de frunze într-un ocean de lumină. Dar, dincolo de fortificaţii, acea alee din Bois de Boulogne ce duce la lac o udaseră nu de mult ; trăsurile mergeau pe pămînul cafeniu, ca pe lîna unei mochete, într-o răcoreală, în mireasma de pămînt

ud care se simţea. De ambele părţi, copăceii crîngurilor se înfigeau în mărăcinişurile joase, mulţimea tulpinelor fragede pierzîndu-se în semiîntunericul verzuliu, găurit ici-colo de luminişurile poieniţelor galbene ; şi, pe măsură ce te apropiai de lac, erau tot mai numeroase scaunele de pe trotuar, iar familiile ce şedeau pe ele priveau, cu faţa liniştită şi tăcută, nesfîrşita defilare a roţilor. Apoi, ajungînd la răscruce, în faţa lacului, era ceva orbitor ; soarele pieziş prefăcea rotunjimea apei într-o mare oglindă de argint poleită, reflectînd faţa strălucitoare a astrului. Ochii se mijeau, nu se mai distingea, în stînga, aproape de mal, decît pata întunecată a bărcii de plimbare. Umbrelele trăsurilor se aplecau, într-o mişcare lină şi uniformă, spre splendoarea asta, şi nu se ridicau din nou decît pe alee, lîngă apă, care, de pe malul înalt, dobîndea atunci negreli de metal brăzdat de nişte dungi aurii. Pe dreapta, pîlcurile de conifere îşi înşirau coloanele, tulpini plăpînde şi drepte, cărora flăcările cerului le înroşeau violetul deschis ; în stînga, se întindeau peluzele înecate de lumină, asemenea unor cîmpii de smaralde, pînă la îndepărtata horbotă a porţii de la Muette. Şi, pe măsură ce te apropiai de cascadă, pe cînd, de-o parte, dădeai din nou de semiîntunericul crîngurilor, insulele, de peste lac, se conturau în văzduhul albastru, cu petele de soare ale malurilor, cu umbrele puternice ale brazilor, la poalele cărora acel Chalet părea o jucărie de copil pierdută în colţul vreunei păduri virgine. Întregul Bois de Boulogne fremăta şi rîdea în soare.

În ziua aceea splendidă, lui Renée i-a fost ruşine de trăsura ei, de costumul de mătase cafenie. S-a cufundat mai comod, cu ferestrele deschise, privind şiroirea luminii pe apă şi pe verdeaţă. La cotitura aleilor, a zărit şirul roţilor ce se învîrteau ca nişte stele de aur, într-o dîră de licăriri orbitoare. Panourile lăcuite, fulgerele pieselor de alamă şi de oţel, culorile vii ale toaletelor mergeau în trapul regulat al cailor, făcînd, în fundul acelui Bois de Boulogne, o bară lată, mişcătoare, ca o rază căzută din cer, lungindu-se şi urmărind curbele şoselei. Şi, în raza aceea, tînăra femeie, clipind din ochi, distingea uneori cocul blond al vreunei femei, spatele negru al vreunui

lacheu, coama albă a vreunui cal. Rotunjimile moarte ale umbrelor sclipeau ca nişte luni de metal.

Atunci, în fața puternicei lumini, în fața întinderilor de soare, s-a gîndit la cenușa fină a amurgului pe care-l văzuse lăsîndu-se într-o seară pe frunzișurile îngălbenite. Era cu Maxime. Era în perioada cînd simțea trezindu-se în ea dorința pentru copilul acela. Şi revedea peluzele muiate de atmosfera serii, crîngurile întunecate, aleile pustii. Şirul de trăsuri şi trapul cailor răsunau ca veselii de fanfară. Apoi şi-a adus aminte de toate plimbările în Bois de Boulogne. Trăise acolo, Maxime crescuse acolo, lîngă ea, pe perna trăsurii sale. Era grădina lor. Îi surprinsese ploaia, soarele îi aducea înapoi, noaptea nu-i alunga totdeauna de-acolo. Se plimbau cînd era frumos dar şi cînd era frig, savurînd aici plictiselile şi bucuriile vieții lor. În golul ce-l simțea în ființa ei, în melancolia plecării lui Céleste, amintirile astea îi provocau o bucurie amară. Inima îi spunea : Nu va mai fi niciodată, niciodată! Şi a rămas de gheață, cînd a evocat peisajul de iarnă, lacul încremenit şi întunecat, pe care patinaseră ; cerul era ca funinginea, zăpada împodobea copacii cu dantele albe, vîntul le zvîrlea în ochi şi pe buze un nisip fin.

Cu toate acestea, în stînga, pe aleea rezervată călăreților, îl recunoscuse pe ducele de Rozan, pe domnul de Mussy şi pe domnul de Saffré. Larsonneau o ucisese pe mama ducelui, prezentîndu-i, la scadență, polițele în valoare de o sută cincizeci de mii de franci semnate de fiul ei, şi ducele mînca a doua jumătate de milion cu Blanche Muller după ce lăsase primele cinci sute de mii de franci în mîinile lui Laure d'Aurigny. Domnul de Mussy, care trecuse de la Ambasada Angliei la Ambasada Italiei, era din nou curtenitor ; conducea cotilionul cu grații noi. Iar domnul de Saffré a rămas scepticul şi băiatul de viață cel mai amabil din lume. Renée l-a văzut cum îşi îndrepta calul spre portiera contesei Vanska, de care se spunea că-i îndrăgostit nebuneşte, din ziua cînd o văzuse în Coral la familia Saccard.

De altfel, toate doamnele se aflau acolo : ducesa de Sternich, în eterna ei trăsură pe opt arcuri ; doamna de Lauwerens, avînd în fața ei pe baroana de Meinhold şi

pe micuţa doamnă Daste, într-o caleaşcă mare ; doamna Teissière şi doamna de Guende, într-o mare trăsură descoperită. În mijlocul acelor doamne, Sylvia şi Laure d'Aurigny se arătau pe pernele unei caleşti minunate. Chiar doamna Michelin a trecut în fundul unui cupeu ; drăguţa brunetă se dusese să viziteze capitala judeţului domnului Hupel de la Noue ; şi, la întoarcere, a fost văzută în Bois de Boulogne în acest cupeu, la care spera să adauge în curînd o trăsură descoperită. Renée le-a zărit şi pe marchiza d'Espanet şi pe Suzanne Haffner, nedespărţitele, ascunse sub umbrelele lor, rîzînd duios, uitîndu-se una în ochii celeilalte, întinse alături.

Apoi treceau domnii : de Chibray, în trăsură cu patru cai ; domnul Simpson, în docar ; seniorii Mignon şi Charrier, mai aprigi la treabă, în pofida visului de-a se retrage în curînd, într-un cupeu pe care-l lăsau într-un colţ al aleilor, ca să meargă puţin pe jos ; domnul de Mareuil, purtînd încă doliu după fiica lui, cerşind saluturile pentru prima lui întrerupere făcută în ajun la Corpul legislativ, plimbîndu-şi importanţa politică în trăsura domnului Toutin-Laroche, care salvase încă o dată Creditul viticol, după ce ajunsese aproape de faliment, şi pe care Senatul îl slăbise, făcîndu-l şi mai considerabil.

Şi, pentru a încheia defilarea, ca o ultimă măreţie, baronul Gouraud se lăsa greoi la soare, pe cele două rînduri de perne ce i se puneau în trăsură. Renée a avut o surpriză, o silă, recunoscîndu-l pe Baptiste alături de vizitiu, cu faţa albă şi înfăţişarea solemnă. Marele lacheu intrase în serviciul baronului.

Crîngurile alergau mereu, apa lacului se iriza sub razele mai piezişe, şirul trăsurilor îşi lungea licăririle jucăuşe. Şi tînăra femeie, prinsă şi dusă în bucuria aceea, avea vaga conştiinţă a tuturor poftelor care circulau sub soare. Nu era indignată pe haita ce-şi împărţea prada. Dar o ura, pentru bucuria, pentru triumful ce i-o arăta în plină pulbere de aur a cerului. Era superbă şi zîmbitoare ; femeile se expuneau albe şi grase ; bărbaţii aveau priviri vioaie, atitudinea încîntată de amanţi fericiţi. Şi ea, în străfundul sufletului ei gol, nu găsea decît o oboseală, o invidie surdă. Era oare mai bună decît ceilalţi, ca să se îndoaie astfel sub plăcere ? Sau ceilalţi

erau mai de lăudat fiind mai puternici ca ea ? Nu mai ştia, dorea noi iubiri ca să înceapă să trăiască iarăşi, cînd, întorcîndu-şi capul, a zărit, alături de ea, pe trotuarul de lîngă crîng, un spectacol care a sfîşiat-o cu o lovitură supremă.

Saccard şi Maxime mergeau, cu paşi mici, braţ la braţ. Probabil că tatăl îi făcuse o vizită fiului, şi amîndoi veniseră de pe Avenue de l'Impératrice pînă la lac, stînd de vorbă.

— Înţelegi, repeta Saccard, eşti un nerod... Cînd are cineva banii tăi, nu-i lasă să zacă în fundul sertarelor. Se cîştigă sută la sută în afacerea de care-ţi vorbesc. E un plasament sigur. Ştii bine că nu vreau să te bag mesa !

Dar tînărul părea plictisit de insistenţa aceea. Zîmbea drăguţ, uitîndu-se la trăsuri.

— Ia uită-te la femeiuşca aceea de colo, femeia în violet, a spus dintr-odată. E o spălătoreasă pe care a lansat-o animalul de Mussy.

S-au uitat la femeia în violet. Apoi Saccard şi-a scos o havană din buzunar şi, adresîndu-se lui Maxime care fuma :

— Dă-mi un foc.

Atunci s-au oprit o clipă, faţă în faţă, apropiindu-şi chipurile. După ce s-a aprins havana :

— Vezi, a continuat tatăl, luînd din nou braţul fiului şi strîngîndu-l sub al lui, ai fi un imbecil dacă nu m-ai asculta. Ei ! ne-am înţeles ? O să-mi aduci mîine cei o sută de mii de franci ?

— Ştii bine că eu nu mai vin la tine, a răspuns Maxime dispreţuitor.

— Aş ! prostii ! Trebuie să se termine odată şi-odată !

Şi cum au făcut cîţiva paşi în tăcere, în clipa cînd Renée, simţind că leşină, şi-a înfundat capul în pernele capitonate ale cupeului, ca să nu fie văzută, o rumoare creştea, de-a lungul trăsurilor. Pe trotuare, pietonii s-au oprit, s-au întors, cu gura căscată, urmărind cu ochii ceva care se apropia. S-a auzit un zgomot de roţi mai repezite, echipajele s-au dat deoparte în mod respectuos, şi au apărut doi slujitori călare, îmbrăcaţi în verde, cu calote rotunde pe care săltau ciucuri de aur ale căror fire cădeau

puzderie. Alergau, puţin aplecaţi, în trapul marilor cai murgi. În spatele lor, rămînea un gol. Atunci, în golul acela a apărut împăratul.

Era în fundul unei caleşti mari, singur pe banchetă. Îmbrăcat în negru, cu redingota închisă pînă sub bărbie, aveau un joben foarte înalt, puţin înclinat, a cărui mătase lucea. În faţa lui, stînd pe cealaltă banchetă, doi domni, îmbrăcaţi cu eleganţa aceea corectă foarte bine văzută la palatul Tuileries, stăteau gravi, cu mîinile pe genunchi, cu atitudinea mută a doi invitaţi la nuntă plimbaţi în mijlocul unei mulţimi curioase.

Lui Renée împăratul i s-a părut îmbătrînit. Sub mustaţa mare, pomădată, gura se deschidea şi mai moale. Pleoapele erau aşa de greoaie, încît acopereau pe jumătate ochiul stins, a cărui culoare cenuşiu gălbuie era şi mai spălăcită. Şi numai nasul mai păstra muchia tăioasă în chipul nedesluşit.

În acest timp, pe cînd doamnele din trăsuri zîmbeau discret, pietonii şi-l arătau pe prinţ.

Un om gras afirma că împăratul era domnul care stătea cu spatele la vizitiu, în stînga. Cîteva mîini s-au ridicat ca să-l salute. Dar Saccard, care-şi scosese pălăria, chiar mai înainte de-a fi trecut slujitorii, a aşteptat ca trăsura imperială să se afle chiar în faţa lui, şi atunci a strigat cu vocea lui groasă de provensal :

— Trăiască împăratul !

Împăratul, surprins, s-a întors, recunoscîndu-l desigur pe entuziast, a răspuns la salut zîmbind. Şi totul a dispărut în soare, echipajele s-au alăturat, Renée n-a mai zărit, deasupra coamelor, între spatele lacheilor decît calotele verzi ale slujitorilor călare, care săreau cu ciucurii lor de aur.

A rămas o secundă cu ochii deschişi, plini de imaginea aceea, ce-i amintea o altă clipă din viaţa ei. I s-a părut că împăratul, amestecîndu-se în şirul trăsurilor, tocmai adusese ultima rază necesară, conferind un sens acelei defilări triumfale. Acum, era o apoteoză. Toate roţile, toţi bărbaţii decoraţi, toate femeile întinse alene mergeau în sclipirea şi uruitul caleştii imperiale. Senzaţia aceea a fost atît de intensă şi atît de dureroasă, încît tînăra femeie a simţit imperioasa nevoie să scape de triumful acela, de

strigătul lui Saccard ce-i suna încă în urechi, cînd îi vedea pe tată și pe fiu, braț la braț, vorbind și mergînd cu pași mici. A căutat, cu mîinile pe piept, arsă parcă de un foc lăuntric ; și cu o bruscă speranță de alinare, de prospețime salvatoare, s-a aplecat și i-a spus vizitiului :

— La casa Béraud !

Curtea avea răceala ei de mînăstire. Renée a înconjurat arcadele, fericită de umezeala ce-i cădea pe umeri. S-a apropiat de jgheabul înverzit de mușchi, lustruit la margini din cauza uzurii ; s-a uitat la capul de leu pe jumătate șters, la gura întredeschisă, ce arunca un firicel de apă printr-un tub de fier. De cîte ori luaseră ea și Christine capul acesta în brațele lor de puștoaice, ca să se aplece, să ajungă la fiiricelul de apă, plăcîndu-le să simtă țîșnirea înghețată pe mînuțele lor. Apoi s-a urcat pe marea scară tăcută, l-a zărit pe tatăl ei în fundul șirului de încăperi vaste ; își îndrepta statura lui înaltă, înfundîndu-se încet în obscuritatea vechii locuințe, în singurătatea semeață în care se izolase total de la moartea surorii sale ; și s-a gîndit la bărbații din Bois de Boulogne, la celălalt bătrîn, la baronul Gouraud, care-și plimba trupul la soare, pe perne. A urcat din nou, pornindu-se pe coridoare, pe scările de serviciu, a vizitat camera copiilor. Cînd a ajuns sus de tot, a găsit cheia la locul obișnuit, o cheie mare ruginită, pe care păianjenii își țesuseră pînzele. Broasca a scos un vaiet. Cît era de tristă camera copiilor ! A avut o strîngere de inimă cînd a găsit-o așa de goală, de cenușie, de mută. A închis ușa coliviei rămasă deschisă, cu vaga idee că pe ușa asta zburaseră bucuriile copilăriei sale. În fața jardinierelor, pline încă de-un pămînt întărit și crăpat ca un noroi uscat, s-a oprit, a sfărîmat cu degetele tija unui rododendron ; din toate coșurile lor de verdeață vie nu mai rămăsese decît bățul acela subțire și alb de colb. Și rogojina, chiar rogojina, spălăcită și roasă de șobolani, se expunea cu melancolia unui linţoliu ce așteaptă de ani de zile moartea promisă. Într-un colț, în disperarea aceea mută, în părăsirea a cărei tăcere plîngea, a regăsit una din păpușile ei ; toată tărîța cursese printr-o gaură, și capul de porțelan zîmbea în continuare cu buzele de email,

deasupra trupului moale, pe care nebunii de păpuşă părea să-l fi vlăguit.

Renée se înăbuşea, în atmosfera aceea alintată a copilăriei sale. A deschis fereastra, a privit imensul peisaj. Acolo nu se murdărise nimic. A regăsit eternele bucurii, eterna tinereţe a aerului liber. Probabil că, în spatele ei, soarele apunea ; nu vedea decît razele astrului asfinţind, îngălbenind cu infinită blîndeţe partea asta de oraş pe care o cunoştea atît de bine. Era ca un ultim cîntec al zilei, un refren de veselie ce adormea încetişor pe toate lucrurile. Jos, zăgazul din bîrne avea luciri de flăcări sălbatice, pe cînd Pont de Constantine îşi contura dantela neagră a frînghiilor de fier pe albeaţa pilonilor săi. Apoi, în dreapta, umbrarele Halei cu vinuri şi a acelui Jardin des Plantes făceau o baltă mare, cu ape stătătoare şi pline de muşchi, a cărei suprafaţă verzulie avea să se înece în ceţurile cerului. În stînga, acel Quai Henri-IV şi acel Quai de la Rapée îşi rînduiau acelaşi şir de case, acele case, pe care puştoaicele le văzuseră acolo, cu douăzeci de ani în urmă, cu aceleaşi pete cafenii de hangare şi aceleaşi hornuri roşiatice de uzine. Şi, deasupra copacilor, acoperişul de culoarea ardeziei al ospiciului Salpêtrière, învineţit de rămasul bun al soarelui, i s-a părut deodată ca un vechi prieten. Dar ceea ce o liniştea, aducîndu-i o răcoreală în piept, erau lungile maluri cenuşii, şi mai ales Sena, uriaşa, pe care o vedea cum vine din capătul zării, drept spre ea, ca în vremurile acelea fericite, cînd se temea să n-o vadă cum se umflă şi cum urcă la fereastră. Îşi amintea de afecţiunile lor pentru rîu, de iubirea lor pentru colosala scurgere, de freamătul apei zgomotoase, întinzîndu-se la picioarele lor, deschizîndu-se în jurul lor, în spatele lor, în două braţe pe care nu le mai vedeau, dar a cărei mîngîiere mare şi curată o simţeau încă. Erau de pe atunci cochete, şi spuneau, în zilele cu cer senin, că Sena îşi pusese frumoasa ei rochie de mătase verde împestriţată cu flăcări albe ; şi curentele unde apa se încreţea puneau rochiei ruje de satin, în timp ce în depărtare, dincolo de cingătoarea podurilor, bălţi de lumină îşi arătau pulpane de material de culoarea soarelui.

Şi Renée, ridicînd ochii, a privit vastul cer ce se scobea, de un albastru deschis, topindu-se încet-încet în

estomparea amurgului. Se gîndea la oraşul complice, la scînteiera nopţilor de pe bulevard, la după-amiezele fierbinţi din Bois de Boulogne, la zilele şterse şi crude din marile case boiereşti. Apoi, cînd şi-a plecat capul, cînd a revăzut calmul orizont al copilăriei, colţul acesta de cetate burgheză şi muncitorească unde visa o viaţă liniştită, a simţit pe buze o ultimă amărăciune. Cu mîinile împreunate, a hohotit în noaptea care se lăsa.

În iarna următoare, cînd Renée a murit din cauza unei meningite, tatăl ei a fost cel care i-a plătit datoriile. Nota de plată a lui Worms ajunsese la două sute cincizeci şi şapte de mii de franci.

CUPRINS

Lector : MIHAELA CIUNCAN
Tehnoredactor : ELENA DINULESCU

Bun de tipar : 21.08.1985.
Coli de tipar : 18.

Comanda nr. 50 293
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii",
Piața Scînteii nr. 1, București,
Republica Socialistă România